

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΟΛΥΜΠΙ

Η ΑΓΟΡΑ
ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

Περίοδος Β', τεύχος 267,
Παρασκευή 3 Αυγούστου 1984

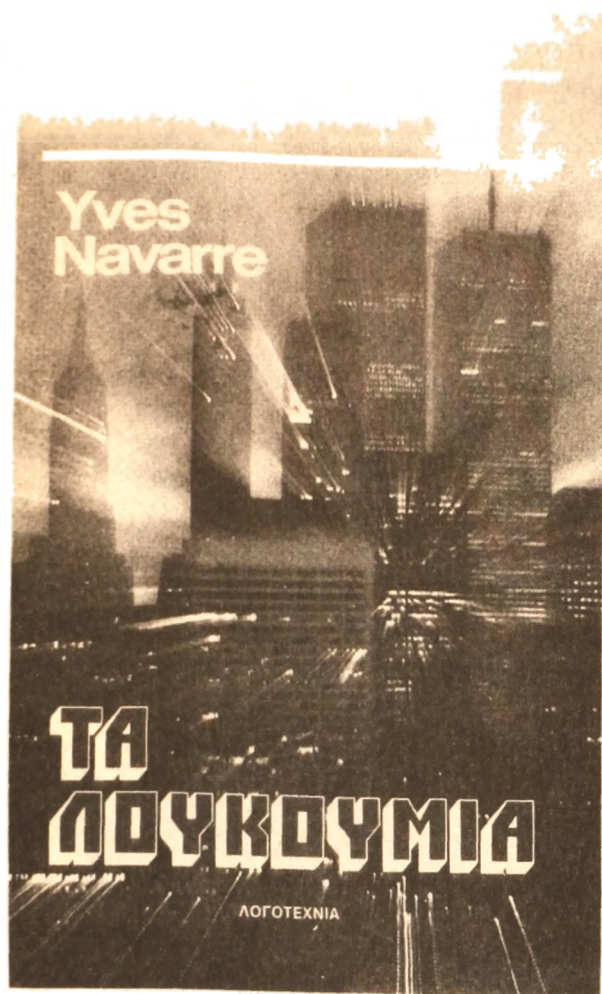
Δρχ 50

Β. ΤΣΟΥΔΕΡΟΥ: ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ
ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ
ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΑΤΕΣ
Κ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ
ΤΟ ΠΑΣΟΚ ΣΥΣΚΕΠΤΕΤΑΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»

Παρουσιάζουν στη σειρά «μικρή βιβλιοθήκη» δύο νέους πρωτοποριακούς συγγραφείς

Υβ Ναβάρ: ΤΑ ΛΟΥΚΟΥΜΙΑ

Παράδοξες, πράγματι, οι μοίρες, οι παράλληλες μοίρες του Ράσκυ και της Λούσυ, που έχουν κι οι δύο τους μυστηριώδεις συναντήσεις στη Νέα Υόρκη...

Αυτό το αφήγημα του Υβ Ναβάρ μπορεί να διαβαστεί και σαν αστυνομικό μυθιστόρημα.

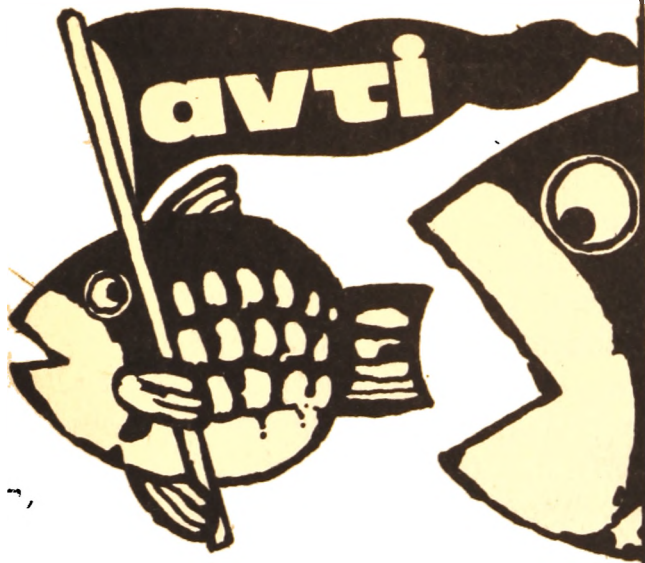

Άρης Σάρπας: ΡΟΚ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Την ώρα των διακοπών δεν ξέρουμε τι να διακόψουμε. Βάζουμε ερωτήματα δύσκολα όπως αν η τελευταία στιγμή μας θα 'ναι νύχτα...

Ένα... ροκ μυθιστόρημα.

**ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ - ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»
ΣΟΛΩΝΟΣ 94, ΤΗΛ. 3610589-3600398**

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

Περίοδος Β' • Χρόνος 11ος • Τεύχος 267

ΠΙΕΧΟΜΕΝΑ

ιλία Βαν Χεντ	
ΠΡΟΣ: Δέκα χρόνια μετά _____	9
Μιχαήλ	
ΣΟΚ: Στο βάθος το λυκόφως της κυ- νησης Ράλλη _____	12
Ι. Διαμαντόπουλος	
ιστασία: Το φάντασμα του '65 _____	14
νασύνθεση του Κέντρου	
έντευξη της Βιργινίας Τσουδερού _____	17
ης Κοσώνας	
αίο πνεύμα συναντά ΚGB και κόκα- α _____	20
Μαρί Μπρομ	
Ολυμπιακή Αυτοκρατορία» αντεπιτί- η _____	22
ήρης Κακίσης	
ογκόλ _____	25
έγουμε συνάλλαγμα παράγουμε κιτς	28
ος Ράπτης	
igation: πού βρίσκεται η πρόκληση; _____	30
μπιος Δαφέρμος	
κλοπή: Μάστιγμα και «καπετανιλί- _____	33
ισταντίνος Τσουκαλάς	
νοσήμαντες τάξεις και «πολυσθενή» κείμενα _____	34
Ι. Φόρης	
να αρχίσουμε κάποτε να τελειώνου- _____	45
ΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ	
ΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
ήνων	
ή τα αεροπλάνα στην Κέρκυρα _____	4
ΠΙΘΕΣΕΙΣ _____	6
ΓΙΣΤΡΟΦΕΣ	
Μάργαρης: Φαντάροι σερβιτόροι _____	26
στας Ζουράρις: Το χείρον βέλτι- ν _____	26
Ι. Διαμαντόπουλος: Ψυχοδικαστική ιοθεραπεία _____	27
ΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ _____	41
λα Ελευθερίου: Σαββατοκύριακο	
Άκτιο: Γιατί όχι; _____	44
ρα Ηλιοπούλου Ρογκάν: Η συριακή ιτεκτονική _____	50
ΙΛΟΓΟΣ _____	52
ΩΦΥΛΛΟ: ΓΗΣΗΣ	

Η ΑΓΟΡΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

ΜΕΤΑ από πολύχρονη κυοφορία, το «παιδί» μπήκε στην τελική φάση εμφάνισής του. Τον ρόλο εμβρυουλκού ανέλαβε να παίξει ο κ. Αρσένης, που ως τον Οκτώβρη πρέπει να αποφανθεί πόσα F-18 ή F-16 και πόσα Μιράζ θα προμηθευτεί η πολεμική αεροπορία για την κάλυψη των αμυντικών αναγκών της χώρας μέχρι το 2.000.

Η ΠΟΙΚΙΛΙΑ των θεμάτων τα οποία συνδέονται με αυτήν την απόφαση είναι γνωστή —και από τις στήλες του «ΑΝΤΙ». Θέματα οικονομικά, θέματα εξάρτησης, θέματα τέλος καθαρά αμυντικά, που δεν είναι καθόλου «τεχνικά», όπως πολλοί θέλουν να φαντάζονται.

ΠΑΝΩ σ' αυτή την τελευταία πτυχή, την «καθαρά» αμυντική, θα θέλαμε αυτή τη στιγμή να καταθέσουμε κάποιες απόψεις, που δυστυχώς πολύ σπάνια υποστηρίζονται, ίσως γιατί διαφωνούν ριζικά με την «τεχνική» αντιμετώπιση των σχετικών προβλημάτων.

ΑΣ ΣΥΜΦΩΝΗΣΟΥΜΕ κατ' αρχήν ότι είναι έξω από κάθε συζήτηση πως από τη στιγμή που αντιμετωπίζεις μια πολύ συγκεκριμένη επιβουλή, πρέπει να λάβεις όλα τα πρόσφορα μέτρα, με όποιο κόστος, για να την αντιμετωπίσεις. Και είναι φανερό ότι σε ένα σύγχρονο πόλεμο, η κυριαρχία στον αέρα είναι το κλειδί της νίκης ή της ήττας, στην περίπτωση μας στη διαφύλαξη της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας ή τη συρρίκνωση του ελληνισμού.

ΟΜΩΣ αυτή η διαπίστωση δεν συνεπάγεται πως η καλύτερη διάταξη των αμυντικών μας μέσων βρίσκεται στην κατά πόδας παρακολούθηση της μορφής του εξοπλισμού της αντίπαλης χώρας. Δεδομένης μάλιστα της προνομιακής σχέσης της Τουρκίας με τις ΗΠΑ (σχέση που δεν μπορούμε να ανατρέψουμε ή να μειώσουμε τις επιπτώσεις της με όποια τακτική μας) είναι βέβαιο πως σε ένα σύντομο μέλλον οι συσχετισμοί δυνάμεων θα είναι απόλυτα δυσμενείς. Απλό παράδειγμα πως εμείς αγοράζουμε αεροπλάνα ενώ η Τουρκία από τις αρχές του '87 θα παράγει τα δικά της F-16.

ΑΚΟΥΣΤΗΚΕ —και από τα πρωθυπουργικά χείλη— ότι η δική μας υπεροχή βρίσκεται στο πεδίο της ποιότητας. Θα συμφωνούσαμε, αν αυτή η ποιότητα δεν προσδιοριζόταν με ένα είδος υπόγειας αναφοράς στο «δαιμόνιο της φυλής», ότι περίπου είμαστε πιο έξυπνοι, ατομικά πιο ικανοί και πολυμήχανοι και πιο προοδευμένοι επιστημονικά απ' ό,τι οι «αντίπαλοι».

ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ της ποιότητας όμως δεν μπορεί να εγκατοικεί στη μεγαλορρημοσύνη και τον κομπασμό αλλά σε λειτουργίες που να παράγουν αποτέλεσμα.

ΚΑΙ ΣΤΗΝ περίπτωση μας, στην περίπτωση του στρατού και της άμυνας, η ποιότητα είναι συνδεδεμένη άρρηκτα με τον εκδημοκρατισμό των Ενόπλων Δυνάμεων.

ΚΑΙ ΔΕΝ εννοούμε μόνο την καθόλου αμελητέα πλευρά χουντικών καταλοίπων. Εννοούμε ένα ριζικά διαφορετικό πνεύμα αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού σε όλες τις κλίμακες του στρατεύματος.

ΓΙΑΤΙ αυτή τη στιγμή, η χειρότερη κληρονομιά της τελευταίας πεντηκονταετίας, από το κίνημα του '35 μέχρι τις μέρες μας είναι η δημοσιοϋπαλληλοποίηση του Στρατού, η έλλειψη φαντασίας, πρωτοβουλίας και καινοτόμου πνεύματος.

ΑΥΤΟ εξυπηρετούσε βέβαια τη Δεξιά γιατί είναι ακριβώς το κλίμα που συμπληρώνει ιδεολογικά την καθεστωτική ακινησία του στρατού, τη μεταβολή του δηλαδή σε ιδεολογικό μηχανισμό καταστολής.

ΑΝ ΟΜΩΣ θέλουμε στρατό μάχιμο έναντι υπέρτερης υλικά δύναμης, το πεδίο όχι του συμβατικού «ηθικού» αλλά της πολεμικής αποτελεσματικότητας του στρατού συνδέεται αποκλειστικά με τον πλήρη εκδημοκρατισμό του.

ΚΑΙ ΑΥΤΗ η πρόκληση είναι αποφασιστικότερη από την αγορά του αιώνα.

Από τα αεροπλάνα στην Κέρκυρα...

«ΚΥΡΙΕ ΠΡΟΕΔΡΕ, ένα φάντασμα πλανιέται πάνω από το υπουργικό συμβούλιο»... Η φράση επεξηγούσε το σκίτσο του «Ριζοσπάστη» της περασμένης Τρίτης —ημέρας που θα συνεδρίαζε το ΚΥΣΥΜ και το ΚΥΣΕΑ για την «αγορά του αιώνας». Μόνο που, τη φορά αυτή, το «φάντασμα», δεν ήταν ο... κομμουνισμός, αλλά ένα εφιαλτικό «F-16» που το ρύγχος του ήταν έτοιμο να επιπέσει πάνω στο τραπέζι του υπουργικού συμβουλίου!

ΤΟ ΣΚΙΤΣΟ, μαζί με το ανάλογο ρεπορτάζ —«ερήμην του λαού και της εθνικής αντιπροσωπείας, η κυβέρνηση προχωρά στην αγορά του αιώνας»... —ήταν η τελευταία προσπάθεια του ΚΚΕ για να κλονίσει την διαγραφόμενη κυβερνητική απόφαση, υπενθυμίζοντας ότι, στον κόσμο αυτόν, υπάρχουν πολλοί τύποι αεροπλάνων και ότι, προκειμένου η χώρα ν' ανανεώσει τον πολεμικό της οπλισμό, υπάρχουν όχι μόνον δυτικές, αλλά και ανατολικές πηγές. (Σε έσχατη ανάγκη και σουηδικές...). Αλλά ο πρωθυπουργός, από την περασμένη Παρασκευή, μιλώντας στην през-κόμφορα του Ζαππείου, είχε ξεκαθαρίσει τα πράγματα: Ναι, διατηρούμε με την Ανατολική Ευρώπη, πολύπλευρες, εποικοδομητικές και αποδοτικές σχέσεις. «Αλλά κάθε προσπάθεια ν' αλλάξουμε τον χαρακτήρα του οπλισμού, από δυτικό σε ανατολικό, θα είχε ορισμένες (σοβαρές) συνέπειες, τις οποίες προτιμώ να μην περιγράψω». Συμπέρασμα: Θ' αγοράσουμε αεροπλάνα μόνον από δυτικές πηγές.

Κάποια εφιαλτικά νούμερα

ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΗ συνεδρίαση, των ΚΥΣΥΜ/ΚΥΣΕΑ της Τρίτης, το ερώτημα που τέθηκε ήταν: Πόσα αεροπλάνα, τελικά, θ' αγοράσουμε; Και πόσο θα μας στοιχίσουν; Τα νούμερα ήταν εφιαλτικά: Εκατό F-16 θα μας στοιχίσουν περίπου 2,1 δισεκατομμύρια δολάρια... Εκατό γαλλικά «Μιράζ-2000», περίπου 2,4 δισεκατομμύρια... Εκατό F-18 γύρω στα 2,8 δισεκατομμύρια δολάρια... Την ίδια τιμή (2,8 δισεκατομμύρια δολάρια) θα μας στοιχίσουν και τα 100 «Τορνέιντο».

Ο πρωθυπουργός, μιλώντας στους δημοσιογράφους, είχε βέβαια παينέψει το σπίτι του, λέγοντας πως «είμαστε η πρώτη κυβέρνηση στην Ελλάδα, που εντάσσει τον εξοπλισμό των αμυντικών μας δυνάμεων στο πενταετές πρόγραμμα ανάπτυξης»... Όμως, πέρα από την ευφορία των λόγων, τι γίνεται με τα λεφτά; Από πού θα τα βρούμε; Και πως το πενταετές, θα σηκώσει ένα τέτοιο δυσβάστακτο φορτίο, της τάξεως των 250-270 δισεκατομμυρίων δραχμών; Και αν διαθέσουμε ένα τέτοιο αστρονομικό ποσό μόνο για την αεροπορία, πόσα θα πρέπει να διαθέσουμε για τον εκσυγχρονισμό του στρατού και του ναυτικού; Και τι θα γίνει με τα άλλα κονδύλια του Πενταετούς (Εθνικό Σύστημα Υγείας, Παιδεία, Μετρό, κτλ.), που έχουν σχέση με την κοινωνική ανάπτυξη, το επίπεδο ζωής του λαού;

ΟΙ «ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ» αυτές, δεν φαίνεται ν' απασχόλησαν, ιδιαίτερα, την κοινή συνεδρίαση του ΚΥΣΥΜ και του ΚΥΣΕΑ, παρά το γεγονός ότι ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας, Γερ. Αρσένης, επέμενε στην «αδήριτη ανάγκη» να περιορισθεί στις τρεις μοίρες (60 αεροπλάνα) η «αγορά του αιώνας». Αλλά εξίσου επέμενε και ο αρχηγός της Αεροπορίας, Ν. Κουρής: «Μας χρειάζονται τουλάχιστον 80, αν όχι 100, καινούργια αεροπλάνα» —είπε. «Και θυμίζω πως η Τουρκία μόλις παράγγειλε 160 F-16».

Όσο για τον πρωθυπουργό, επανέλαβε τη φράση που είχε πει και στους δημοσιογράφους: «Δεν μπορούμε να χτίσουμε το σοσιαλισμό, πάνω σε μια καθημερινή υπαρκτή (τουρκική) απειλή». Και συμφώνησε για έναν αριθμό 80-100, ανάλογα με τον τύπο αεροσκάφους που θα επιλεγεί. Δυο μέρες προηγουμένα, δευτερολογώντας στη σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ, είχε συμφωνήσει να συγκροτηθεί ομάδα έρευνας «για την πορεία μετάβασης στον σοσιαλισμό». Υπάρχει σήμερα —είπε— η χρυσή ευκαιρία «για τη μεγάλη δημοκρατική και σοσιαλιστική αλλαγή, με ειρηνικά και δημοκρατικά μέσα. Και αυτή την τεράστια ευθύνη που επωμιζόμαστε, δεν πρέπει να την χνάμε ούτε δευτερόλεπτο».

Τα «Μιράζ» οπωσδήποτε

ΓΙΑ ΤΟ ΚΥΣΥΜ/ΚΥΣΕΑ, η επιλογή των τύπων αεροπλάνων, δεν παρουσίασε ιδιαίτερες δυσχέρειες. Άλλωστε, είχε πάρξει και η σχετική προεργασία: Αποκλείσθηκαν, εν πρώτοις, τα «Τορνέιντο» της «Panavia»... «Είναι ακριβά, είναι αεροπλάνα για ρόλο επιθετικό (παρά αμυντικό...) και —αν οι σχετικές πληροφορίες του «Σπηγκελ» και του «Στερν» είναι ακριβείς— ένας οποιοσδήποτε, απλός ραδιοφωνικός πομπός, μπορεί, με τη βοήθεια ενός ηλεκτρομαγνητικού σοκ, να εξουδετερώσει το πολύπλοκο ηλεκτρονικό τους σύστημα. Συνεπώς αποκλείουμε τα «Τορνέιντο», που συμβαίνει —μεταξύ άλλων— να μην είναι αμερικανικά, αλλά αγγλο-γερμανο-ιταλικά!»

ΔΕΥΤΕΡΟ: «Περιλαμβάνουμε, οπωσδήποτε, στις επιλογές μας τα γαλλικά «Μιράζ-2000» της «Ντασσώ». Και διότι δεν πρέπει όλα τα αεροσκάφη μας να είναι αμερικανικά (κι ως είναι υψηλό το κόστος της «διαφοροποίησης»), και διότι ο Μιτερράν είναι ένας επίμονος και φιλοκατήγορος άνθρωπος. Ήδη μας κατηγορεί ότι δεν έχουμε καμιά σχέση με τον σοσιαλισμό —ενώ ο ίδιος είναι ένας ακραιφνής Γάλλος εθνικιστής...— και δεν θα θέλαμε να του δώσουμε νέα λαβή, για να ξαναρχίσει το μακρύ και το κοντό του... Άλλωστε με την «Ντασσώ» υπογράψαμε συμφωνία για τον αποκλεισμό των μεσαζόντων. Συνεπώς, εξοπλίζουμε μια μοίρα με «Μιράζ» (20 αεροπλάνα) και ο καθείς πηγαίνει στην τιμή και στην πεποίθησή του».

ΤΡΙΤΟ: Για το ΚΥΣΕΑ/ΚΥΣΥΜ υπήρχε ένα δίλημμα επιλογής μεταξύ του F-16 της «Τζένεραλ Νταϊνάμικς» και των F-18 της «Μακ Ντόνελ Ντάγκλας»... Οι μετέχοντες στο ΚΥΣΥΜ/ΚΥΣΕΑ, ήξεραν επίσης ότι δεν έχει υπογραφεί συμφωνία αποκλεισμού μεσαζόντων, ούτε με τη μια, ούτε με την άλλη κατασκευάστρια εταιρεία. «Συνεπώς: Μέχρι την τελευταία στιγμή, «το παίζουμε» και με την «Νταϊνάμικς» και με την «Ντάγκλας». Nous avons deux amours —θα τους πει ο Μάκης Αρσένης. Όποια από σας δώσει καλύτερους όρδους, καλύτερες αντισταθμιστικές εισφορές —με έσχατη προθεσμία την 1η Οκτωβρίου— αυτή κερδίζει».

ΕΤΣΙ, ή κάπως έτσι, κύλησαν οι εργασίες της κοινής σύσκεψης ΚΥΣΥΜ/ΚΥΣΕΑ, στο πλαίσιο της οποίας πάρθηκαν οι αποφάσεις για την «αγορά του αιώνας». Ακολούθησε (το απόγευμα) η συνεδρίαση του υπουργικού συμβουλίου, που κράτησε 40, ακριβώς, λεπτά. Στο διάστημα αυτό, ο πρωθυπουργός:

«Ανέλυσε τις αποφάσεις του ΚΥΣΥΜ/ΚΥΣΕΑ, για την αγορά των αεροσκαφών, τις οποίες ενέκρινε το υπουργικό συμβούλιο».

«Αναφέρεθη και στη διαμόρφωση μιας νέας στρατηγικής της χώρας στην ΕΟΚ, που αφορούν το ελληνικό μνημόνιο...

α μεσογειακά προγράμματα».

ΤΗΝ ΙΔΙΑ περίπου ώρα, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος, Δημ. Ιαρουδάς, εξηγούσε ότι ναι μεν η επίσκεψη του πρωθυπουργού στη Μόσχα, έχει προγραμματισθεί για το πρώτο δίμηνο του '85, πλην «δεν έχει ορισθεί ακόμα η ακριβής ημερομηνία». Αμφισβητώντας η «Καθημερινή» —όπως συνήθως— την ακρίβεια των δηλώσεων του κυβερνητικού εκπροσώπου, έγραψε ότι η δήλωση περί Μόσχας, «αποβλέπει στην απάλυνση των ανιδράσεων της Αριστεράς», που θα προκληθούν από την αγορά των αεροπλάνων)...

ΑΠΟ ΤΗΝ επί θύραις αγορά πάντως, εξέλιπε η διαφάνεια, παρά την αντίθετη διαβεβαίωση του πρωθυπουργού... Και δεν ήταν, ασφαλώς, συμπτωματικό, το ότι το πρωί της Τρίτης, ο Γιάννης Μπανιάς, μιλώντας στα Χανιά, ζήτησε τη διαφάνεια αυτή: Δεν νοείται —είπε— για ένα θέμα τόσο κρίσιμο από οικονομική και, κυρίως, από πολιτική πλευρά, για ένα θέμα στην κυριολεξία εθνικό, ν' αποφασίζει μονομερώς η κυβέρνηση, χωρίς καμιά ενημέρωση, αν όχι και συναπόφαση με τις άλλες πολιτικές δυνάμεις.

ΑΛΛΑ η «διαφάνεια», οι «συναποφάσεις», είναι σημεία κριτικής που καλύφθηκαν, υπέρ το δέον, από την πρόσφατη σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ, ώστε δεν θα πρέπει να επανέρχεται κανείς, κάθε τόσο! Αυτό τουλάχιστον πιστεύουν τα μέλη του Εκτελεστικού Γραφείου του κινήματος. Η κριτική ήταν πλούσια. Και η αυτοκριτική ξεπέρασε κάθε προσδοκία. Σε σημείο ώστε να χρειασθεί η παρέμβαση του ίδιου του προέδρου του ΠΑΣΟΚ: Δεν ξέρω —είπε— να υπάρχει άλλο όμμα που, σε κάθε συνεδρίαση της Κεντρικής του Επιτροπής, να διαρρηγγύνει τα ιμάτιά του και ν' αναφωνεί «ήμαρτον, ήμαρτον»...

Συνεπώς, τέρμα η αυτοκριτική! Από σήμερα μέχρι τις εκλογές, «θα πρέπει να προχωρήσουμε με ζωντάνια και αισιοδοξία, να εκπληρώσουμε το χρέος μας απέναντι σ' αυτό τον λαό και σ' αυτή τη χώρα»...

ΜΕ ΛΥΜΕΝΑ, λοιπόν, τα θέματα κριτικής και αυτοκριτικής, με τακτοποιημένη την «αγορά του αιώνας», ο πρωθυπουργός αναχώρησε για την Κέρκυρα, για ολιγοήμερη ανάπαυση —ακριβέστερα για ανάπαυση και περισυλλογή. Μαζί του, θα είναι και ο πρόεδρος της Βουλής, Γιάννης Αλευράς, η πείρα του οποίου σε κάποια λεπτά θέματα —όπως είναι η επιλογή του χρόνου των εκλογών, η επεξεργασία ενός νέου εκλογικού όμου, η χάραξη μιας πολιτικής παροχών, κ.ά.— είναι, οπωσδήποτε, πολύτιμη. Γιατί, βέβαια, παρά τη δήλωση του Α. Παπανδρέου ότι πρόθεση της κυβέρνησης είναι να εξαντλήσει όλη την τετραετία, τα ερωτήματα για τον καταλληλότερο —και αποτελεσματικότερο— χρόνο των εκλογών, εξακολουθούν να απασχολούν τον πρωθυπουργό. Αλλά και ο εκλογικός νόμος, εξακολουθεί να είναι πηγή ανυсуχίας: «Να εφαρμόσουμε κάποιο σύστημα απλής αναλογικής... Αλλά εδώ μας λένε ότι κάθε σύστημα που θα είναι κατά το δημοκρατικότερο από το σημερινό, δεν θα μας εξασφαλίσει αυτοδυναμία... Τι κάνουμε, λοιπόν, αγαπητέ Γιάννη, αγαπητέ Πρόεδρε της Βουλής;».

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ανέφερε, βέβαια, ότι στην περίπτωση που οι προσεχείς εκλογές δεν δώσουν αυτοδυναμία στο ΠΑΣΟΚ, θ' αναζητηθεί —τότε— ένα ευρύτερο κυβερνητικό σχήμα, με τη συμμετοχή «και άλλων δημοκρατικών, προοδευτικών, αριστερών δυνάμεων». Άλλο, όμως, τι λέει κανείς στους δημοσιογράφους, και άλλο «αι βουλαί των πραγμάτων». Πέθανε από το ότι η «παραδοσιακή αριστερά» άρχισε, από τώρα, να ζητεί «ενωτική πορεία των λαϊκών προοδευτικών δυνάμεων, γιατί μόνον έτσι θ' αντιμετωπισθούν τα σοβαρά κοινωνικά προβλήματα».

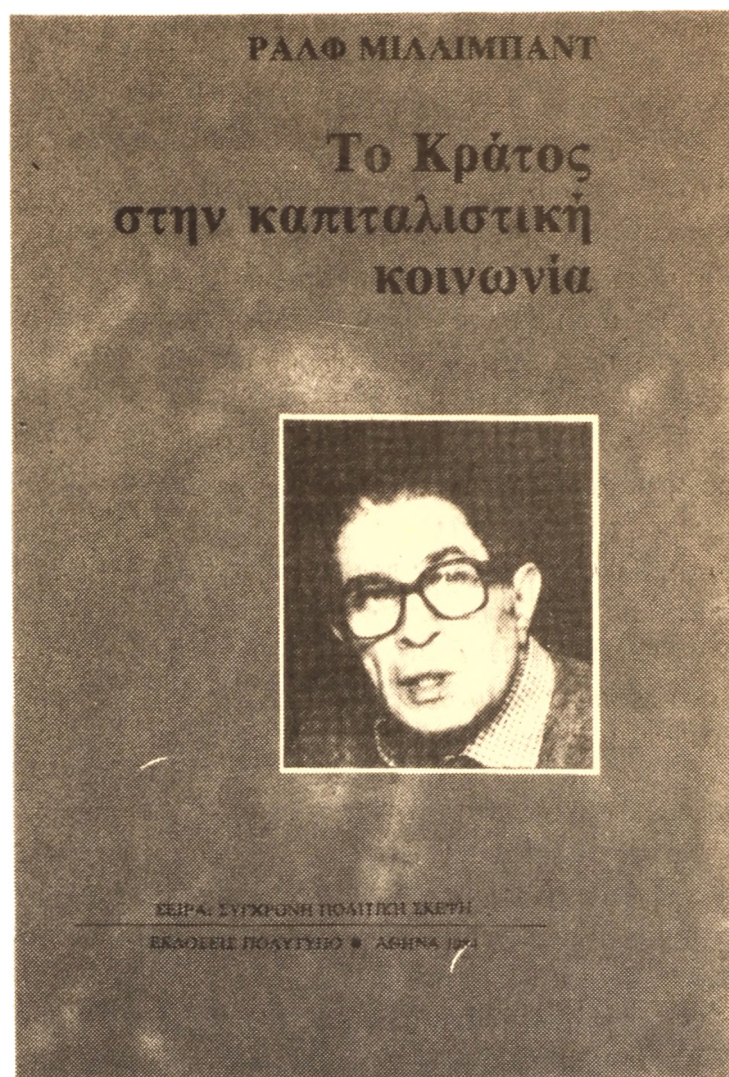
ΤΕΛΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Οι καιροί είναι δύσκολοι. Και το ηθισί των Φαιάκων καλείται να προσφέρει «λύσεις»...

Εκδόσεις ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Σειρά: Σύγχρονη Πολιτική Σκέψη

Ραλφ Μίλιμπαντ
ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ
ΣΤΗΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Πρόλογος: Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου

Ένα κλασικό έργο της μεταπολεμικής μαρξιστικής έρευνας στο χώρο της πολιτικής κοινωνιολογίας. Συνδυάζοντας ορισμένες από τις θεωρητικές προτάσεις του «πολιτικού» μαρξισμού με το ριζοσπαστικό ρεύμα της εμπειρικής αγγλοσαξωνικής σχολής της πολιτικής επιστήμης, ο καθηγητής Μίλιμπαντ τεκμηριώνει μία σύνθετη προσέγγιση του φαινομένου «Κράτος», στη διαπλοκή και τη συστατική του σχέση με τους πολιτικούς θεσμούς (κόμματα, Τύπος, ομάδες συμφερόντων, «ιδεολογικοί μηχανισμοί») και την κοινωνία.

Παράλληλα, ο εκτεταμένος πρόλογος του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου τοποθετεί το φαινόμενο του Κράτους στα πλαίσια των σημερινών θεωρήσεων για την «πολιτική θεωρία» της μαρξιστικής αριστεράς, χαράζοντας έτσι τους άξονες για την επανατοποθέτηση του προβλήματος της εξουσίας, της δημοκρατίας και της σοσιαλιστικής αλλαγής σήμερα.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ:

εκδόσεις «ΝΕΦΕΛΗ» Μαυρομιχάλη 9

Τηλ. 36.07.744 — 36.39.962

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ:

Μ. Κοτζιά και Σια ΟΕ, Τσιμισκή 78, Τηλ. 279.720

Ο ΖΩΟΛΟΓΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ ΤΟΥ ΣΕΒ

Αναθάρρυνε και πάλι ο ΣΕΒ και με σαφήνεια διεκδικεί τον πολιτικό του ρόλο, που για ένα διάστημα είχε υποστεί.

Είναι πια φανερό ότι ο ΣΕΒ γίνεται η αιχμή του δόρατος της πολιτικής της Δεξιάς, όχι μόνο σε μια ευθεία σύγκρουση προς την κυβέρνηση αλλά και σε μια προσπάθεια να συσπειρώσει υπό την ηγεμονία του τους «μικρομεσαίους» που σεμνά ομολόγησε, πως μέχρι τώρα είχε αγνοήσει...

Η αποτυχία της συγκέντρωσης στην πλατεία Κολοκοτρώνη και πρόσφατα της Πάτρας δεν πρέπει να οδηγήσει σε υποτίμηση του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει ο ΣΕΒ σε ευρύτερες αποσταθεροποιητικές προσπάθειες.

Αλλωστε έγκυροι συνδικαλιστικοί κύκλοι δεν απέκλεισαν ότι το «μνημόνιο» του ΣΕΒ και η κωλυσιεργία στις συμβάσεις είναι μια καλά σταθμισμένη ενέργεια πολιτικής προβοκάτσιας, που αποσκοπεί στην υποκίνηση εργατικών αγώνων οι οποίοι θα φθείρουν την κυβέρνηση, σε έναν κατ' ανάγκην προεκλογικό χρόνο, όπως θα είναι όλο το υπόλοιπο '84 και τμήμα του '85.

Βέβαια κατανοούμε την σκοπιμότητα να έχει κάποιες πόρτες ανοιχτές η κυβέρνηση σε όποιο τμήμα των βιομηχάνων δεχτεί τους όρους ενός νέου πλαισίου κανόνων. Υπάρχουν όμως αυτοί οι κανόνες; Πολύ φοβούμαστε, πως η κυβέρνηση δεν έχει αποσαφηνισμένες επιλογές στην οικονομία που θα διασπούσαν εσωτερικά του ΣΕΒ και θα χώριζαν τα πρόβατα από τα ερίφια.

Μάλλον έχουμε κατά την εύστοχη διατύπωση του κ. Αρσένη «κότες που κακαρίζουν χωρίς να κάνουν αυγά», δηλαδή μια τάξη αντιπαραγωγική — σε τελευταία ανάλυση — που ξαναπαίρνει γρήγορα στο πετσί του μόνου ρόλου που ξέρει καλά, αυτού του «κόρακα».

«Μαύρα κοράκια» λοιπόν με νύχια νεοδημοκρατικά. Και η μεν εργατιά τους ξέρει — και θα τους αντιμετωπίσει. Η κυβέρνηση όμως θα διατηρήσει επί πολύ τις αυταπάτες της; Ο χειμώνας θα δείξει...

Ο θαυμάσιος κόσμος του εμπορίου

Νέα περιπλοκή παρουσιάζεται ως προς την υλοποίηση των μέτρων του Υπ. Εμπορίου. Αυτή τη φορά φαίνεται πως υπάρχει και μια σαφής και έντονη ενδοκυβερνητική διαφορά, μεταξύ του Υπ. Εθνικής Οικονομίας και του Υπ. Εμπορίου. Επειδή όλες οι προηγούμενες σχετικές συγκρούσεις έληξαν πάντοτε υπέρ του Υπ. Εθνικής Οικονομίας, δεν έχουμε κανένα λόγο να υποθέτουμε ότι κάτι διαφορετικό θα συμβεί και τώρα.

Θα θέλαμε όμως να επιμείνουμε πως τα μέτρα που εξήγγειλε το Υπουργείο Εμπορίου είναι ακριβώς η εφαρμογή στο πνεύμα

και στο γράμμα, όλων των «προγραμματικών» εξαγγελιών του ΠΑΣΟΚ.

Επειδή λοιπόν δεν θέλουμε να πιστεύουμε ότι το ΠΑΣΟΚ δεν θέλει να εφαρμόσει το πρόγραμμά του, υποθέτουμε ότι οι διαφορές βρίσκονται στη μεθόδευση, στην «έλλειψη διαλόγου» όπως κατηγορείται το Υπ. Εμπορίου.

Απ' ό,τι ξέρουν όμως οι πάντες διάλογος έγινε. Συμφωνία όμως δεν υπήρξε. Και αυτό είναι απόλυτα φυσικό. Διότι έχουμε βαρεθεί να το επαναλαμβάνουμε, στην μακάρια αυτή χώρα, δεν είναι δυνατόν αν θέλεις να αλλάξεις κάτι να μην θίξεις κάποια συμφέροντα. Και φυσικά, αντίθετα απ' ό,τι έλεγε — και ίσως πίστευε — το ΠΑΣΟΚ προεκλογικά, αυτά τα «αντικοινωνικά» συμφέροντα δεν εκπροσωπούνται μόνο από λίγα μεγάλα «κακά» μονοπώλια ή τους μεγαλο-εισαγωγείς και τους μεγαλεμπόρους. Αντίθετα μάλιστα, πολλές φορές οι «μεγάλοι» λόγω του μεγέθους τους ήταν εξαναγκασμένοι να έχουν μεγαλύτερη διαφάνεια σε ένα τμήμα τουλάχιστον των εργασιών τους. Ενώ, ένα τμήμα αυτών των απροσδιόριστων μικρομεσαίων αποτελούσε και αποτελεί πάντα, μια επισημοποιημένη «μαύρη» οικονομία, με σημαντικές επιπτώσεις σε όλο το φάσμα του δημόσιου οικονομικού.

Πολύ φοβούμαστε λοιπόν ότι η απόσυρση των μέτρων είναι μια κλασική κίνηση συμβιβασμού με ό,τι κληρονομήσαμε, προκειμένου να μην χάσουμε την όλη κληρονομιά...

Κατά τα άλλα διάλογος να γίνεται. Αλλά σ' αυτή την περίπτωση ο διάλογος που επιδιώκει τη συμφωνία των πάντων προσημαίνει την ακινησία των πάντων. Δηλαδή την έλλειψη κάθε αλλαγής.

ΜΗΔΕΝ ΑΓΑΝ ΑΥΓΟΥΣΤΕ...

Έχουμε επανειλημμένα τονίσει πως το κλίμα που περιτοχίζει τον κ. Παπανδρέου αναδίδει πολλές φορές τις σαφείς αναθυμιάσεις μιας ατμόσφαιρας κολακείας, που, αντίθετα απ' ό,τι φαντάζονται όσοι την καλλιεργούν, δεν εξυψώνει αλλά βλάπτει αυτόν στον οποίον την απευθύνουν.

Έχουμε την βεβαιότητα ότι ο κ. Παπανδρέου είναι ένας απλός άνθρωπος και θέλουμε να πιστεύουμε ότι από αίσθημα αμηχανίας δεν ανακόπτει τις υπερβάλλουσες εκδηλώσεις «λατρείας» στο άτομό του.

Διαβάσαμε για παράδειγμα και ανατριχιάσαμε, ότι στις ακροάσεις βουλευτών, κάποιος από τους εκλεγμένους εκπροσώπους του έθνους είπε ότι αν «και το αισθάνεται ως ιεροσύλια» θα ήθελε να κάνει κάποιες παρατηρήσεις για θέματα ορισμένων επιλογών που συνδέονται με ενδεχόμενες ευθύνες του προεδρικού περιβάλλοντος. (Από τότε άραγε κ. σοσιαλιστή βουλευτή ο ηγέτης ενός σοσιαλιστικού κινήματος είναι «ιερό» πρόσωπο;)

ΟΙ ΠΟΛΛΕΣ ΕΛΛΑΔΕΣ

Κάποτε βέβαια πρέπει να ξεφύγουμε από το σύνδρομο της διαρκούς σύγκρισης μας με μια περίπου ιδεώδη Δύση, έναντι της οποίας εμφανιζόμαστε πάντα να υστερούμε. Για παράδειγμα, ήταν παράξενη συγκυρία ότι η πρόσφατη υπόθεση αιμομειξίας που «συγκλόνησε το πανελλήνιο», με το πρόσθετο στοιχείο της τερατογένεσης, ήρθε ταυτόχρονα με τη δημοσίευση των στοιχείων για αντίστοιχες καταστάσεις στην Δυτ. Γερμανία.

Εκεί βέβαια, το «γεγονός»

προέκυψε από εμπεριστατωμένη μελέτη, που γκρέμισε και πολλούς μύθους. Διότι, όπως αποδείχτηκε, η σχετική κτηνωδία εξαπλώνεται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα και συντελείται αναλογικά και στο αγροτόσπιτο και στο αστικό διαμέρισμα.

Η διαφορά με εμάς μπορούσε και έπρεπε να είναι άλλη. Ότι δηλαδή επειδή ακριβώς δεν έχουμε γίνει ακόμα Δύση εντελώς, επειδή θα μπορούσε να λειτουργεί ο έλεγχος της κοινότητας, τέτοια φαινόμενα θα ήταν δυνατόν να

περιοριστούν.

Αυτό όμως απαιτεί μια εντελώς διαφορετική λειτουργία των συλλογικών φορέων, ιδιαίτερα στην ύπαιθρο, και μια άλλου είδους αντιμετώπιση από τους υπεύθυνους φορείς του κέντρου.

Από το Κωσταλέξι αντίθετα μέχρι το χωριό που πρόσφατα ήλθε στη δημοσιότητα με την βάνουση αιμομειξία, αυτή η εισβολή του Τύπου οδηγεί τις μικροκοινωνίες σε μια άμυνα σιωπής και συγκάλυψης, φέρνοντας τα αντίστροφα αποτελέσματα απ'

αυτά που υποτίθεται ότι επιδιώκει.

Μήπως λοιπόν αντί να ανεβαζουμε στα χωριά τον «Ρινόκερω», ή να περιφέρουμε πολυποκιλα συγκροτήματα, θα ήταν προτιμότερο να βρούμε έναν τρόπο για συζητήσεις πάνω σε θέματα που κυρίως συγκαλύπτονται, έτσι ώστε να διευκολύνουμε χειραφετήσεις εκεί που παίζεται η καθημερινότητα του ατόμου και όχι να μεταγγίζουμε τις δικές μας ανησυχίες, και μάλιστα σε «ρεπροντυξιών».

Ο κ. Σαπουντζής με τη σειρά του μας ενημέρωσε ότι ο κ. πανδρέου άκουσε τους βουλευτές «του», μάλιστα, «του», ή την κτητική ανωνυμία χρησιμοποίησε ο γραμματέας της νοβουλευτικής ομάδας του ΠΑΣΟΚ. Και όλα αυτά κ. Σα-
ντζή που λέει το καταστατικό του κόμματός σας και η αρ-
της λαϊκής κυριαρχίας συρρικνώνονται σε ένα «του», που
λο σε ένα κόμμα της Δεξιάς θα μπορούσε να δικαιολογηθεί,
αποτέλεσμα ακριβώς των συγκεκριμένων πολιτειακών και
λιτικών αντιλήψεών του;

Ζαι όταν ειρωνευόμαστε — και σωστά — τους λιβανωτούς
ο αναπέμπονται στην άλλη πλευρά για τη σκέψη και τα εκ-
αστικά χέρια του κ. Καραμανλή, ποιά είναι η δική μας δια-
ρά στην αντίληψή μας για τον λαϊκό ηγέτη και τις σχέσεις
ο πρέπει να χαρακτηρίζουν αυτόν τον ηγέτη με τα στελέχη,
μέλη και τους οπαδούς του κόμματός του;
Επιβάλλεται λοιπόν άλλο «ύφος και ήθος εξουσίας» γιατί υ-
τίθεται ότι σε άλλη εξουσία αναφερόμαστε...

ΑΜΒΛΩΤΙΚΑ

την παραζάλη των αλλεπάλληλων αλλαγών που συντελούν-
γύρω μας η μνήμη μας αδυνατεί να επαναφέρει τους εκάστο-
όγους των κυβερνητικών μεταστροφών.

Ετσι δεν μπορούμε να θυμηθούμε τους επίσημους λόγους
προβλήθηκαν για την μη ψήφιση του νόμου που νομιμοποιεί
αμβλώσεις. Είμαστε βέβαιοι όμως πως το ΠΑΣΟΚ δεν θέλησε
ψει ευρωεκλογών μάλιστα να συγκρουστεί με την εκκλησία ή
τις αντιδράσεις του περίφημου «μέσου έλληνο».

Ο περίφημος αυτός «μέσος έλληνο» είναι βέβαια ένα υπαρκτό-
ον, που μοιάζει πολύ στην κυβέρνησή του. Αν η γυναίκα του
«γκόμενά» του «πιάσει παιδί» την εξαναγκάζει κανονικότητα
κτρωση. Αν όμως η κυβέρνηση νομιμοποιήσει τις εκτρώσεις,
η ικανός να κατέβει και σε διαδήλωση εναντίον του νόμου
μεταβάλλει τις γυναίκες σε πόρνες (θου κύριε φυλακήν τῷ
ματί μου).

Δεκτός λοιπόν ο «μέσος έλληνο», κατανοητή και η συμπεριφορά
του, κατανοητές και οι αποκαλύψεις περί φοροδιαφυγής εκα-
τομμυρίων στις γυναικολογικές κλινικές απ' τις εκτρώσεις.

Αλλ' όμως πίσω απ' όλα αυτά υπάρχουν και οι ίδιες οι εκτρώ-
σεις και οι άνθρωποι (και των δύο φύλων) που τις υφίστανται ως
ταπεινωτική, παράνομη και πολυέξοδη διαδικασία, την ώρα που
θάπρεπε να αποτελεί ένα αυτονόητο δικαίωμα.

Και επί τέλους είναι παρήγορο που συγκεκριμένοι κλάδοι εν-
διαφερομένων όπως οι Ιατρικοί Σύλλογοι της χώρας παίρνουν
ανοιχτά θέση στο θέμα με θετικό τρόπο και μάλιστα με «αντισυν-
τεχνιακή» νοοτροπία.

Κάποτε ο «μέσος έλληνο» πρέπει να χάσει την άνεση του πιο χυ-
δαίου χαμαιλεοντισμού και την δύναμη να δυναστεύει εκ του α-
φανούς τη ζωή των συμπολιτών του.

Εκτός αν είναι περισσότερο χρήσιμος απ' ό,τι φανταζόμαστε..

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Είχαμε πείσει ήδη θύματα στα προηγούμενα σχόλια, μιας αναγω-
γής των πάντων στο κράτος και στην κυβέρνηση και θα θέλαμε
με κάθε τρόπο το τελευταίο αυτό σχόλιο να μην είχε καμιά σχέ-
ση με το ΠΑΣΟΚ.

Και όμως, ιδού! Η συνεδρίαση της Κ.Ε. του Κινήματος επέσει-
σε για άλλη μια φορά μπροστά μας τον δαίμονα της κριτικής και
μας χάρισε τη λύτρωση του γέλιου. Διότι φαίνεται ότι το κίνημα,
10 χρόνια μετά τον αυτοπροσδιορισμό του ως μαρξιστικού, έχει
την ικανότητα να ανανεώνει διαρκώς τις μεθόδους του και να εκ-
πλήσσει όσους πίστευαν ότι ο μαρξισμός αν μη τι άλλο δεν έχει
μεν δόγματα, αλλά έχει σίγουρα αρχές.

Γνωρίζαμε λοιπόν ότι από τον Μάρξ και τον Κάουτσκι μέχρι
τον Παπαναστασίου, που λέει ο λόγος, όλοι όσοι αντιλήφθηκαν
τον εαυτό τους ως σοσιαλιστές, είχαν απόλυτη επίγνωση ότι το
«σοσιαλιστικό σχέδιο» ή «μετάβαση» δεν είναι αντικείμενο κά-
ποιων κοινωνιολογικών προδιαγραφών, αλλά υπόθεση της ταξι-
κής πάλης, υπόθεση των μαζών ή του λαού αν θέλετε, που, ανά-
λογα με των ωριμότητα των αγώνων τους, την ποιότητα των κομ-
μάτων τους, την αντίδραση του αντιπάλου, την διεθνή συγκυρία
κτλ. θα επιβάλλουν κάθε φορά τα μέτρα, τις κατακτήσεις, προς

Λάθη και παραλείψεις

του Γιάννη Καλαϊτζή

μία διαφορετική μορφή κοινωνικής οργάνωσης και δομής της πολιτικής εξουσίας.

Ας μας συγχωρηθεί αυτή η φτωχή επανάληψη του α, β, των πραγμάτων, αλλά, μια πρόταση που έγινε στην Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ μας πήγε κατευθείαν στο ωμέγα.

Διαβάσαμε γοητευμένοι λοιπόν ότι στην Κ.Ε. έγινε μια πρόταση, που υιοθετήθηκε καταρχήν με επιφυλάξεις «ότι πρέπει να λειτουργήσει μια επιστημονική ομάδα έρευνας για την πορεία μετάβασης στον σοσιαλισμό».

Φαίνεται λοιπόν ότι ο σοσιαλισμός είναι πολύ σοβαρή υπόθεση για να ασχολούνται μαζί του οι σοσιαλιστές και το κόμμα τους, οι εργαζόμενοι και οι οργανώσεις τους.

Ο σοσιαλισμός έχει κι αυτός ανάγκη τους ειδικούς του, που στην περίπτωση μας θα προσδιορίσουν «μετά από έρευνα» τις δόσεις του και τα περιεχόμενά του.

Πιο χαρακτηριστική πράξη αυτοκατάργησης δεν μπορούσε να κάνει συλλογικό όργανο σοσιαλιστικού κόμματος. Εκτός αν αυτοί που εισηγήθηκαν την πρόταση αισθάνονται πολύ γνήσιοι μαρξιστές, μια και στον Πόλιτζερ θα διάβασαν ότι ο Μάρξ εισηγήθηκε τον «επιστημονικό σοσιαλισμό» τον οποίο τώρα αυτοί μεταφέρουν στην Ελλάδα...

Εμείς πάντως απ' την μεριά μας θα θέλαμε να επιμείνουμε ότι ο σοσιαλισμός είναι μια πολύ δύσκολη και κυρίως διαφορετική υπόθεση, ώστε να τελεί στην αρμοδιότητα των επιστημόνων.

Αλλά ευτυχώς αυτά τα θέματα, θα τα λύσει πέρα από την επιστήμη, η ίδια η ζωή, που λέει και το ΚΚΕ...

Το τεύχος μας 266 της 20 Ιουλίου 1984 υπήρξε πεδίο δράσης πονομευτικών κύκλων του «ΑΝΤΙ». Πράγματι, όπως διαπιστώσε το Πειθαρχικό Συμβούλιο μας που επελήφθη πάραυτα του θέματος, συνωμοτικοί κύκλοι, κυρίως στον χώρο των τεχνικών, είχαν σκοπό να προκαλέσουν σύγχυση στους κόλπους του περιοδικού προς όφελος της αντίδρασης.

Έτσι, μια ολόκληρη παράγραφος από το σχόλιό μας της σελίδας 6 με τίτλο «ΚΚΕ εσ.: ΕΠΕΤΑΙ ΣΥΝΕΔΡΙΟ» βρέθηκε στη δεύτερη στήλη του άρθρου του Πέτρου Ευθυμίου, στη σελίδα 22. Φυσικά δεν είναι τυχαίο ότι η παράγραφος αυτή («Εκεί που πρέπει πάντως να αναμένεται —έως— απέναντι στην κυβέρνηση και το ΠΑΣΟΚ») αναφερόταν στις σχέσεις του ΚΚΕ εσ. με την κυβέρνηση, που αποτελεί πάντα την κύρια αναφορά των πάσης φύσεως συνωμοτών.

Η αφαίρεση της παραγράφου, την οποία συνιστά το Πειθαρχικό, λύνει πάντως αυτό το πρόβλημα...

Το δεύτερο πρόβλημα αφορά, αντίθετα, μια παράλειψη και το λάθος, εδώ, αποκαθίσταται, αντίστροφα προς το προηγούμενο, με προσθήκη: δεν γράψαμε την τιμή του περιοδικού, με αποτέλεσμα να προκληθούν ανωμαλίες στη διακίνηση, επειδή κάποιοι περιπετερούχοι, π.χ., υποπτεύθηκαν ότι, αν ενδεχόμενα κάνουμε αργότερα μια ανατίμηση (...), ίσως τους χρεώσουμε και γι' αυτό το τεύχος την διαφορά μεταξύ της σημερινής τιμής και της ανατίμησης (αθάνατη Ελλάδα με το κουτοπόνηρον πνεύμα σου!).

Εννοείται ότι η παράλειψη οφειλόταν σε τεχνικούς λόγους, και δεν είχε σχέση ούτε με δήθεν προθέσεις κουτοπόνηρου περιτζητισμού του εκδότη ούτε και με ιδεολογική άρνηση του εμπορευματικού χαρακτήρα (τιμής) του εντύπου. Το τεύχος πωλείται και θα πωλείται στην (αναγεγραμμένη) τιμή των 50 δρχ.

Και κάτι τελευταίο: στο άρθρο «Λαϊκή Δικαιοσύνη» της σελ. 7, διαπράξαμε το αδίκημα της πλαστοπροσωπείας. Έτσι, η Γεωργία Ντούσια στην πραγματικότητα είναι Αλέκα Κασουράνη. Δεχόμεθα μηνύσεις...

Αλλά πέρα από αυτά τα αμαρτήματα, έχουμε και κάποιο καλό νέο: Το ΑΝΤΙ δεν θα σταματήσει την έκδοσή του «λόγω διακοπών» και θα κυκλοφορήσει πάλι κανονικά στις 17 Αυγούστου. Η απόφαση ελήφθη, από την πλευρά μεν του εκδότη, με κριτήρια πολιτικής και εκδοτικής δεοντολογίας, από την πλευρά δε των εργαζομένων με κριτήρια που διακρίνουν μια αντεργατική νοοτροπία, ένα είδος εργασιακού μαζοχισμού.

Όταν πετούν οι αετοί...

Μια από τις πιο «χαριτωμένες» ειδήσεις για τους Ολυμπιακούς του Λος Άντζελες ήταν αυτή για τον εκπαιδευμένο αετό που θα μετείχε στην κακόγουστη τελετουργία της ενάρξεως.

Ο δυστυχής αετός, που βρίσκεται —και αυτός— στο έμβλημα της υπερδύναμης, θα συμβόλιζε το μεγαλειώδες πνεύμα της Αμερικής, και, θα κατέβαινε μεγαλοπρεπής υπό το βλέμμα του Ρήγκαν, στο κέντρο του «Κολλοζέουμ».

Και όμως, τρεις μέρες πριν ο αετός εκτελέσει το έθνικό του νούμερο, έπεσε νεκρός στα «καλά καθούμενα». Η νεκροψία που έγινε για να εντοπισθεί τυχόν σοβιετικός δάκτυλος, αποκάλυψε ότι ο άτυχος αετός πέθανε εντελώς άδοξα, από πνευμονοκονίαση, ασθένεια -παρενέργεια του νέφους του Λος Άντζελες.

Ο πρωθυπουργός μας δήλωσε πρόσφατα πως θα απαιτηθούν τουλάχιστον 15 χρόνια

Υλικά αντοχής, για έναν αητό που δεν θα πεθάνει από το νέφος.

για την «απορρύπανση» της Αθήνας. Επισημαίνουμε απλά πως το Λος Άντζελες προγγαίται κατά 20 ακριβώς χρόνια στο σχηματισμό του νέφους του, το οποίο και διατηρεί παρά τα προγράμματά του, τα οποία —και εκεί— δεν «μπόρεσαν» να θίξουν τη βιομηχανία, που παράγει και τον περισσότερο φόρτο.

Αν λοιπόν δεν διδαχτούμε από το Λος Άντζελες, σε είκοσι χρόνια θα έχουμε ιστορίες του τύπου «τρία πουλάκια κάθονταν» και ζητούσαν για τον κουρνιαχτό πάνω απ' τη Αθήνα.

Και βέβαια δεν θα πρόκειται για τον κουρνιαχτό της μάχης των κυρίων Τρίτη και Τσοχατζόπουλου κατά του νέφους, αλλά περί της σκόνης των σχεδίων, που όλα τα προβλέπουν εκτός από συγκεκριμένα μέτρα που πρέπει, επειδή εκεί που πρέπει «τσούγκιόλας».

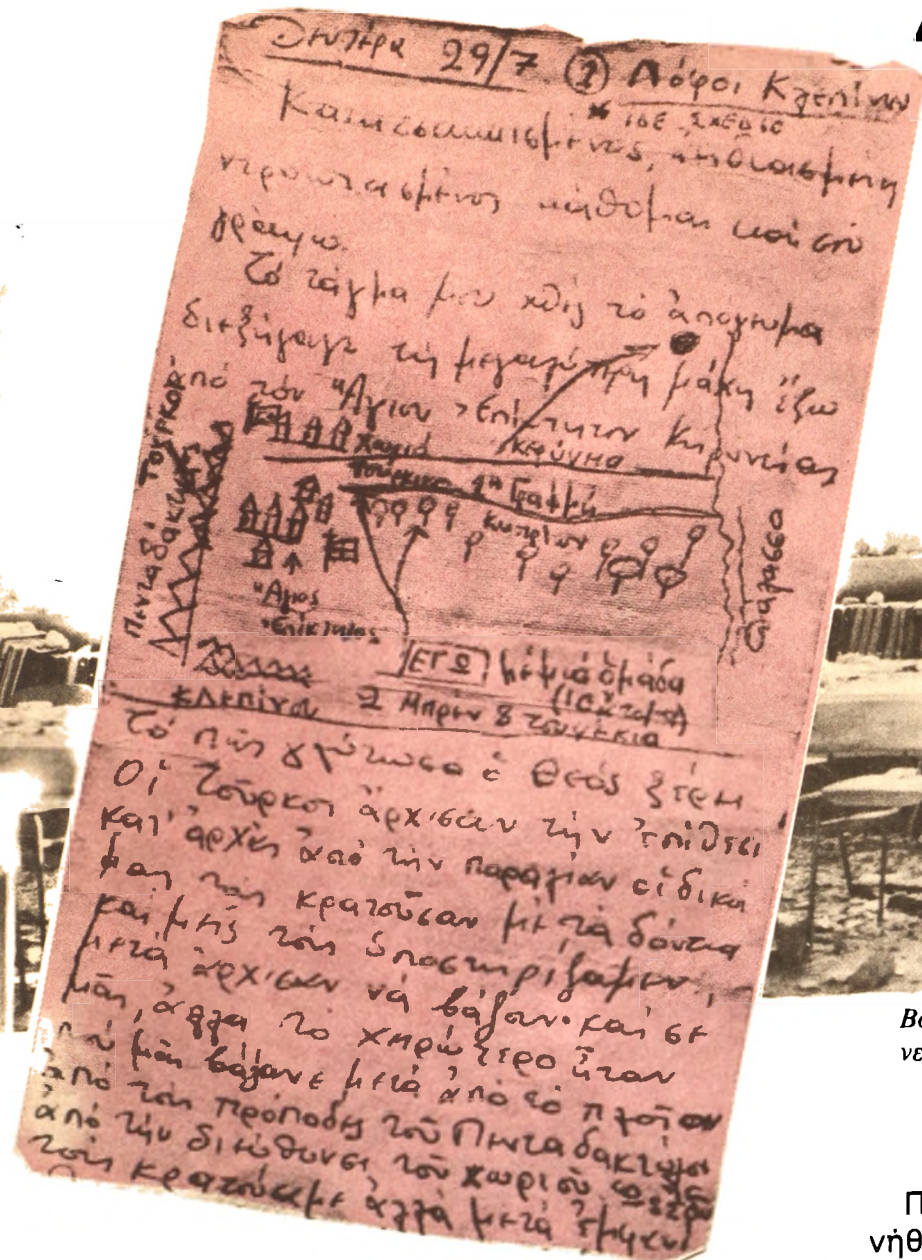
Και ποιος στην Ελλάδα αναλαμβάνει υποθέσεις με κόστος, ώστε να υπολογισουμε και θα το κάνει οποιαδήποτε κυβέρνηση;

Χαίρε νέφος, λοιπόν!

Με αφορμή το βιβλίο «Cyprus» του Christopher Hitchens

Δέκα χρόνια μετά

της Αμαλίας Βαν Χεντ

Βομβαρδισμένο σχολειό· αριστερά, γράμμα ανώνυμου φαντάρου στην οικογένειά του, τις μέρες της τουρκικής εισβολής.

Η διχοτόμηση της Κύπρου

Πρωί της 15ης Ιουλίου 1974 τα τεθωρακισμένα του Ιωαννίδη κινήθηκαν, με την υποστήριξη των Κύπριων συνεργατών του, κατά της Κυπριακής Δημοκρατίας και του λαού της. Η Μεγάλη Βρετανία, παρ' όλο που, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Ζυρίχης (1960) ήταν εγγυήτρια Δύναμη της Ανεξαρτησίας της Κύπρου και επιβαλλόταν να επέμβει και παρ' ότι το στρατιωτικό της σώμα στο νησί (τότε 15.000 άνδρες) θα μπορούσε εύκολα να καταπνίξει το ξενοκίνητο κίνημα (μαρτυρία του Arnold Smith, τότε Γενικού Γραμματέα, της Κοινοπολιτείας), έμενε αμέτοχη. Τέσσερις μέρες αργότερα, το βράδυ της 19ης Ιουλίου, τα πρώτα τουρκικά στρατεύματα αποβιβάστηκαν στο νησί. Η κατάργηση ενός κυρίαρχου κράτους θα επιτευχθεί με την ντε φάκτο διχοτόμηση και θα επισφραγιστεί με εκατοντάδες νεκρούς, χιλιάδες πρόσφυγες και με δύο χώρες-μέλη του NATO αντιμέτωπες και στα πρόθυρα του πολέμου.

Στους διπλωματικούς κύκλους και στο διεθνές Τύπο καταλογίζονται, ευθύνες: κύριοι υπεύθυνοι των γεγονότων ήταν η Ελλάδα και οι Ελληνοκύπριοι, καθώς και η Τουρκία, αν και η τελευταία αντιμετώπιζεται με κατανόηση. Ο Dr. Kissinger, σε μια από τις συχνές του επιδείξεις ψυχαναλυτικής ικανότητας, θα υποστηρίξει, ότι τα αιματηρά γεγονότα οφείλονται στο «έμφυτο μίσος μεταξύ δύο εθνών (ελληνικό και τουρκικό)», εφησυχάζοντας έτσι τις συνειδήσεις πολλών. Κατά πόσο η Τουρκία και η Ελλάδα λειτούργησαν όμως πράγματι σαν υποκινητές της διχοτόμησης και όχι μόνο σαν εκτελεστικά όργανα άλλων, γίνεται εμφανές από την ανασκόπηση σημαδιακών εξελίξεων στο τρίγωνο Ελλάδα-Τουρκία-Κύπρος.

Το «έμφυτο μίσος των δύο εθνών», υποστηρίζει, ο Hitchens, τροφοδοτήθηκε στην δεκαετία του '50 συστηματικά από τη Μεγάλη Βρετανία, όταν αυτή, αδυνατώντας να αντιπαραταχθεί ουσιαστικά στην εξέγερση των Ελληνοκυπρίων, υποστήριξε ηθικά και υλικά το τουρκοκυπριακό «αντικίνημα». Το 1955, ο Τουρκοκύπριος Fazıl Kuchuk (στην ανεξάρτητη Κύπρο ήταν αντιπρόεδρος της Δημοκρατίας) ίδρυσε με την ανοχή της Μεγάλης Βρετανίας, πολιτικό κόμμα με το «ιδιότυπο» όνομα «Η Κύπρος είναι Τουρκική».

Την ίδια εποχή, ο Τούρκος στρατιωτικός Rıza Vuruskân με σύν-

τα ουζερί στη σημερινή κακόφημη περιοχή της παλιάς Λευκωσίας, μέσα στα τείχη, συγκεντρώνει την προσοχή με την παράξενη επιγραφή του: «Θεραπευτήριο μελαγχολίας». Αυτό έγραψε ο ιδιοκτήτης πάνω απ' την πόρτα του κέντρου. Θεραπευτήριο; Τα κτίρια ακριβώς απέναντι, αμέσως μετά τον δρόμο, ανήκουν στην «Πράσινη Γραμμή», στη χώρα του κανε-
Και, από κει και πέρα, εκτείνεται η απαγορευμένη για κάθε Ελληνοκύπριο «κατεχόμενη ζώνη».

Δέκα χρόνια μετά την εισβολή του τουρκικού στρατού στο νησί την κατοχή του 37% των κυπριακών εδαφών, ο Άγγλος συγγραφέας Christopher Hitchens στο βιβλίο του Cyprus, με μια σειρά νέων ντοκουμέντων καταγράφει πως το νησί, θύμα της γεωπολιτικής του θέσης, θα ξαναγίνει, γι' άλλη μια φορά, έρμαιο των εφερόντων τρίτων χωρών και, χωρίς να μπορεί να επηρεάσει κανονικά την τροπή των πραγμάτων, θα οδηγηθεί με μαθηματική ακρίβεια προς την τραγωδία του: τον διαμελισμό της ενιαίας, ανεξάρτητης, αδέσμευτης Κύπρου.

Κύριοι υποκινητές της καταστροφής, η Μεγάλη Βρετανία και αργότερα, οι ΗΠΑ, θα επιδιώξουν, σύμφωνα με τα στοιχεία του Hitchens, με μηχανορραφίες, συνωμοσίες, με τη συστηματική χρησιμοποίηση του δόγματος «διαίρει και βασίλευε» και, τέλος, με χρησιμοποίηση του δόγματος «διαίρει και βασίλευε» και, τέλος, με ανομή βία της εισβολής, ένα στόχο: την άνευ όρων προσχώρηση της Κύπρου —νησιού προσκειμένου στην περιοχή της ανατολικής Μέσης Ανατολής— στον στρατιωτικό συνασπισμό της Δύσης. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, το Κυπριακό είναι η πικρή ιστορία ενός λαού, που, με τη συμμετοχή και την προθυμία πολιτικών ομάδων του, θα μετατραπεί σε πiónι της εν μέρει ασυντόνιστης, αλλά ασύστολα κυνικής, πολιτικής σκακιέρας των Υπερδυνάμεων.

Τα επόμενα αποσπάσματα, παρμένα τα περισσότερα από το βιβλίο Cyprus, ίσως βοηθήσουν σήμερα στην κατανόηση του Κυπριακού· ακόμα, ίσως δώσουν μια απάντηση για τα αίτια, τα θύμα και τους θύτες της Κυπριακής συμφοράς.

θημα το Taksim (Ένωση της Κύπρου με την Τουρκία), ιδρύει, εν γνώσει του Λονδίνου, τον τρομοκρατικό σύνδεσμο TMT (Turkish defence force — Τουρκική Δύναμη Άμυνας). Πρόεδρος του αμέσως μετά την ίδρυση γίνεται ο σημερινός φιλόδοξος Πρόεδρος της αυτοαποκαλούμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειου Κύπρου», Ραούφ Ντενκτάς.

Για την κινητικότητα της Μ. Βρετανίας θα γράψει και ο γνωστός στην Ελλάδα C. M. Woodhouse το '54 στα απομνημονεύματά του: «Harold Macmillan (The foreign secretary) was urging us to stir the turks in order to neutralise the Greek agitation». Ο ίδιος ο Μακμίλλαν το 1956, σαν Πρωθυπουργός της Μ. Βρετανίας υποσχέθηκε (σύμφωνα με την ομολογία του Melih Esenbel, πρώην Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας), στον Τούρκο ομόλογό του, «να προωθήσει τη διχοτόμηση της νήσου, ματαιώνοντας έτσι την Ένωση με την Ελλάδα».

Η διχοτόμηση του νησιού γίνεται πάλι επίκαιρη το '64, όταν οι ΗΠΑ αντικαθιστούν τη Μ. Βρετανία σαν κυρίαρχη δύναμη στην Κύπρο. Το Πεντάγωνο και το Στাইτ Ντηπάρτμεντ ήλπιζαν, ότι με την «διπλή ένωση» το «αβύθιστο αεροπλανοφόρο» θα προσχωρούσε, εκ των πραγμάτων, στον στρατιωτικό συνασπισμό της Δύσης· και ότι, κατ' αυτόν τον τρόπο, θα ξεμπέρδευαν με τον «κόκκινο Παππά» (Μακάριο), ο οποίος, σύμφωνα πάλι με τον Hitchens, ίσως γιατί είχε και αυτός γένια, θύμιζε έντονα τον Κάστρο στην Αμερική του ψυχρού πολέμου.

Σαν στοιχειοθετημένη στρατηγική, η διχοτόμηση προβάλλεται για πρώτη φορά με το «σχέδιο Acheson», το '64. Σύμφωνα μ' αυτό, το μεγαλύτερο τμήμα της Κύπρου θα συνδεόταν με την Ελλάδα, σαν μια μορφή αποδοχής της Ένωσης. Ένα μικρό τμήμα στα βόρεια παράλια θα παραχωρούνταν στην Τουρκία σαν στρατιωτική βάση, με το νομικό καθεστώς (τουρκικού) καντονίου. Αυτόνομα (τουρκικά) καντόνια θα ανακηρύσσονταν επίσης περιοχές κατοκούμενες από Τουρκοκύπριους μέσα στα ελληνικά εδάφη, συμπεριλαμβανομένης και αυτής της Λευκωσίας. Και, τέλος, το Καστελλόριζο έπρεπε να παραχωρηθεί στην Τουρκία.

Ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, αντιτάχτηκε πρώτος στην εξαφάνιση του μόλις τετράχρονου κράτους. Η Τουρκία δεν είχε ακόμη γνωστοποιήσει τις αποφάσεις της. Και ο Γεώργιος Παπανδρέου, τότε πρωθυπουργός της Ελλάδος, προσπάθησε τον Ιούνιο του '64 στην Ουάσιγκτον, να πείσει τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Λύντον Τζόνσον, ότι «καμιά ελληνική κυβέρνηση δεν θα αποδεχόταν ένα τέτοιο σχέδιο».

«Γ... ω την Βουλή και το Σύνταγμά σας. Αν ο πρωθυπουργός σας συνεχίσει να μου δίνει μαθήματα δημοκρατίας, κοινοβουλευτισμού και συντάγματος, τότε αυτός και η Βουλή του ίσως δεν κρατηθούν για πολύ».

Οι πρόεδροι των ΗΠΑ σπάνια κατηγορήθηκαν για το πλούσιο λεξιλόγιό τους ή για ένα υπερβολικά δημοκρατικό ήθος. Τον Ιούλιο του '65 με τη γνωστή αποστασία, ο Γ. Παπανδρέου αναγκάστηκε να παραιτηθεί και, τρία χρόνια αργότερα, η Χούντα των συνταγματαρχών γίνεται στο Κυπριακό το επιθυμητό όργανο για την προώθηση του σχεδίου Acheson.

Τον Οκτώβριο του '67, ο Παπαδόπουλος, σε μυστική συνάντηση με την τουρκική ηγεσία στον Έβρο σχεδιάζει τον τρόπο εφαρμογής: Δέχεται να ανακηρύξει την Ένωση, πράξη που θα περιέβαλε την «επανάσταση των Ελλήνων Χριστιανών» με την αίγλη ηρώων. Η «νόμιμη» αντίδραση της Άγκυρας, σαν εγγυήτριας δύναμης της «ανεξαρτησίας της Κύπρου», θα ανάγκαζε την Ελλάδα να αποσύρει το έκτατο σώμα 12.000 Ελλήνων στρατιωτών από τη Μεγαλόνησο. Ένα μήνα αργότερα, ο στρατηγός Γρίβας επιτίθεται σε δύο τουρκοκυπριακά χωριά — στον Άγιο Θεόδωρο και στο Κόφινο. Τα επόμενα γεγονότα, όπως η αποχώρηση του ελληνικού στρατιωτικού σώματος, οι επανειλημμένες απόπειρες δολοφονίας εναντίον του Μακαρίου και η ίδρυση της ΕΟΚΑ-Β θα είναι λογική συνέπεια μιας στενής συνεργασίας μεταξύ του ξένου κέντρου και των ντόπιων συνεργατών.

Ο Georg Ball, υφυπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ και μεσολαβητής του Τζόνσον, στο Κυπριακό, θα ανακαλύψει, ότι η συνεργασία με την τρομοκρατική, παράνομη ΕΟΚΑ-Β είναι πιο εύκολη παρά με τον Μακάριο. «Αποκαταστήσαμε (CIA) μυστική επαφή με τον Σωκράτη Ιλιάδη, λοχαγό του Γρίβα και διευθυντή Αμύνης της Κύπρου. Στο μεταξύ ο Γρίβας γύρισε στην Κύπρο με ένα νέο σχέ-

διο Ένωσης. Το γεγονός, ότι προέβλεπε την έξωση του Μακαρίου, αύξησε την ελκυστικότητα του σχεδίου».

Ο τρόπος που επιτεύχθηκε η Έξωση του Μακαρίου στις 15 Ιουλίου '74, είναι γνωστός. Ο Dr. Kissinger θα δεχτεί πρόθυμα, σαν πρώτος υπουργός Εξωτερικών μιας χώρας, την πρώτη κιόλας μέρα μετά την επέμβαση, τον πρέσβη του Σαμψών στην Ουάσιγκτον, Νίκο Δημητρίου, ξεχνώντας ακόμα και αυτά τα τυπικά συλλυπητήρια για τον ανακοινθέντα «θάνατο» του Μακαρίου. Είναι γελοίο και πρόστυχο απέναντι στο λαό της Κύπρου να υποστηρίζεται σήμερα από ελληνικό περιοδικό, ότι ο Κίσιγκερ —γνωστός σαν ο δολοφόνος του νησιού— θέλησε, με την επείκειά του απέναντι στο πραξικόπημα, να αποφύγει μόνο τον πόλεμο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Τα γεγονότα αποδειχνουν το αντίθετο: Ο Κίσιγκερ «σύστησε» στον Υπουργό Εξωτερικών της Μ. Βρετανίας, Callaghan, σύμφωνα με μαρτυρίες του τελευταίου, να μην κινηθεί εναντίον του πραξικοπήματος, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο «αναγκαία» την επέμβαση της Τουρκίας. Και στις 13 Αυγούστου πάλι ο Κίσιγκερ θα ανακοινώσει: «Αναγνωρίζουμε ότι η θέση της τουρκικής κοινότητας απαιτεί σημαντική ενίσχυση και προστασία. Υποστηρίξαμε ένα μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας γι' αυτήν. Τα δυο μέρη διαπραγματεύονται για μια ή περισσότερες αυτόνομες τουρκικές περιοχές».

Το σχέδιο Acheson δέκα ακριβώς χρόνια μετά τον προγραμματισμό του, έμπαινε σε εφαρμογή.

Στην περίοδο μεταξύ της 20ης Ιουλίου και της 14ης Αυγούστου 1974, οι στρατηγοί της Τουρκίας αποφασίζουν την δεύτερη εισβολή, ονομαζόμενη «ειρηνευτική επιχείρηση», ανακτώντας έτσι το κύρος τους, που το είχαν χάσει μετά το βίαιο πραξικόπημα του 1971. Είναι η εποχή που, ενώ στην Ελλάδα καταρρέει η Χούντα, στην Τουρκία επιτελείται, για άλλη μια φορά, η μεταβίβαση της κρατικής εξουσίας από το Κοινοβούλιο στους στρατιωτικούς. Και η ερώτηση που αιωρείται ακόμη, και που δεν απαντάται ούτε στο βιβλίο του Hitchens, είναι: ποιος ευθύνεται για την ελληνική άρνηση στη διπλή πρόσκληση του Ετσεβίτ «να συναντήσει την ελληνική ηγεσία όπου και όποτε θελήσει αυτή», λίγο πριν οι Τούρκοι στρατηγοί κατακτήσουν απόλυτα την εξουσία και αρχίσει η δεύτερη καταστροφική εισβολή.

Ιδεολογικές επιρροές και μοντέλα που φοβίζουν τις δύο κοινότητες

Στη νεότερη ιστορία της Ελλάδας και της Τουρκίας, δύο από τους πιο φανατισμένους ακροεθνικιστές πολιτικούς ήταν Κύπριοι. Ο στρατηγός Γρίβας διεύθυνε στη διάρκεια του ελληνικού εμφυλίου πολέμου μια θηριώδη εκστρατεία καταστολής του αριστερού κινήματος, πριν ιδρύσει στην Κύπρο, το 1955 την ΕΟΚΑ. Ορόσημο της ιδεολογίας του, σύμφωνα με τον Hitchens, ήταν η Ένωση με την Ελλάδα, που έπρεπε να επιτευχθεί με κάθε μέσο, ακόμη και με πογκρόμ εναντίον της τουρκικής μειονότητας. Ο συνταγματάρχης Alparslan Turkish, ιδρυτής και πρόεδρος του φασιστικού «Τουρκικού Κόμματος Εθνικιστικής Δράσης» είναι ο πιο ένθερμος σύγχρονος υποστηρικτής της ρατσιστικής ιδεολογίας του «Παντουρανισμού», σύμφωνα με την οποία η Τουρκία οφείλει να κατακτήσει όλα τα εδάφη όπου ζουν Τούρκοι ή τουρκικές μειονότητες, πράγμα που σημαίνει, ότι η «Μεγάλη Τουρκία» θα εκτείνεται από την Μεσόγειο μέχρι την Κίνα. Σύνδεσμος του Τουρκές στην Κύπρο ήταν και είναι η τρομοκρατική οργάνωση TMT.

Σήμερα το TMT επαναδραστηριοποιείται. Σύμφωνα με τουρκοκυπριακές εφημερίδες, το TMT, με πρόσφατα τηλεγραφήματά του προς τους ηγέτες της αντιπολίτευσης Osker Ozgur και Alpay Durduran, τους «προειδοποιεί», να μεταβάλουν τη στάση τους στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής.

Οι έποικοι, πολλοί από τους οποίους είναι φανατικοί υποστηρικτές του «Παντουρανισμού», ίδρυσαν στα κατεχόμενα εδάφη το φασιστικό «Τουρκικό Κόμμα Ενότητας». Το «σύνταγμα» του Ντενκτάς προβλέπει, ότι οι Τούρκοι στρατιώτες που υπηρέτησαν στην Κύπρο, τα μέλη της «αντίστασης», καθώς και οι οικογένειές τους, δικαιούνται να αποκτήσουν την υπηκοότητα της «Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου».

Η ειρωνεία της τύχης θέλησε ακριβώς ο Kuchuk να συνειδητοποιήσει, λίγο πριν το θάνατό του τα αποτελέσματα της διχοτόμησης, που προασπιζόταν, από το '55 και ύστερα με μανία το TAK-SIM. Σε ένα άρθρο του στην εφημερίδα Halkin Sesi θα υποστηρίξει, ότι, λόγω της κρατικής εξουσίας και των εποίκων, «μεταβλήθηκε αυτό το παραδεισένιο νησί σε κόλαση». Και ότι «όλοι αυτοί οι άνθρωποι (έποικοι) εγκαθίδρυσαν στα χωριά μας ανατολίτικα σουλτανάτα».

Τώρα, η τύχη των Τουρκοκύπριων κρίνεται από τις καλές διαθέσεις ή την αδιαλλαξία του τουρκικού στρατού κατοχής, από τις αποφάσεις της ισλαμικής πανίσχυρης οργάνωσης «Enkat» και από τις διαθέσεις του «Καίσαρα» Ντενκτάς, ο οποίος απόκτησε όλα αυτά τα χρόνια μία δύναμη, που η Άγκυρα συναντά ολοένα και περισσότερες δυσκολίες να ελέγξει.

Και όμως ο Ντενκτάς κατορθώνει ακόμα να πείσει τους Τουρκοκύπριους, ότι μόνον ο τουρκικός στρατός και ο ίδιος σαν ηγέτης τους μπορούν να σώσουν τη μειονότητα από την καταστροφή της, που επιδιώκουν οι Έλληνες. Σαν απόδειξη αυτού του ισχυρισμού, και συγχρόνως σαν φόβητρο ο Ντενκτάς φέρνει επανειλημμένα το παράδειγμα της Κρήτης στην επικαιρότητα.

Τέλη του 19ου αιώνα η Κρήτη ζει την έξαρση των επαναστάσεων της κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το 1896, ύστερα από την κατάπνιξη της τελευταίας εξέγερσής της, οι ευρωπαϊκές δυνάμεις επεμβαίνουν στο νησί για δύο λόγους: α) για να αποφευχθεί η αναμενόμενη σατραπεία των οθωμανών στρατιωτών εναντίον του ελληνικού πληθυσμού και β) για να προλάβουν την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα. Δύο χρόνια αργότερα η τουρκική μειονότητα, ελπίζοντας σε νέα επέμβαση της Υψηλής Πύλης, επαναστατεί χτυπώντας το βρετανικό στρατιωτικό σώμα και αρχίζοντας ένα «πογκρόμ» στον χριστιανικό πληθυσμό. Οι ξένες δυνάμεις απαιτούν την αποχώρηση του Οθωμανικού στρατού από την Κρήτη. Αμέσως μετά ακολουθεί και η μαζική έξοδος της μουσουλμανικής μειονότητας. Αρκετοί Κρητικοί θα βρουν την ευκαιρία κατά τη διάρκεια της εξόδου, να εκδικηθούν τους πρώην κατακτητές και αφέντες τους. Το 1913, η Κρήτη γίνεται ελληνική.

Το παράδειγμα της Κρήτης (επέμβαση ξένων Δυνάμεων —αποχώρηση του Οθωμανικού στρατού— Έξοδος της μειονότητας και τέλος η Ένωση με την Ελλάδα) προϊδεάζει, σύμφωνα με τον Ντενκτάς, το τι πρόκειται να συμβεί στην Κύπρο αν αποχωρήσουν τα τουρκικά στρατεύματα, και λειτουργεί σαν ανασταλτικός παράγοντας στους Τουρκοκύπριους και στην Τουρκία την ίδια. Λίγοι Τούρκοι γνωρίζουν την πρόταση του Ανδρέα Παπανδρέου, να εγκαθιδρυθεί μόνιμα στην Κύπρο, μετά την αποχώρηση όλων των ξένων στρατιωτικών μονάδων, ένα διεθνές σώμα, σκοπός του οποίου θα είναι η ασφάλεια των κοινοτήτων. Παραμένει αναπάντητο το ερώτημα, γιατί η Κυπριακή Κυβέρνηση αρνείται επίμονα να περάσει αυτά τα μηνύματα, μέσω του Τύπου, στην Τουρκία.

Αν οι Τουρκοκύπριοι, φοβούνται το παράδειγμα της Κρήτης, οι Ελληνοκύπριοι, από την πλευρά τους, τρομοκρατούνται από ένα άλλο ιστορικό μοντέλο, το «μοντέλο της Αλεξανδρέττας». Η συριακή επαρχία Hatay με πρωτεύουσά της την Αλεξανδρέττα έγινε, μετά την Γαλλο-Οθωμανική συμφωνία του 1921 γαλλικό προτεκτοράτο. Το 1937, η Hatay —λόγω των πιέσεων της Τουρκίας και παρ' όλη την αντίθεση της Συρίας— ανακηρύσσεται «αυτόνομη περιοχή». Τον Ιούλιο του 1938, η Τουρκία προάγεται σε «εγγυήτρια δύναμη» της αυτόνομης επαρχίας και λίγο αργότερα γνωστοποιεί την ανεξαρτησία της Hatay. Στις 29 Ιουνίου του 1939, η Hatay και η πρωτεύουσά της Αλεξανδρέττα θα προσαρτηθούν, οριστικά στην Τουρκία, αν και ο τουρκικός πληθυσμός της συριακής επαρχίας αποτελούσε μειονότητα.

Οι ομοιότητες μεταξύ της συριακής Hatay και της Βόρειας Κύπρου είναι ανατριχιαστικές. Το σενάριο πάντα το ίδιο: αυτονομία-ανεξαρτησία-προσάρτηση. Αυτός ο φόβος των Ελληνοκύπριων αυξάνεται τον τελευταίο καιρό και από τα συνεχή απειλητικά μηνύματα της Άγκυρας. Σύμφωνα με την αγγλική Financial Times της 6ης Δεκεμβρίου 1983, «η Τουρκία βλέπει τώρα τη Νότια Κύπρο και τα Δωδεκάνησα σαν μετα-οθωμανικές περιοχές που κατοικούνται από Έλληνες, αλλά με απροσδιόριστο καθεστώς, ως ένα βαθμό».

αγκάλη

ονομάζεται ο καινούργιος παιδικός σταθμός της περιοχής Φιλοππάπου στην οδό Τσάμη Καρατάση 62 & Φωτάκου δυο βήματα από το λόφο.

Ένα πανέμορφο αρχοντικό, με τον κήπο του τη σκιά των δένδρων του το διακριτικό εσωτερικό του διάκοσμο, το πλούσιο σε ερεθίσματα εκπαιδευτικό υλικό του και τους παιδαγωγούς με εφόδια την εξειδικευμένη γνώση και την αγάπη τους για το παιδί, καλωσορίζει όλους τους μικρούς του φίλους ηλικίας 2½ έως 5½ χρονών.

Έναρξη λειτουργίας: 1 Σεπτέμβρη

ώρες απασχόλησης: 7.30-3.30 μ.μ.

ύπαρξη σχολικού λεωφορείου (17.00-21.00)

πληροφορίες τηλ. 8624621 - 8215377.

Εξόρμηση

ΒΔΟΜΑΔΙΑΤΙΚΗ

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

Μια μεγάλη απόλαυση

● Ζ. Μ. ΜΑΣΙΑΝΤΟ ΝΤΕ ΑΣΙΣ Επιτάφιος για ένα μικρό νικητή

Στο βιβλίο *Επιτάφιος για ένα μικρό νικητή*, ο Μπραζ Κούμπας, ένα σοφό και κυνικό «φάντασμα», αναπολεί τη ζωή του —τις ερωτικές του περιπέτειες, τις φιλίες του, τα όνειρά του, τις φιλοδοξίες του, τις αποτυχίες του— και τελικά βγάζει το συμπέρασμα πως, παρ' όλο που το μαθηματικό σύνολο όλων αυτών είναι ένα μηδέν, αυτός πέτυχε το μικρό του θρίαμβο: είναι ένας μικρός νικητής της ζωής γιατί πέθανε δίχως ν' αφήσει απογόνους που θα διαιωνίσουν την ανθρώπινη δυστυχία.

Μια γοητευτική και απολαυστική κωμωδία ιδεών από το μεγάλο Βραζιλιάνο συγγραφέα Ζόακιμ Μαρία Μασιάντο ντε Ασίς.

ΑΣΤΑΡΤΗ πρωην «ΑΣΤΕΡΙ»
ΣΟΛΩΝΟΣ 121 - ΤΗΛ. 3606 597

Στο βάθος το λυκόφως της κυβέρνησης Ράλλη

του Δ. Μιχαήλ

ΠΡΙΝ από τις διακοπές της Κέρκυρας ταχτοποιήθηκαν και οι τελευταίες εκκρεμότητες μετά την «ψυχρολουσία» των αποτελεσμάτων της 17ης Ιουνίου.

ΟΙ ΔΥΟ πρώτες ομάδες βουλευτών έγιναν δεκτές για «διάλογο *στού Μαξίμου*» και συνεδρίασε η Κεντρική Επιτροπή του Κινήματος, κλείνοντας πανηγυρικά την περίοδο της «αυτοκριτικής». Είχε προηγηθεί η θεσμοθέτηση του ΚΥΣΥΜ σε άτυπο «μικρό υπουργικό συμβούλιο», η αναβολή του ανασχηματισμού, οι αλληπάλληλες — πλην άγονες — συνεδριάσεις του Εκτελεστικού Γραφείου, οι περιφερειακές συνδιασκέψεις του ΠΑΣΟΚ και οι — παράλληλες — διαδικασίες «ακροάσεων» των βουλευτών από ειδική επιτροπή για τα εκλογικά αποτελέσματα με επικεφαλής τον κ. Παρ. Αυγερινό.

ΑΝ ΜΠΟΡΕΙ να επισημανθεί ένα πρώτο κοινό στοιχείο

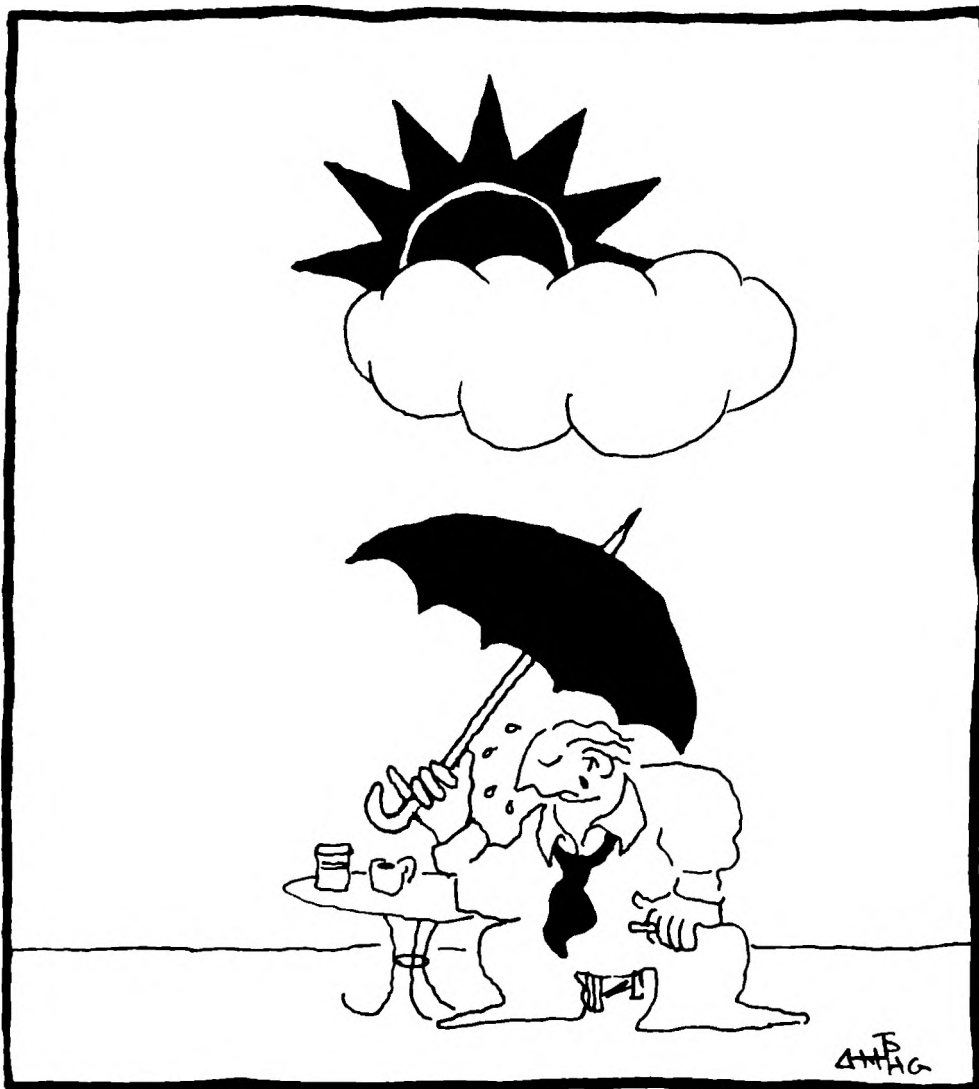
σε όλο αυτό τον κύκλο των διαβουλεύσεων, συσκέψεων και συναντήσεων είναι, αφ ενός ο ελεγχόμενος χαρακτήρας τους και αφ ετέρου η αδυναμία για συγκεκριμένα συμπεράσματα και αποφάσεις.

ΓΙΑ ΤΑ αποτελέσματα των Ευρωεκλογών θα αποφασίσει «με τρόπο επιστημονικό» η Κεντρική Επιτροπή σε μια άλλη της δυνδρίαση, οι κύκλοι επαφών των βουλευτών θα ολοκληρωθούν περί τα τέλη Σεπτεμβρίου, τα κύρια θέματα εσωτερικής αμφισβήτησης (εκλογές, Σύνταγμα, Καραμανλής, εκλογικός νόμος, πολιτική συμμαχιών, κτλ.) περιχαράκωνονται μια μέρα νωρίτερα από τη συνεδρίαση της Κ.Ε. με την τελετουργική συνέντευξη του Πρωθυπουργού στο Ζάππειο.

ΕΙΝΑΙ σαφές ότι αυτή η μεθοδευμένη προσπάθεια για έναν «χωρίς απρόοπτα» έλεγχο και αυτοκριτική οδηγεί τόσο στην αναβλητικότητα (προκειμένου να διατηρούνται ισορροπίες) όσο και σε αποσπασματικές πρωτοβουλίες, που μένουν χωρίς συνέχεια και αποτέλεσμα (κατά τις συνεδριάσεις των νομαρχιακών συμβουλίων).

ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ, λοιπόν, κανείς με κάποια δόση σαρκασμού να παρατηρήσει, ότι στο θεσμικό επίπεδο οι πρωτοβουλίες από την κορυφή, όσο πιο πολύ συνοδεύονται με τυμπανοκρουσίες τόσο περισσότερο κινδυνεύουν να μείνουν στη μέση, ανολοκλήρωτες και υπονομευμένες «εκ των έσω». Και δεν είναι πάντοτε η έλλειψη βαθιάς πίστης στη χρησιμότητα αυτών των συλλογικών διαδικασιών «*διαλόγου και επαφής*», που οδηγεί τα πάντα «στα μισά του δρόμου», όσο η κάποια πολυπραγμοσύνη, ο διαρκής επανακαθορισμός των προτεραιοτήτων, η αδυναμία για αναγκαίες τομές.

ΔΕΝ ΑΠΟΤΕΛΕΙ λ.χ. μυστικό ότι πριν καταλήξει ο Πρωθυπουργός στην άποψη ότι «*μειζων ανασχηματισμός δεν μπορεί να γίνει τους τελευταίους δεκαπέντε μήνες*» τουλάχιστον στο περιβάλλον του, είχε ωριμάσει και συζητηθεί επανειλημμένα η

ιδέα για ριζικές αλλαγές σε πρόσωπα της Κυβέρνησης περί τα τέλη Αυγούστου.

Η συνεδρίαση της Κ.Ε.

ΜΕΣΑ λοιπόν σ' αυτό το περίγραμμα αναβλητικότητας και έντεχνης εκτόνωσης των προβληματισμών, που προκάλεσαν τα αποτελέσματα των Ευρωεκλογών και μια νέα μορφή συγκεντροποίησης (νέο ΚΥΣΥΜ, Εκτελεστικό Γραφείο) που χαρακτηρίζει τις 50 μετεκλογικές ημέρες του ΠΑΣΟΚ, είναι φυσικό ότι Κυβέρνηση και Κίνημα δεν έχουν ακόμα βρει τον βηματισμό τους, ότι εξακολουθούν να ακούγονται ακόμα και προτάσεις για αλλαγές στρατηγικής, τόσο στις συσκέψεις των βουλευτών όσο και στη συνεδρίαση της Κ.Ε.

ΓΙΑΤΙ, τι άλλο από επαναπροσδιορισμό της πολιτικής στρατηγικής του Κινήματος αποτελούν οι εισηγήσεις των κ. Γιάννη Φλώρου, Σωτ. Κω-

στόπουλου, Θεόδ. Κατσάνεβα για αποφασιστικό προσανατολισμό της κυβερνητικής και κομματικής δράσης στα «μεσαία στρώματα» και στους παραδοσιακούς κεντρώους, που διέρρευσαν «*προσωρινά*» στη «Νέα Δημοκρατία»;

ΤΟ ΑΞΙΟΠΕΡΙΕΡΓΟ ασφαλώς δεν είναι στις αποψεις καθ'αυτές όσο στο γεγονός ότι δεν αποτελούν αντικείμενο γενικών συζητήσεων και αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα. Έτσι, μια σειρά από εισηγήσεις στρατηγικού ή τακτικού ακόμα χαρακτήρα στην πρόσφατη συνεδρίαση της Κ.Ε. (Τρίτσης, Μητρόπουλος, Χαραλαμπίδης, Αρσένης, Καστανίδης, Κωστόπουλος, Πάγκαλος, Ακριτά, Γκολφινόπουλος) παρέμειναν και μετά τη λήξη της αποσπασματικές, αλληλοαναιρούμενες και τελικά καταλήγουν να δρουν ως «προσωπικά άλλοθι» των εισηγητών τους.

Η ΑΚΟΜΑ, σε άλλες περιπτώσεις — όπως απλώς επεσήμανε ο Πρόεδρος του Κινήματος — διαφορετικές αντιλήψεις για παρόμοια θέματα άρχισαν και παρέμειναν στο επίπεδο της προσωπικής αντιδικίας και του «*παραγοντίστικου ανταγωνισμού*», με χαρακτηριστικότερη περίπτωση τις αντιφατικές εισηγήσεις των υπεύθυνων του συνδικαλιστικού του Κινήματος (Ραυτόπουλος, Δασκαλάκης, Κοκκινολαίμης, Πιπεργιάς, Σπυρόπουλος).

ΑΚΡΙΒΩΣ, η γόνιμη σε κριτικές παρατηρήσεις 14η Σύνοδος της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ περιχαράκωμένη τόσο από τη συνέντευξη Παπανδρέου της προηγούμενης ημέρας όσο και από την ίδια την «αφυδατωμένη» πολιτική εισήγηση, δεν υπήρξε γόνιμη όχι σε αποφάσεις γενικότερης σημασίας, αλλά ούτε σε έναν ουσιαστικό διάλογο γύρω από αυτές.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ τυχαίο άλλωστε ότι, αντίθετα με προηγούμενες συνεδριάσεις της Κεντρικής Επιτροπής, κανένα μέλος του Εκτελεστικού Γραφείου δεν πήρε το λόγο για να απαντήσει ή να σχολιάσει και πολύ λιγότερο βέβαια να πραγματοποιήσει κά-

για εισήγηση σε επιμέρους θέματα θεσμών και λειτουργιών, που δεν είναι μάλιστα και λίγα. Είναι ίσως η πρώτη συνεδρίαση της Κ.Ε. που όλα τα μέλη του Ε.Γ. παρέμειναν σιωπηλά από την αρχή έως το τέλος του διήμερου. Έτσι, δεν είναι συμπτω-ατικό ότι οι εργασίες της Κ.Ε. (που κρατήθηκαν σε πρωτοφα-ή μυστικότητα, αφού ήταν επίμονη η άρνηση να γνωστοποιη-ούν στους δημοσιογράφους ποια μέλη απουσίαζαν!) κατέλη-αν με καθαρά τεχνοκρατικές «λύσεις» (συστάσεις μικροεπι-ροπών), ενώ καθυστερεί η «αναδιάρθρωση» των 18 κεντρικών αθοδηγητικών επιτροπών με τα μέλη της νέας Κ.Ε., διακηρύ-εις ότι «*αρχίζει η περίοδος της δημιουργικής δράσης*», ενώ πα-αμένουν τα ίδια πρόσωπα στην Κυβέρνηση στα οποία κατα-ογίζεται μερίδα του πολιτικού κόστους των Ευρωεκλογών, αι δίνονται διαβεβαιώσεις «για τον καλύτερο πλέον συντονι-μό των εκπροσωπήσεών μας», ενώ οι προσωπικές αντιζηλίες, ατριασμοί και αλληλοδιαιρέσεις (συνδικαλιστικό, διοίκηση, οιονοβουλευτική Ομάδα) έγινε φανερό ότι φτάνουν ως την δια-οροποίηση σε θέματα στρατηγικής και τακτικής, δηλαδή την προσωποποίηση αντίστροφα.

Οι «ακροάσεις» της κοινοβουλευτικής ομάδας

ΑΝ ΥΠΗΡΞΕ στεία και εξαιρετικά άγωνα σε θετικά αποτε-έσματα και μάλιστα σε μια πορεία ανασύνταξης μετά τις Ευ-ωεκλογές η 14η (γιατί άραγε όχι «πρώτη μετασυνεδριακή»;) ύνοδος της Κεντρικής Επιτροπής, δεν αποδεικνύονται περισ-ότερο γόνιμες οι συναντήσεις των βουλευτών στου Μαξίμου, ου υποκαθιστούν τη συνεδρίαση της Ολομέλειας της Κ.Ο. Η η πραγματοποιήθηκαν δύο (στις 18 και 23 Ιουλίου) και πρό-εται να επαναληφθούν το δεύτερο δεκαήμερο του Αυγού-του. Οι 129 βουλευτές, χωρίς υπουργική ιδιότητα όλοι, χωρί-τηκαν σε οκτώ ομάδες και πρόκειται να χωριστούν σε 9-10 ιατί αποδείχθηκε στην πράξη ότι το δίωρο της σχετικής ενη-έρωσης (κατά την οποία δεν γίνονται σχόλια και δεν δίνονται παντήσεις) δεν επαρκεί για να μιλήσουν 16-17 βουλευτές.

ΑΛΗΘΙΝΟ προβληματισμό έχουν δημιουργήσει τα κριτήρια πιλογής των βουλευτών κατά ομάδες και μάλιστα στις πρώ-ες. Δεν υπάρχει κοινό κριτήριο ηλικίας, γεωγραφικό, επαγ-ελματικό, ή άλλο. Ο σχετικός πίνακας που φέρεται να συνέ-αξε ο γενικός γραμματέας της Κοινοβουλευτικής Ομάδας κ. ιμ. Σαπουντζής σε συνεννόηση με τον γενικό διευθυντή του Ιολιτικού Γραφείου κ. Αντώνη Λιβάνη, δεν έγινε ούτε βάσει ης παρουσίας των βουλευτών στα θερινά τμήματα κάθε μήνα. σως το μόνο κοινό σημείο, όπως παρατήρησε κάποιος, είναι τι μια σειρά από «μικροαμφισβητίες» όπως οι κ. Μπουλού-ος, Παπαδημητρίου, Σερπάνος, Τσαπάρας, Παπαγεωργό-ουλος, Βουνάτσος δεν μπήκαν στις πρώτες ομάδες «*επαφής αι διαλόγου*».

ΣΧΕΤΙΚΑ με το είδος της κριτικής από τους βουλευτές του ινήματος θα μπορούσε, να πει κανείς σαν γενικό συμπέρα-μα, ότι τελικά καταλήγει σε ατομικές περιπτώσεις καταγγε-ιών στην εκλογική τους περιφέρεια και σε γενικά παράπονα πό τύπο υποδείξεων) για την αναβάθμιση του ρόλου τους, τις χέσεις τους με τους υπουργούς, κτλ. Ορισμένοι βουλευτές, ου έθεσαν θέματα γενικότερα θεσμικά ή κυβερνητικής λει-υργίας (όπως η κ. Σύλβα Ακρίτα για τον χαρακτήρα του α-ιγκαίου ανασχηματισμού, όπως οι κ. Αναστασάκος και Κο-ούσης για το θέμα Καραμανλή) δεν πήραν τότε καμία απάν-ιση, για να πληροφορηθούν τα σχετικά την επομένη από την ιλεοπτική μετάδοση της συνέντευξης στο Ζάππειο.

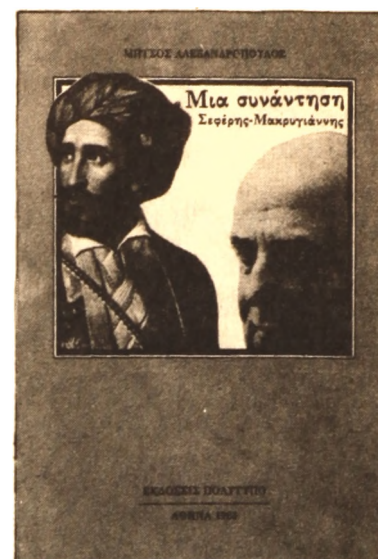
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ, τόσο οι συναντήσεις με τους βουλευ-ς όσο και η συνεδρίαση της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ επιτρέπουν κά-ια συμπεράσματα: ότι το ΠΑΣΟΚ και η Κυβέρνηση συνεχί-ουν να ταλαντεύονται μετά τα αποτελέσματα των Ευρωεκλο-ών, να ευνοούν κάποιες εκτονωτικές διαδικασίες στα πλαίσια 'ος ανερχόμενου «*επιτελικού συγκεντρωτισμού*» και να μην ηψυχούν για τα φαινόμενα της «*διαπάλης προσώπων*» στην υβέρνηση, στη διοίκηση και το Κίνημα που γίνονται όλο και ρισσότερα· και τα οποία αρχίζουν πάντως να θυμίζουν αμυ-α, πρόσωπα και καταστάσεις της Πρωθυπουργίας Ράλλη...

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΜΗΤΣΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ
ΣΕΦΕΡΗΣ-ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΑΘΗΝΑ: «Νεφέλη», Μαυρομιχάλη 9,
τηλ. 36.07.744 • 36.39.962

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ
Μεροληπτική κατάθεση

Οδοιπορικό των
προσδοκιών και
απογοητεύσεων της
μεταπολιτευτικής
περιόδου.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

Πέτρος Μαρτινίδης
συνηγορία
της παραλογοτεχνίας

νηπιαγωγείο

το αστεράκι

● Κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαβηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «Τό αστεράκι».

- Μιά μικρή δαση μέσα στο τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο – Διδασκαλία και επίβλεψη από έμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι και μάθηση σ' ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης για τό παιδί.
- Έλάτε νά γνωριστούμε και νά συζητήσουμε για τό παιδί σας.

Γκόλφω Π. Εύθυμίου

Βαλσαμώνος 4 και Άσκληπιού τηλ. 6447830 – 3635419.

Το φάντασμα του '65

του Θανάση Διαμαντόπουλου

Εδώ και 19 χρόνια ένα φάντασμα πλανιόταν πάνω από την ελληνική πολιτική ζωή: το φάντασμα της Αποστασίας της 15ης Ιουλίου 1965. Ο όρος «αποστάτης» πολιτογραφήθηκε σαν συνώνυμος του προδότη. Μεταδικτατορικά, η παλαιοδημοκρατική παράταξη απέφυγε σαν μολυσματική κάθε επαφή μαζί τους, ενώ η λαϊκογενής συντηρητική πολιτική οικογένεια τους απορρόφησε με φειδώ και με αιδώ.

Προκαλούν έκπληξη σε όποιον παρατηρεί τα γεγονότα με το αποστασιοποιημένο βλέμμα του ιστορικού, τόσο ο δαιμονολογικός χαρακτήρας των ερμηνειών που δόθηκαν στην Αποστασία του '65, όσο και το βάθος του σημαδιού που αυτή άφησε στο συλλογικό υποσυνείδητο του ελληνικού λαού. Προκαλούν δε έκπληξη για πολλούς λόγους: Η αποστασία δεν αποτελεί τη μοναδική περίπτωση όπου βουλευτές πείθονται με προσφορές αξιωμάτων ή, ακόμη, και χρημάτων να ψηφίσουν με κάποιον ορισμένο τρόπο. Ούτε άλλωστε τα Ιουλιανά ήταν η πρώτη φορά που αποσπάσεις βουλευτών ανέτρεψαν τη σχηματισμένη από τη λαϊκή ψήφο κυβερνητική πλειοψηφία. Οι δε παρασκηνακές επεμβάσεις του στέμματος, αλλά και άλλων εξωσυνταγματικών παραγόντων, αποτελούσαν, και πριν το '65, θεσμό του δημόσιου βίου της χώρας μας.

Γιατί λοιπόν μια τέτοια κορυφωμένη λαϊκή αντίδραση; Η θέση που θα υποστηριχθεί στο άρθρο αυτό είναι πως η ΕΚ, από τις καταβολές και τις συνθήκες σύστασης της, έφερνε μέσα της το σπόρο της διάλυσής της· πως η διάλυση αυτή με την Αποστασία του '65 υπήρξε πάνω απ' όλα —και πέρα από τις όποιες πλεκτάνες του «κοινωνικού κατεστημένου»— έκφραση συγκρουόμενων πολιτικών φιλοδοξιών και ενδοκομματικών αντιζηλιών· και, τέλος, πως η έκταση της λαϊκής αντίδρασης και το βάθος του τραύματος οφείλονται στο ότι το «ήρεμο» ξεκαθάρισμα των «ενδοκομματικών» αυτών λογαριασμών προσέκρουσε, για πρώτη φορά, σε νεοδημιουργημένες τότε κοινωνικές διαφοροποιήσεις. Θα προσπαθήσω να αναλύσω και να αποδείξω τα τρία αυτά σημεία.

Η ενοποίηση του Κέντρου —η θνησιγενής Ε.Κ.

Η μεγάλη βενιζελική παράταξη, ήδη από την τελευταία κυβερνητική περίοδο του κρητικού ηγέτη, είχε παρουσιάσει κάποιες ρωγμές οι οποίες βέβαια βάθυναν, ενώ οι φυγόκεντρες δυνάμεις πολλαπλασιάστηκαν, μετά το κίνημα του '35 και το τέλος της πολιτικής σταδιοδρομίας του επαναστάτη της Θέρισσας. Την επομένη της απελευθέρωσης, στους κόλπους της τοποθετούνται 4 κόμματα: το Προοδευτικό του Καφαντάρη, το Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό (Δ.Σ.Κ.) του Παπανδρέου, το ΑΚΕ του Αλ. Μυλωνά και το ιστορικό Κόμμα Φιλελευθέρων υπό τον Θ. Σοφούλη. Πριν όμως τις εκλογές του '46, από το Κ.Φ. αποσπάστηκε ο Γονατάς που τον ακολούθησε και ο Σ. Βενιζέλος, ο οποίος ίδρυσε το Κόμμα των Βενιζελικών Φιλελευθέρων, με τον ισχυρισμό πως ο Σοφούλης δεν ήταν αρκετά αντικομμουνιστής, αλλά με την αληθινή ελπίδα πως ο γιός του εθνάρχη θα γινόταν έτσι ο εκλεκτός των συμμάχων για την πρωθυπουργία. Μετά τις εκλογές, ο Καφαντάρης πέθανε και το κόμμα του ουσιαστικά διαλύθηκε, ο Μυλωνάς εξαφανίστηκε πολιτικά, ο Παπανδρέου, προς δόξαν των κομμάτων αρχών, μετονόμασε το Δ.Σ.Κ. σε «Κόμμα Γ. Παπανδρέου», ενώ ο Βενιζέλος επανήλθε σαν υπαρχηγός στο Κ.Φ. Στις εκλογές

του 1950, που ακολούθησαν τον θάνατο του Σοφούλη, η βενιζελική παράταξη εμφανίστηκε τριχοτομημένη υπό τους Σ. Βενιζέλο, Γ. Παπανδρέου και Ν. Πλαστήρα, που στο μεταξύ είχε ιδρύσει την ΕΠΕΚ, αποσπώντας μεγάλο ποσοστό του στελεχικού δυναμικού του Κ. Φ. Η μετεκλογική, όμως, πολιτική κατευνασμού και λήθης του τελευταίου προσέκρουσε στη λυσσώδη αντίδραση των 2 πρώτων, με αποτέλεσμα τη διάσπαση της κυβερνητικής συνεργασίας τους και τις εκλογές του επομένου χρόνου, που εξαφάνισαν τον Παπανδρέου και οδήγησαν σε κυβερνητική σύμπραξη του Βενιζέλου με τη Δεξιά. Στις εκλογές του '52, ο Παπανδρέου συνεργάστηκε με τον Παπάγο, αλλά στη συνέχεια επανήλθε, σαν συναρχηγός με τον Βενιζέλο, στο Κ.Φ. Η ΕΠΕΚ με το θάνατο του Πλαστήρα κονιορτοποιήθηκε, την ηγεσία των υπολειμμάτων της ανέλαβε ο Παπαπολίτης, αλλά οι Καρτάλης και Αλαμανής συνέπτυξαν, μαζί με το Σοσιαλιστικό Κόμμα (ΣΚ-ΕΛΔ) του Σβώλου, το κεντροαριστερό ΔΚΕΛ. Ο Σ. Βενιζέλος, όμως, αποσπάστηκε λίγο αργότερα από το Κ.Φ. ιδρύοντας τη Φιλελεύθερη Δημοκρατική Ένωση - ΦΔΕ, για να επανέλθει το '56 στο κόμμα, πάλι σαν συναρχηγός με τον Παπανδρέου. Το κόμμα διατήρησε την ενότητά του ως την εκλογική αποτυχία του '58· μετά από αυτήν, και λόγω της βαθύτατης αμοιβαίας αντιπάθειας των δύο συναρχηγών και της σκληρής ενδοκομματικής αντιπολίτευσης του Μητσotάκη τριχοτομήθηκε. Του Κ.Φ. ηγέτης παρέμεινε ο Βενιζέλος, ο Παπανδρέου ίδρυσε το ΦΔΚ (Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κέντρο) ενώ συγκροτήθηκε και η ΝΠΚ (Νέα Πολιτική Κίνηση) ή κίνηση των «10», με κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο τον Νόβα. Ο Τσιριμώκος ίδρυσε στις 8.9.58 την Δημοκρατική Ένωση. Στις αρχές του 1961, οι 6 βουλευτές του ΦΔΚ, 5 από τους βουλευτές της ΝΠΚ, οι 6 βουλευτές του ΚΑΕ του Αλ. Μπαλτατζή και ο Μπακατσέλος, σαν εκπρόσωπος της Ομάδας Φιλελευθέρων Βορείου Ελλάδος, ίδρυσαν το ΔΚ-ΑΦΕ (Δημοκρατικό Κέντρο

- Αγροτική Φιλελεύθερη Ένωση) υπό τον Παπανδρέου. Στο ιδρυτικό σύμφωνο του νέου κόμματος αναφέρεται πως «ο πρόεδρος Παπανδρέου θα περιβάλλεται υπό πολιτικού συμβουλίου αποφασιστικής αρμοδιότητας». Το ίδιο διάστημα, ο Βενιζέλος προσπαθεί να αναζωογονήσει το Κ.Φ. για να συγκρατήσει την ενωτική δυναμική του Παπανδρέου. Προσφέρει την ηγεσία του κόμματός του στον Γρίβα και μετά στο Μαρκεζίνη και τον Τσιριμώκο, χωρίς ωστόσο να υποστηρίξει κανέναν μέχρι τέλους.

Τελικά και ο Τσιριμώκος προσχωρεί, σαν συνεργαζόμενος αρχηγός, στο κόμμα του Παπανδρέου και έτσι η συνακόλουθη ενωτική δυναμική αναγκάζει και τον Βενιζέλο να κινηθεί προς την ίδια κατεύθυνση. Τελικά, στις 20.9.61 συμπύσσεται η ΕΚ σαν συστατικά κόμματα της οποίας μετέχουν, εκτός από το ΔΚ-ΑΦΕ, το ΚΦ, το ΠΕΚ του Κατσώτα, η ΚΕ του Τουρκοβασίλη και το ΛΚΚ (Λαϊκό Κοινωνικό Κόμμα) του Στεφανόπουλου. Το νέο κόμμα θα διοικείται από 8μελή επιτροπή, προ-

δρευόμενη από τον Παπανδρέου και αποτελούμενη από όσους είχαν διατελέσει αρχηγοί ή κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι των σοβαρότερων σχηματισμών που μετείχαν στη σύμπτυξη του (πλην του Βενιζέλου). Ο ίδιος ο Παπανδρέου παραδέχεται πως δεν είχαν καταλήξει, εάν η ΕΚ αποτελεί κόμμα ενιαίο ή συνασπισμό κομμάτων.

Συνοψίζοντας τα βασικά χαρακτηριστικά του νέου σχήματος παρατηρούμε τα εξής: α) Η ηγεσία του έχει συλλογικό χαρακτήρα, β) η οργανωτική ενότητά του είναι χαλαρή, γ) η ιδεολογική του ενότητα είναι ανύπαρκτη: συμμετέχουν από δυσαρεστημένοι δεξιοί μέχρι προωθημένοι σοσιαλδημοκράτες, δ) στους κόλπους του εντάσσονται 12 προσωπικότητες πρώην αρχηγοί ή κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι κομμάτων ή ομάδων, τέλος, ε) καμιά σύμπνοια δεν υπάρχει μεταξύ των ηγετικών του στελεχών. Αρκεί να θυμηθούμε τους χαρακτηρισμούς του Παπανδρέου για τον «εαμίτη» Τσιριμώκο καθώς και το βαθύ αμοιβαίο μίσος Παπανδρέου-Βενιζέλου.

Η ενοποίησή τους έγινε δυνατή από τους εξής παράγοντες: α) από την παρατεταμένη εκτός εξουσίας παραμονή τους, β) από την άνοδο της ΕΔΑ στις τελευταίες εκλογές και την ανάγκη εναλλακτικής ενδοαστικής λύσης, γ) από την έλλειψη ενδοιασμών της ΕΡΕ στην επιλογή εκλογικών συστημάτων και, τέλος, δ) από το ευνοϊκό για ένα τέτοιο εγχείρημα διεθνές κλίμα (άνοδος Κέννεντυ, κτλ.).

Όσον αφορά δε την αρχηγοποίηση του Παπανδρέου, αυτή αναμφίβολα ευνοήθηκε από την ηλικία του, που επέτρεπε στους νεώτερους να τον θεωρούν σαν διαυλο για τη μελλοντική πρωθυπουργοποίησή τους, από το ασυμβίβαστο ταμπεραμέντο του, που ανταποκρινόταν στο μαχητικό χαρακτήρα των κοινωνικών διεκδικήσεων της εποχής, αλλά και από το συμμαχικό παράγοντα, διότι ήταν ταυτόχρονα και πιο φιλελεύθερος και πιο αντισοβιετικός από τον Σοφοκλή.

Το ετερόκλιτο και προεκλογικό αυτό δημιούργημα είχε, πιστεύουμε, ισχνές ελπίδες επιβίωσης μετά τις εκλογές του '61, αν η βία και η νοθεία που σφράγισαν τις εκλογές αυτές —και που ο Παπανδρέου τόσο έντεχνα αξιοποίησε— δεν λειτουργούσαν συσπειρωτικά. Αλλά και μετά τις νικηφόρες εκλογές του '63, μόνον η δυναμική που δημιουργήθηκε από τον λαϊκό ενθουσιασμό για τη νίκη παρεμπόδιζε τον Σ. Βενιζέλο να υλοποιήσει τα επεξεργασμένα και έτοιμα σχέδιά του, να διασπάσει μετεκλογικά το κόμμα και να ηγηθεί κυβερνητικής πλειοψηφίας που θα απαρτιζόταν από τμήμα της ΕΚ και τμήμα της ΕΡΕ (βλ. Γρ. Δαφνή, Σ. Βενιζέλος, σ. 577). Ακόμα, όμως, και μετά τον θάνατο του Βενιζέλου, καθώς και τον εκλογικό θρίαμβο του '64, που εδραίωσαν την ηγετική θέση του Παπανδρέου, ο σπόρος της διάσπασης ουδέποτε ατρόφησε αισθητά. Την επαύριο της νίκης, 33 βουλευτές του κόμματος αρνήθηκαν στην πρώτη ψηφοφορία να ψηφίσουν για πρόεδρο της Βουλής τον εκλεκτό του αρχηγού τους Γ. Νόβα. Η πράξη τους αποδι-

δεται στους Παπαπολίτη και Τσιριμώκο, οι οποίοι διαγράφονται. Στη συνέχεια, όμως, στις 14.11.64, ο «Γέρος» απομάκρυνε από την κυβέρνηση τον Αντρέα, κατηγορώντας τον για υπονόμευση των κυβερνητικών και κομματικών στελεχών που δεν του ήταν προσκείμενα. Αλλά οι διαλυτικές διεργασίες στο κόμμα είχαν ήδη αναρροφηθεί και, όπως έγραψε ο ανταποκριτής της monde Marc Marceau στο έργο του *La Grèce des colonels* (σελ. 112), το μεγάλο ολίσθημα του Κωνσταντίνου ήταν πως δεν τις άφησε να εξελιχθούν αβίαστα.

Από την πλευρά μας, πιστεύουμε ακράδαντα πως πρωταρχική κινητήρια δύναμη της Αποστασίας ήταν η αμφισβήτηση του ηγετικού ρόλου του Γ. Παπανδρέου από βουλευτές της ΕΚ που κάλυπταν ισόμερα ολόκληρο το ιδεολογικό της φάσμα. Γιατί αν, όπως είδαμε, η αρχική σύλληψη ήταν ο Γέρος να είναι ένας *primus inter pares*, ο ρόλος που έπαιζε στον ανένδοτο, ο κατ' ανάγκην προσωποποιημένος και συγκεντρωτικός χαρακτήρας της διεξαγωγής ενός τέτοιου αγώνα, ο θάνατος του Βενιζέλου, η αλληλοεξουδετέρωση των «δελφίνων», όλα αυτά σε συνδυασμό με την κοινωνική δυναμική, έδωσαν στον Αχαιό πολιτικό ένα ηγετικό status και μία λάμψη έξω από τις προθέσεις όσων του είχαν προσφέρει την ηγεσία της Ε.Κ.

Πολιτική ανατομία των αποστατών

Συχνά υποστηρίζεται πως είναι η δεξιά πτέρυγα της Ε.Κ. που με την αποστασία της ανέτρεψε την κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου και σχημάτισε δική της κυβέρνηση με την κοινοβουλευτική υποστήριξη των δύο δεξιών κομμάτων, της ΕΡΕ και του μαρκεζινικού Κ.Π. Επειδή οι όροι δεξιός-αριστερός στα πλαίσια της Ε.Κ. χρησιμοποιήθηκαν συχνά κατά τρόπο αόριστο και αθεμελιώτο κάναμε μια προσπάθεια προσδιορισμού κάπως αντικειμενικότερων κριτηρίων.

Δεδομένου πως οι τρεις προσωπικότητες που κυριάρχησαν

στο κεντρώο βενιζελογενή πολιτικό χώρο το μεγαλύτερο διάστημα της μεταπολεμικής περιόδου και ως τη συγκρότηση της ΕΚ ήταν ο Σ. Βενιζέλος, ο Πλαστήρας και ο Παπανδρέου, θα μπορούσαμε να χωρίσουμε τους 171, πριν την αποστασία, βουλευτές της ΕΚ σε Βενιζελικούς, Πλαστηρικούς, και Παπανδρεϊκούς. «Πλαστηρικούς» χαρακτηρίσαμε όσους εξελέγησαν με την ΕΠΕΚ, «Βενιζελικούς» όσους υπήρξαν βουλευτές του Σοφοκλή τις περιόδους μόνον που αυτός ηγείτο κομμάτων άλλων πλην του ιστορικού Κ.Φ. (δηλαδή του Κόμματος των Βενιζελικών Φιλελευθέρων ή της ΦΔΕ), και «Παπανδρεϊκούς» όσους ανήκαν σε κόμμα του οποίου ηγείτο ο «Γέρος», άλλο από το ΚΦ και την ΕΚ (δηλαδή το ΔΣΚ ή το ΦΔΚ). Τέλος, προσθέσαμε και μια 4η κατηγορία των λεγομένων «κομματικών», οι οποίοι μόνο με το Κ. Φ. εξελέγοντο, είτε αρχηγός του ήταν ο Σοφούλης, είτε ο Βενιζέλος, είτε ο Παπανδρέου, είτε και οι δυο μαζί, είτε ο Γόντικας. Από τους 29 «Πλαστηρικούς» αποστάτησαν οι 9, από τους 25 «Βενιζελικούς» οι 12, από τους 8 «Πα-

πανδρεϊκούς» οι 3 (και 1 παραιτήθηκε), από τους 7 «κομματικούς» οι 2. Από τους 6 αγροτιστές του Μπαλτατζή δεν αποστάτησε κανένας, εκτός από τον Παγκούτσο του προπολεμικού ΑΚΕ.

Τα στοιχεία αυτά δείχνουν, βέβαια, πως οι προερχόμενοι από την «αριστερή» (πλαστηρική) πτέρυγα της βενιζελικής οικογένειας αντιστάθηκαν κάπως περισσότερο στην Αποστασία, αλλ' οπωσδήποτε δεν είναι εξαιρετικά «εύλογα». Γιατί, αν εξετάσουμε τους βουλευτές της ΕΚ που προέρχονταν από την παραδοσιακή δεξιά (Λαϊκό Κόμμα, Συναγερμό, ΕΡΕ) ή την παραδοσιακή αριστερά (αυτοί δηλαδή που είχαν εκλεγεί με το ΣΚ-ΕΛΔ ή το ΔΚΕΛ ή, σαν συνεργαζόμενοι ενδεχόμενα, με την ΕΔΑ), τα ποσοστά αντιστρέφονται. Από τους 21 της πρώτης κατηγορίας αποστατούν οι 9 από τους 7 της δεύτερης οι 4.

Αντίθετα, το κριτήριο με βάση το οποίο η ταξινόμηση των αποστατών σε σχέση προς το σύνολο των βουλευτών της ΕΚ γίνεται εξαιρετικά «εύλογη», είναι η *πολιτική τους δύναμη*, το πόσο βαθιές ήταν οι ρίζες τους στην εκλογική τους περιφέρεια —μέγεθος το οποίο μπορεί να προσδιοριστεί από το πόσες φορές είχαν εκλεγεί βουλευτές τη στιγμή της Αποστασίας και από την ως τότε διάρκεια της ενεργού πολιτικής τους παρουσίας. Με βάση το κριτήριο αυτό, χωρίσαμε τους βουλευτές της ΕΚ του 1965 σε 4 κατηγορίες. Στην *πρώτη* συμπεριλάβαμε τους «νέους», δηλαδή αυτούς που δεν είχαν καταλάβει ουδέποτε βουλευτικό αξίωμα πριν τη σύσταση της Ε.Κ. Στη *δεύτερη* εντάξαμε τους «μεσαίους», όσους είχαν εκλεγεί τουλάχιστον 5 φορές βουλευτές, ή και περισσότερες. Στην *τρίτη* τοποθετήσαμε τους «παλιούς», τις παραδοσιακές εκείνες φιγούρες του βενιζελισμού, που η βουλευτική τους σταδιοδρομία είχε αρχίσει από το μεσοπόλεμο και συνεχιζόταν περίπου ή σχεδόν αδιάλειπτα ως το 1965. Στην *τελευταία* κατηγορία εντάξαμε τους «αρχηγούς», τις 12 δηλαδή προσωπικότητες που είχαν διατελέσει πρόεδροι ή κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι κομμάτων ή ομάδων από τη συγχώνευση των οποίων γεννήθηκε η Ε.Κ.

Διαπιστώσαμε έτσι πως από τους 71 «νέους» βουλευτές της Ε.Κ. αποστάτησαν οι 9, δηλαδή ποσοστό 12,67%. Από τους 59 της δεύτερης κατηγορίας, αντίθετα, αποστατούν οι 27, δηλαδή το «ποσοστό αποστασίας» στην κατηγορία αυτή είναι 45,76%. Μεταξύ των 19 βουλευτών, εξάλλου, που χαρακτηρίσαμε «παλιούς» (ή «προπολεμικούς») υπάρχουν 10 αποστάτες. Εδώ δηλαδή το ποσοστό είναι 52,63%. Τέλος, από την ειδική κατηγορία των αρχηγών, μόνον ο Μπαλτατζής ο Παπαπολίτης και —στο μέτρο που μπορεί να θεωρηθεί αρχηγός— ο Π. Κατσώτας δεν αποστάτησαν! Μη συνυπολογιζόμενων δηλαδή των Παπανδρέου, Βενιζέλου και του Τουρκοβασίλη, το ποσοστό των αποστατών-αρχηγών είναι 66,67%.

Το συνοπτικό συμπέρασμα των στοιχείων αυτών είναι πως οι καινούργιοι βουλευτές, που δεν γνώρισαν άλλη ηγετική προσωπικότητα επικεφαλής κεντρώου σχήματος εκτός από τον Γ. Παπανδρέου, του έμειναν στη συντριπτική πλειοψηφία τους πιστοί, ενώ όσο παλαιότερο και ισχυρότερο ήταν ένα στέλεχος τόσο πιθανότερο ήταν αυτό να αποστατήσει. Απώτατη κατάληξη αυτής της τάσης είναι πως, όσοι είχαν διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στο παρελθόν και θεωρούσαν τους εαυτούς τους σχεδόν ισοϋψείς του Γέρου, τον εγκατέλειψαν στην οιονεί ολότητα τους.

Αν θέλαμε τώρα να προτείνουμε μία ερμηνεία του τρόπου αυτού της κατανομής των αποστατών ανάλογα με τη δύναμη, την παλαιότητα και τις πολιτικές τους ρίζες θα λέγαμε τα εξής: Για τα παλιά ισχυρά στελέχη ο Παπανδρέου δεν ήταν παρά ένας βιρτουόζος του λόγου, ένας αποτυχημένος πολιτικός που ελάχιστες φορές και για ελάχιστα διαστήματα είχε έρθει σε επαφή με την εξουσία μέσα στα 50 χρόνια της ενεργού πολιτικής παρουσίας του. Ορισμένοι, ίσως, θεωρούσαν πως ο Αχαιός πολιτικός είχε δυσανάλογα λίγο, σε σχέση με την αξία του, ε-

πηρεάσει τις εξελίξεις. Οπωσδήποτε, ελάχιστοι ήταν διατεθειμένοι να δεχθούν, πέρα από την πρωτοκαθεδρία του, τη συγκεντρωτική διεύθυνση του κόμματος και, ακόμη λιγότερο, το δικαίωμά του να προωθήσει το γιό του σαν μελλοντικό του διάδοχο. Οι καινούργιοι βουλευτές, αντίθετα, γνώρισαν τον «Γέρο της δημοκρατίας» μέσα στην πρωτοφανή αίγλη που του είχαν προσδώσει οι πολιτικές περιστάσεις, αλλά και τα νέα κοινωνικά δεδομένα της 10ετίας του '60. Ποια ήταν, όμως, τα νέα αυτά κοινωνικά δεδομένα;

Κοινωνική ανατομία της Αποστασίας

Αν οι έμπειροι και πανέξυπνοι πολιτικοί που συνέδραμαν το Στέμμα στον αγώνα του κατά του εκλεκτού της καθολικής πλειοψηφίας, δεν μπόρεσαν να προβλέψουν έγκαιρα την λυσσώδη λαϊκή αντίσταση σε αυτό που θεωρούσαν «παρασκηνιακή ενέργεια ρουτίνας», είναι γιατί δεν είχαν συλλάβει τις πολιτικοψυχολογικές επιπτώσεις των κοινωνικών εξελίξεων που είχαν συντελεστεί στο τέλος της 10ετίας του '50 και στις αρχές της 10ετίας του '60, και που συνοψίζονται στην αξίωση ενός ολόκληρου λαού να μη βρίσκεται στο περιθώριο, αμέτοχος θεατής των πολιτικών εξελίξεων, αλλά για πρώτη φορά να συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωσή τους. Και η «Αποστασία» συμβόλιζε ακριβώς την πρακτική των, χωρίς κοινωνική σύνδεση, πολιτικών ρυθμίσεων, ενώ ο Παπανδρέου το αντίθετό της.

Θα επιχειρήσω να παρουσιάσω τις χαρακτηριστικότερες μόνον ανακατατάξεις, εκείνες, δηλαδή, που προσδίδουν στην περίοδο που προηγήθηκε της ανόδου του Κέντρου στην εξουσία χαρακτήρα βαθιάς και ριζικής τομής. Το 1961 ειδικά, η χρονιά της συγκρότησης της ΕΚ, ήταν το έτος όπου ο αστικός πληθυσμός εξισώθηκε με τον αγροτικό (43,3% και 43,8% αντίστοιχα, έναντι 12,9% του ημιαστικού). Ήταν το έτος, το πρώτο από το τέλος του εμφύλιου, όπου ο ρυθμός αύξησης της αμοιβής της εργασίας αρχίζει να ξεπερνά τον ρυθμό αύξησης του κατά κεφαλή βιομηχανικού προϊόντος. Είναι το έτος όπου, για πρώτη φορά, το βιομηχανικής προέλευσης ακαθάριστο εθνικό προϊόν ξεπερνά το αντίστοιχο προϊόν αγροτικής προέλευσης. Είναι, ακόμη, ο χρόνος από τον οποίο αρχίζει να παρουσιάζει πτωτική τάση η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στον σχηματισμό του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος. Είναι, τέλος, ο πρώτος χρόνος όπου η αξία των εισαγόμενων επενδυτικών αγαθών ξεπερνά την αξία των εισαγόμενων βιομηχανικών καταναλωτικών αγαθών. Αν σε όλα αυτά προσθέσουμε τις υπόλοιπες μεταβολές των αρχών της 10ετίας του '60, όπως τη σύνδεση με την ΕΟΚ, το ότι, μόνον το 1962, οι αιτήσεις επενδύσεων ξένων κεφαλαίων, με βάση το ν. 2867/53, ξεπέρασαν αυτές των προηγούμενων 9 χρόνων της εφαρμογής του, το ότι οι μετανάστες προσανατολίζονται πια όχι τόσο προς την Αυστραλία αλλά προς την «ιδεολογικά εμπύρεττη» Ευρώπη, και, last but not least, το πνεύμα φιλελευθερισμού που γέννησε ο κεννεντισμός, όλα αυτά μας κάνουν να καταλάβουμε πως μία δυναμική κοινωνία είχε αντικαταστήσει μία στατική· πως νέες κοινωνικές διεκδικήσεις εμφανίστηκαν· και, το σπουδαιότερο, πως ένας λαός άρχισε να διεκδικεί το δικαίωμα στη μόρφωση, το δικαίωμα στην έκφραση και το δικαίωμα στην πολιτική αυτοδιάθεση.

Ο Γ. Παπανδρέου, που αντιπροσωπεύει την «αδικημένη αξία», τον αυτοδημιούργητο επιστήμονα, που ικανοποιεί τη μορφοσιολατρική διάθεση των νέων μικροαστικών στρωμάτων και που είναι ο ιδανικός «πατέρας» των πρώτων ψηλαφητών πολιτικών κινήσεών τους, γίνεται «θύμα» του πολιτικού κατεστημένου. Θύμα όσων έχουν μάθει να κάνουν τις πολιτικές ρυθμίσεις ερήμην του λαού· του λαού που ξεσηκώθηκε να υπερασπίσει τον «Γέρο» και, μαζί μ' αυτόν, το δικαίωμα και τη διαδικασία της κοινωνικά ώριμης πολιτικής του ενηλικίωσης.

Το ΚΕΝΤΡΟ είναι θέμα συνείδησης

Η ΒΙΡΓΙΝΙΑ ΤΣΟΥΔΕΡΟΥ

μιλά στον συνεργάτη του ΑΝΤΙ
'Ακη Κοσώνα για:

- τον ορισμό ενός «νέου» Κέντρου
- τα λάθη των σημερινών κεντρώων κομμάτων
- για το ΠΑΣΟΚ και τη ΝΔ
- τις διεργασίες ανάπτυξης ενός νέου κεντρώου κόμματος

ΕΡ: Τ' αποτελέσματα των εκλογών που, καλώς ή κακώς, έγιναν εφ' όλης της ύλης, για τον κεντρώο χώρο ή αν θέλετε τον χώρο ανάμεσα στη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ ήσαν απογοητευτικά. Οι δυνάμεις αυτού του χώρου μειώθηκαν αισθητά και αν θέλουμε να είμαστε αντικειμενικοί θα πρέπει να μιλάμε για εξαφάνισή του, εκλογικά τουλάχιστον. Ο ρόλος αυτών των δυνάμεων, και όχι αναγκαστικά υπό τη μορφή των κομμάτων που μετείχαν στις εκλογές —ΚΟΔΗΣΟ, ΕΔΗΚ, Χρ. Δημοκρατία και Φιλελεύθεροι —πολιτικά, οργανικά, ιδεολογικά, ποιος θα μπορούσε να είναι σήμερα, που ξέρουμε και το αποτέλεσμα των εκλογών, αλλά και ένα βασικό δεδομένο για το ΠΑΣΟΚ. Δεν ξέρω αν συμφωνείται σ' αυτό, ότι δηλαδή το ΠΑΣΟΚ είναι πολύ πιθανό να υποχρεωθεί σε μια κεντρώα στροφή, να φανεί πιο «συντηρητικό», πιο «λογικό» για να ξαναπάρει τις ψήφους του χώρου που κέρδισε αυτή τη φορά η ΝΔ ή εκείνες αυτών που έκαναν αποχή, ή που ψήφισαν ΚΚΕ εσωτ.

ΑΠ: Καθώς σας άκουγα, σκέφτηκα πως θα μπορούσαμε να παραφράσουμε μια γνωστή ρήση: «το Κέντρο απέθανε, ζήτω το Κέντρο». Χωρίς αμφιβολία το «Κέντρο» υπάρχει. Απόδειξη ότι και το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ θέλουν να το προσεταιρισθούν. Μιλούν συνεχώς για «στροφή προς το κέντρο» και το ΠΑΣΟΚ

προσπαθεί να αποπροσανατολίσει προοδευτικούς πολίτες με το να φτιάξει δορυφόρο και ελεγχόμενο «κεντρώο» πολιτικό σχήμα. Από την άλλη πλευρά ορισμένοι αρθρογράφοι και θεωρητικοί αναλυτές των πολιτικών εξελίξεών μας, προσπαθούν με εκλογικεύσεις ν' αποδείξουν πως δεν υπάρχει πια το «κέντρο». Και οι δυο έχουν δίκιο, αλλά συγχρόνως και άδικο, όσο οξύμωρο κι αν φαίνεται αυτό.

Οι πρώτοι αναγνωρίζουν με την ευαισθησία του πολιτικού, ότι υπάρχει σημαντικότερο μέρος του πληθυσμού, που δεν δέχεται τις ακρότητες και γι' αυτό δεν το εκφράζουν τα δύο κόμματα. Βλέπουν πως έχει δημιουργηθεί μια νέα προοδευτική δημοκρατική συνείδηση. Οι αρθρογράφοι που δεν βλέπουν αυτή την πραγματικότητα, ίσως για να υπηρετήσουν κάποια κομματική σκοπιμότητα, εντοπίζουν τα επιχειρήματά τους για την ανυπαρξία του «Κέντρου» αναφερόμενοι στη «λογική» που δημιούργησε το Κέντρο του '60. Αυτό το «Κέντρο» δεν υπάρχει πια. Υπάρχει όμως η νέα προοδευτική πρωτοποριακή κοινωνική και δημοκρατική συνείδηση που δεν έχει σήμερα δική της κομματική στέγη. Αυτή είναι που αναζητείται επείγοντως.

Οι προοδευτικοί πολίτες δεν αισθάνονται ότι τους εκφράζουν σωστά τα δύο μεγάλα κόμματα.

Τους επικαλούνται και τους θυμούνται μόνο προεκλογικά. Στα τελευταία χρόνια μπο-

Αμείωτες παραμένουν οι ζυμώσεις στον ευρύτερο χώρο του Κέντρου, που, αν και καταβυθίστηκε εκλογικά σε όλο το φάσμα των φορέων του, συνεχίζει να απασχολεί τα κομματικά επιτελεία, τον Τύπο και, φυσικά, τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους.

Η κ. Βιργινία Τσουδερού έζησε έντονα τις διεργασίες του κεντρώου χώρου από το '74-'84. Πρωτοστάτησε στη συγκρότηση πολιτικών σχημάτων (κατά τους αντιπάλους της, συνέβαλε το ίδιο και στην αποσυγκρότησή τους), που κοινό γνώρισμα είχαν, πάντως, μια εκσυγχρονισμένη, «μοντέρνα» αντίληψη για το Κέντρο.

Στη συνέντευξή της η κ. Τσουδερού επιχειρεί να περιγράψει τις προϋποθέσεις και τις διεργασίες που απαιτούνται —ή επιβάλλουν, κατά τη γνώμη της— (για) τη διαμόρφωση των νέων σχημάτων.

Οι εγγενείς όμως δυσχέρειες παραμένουν. Ίσως η πικρή «ευχή» του ΠΓ του ΚΟΔΗΣΟ στην κ. Τσουδερού όταν παραιτήθηκε από το κόμμα για «καλό ταξίδι προς το νέο αγκυροβόλιο», να δείχνουν πως τα προβλήματα βρίσκονται κυρίως «εντός των τειχών», όπου υπάρχει πια η βεβαιότητα πως οι «Αχαιοί» θα διαβούν τις πύλες, είτε ΝΔ είτε ΠΑΣΟΚ λέγονται αυτοί...

ρεί κανείς να είναι σχεδόν βέβαιος ότι πλησιάζουν εκλογές όταν ακούει πολλές αποφάσεις είτε από το ΠΑΣΟΚ είτε από τη ΝΔ για στροφή προς το «Κέντρο». Αλλά όταν φτάνουν στην εξουσία γρήγορα ξεχνούν την ύπαρξή του και προδίδουν τις υποσχέσεις που δόθηκαν για να προσεταιρισθούν την ψήφο τους. Οι παγιδευμένοι έτσι, πια «κεντρώοι» δεν έχουν τρόπο να επηρεάσουν την πολιτική των κομμάτων αυτών, αφού και στα δυο αυτά κόμματα λείπουν οι δημοκρατικές εσωκομματικές διαδικασίες που θα επέτρεπαν κάτι τέτοιο.

Τα μικρά κόμματα που φιλοδόξησαν να εκπροσωπήσουν τους «κεντρώους» δεν κατάλαβαν τα μηνύματα των καιρών. Γι' αυτό και εξαφανίστηκαν. Ούτε κατάλαβαν ότι δεν υπάρχει πια η ανάγκη της «κεντρώας» έκφρασης του '60, ότι οι προοδευτικοί δημοκρατικοί πολίτες δεν δέχονται πια τη διάσπαση και διασπορά των δυνάμεων, αλλά απαιτούν τη διαμόρφωση μιας ανεξάρτητης και δημοκρατικά οργανωμένης κομματικής έκφρασης. Όλες οι μελέτες που έχουν γίνει, έδειξαν ότι υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό που άθελά τους, στερήθηκε τη δική του ανεξάρτητη πολιτική έκφραση και εξαναγκάστηκε να ψηφίσει ένα από τ' άλλα κόμματα. Αναζητούν ένα ουσιαστικά δημοκρατικό χώρο μακριά από ακρότητες, που να τους εγγυάται ελευθερία με ασφάλεια και αναμόρφωση της κοινωνίας χωρίς δημιουργία συγ-

κρούσεων με κίνδυνο νέου διχασμού και νέας εθνικής περιπέτειας. Απαιτούν να γίνονται σεβαστές οι απόψεις τους, να ενημερώνονται σωστά, να κρίνεται η απόδοσή τους αντικειμενικά. Θέλουν ένα χώρο που να στηρίζει δυναμικά μια πολιτική αναμόρφωση της κοινωνίας που συγχρόνως όμως να σέβεται το δικαίωμα του καθ' ένα να έχει τις απόψεις του. Να μην κινδυνεύει να χάσει τη θέση του λόγω φρονημάτων, ούτε να απαιτείται «πράσινη»

Πιστεύω ότι ήρθε η ώρα της ΣΥΝΘΕΣΗΣ, της συνεργασίας δηλαδή μεταξύ αυτών που άσχετα παλαιότερης πολιτικής προέλευσης, σήμερα συνέκλειναν πια οι σκέψεις τους και τους ενώνει αυτή η νέα προοδευτική δημοκρατική συνείδηση.

ή «μπλε» ταυτότητα για ν' αποκτήσει αυτά που δικαιούται ως πολίτης. Χώρια απ' όλα τ' άλλα, αναζητούν το κόμμα που απελευθερωμένο από δογματισμούς και προκαταλήψεις, θα έχει τη δυνατότητα να βρίσκεται πάντα στα προκεχωρημένα χαρακώματα της προόδου και της αλλαγής προς το καλύτερο.

ΕΡ: Όταν λέτε της αλλαγής...

ΑΠ: Εννοώ της αλλαγής προς τα μπρος, πάντα μέσα σε ελευθερία και με δημοκρατικούς θεσμούς. Τα δυο κόμματα μοιάζουν σε πολλά σημεία, όπως διαμορφώθηκαν μετά το 1981. Είναι, και τα δυο, κόμματα της αποτελεσματικής. Δεν μπορούν ν' απορροφήσουν τα σύγχρονα ρεύματα και το ΠΑΣΟΚ απέδειξε πως δεν μπορεί ούτε να εφαρμόσει μια οποιαδήποτε πολιτική, να λειτουργήσει το κράτος. Οι εκλογές του Ιουνίου τιμώρησαν τις ηγεσίες των δυο αυτών κομμάτων, όπως ασφαλώς και των μικρών. Δεν χρειάζεται να πω περισσότερα γι' αυτό. Προέχει να δούμε, τι χρειάζεται σήμερα. Πιστεύω ότι ήρθε η ώρα της ΣΥΝΘΕΣΗΣ, της συνεργασίας δηλαδή μεταξύ αυτών που άσχετα παλαιότερης πολιτικής προέλευσης, σήμερα συνέκλειναν πια οι σκέψεις τους και τους ενώνει αυτή η νέα προοδευτική δημοκρατική συνείδηση. Τους ενώνει η επιθυμία τους για την προαγωγή των κοινοβουλευτικών θεσμών, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων —πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών— της εθνικής ανεξαρτησίας μας με την ενδυνάμωση της θέσεώς μας μέσα στην Ευρώπη και τη συνεργασία με τους άλλους ευρωπαίους για τη δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτικής έκφρασης και άμυνας, και τέλος μιας οικονομικής πολιτικής που ενώ θ' απελευθερώσει τις δημιουργικές δυνάμεις των Ελλήνων και Ελληνίδων, θα εξασφαλίζει υψηλή ποιότητα ζωής. Γνωρίζουν ότι οι δημοκρατικοί μας θεσμοί περνούν σοβαρή κρίση, θεωρούν ότι υπονομεύονται καθημερινά και ανησυχούν, χωρίς να μένουν αδρανείς. Το πολιτικό έγκλημα που γίνεται, ιδίως από το 1981, είναι ο διασυρμός και η καταρράκωση των θεσμών αυτών. Η Βουλή υποβαθμίστηκε, μάλλον είναι σχεδόν ανύπαρκτη, η δικαιοσύνη ασφυκτιά από πολιτικές παρεμβάσεις και τελευταία γίνεται μια απαράδεκτη προσπάθεια να αποδομηθεί και του Προέδρου της Δημοκρατίας. Αυτοί που ενεργούν έτσι δεν γνω-

ρίζουν την ελληνική ιστορία, ξεχνούν το 1935...

ΕΡ: Μεταξύ ΠΑΣΟΚ και ΝΔ υπάρχει μια θεμελιακή διαφορά. Η ΝΔ δεν έχει ιδεολογία ενώ το ΠΑΣΟΚ έχει. Δεν έχει ιδεολογία και λειτουργήσει σαν ένα εμπειρικό κόμμα εξουσίας. Το ΠΑΣΟΚ ξεκίνησε σαν ένα «αριστεριστικό κίνημα» και μετασχηματίστηκε σ' ένα κόμμα εξουσίας, όπου καθένας διαγράφεται με την ίδια ευκολία που διαγράφεται κι από τη «Νέα Δημοκρατία». Παρ' όλα αυτά, σε πολλά κορυφαία και στα περισσότερα μεσαία στελέχη βάσης, η ιδεολογία παραμένει. Υπάρχει λοιπόν αυτή η μεγάλη διαφορά, κατά την οποία, πολύ πιο δύσκολα λειτουργεί για το ΠΑΣΟΚ το κεντρώο άλλοθι, απ' ό,τι για τη ΝΔ. Δεν συμφωνείτε;

ΑΠ: Συμφωνώ, κι αυτός είναι ένας ακόμα λόγος που απαιτείται γρήγορα να δημιουργηθεί η κομματική έκφραση των σύγχρονων προοδευτικών πολιτών. Πολλοί, παρ' όλη την απογοήτευσή τους με την πολιτική και την συμπεριφορά του ΠΑΣΟΚ, το ξαναπήφισαν, διότι φοβήθηκαν τη στροφή που έκαμε η ΝΔ προεκλογικά προς την παλιά προδικτατορική φυσιογνωμία της. Έτσι και η ΝΔ απώθει σήμερα όσους μετά το 1974 είχαν πιστέψει ότι αυτός ο σχηματισμός ήθελε ν' αποκοπεί από την καταπιεστική εξουσιαστική συμπεριφορά της δεκαετίας του '50. Απώθει ακόμα και διακεκριμένα και ικανά στελέχη της, που απέκτησαν προωθημένη προοδευτική δημοκρατική σκέψη και δεν ανέχονται την εξέλιξη που παρατηρείται στα δυο τελευταία χρόνια στη ΝΔ. Επείγει λοιπόν η διαμόρφωση αυτού του ανεξάρτητου προοδευτικού σχήματος για να αποκτήσει αυτή η μεγά-

Είναι τόσο προχωρημένη η διάβρωση των θέσεών μας στο εξωτερικό που δεν αμφισβητούνται μόνο τα δικαιώματά μας στο Αιγαίο, αλλά ακόμα και η «ελληνικότητα» άλλων περιοχών μας.

λη μερίδα του πληθυσμού τη δική της κομματική έκφραση. Πρέπει να γίνει η σύνθεση των δυνάμεων που είναι παγιδευμένα στα δυο μεγάλα κόμματα μέχρι τώρα καθώς και όλων όσων βρισκόμαστε ανέντακτοι. Υπάρχουν κοινά σημεία, παρά το ότι ξεκινούν από διαφορετικές αφετηρίες και διαφορετικές εμπειρίες. Ο νέος κομματικός σχηματισμός πρέπει να είναι υπόδειγμα δημοκρατικής οργάνωσης. Πρώτα πρέπει να λειτουργήσεις δημοκρατικά μέσα στην πολιτική οικογένειά σου, για να πείσεις ότι θα σεβαστείς το δημοκρατικό πολίτευμα όταν ασκήσεις εξουσία. Δεύτερο χαρακτηριστικό, είναι ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός του. Πεποίθησή του είναι ότι μόνο μέσω αυτού περνάει και η γενικότερη αντιμετώπιση της εξωτερικής πολιτικής. Ας μην εμφανισθεί κανένας αριστεριστής να μας πει: «α, τότε είσαι υπέρ του ΝΑΤΟ». Οι Ευρωπαίοι σήμερα ζητούν την ανεξαρτησία τους, τόσο απέναντι στις ΗΠΑ, όσο και απέναντι στις όποιες βλέψεις της Σοβιετικής Ένωσης. Ο λόγος ύπαρξης της Ευ-

ρώπης είναι να αποκτήσουν οι λαοί της μια ευρύτερη ανεξαρτησία έναντι και των δυο υπερδυνάμεων. Ένα τρίτο σημείο συμφωνίας είναι η αποδοχή της αναγκαιότητας εφαρμογής κοινωνικής δικαιοσύνης. Τέλος, όσον αφορά το μεγάλο πρόβλημα της αντιμετώπισης του οικονομικού αδιεξόδου, πιστεύουν ότι δεν θα λυθεί όσο είμαστε προσκεκολλημένοι σε ξεπερασμένα και αποτυχημένα οικονομικά μοντέλα.

Ας μην ξεχνούμε ότι σήμερα και στις ΗΠΑ και στην Ανατολική Ευρώπη αναθεωρούνται οι οικονομικές δοξασίες και δεν έχει βρεθεί ακόμα απάντηση που θα δώσει τέλος στην κρίση που διέρχονται τα δύο συστήματα. Άρα είναι εντελώς φυσικό ότι κι εμείς θα έχουμε τις αναζητήσεις μας και θα μπορούμε σε πρακτικά προβλήματα να βρούμε τη λύση. Ο κύριος στόχος του προοδευτικού χώρου πρέπει να είναι το σπάσιμο του γραφειοκρατικού κρατικίστικου «σοσιαλκαπιταλισμού» που υπάρχει στην Ελλάδα. Σ' αυτή τη χώρα καταφέρνουμε και παραμορφώνουμε τα πάντα. Τα παραμορφώνουμε, δεν παρακολουθούμε ούτε καν τις εξελίξεις. Γιατί να μην αντικαταστήσουμε τούτο το αποπνικτικό σύστημα, που τρέφει την αποτελμάτωση και τη σήψη, με αυτό που αποκαλώ «λαϊκό καπιταλισμό». Αλλά θα εξηγήσω σε άλλη ευκαιρία τι εννοώ με τον όρο αυτό. Τώρα πρέπει με γενναιότητα ν' αντιμετωπίσουμε όλα αυτά γιατί η κρίση που περνάμε είναι κρίση ενδογενής που όλο και θα οξύνεται, αν δεν απελευθερωθούν οι υγιείς δημοκρατικές δυνάμεις.

Σήμερα έχει ήδη προχωρήσει η προσπάθεια για οργανωτική υποδομή αυτής της Συνθέσης. Στελέχη μη επώνυμα ή λιγότερο γνωστά, που πιστεύουν ότι χρειάζεται η δημοκρατική δομή εργάζονται προς αυτή την κατεύθυνση. Από κει και πέρα πρέπει να γίνει πρόσκληση και πρόκληση σε επώνυμους, οι οποίοι βέβαια, πρέπει ν' αναλάβουν τις ευθύνες τους. Ελπίζω ότι δεν θ' αργήσει η εκδήλωση αυτής της κίνησης και σε επίπεδο επώνυμων, μια και έχουμε την ευθύνη να υλοποιήσουμε κάτι για το οποίο δεν μας μένει πολύς χρόνος.

ΕΡ: Εννοείτε μέχρι τις εκλογές;

ΑΠ: Εννοώ ότι ήδη έχουμε αργήσει. Πρέπει να υπάρχει η πολιτική παρουσία ενός τρίτου σχηματισμού, μιας τρίτης φωνής, σ' αυτόν το χώρο που αρχίζει από τα σύνορα της μαρξιστικής αριστεράς και φθάνει μέχρι την παραδοσιακή δεξιά. Σε μια δημοκρατία η φωνή της αντιπολίτευσης, είναι πολύ σημαντική. Σήμερα λείπει και η bonna fide φωνή μιας αντιπολίτευσης, που να επισημαίνει τα τραγικά λάθη που γίνονται. Να αποδεικνύει με αντικειμενικά επιχειρήματα τον κατήφορο στον οποίο διολισθαίνουμε, προς απολυταρχικές καταστάσεις.

ΕΡ: Εάν οι εκλογές γίνουν κανονικά, τον Οκτώβριο του '85, βέβαια...

ΑΠ: Μάλλον θα γίνουν πολύ νωρίτερα. Αλλά θα ήθελα να ρίξουμε το φως του προβολέα πάνω στο θέμα της δημιουργίας αυτού του χώρου. Επείγει η δημιουργία πλέον αυτής της τρίτης φωνής, η οποία θα είναι γνήσια δημοκρατική. Ελπίζω να μπορέσει να σταματήσει ορισμένα άλλα λάθη, να κλείσει το στόμα αυτών που ξέρουν κι αποπροσανατολίζουν με ψεύτικη πληροφόρηση και συκοφαντίες. Δυ-

στυχώς φαίνεται πως έχει δημιουργηθεί ένα κλίμα οργουελλιανό.

ΕΡ: *Μια τέτοια κίνηση, η δημιουργία ενός τέτοιου χώρου, θα συναντήσει αμείλικτο πόλεμο κι απ' τους δυο.*

ΑΠ: Το πολεμούν από τώρα. Προσπαθούν να φτιάξουν ένα ψεύτικο και ελεγχόμενο σχήμα για ν' αποπροσανατολίσουν και να ξαναπαγιδεύσουν τους «κεντρώους». Χρησιμοποιούν το σύστημα της προβοκάτσιας με το να διαδίδουν ψεύτικες ειδήσεις. Δημιουρ-

Μια θετική εξωτερική πολιτική δεν επιτυγχάνεται ούτε με δηλώσεις κυβερνητικού εκπροσώπου, ούτε με εκφράσεις εθνικών συναισθημάτων.

γούν σύγχυση εννοιών, όπως δεξιάς και αριστεράς, αρνούνται να δεχθούν τις φυσικές ανακατατάξεις σε μια κοινωνία όπου υπήρξε οικονομική και κοινωνική κοσμογονία, στα τελευταία 50 χρόνια. Επιμένουν, ανήμποροι όπως είναι, ν' αντιμετωπίσουν με εποικοδομητικές λύσεις που θα οφελήσουν τον λαό, ν' αντιμετωπίσουν το παρόν και το μέλλον, να καταφεύγουν στην αναζωπύρωση των παθών του '50. Όσοι μετέρχονται τέτοιες μεθόδους είτε δεν αγαπούν τον τόπο είτε, προκειμένου να κρατιούνται στην εξουσία ή να υπηρετήσουν άλλους σκοπούς, αρνούνται τη δημοκρατική συμπεριφορά και το ήθος. Χωρίς αυτά βέβαια δεν υπάρχει δημοκρατία.

Το νέο σχήμα πρέπει να πείσει ότι δεν είναι περιστασιακό σχήμα, αλλά σχήμα που πραγματικά αποβλέπει στην εξουσία για να δώσει λύσεις στο σημερινό αδιέξοδο της διακυβέρνησης της χώρας. Φυσικά θ' αποβλέπει ν' αναλάβει τις ευθύνες της εξουσίας αφού και οι δυο άλλοι σχηματισμοί —όχι σαν άτομα— απέτυχαν. Το 1981 καταψηφίστηκαν η ΝΔ όχι για τα ορισμένα άτομα που βρισκόταν στους κόλπους της. Η ΝΔ δεν μπορούσε πλέον σ' αυτό το στάδιο να εξυπηρετήσει την κοινωνία. Είχε αποτελματωθεί και αντί να λύνει προβλήματα, ιδίως λόγω της πολιτικής της στον κοινωνικό και οικονομικό τομέα, δημιουργούσε άλλα. Άλλωστε η εναλλαγή στην εξουσία είναι μία από τις κυριότερες ασφαλιστικές δικλίδες που προσφέρει το κοινοβουλευτικό σύστημα ενάντια στον ολοκληρωτισμό. Άλλωστε στράφηκε πολύ πιο συντηρητικά. Ξέφυγε από την αρχική της μορφή, αυτήν του 1974. Σήμερα η ΝΔ, όπως απέδει-

ξαν οι πρόσφατες εκλογές ελέγχεται από τους σκληρούς, που δώσαν και τον τόνο στην προεκλογική τακτική που ακολουθήθηκε. Για φανταστείτε να έφταναν στην εξουσία! Όλοι αυτοί οι σκληροί της ΟΝΝΕΔ, Μιχαολιάκος, Μανωλάκος κτλ. τι είδους εξουσία θ' ασκούσαν; Είναι ακραίοι, σκληροί και δεν σέβονται τους αντιπάλους. Υπάρχει μεγάλο πρόβλημα στην ΝΔ και θα χρειαστεί πολύς καιρός (και πρέπει να τους δοθεί καιρός) για να φτιάξει με ηρεμία το δημοκρατικό συντηρητικό κόμμα που έχει τη φυσική του θέση σ' ένα κοινοβουλευτικό πολίτευμα.

Κι ερχόμαστε στο ΠΑΣΟΚ, που πραγματικά απέτυχε στο να εφαρμόσει την πολιτική του, ξεγέλασε τον κόσμο και βέβαια σήμερα μας έχει βάλει σ' ένα αδιέξοδο οικονομικό και οδήγησε στην εξωτερική απομόνωση. Είναι επείγον να υπάρξει κάτι καινούργιο που να μπορεί να εφαρμόσει ένα προοδευτικό πρόγραμμα, τέτοιο που να λύσει ουσιαστικά τα κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα αυτής της χώρας και να μας βγάλει από την απομόνωση. Σήμερα, έχουμε χάσει το κύρος μας στο εξωτερικό. Είναι πρωταρχικό για την επιβίωση ως Έθνος να βγούμε από την απομόνωση. Το πρόβλημα με την Τουρκία οξύνεται. Δεν αναφέρομαι στις συνεχείς παραβιάσεις αλλά στον πολύ ουσιαστικότερο κίνδυνο που προέρχεται από την επιτυχία της Τουρκίας να εκμεταλλευτεί το κενό που δημιουργήσαμε από την άσκηση μιας «υπερήφανης» στα λόγια αλλά κενής στην ουσία, εξωτερικής πολιτικής. Αποκαρδιώνουμε τα ουσιαστικά ερείσματα μας, π.χ. το «λόμπυ» το ελληνοαμερικανικό και τους εταίρους της Ευρώπης. Με την τριτοκοσμική εξωτερική πολιτική μας όχι μόνο δεν αποκτούμε νέα ερείσματα, αλλά χάσαμε και έδαφος μεταξύ των Αραβικών κρατών.

Η πολιτική που ακολουθείται είναι τόσο επικίνδυνη που και μόνο γι' αυτό απαιτείται επείγουσα απομάκρυνση της Κυβέρνησης. Έχουν μεγάλη πολιτική ευθύνη όσοι γνωρίζουν το μέγεθος του κινδύνου και παρ' όλα αυτά συνεχίζουν να την στηρίζουν. Η πολιτική αυτή μόνο τα συμφέροντα των δυο υπερδυνάμεων εξυπηρετεί. Το ΠΑΣΟΚ ανατρέπει τα όσα κέρδισαν με την αγωνιστικότητα και την εθνική ψυχή τους, οι αγωνιστές και οι πολιτικοί μας επί έναν αιώνα και που χάρις σ' αυτά υπάρχουμε ως έθνος. Μια θετική εξωτερική πολιτική δεν επιτυγχάνεται ούτε με δηλώσεις κυβερνητικού εκπροσώπου, ούτε με εκφρά-

σεις εθνικών συναισθημάτων. Απαιτεί συστηματική εργασία μέσα και έξω απ' όλους τις διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς όπου δίνουμε μάχες για τα δικά μας. Παντού είναι πλέον γνωστά τα «δικαία» των Τούρκων και των «Σκοπιανών» και είναι άγνωστα τα δικά μας. Είναι τόσο προχωρημένη η διάβρωση των θέσεών μας στο εξωτερικό που δεν αμφισβητούνται μόνο τα δικαιώματά μας στο Αιγαίο, αλλά ακόμα και η «ελληνικότητα» άλλων περιοχών μας.

ΕΡ: *Έτσι όπως έχει σήμερα η κατάσταση με την εσωτερική πόλωση που υπάρχει, κατά πόσο θα σταθεί δυνατόν, τα 4 κόμματα που αποπειράθηκαν να εκπροσωπήσουν τον κεντρώο χώρο στις εκλογές, να δεχτούν να συνεργαστούν μεταξύ τους; Και δεν μιλώ σε επίπεδο ηγεσίας, αλλά σε επίπεδο στελεχών. Το ΚΟΔΗΣΟ δηλαδή, η ΕΔΗΚ, οι Φιλελεύθεροι και η Χριστιανικοί Δημοκρατία —φαντάζομαι να μη σας πειράζει που βάζω και την ΧΔ...*

ΑΠ: Καθόλου δεν με πειράζει, είναι συμπαθέστατοι και αγωνίζονται για τα πιστεύω τους.

Ο κύριος στόχος του προοδευτικού χώρου πρέπει να είναι το σπάσιμο του γραφειοκρατικού κρατικίστικου «σοσιαλκαπιταλισμού» που υπάρχει στην Ελλάδα.

Αλλά δεν μιλάμε γι' αυτούς που έχουν εναπομείνει σ' αυτό το χώρο που θεωρείται το παραδοσιακό κέντρο ή τουλάχιστον μόνο γι' αυτούς. Σας είπα και νωρίτερα: το ζητούμενο είναι κάτι καινούργιο συνθετικό και δυναμικό. Οι διεργασίες έχουν αρχίσει. Εναπόκειται τώρα και στους πολιτικούς που γνωρίζουν ν' αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους, να βοηθήσουν. Ο κομματικός πατριωτισμός, δεν μπορεί να υπερισχύσει, όταν γνωρίζουν ότι η ηγεσία αποκρύπτει, ακόμα και από υπεύθυνα στελέχη, τους πραγματικούς στόχους και σκοπούς.

Ο λαός με την ψήφο του στις 17 Ιουνίου έδωσε το σωστό μήνυμα. Εναπόκειται πια στους πολιτικούς που ανησυχούν για την τύχη του τόπου ν' αναλάβουμε τις ευθύνες μας και να δώσουν την ευκαιρία να κυβερνηθεί τούτη η χώρα από μια δυναμική, πραγματικά υπερήφανη και ικανή κυβέρνηση.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ-ΜΑΡΤΕΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

Λαμπράκηδες Ιστορία μιας γενιάς

Το ιστορικό χρονικό των Λαμπράκηδων, της νεολαιίστικης οργάνωσης, που σημάδεψε μια ολόκληρη γενιά, για πρώτη φορά αποτελεί αντικείμενο συστηματικής μελέτης.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: «ΝΕΦΕΛΗ» • Μαυρομιχάλη 9 • τηλ. 36.07.744, 36.39.962

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. Κοτζιά και Σία» • Τσιμισκή 78 • τηλ. 279.720

Παιδότοπος παιδικός σταθμός νηπιαγωγείο

“Ενας χώρος στην αποκλειστική διάθεση τῶν παιδιῶν. Οἱ ἀνάγκες τοῦ παιδιοῦ γιὰ ἐπικοινωνία, παιδαγωγικό παιχνίδι, δημιουργική συλλογική δραστηριότητα, ἀντιμετωπίζονται μέ τήν ἀγάπη, τή ζεστασιά καί μέ ξεχωριστή εὐθύνη ἀπό ἀνθρώπους εἰδικούς.

Ντίνα Καψάλη
Λεωφ. Πεντέλης 53 - Χαλάνδρι
Τηλ. 68.28.047

Πώς συναντά το Αρχαίο Πνεύμα την KGB και την Coca-Cola

του Άκη Κοσώνα

1900 ΠΑΡΙΣΙ

«Δεν επρόκειτο για Ολυμπιακούς αγώνες».

Αυτή την εντύπωση σχημάτισε ο βαρώνος Ντε Κουμπερντέν. Η στάση των συμπατριωτών του δεν ήταν εκείνη που ο βαρώνος επιθυμούσε —οι Γάλλοι δεν έδειξαν ν' αντιλαμβάνονται και πολύ το πνεύμα, την αποστολή και τη λειτουργικότητα του θεσμού. Κάποιος πανέξυπνος επιχειρηματίας το είχε συλλάβει καλύτερα. Ο κ. Αλφρέντ Πικάρ είχε πει στον εμπνευστή της αναβίωσης των Ολυμπιακών αγώνων: «Δεν μ' ενδιαφέρουν οι ερασιτέχνες αθλητές σας. Μόνον οι επαγγελματίες είναι αληθινοί αθλητές και αυτούς θέλουμε».

1912 ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ

Πρώτη εμφάνιση επαγγελματία αθλητή. Ο Τζιμ Θορπ, νικητής στο πένταθλο και το δέκαθλο, δεν άργησε να γίνει ένας μικρός ήρωας. Τελικά ανακαλύφθηκε η, με χρηματική αμοιβή, συμμετοχή του σε αγώνες μπιζμπώλ. Ο αμερικανός αθλητής αποκαταστάθηκε 37 χρόνια μετά.

1920 ΑΜΒΕΡΣΑ

Οι Ολυμπιακοί αγώνες αδελφώνουν τους λαούς και είναι μακριά από πολιτικές σκοπιμότητες. Μάλιστα. Αλλά δεν κλήθηκαν αθλητές από τις ηττημένες χώρες του Α' παγκοσμίου πολέμου, (Γερμανία, Αυστρία, Ουγγαρία, Βουλγαρία).

1936 ΒΕΡΟΛΙΝΟ

Ο εθνικοσοσιαλισμός στην άνθισή του. Ο Αδόλφος Χίτλερ χαιρετά με το γνωστό τρόπο τους συμμετέχοντες, αλλά «αρρωσταίνει» με τον Αμερικανό μαύρο αθλητή Τζέσσε Όουενς που κερδίζει τέσσερα χρυσά μετάλλια και αποχωρεί από το Στάδιο, για να μην αναγκαστεί να του σφίξει το χέρι. Στην διοργάνωση αυτή, αντέδρασαν πολλές χώρες με το σκεπτικό ότι δεν μπορεί να γίνουν Ολυμπιακοί αγώνες στο ναζιστικό κράτος. Τελικά η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή (ΔΟΕ)... έπεισε ότι «τους αγώνες δεν τους κάνει η Γερμανική κυβέρνηση αλλά η Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων της Γερμανίας»...

1952 ΕΛΣΙΝΚΙ

Για πρώτη φορά αποκτούν δικαίωμα συμμετοχής, σαν ξεχωριστά κράτη, η Κίνα και η Φορμόζα. Τελικά, μετέχει μόνον η Εθνικιστική Κίνα, σαν κράτος της Ταϊβάν.

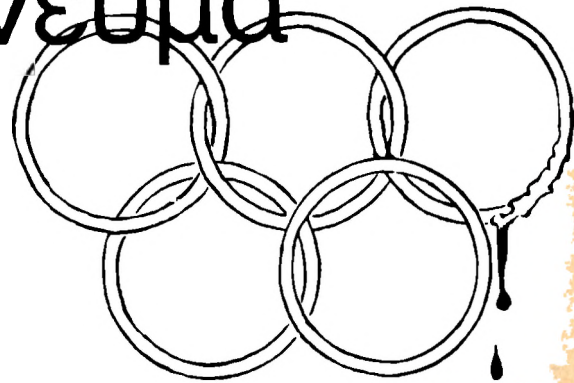
1956 ΜΕΛΒΟΥΡΝΗ

Οι πολιτικές διαφορές καθορίζουν την Ολυμπιάδα αυτή, αφού για πρώτη φορά πραγματοποιείται μπουκόταζ. Η Αίγυπτος, ο Λίβανος και το Ιράκ δεν παίρνουν μέρος, σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την επέμβαση Βρετάνων και Γάλλων στο Σουέζ. Η Σοβιετική εισβολή στην Ουγγαρία, οδηγεί την Ολλανδία, την Ελβετία και την Ισπανία στην άρνηση συμμετοχής τους, ενώ η Λαϊκή Κίνα αποσύρει τους αθλητές της λόγω της συμμετοχής της Φορμόζας. Ο καημένος ο πρόεδρος, της ΔΟΕ αναγκάζεται να δηλώσει ότι «δεν είναι δυνατό να χρησιμοποιούνται οι Ολυμπιακοί αγώνες για πολιτικούς σκοπούς... δεν επιτρέπεται να συγχέεται ο ευγενής ανταγωνισμός με τις αντιθέσεις κρατών».

1968 ΜΕΞΙΚΟ

60 νεκροί και πάνω από 1000 τραυματίες είναι το αποτέλεσμα της σύγκρουσης νέων με την μεξικάνικη αστυνομία. Οι διαδηλωτές διαμαρτύρονταν για τα φοβερά ποσά που θα ξόδευε η κυβέρνηση λόγω των αγώνων, τη στιγμή που ο κόσμος πεινούσε. Τομ Σμιθ και Τζων Κάρλος, νικητές στα 200 μέτρα. Οι δύο μαύροι Αμερικανοί ανέβηκαν στο βάθρο και ύψωσαν απειλητικά τις γροθιές τους, σε μια εκδήλωση εναντίον του ρατσισμού που είχε αρχίσει πάλι να βρίσκει εύφορο έδαφος.

CHENEZ

1972 ΜΟΝΑΧΟ

36 χρόνια μετά τους Ολυμπιακούς του ναζιστικού Βερολίνου, στο Μόναχο έμελλε να φιλοξενηθεί η Ολυμπιάδα που βάφτηκε στο αίμα: Παλαιστίνιοι κομμάντος εισέβαλαν στις 4.30 το πρωί της 5ης Σεπτεμβρίου στο κτίριο της Ισραηλινής αποστολής. Συνέλαβαν 11 αθλητές σαν ομήρους από τους οποίους σκότωσαν αμέσως τους δυο. Όταν η Ισραηλινή αλλά και η Δυτικογερμανική κυβέρνηση έδειξαν αδιαλλαξία στην ικανοποίηση των Παλαιστινιακών αιτημάτων, οι τελευταίοι απείλησαν ότι θα εκτελέσουν τους ομήρους. Τότε σχεδιάστηκε και τέθηκε σε εφαρμογή η επίθεση εναντίον των κομμάντος, επίθεση αποτυχημένη, αφού οι Δυτικογερμανοί σκοπευτές εξόντωσαν τους Παλαιστίνιους, οι οποίοι όμως πριν πεθάνουν εκτέλεσαν τους Ισραηλινούς αθλητές. Επίσης, οι πειθαρχημένοι Γερμανοί απέτυχαν να συγκαλύψουν το φυλετικό πρόβλημα —δεν ήταν λίγες οι συγκρούσεις μεταξύ λευκών και μαύρων θεατών, παρά τον αποκλεισμό της ρατσιστικής Ροδεσίας.

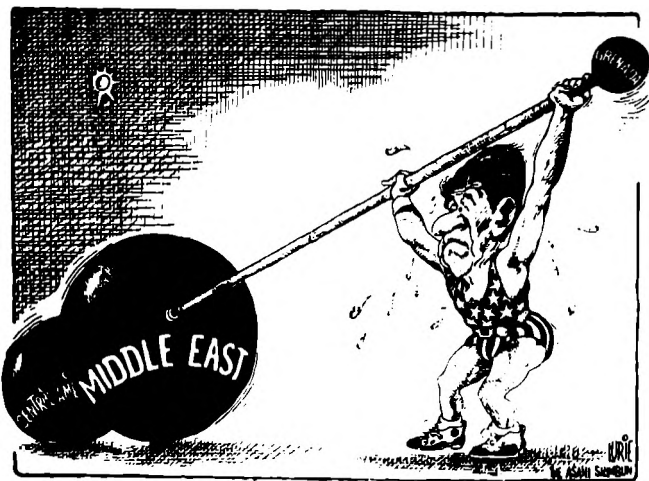
1976 ΜΟΝΤΡΕΑΛ

29 Αφρικανικές χώρες μπουκότάρουν την Ολυμπιάδα, διαμαρτυρούμενες για την υποδοχή της Νοτιοαφρικανικής ομάδας από τη Νέα Ζηλανδία.

1980 ΜΟΣΧΑ

Η πρώτη Ολυμπιάδα που γίνεται στο έδαφος ανατολικής χώρας μπουκότάρεται από τους Αμερικανούς, που προβάλλουν το επιχείρημα ότι «η διοργανώτρια χώρα καταπατά

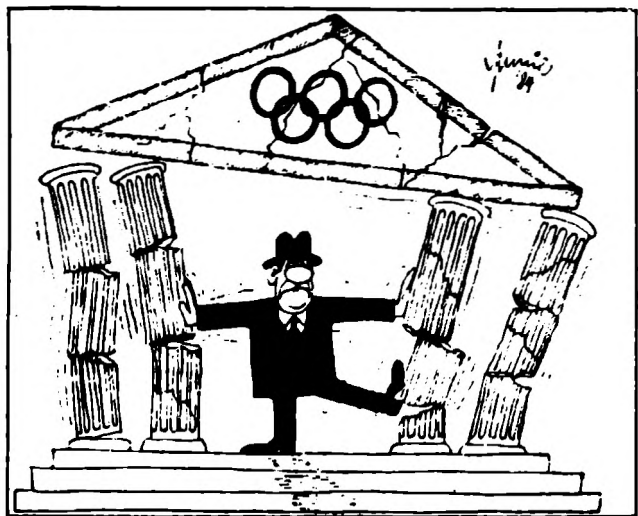
τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις δημοκρατικές ελευθερίες». Στο μπουκοτάζ ακολουθούν Δυτικογερμανοί και Ιάπωνες.

1984 ΛΟΣ ΑΝΤΖΕΛΕΣ

Οι Σοβιετικοί και οι σύμμαχοί τους αποφασίζουν να μην πάρουν μέρος σε μια Ολυμπιάδα που «δεν εξασφαλίζει τη σωματική ασφάλεια των αθλητών τους, συνοδών και φιλάθλων».

Οι Ολυμπιακοί αγώνες γίνονται, με μπουκοτάζ, ή με «πλήρη σύνθεση». Τα μπουκοτάζ

καταδικάζονται από κάποιους λάτρεις του αθλητισμού γενικά, ή από άλλους που δεν μπορούν ή δεν θέλουν να κάνουν την παρακάτω απλή σκέψη: «Οι αθλητές είναι υπήκοοι της τάδε χώρας. Η χώρα αυτή έχει ανταγωνισμό με κάποια άλλη. Δεν θα μπορούσε να βρει καλύτερη ευκαιρία για να κάνει γνωστό το πρόβλημά της δημόσια, απ' αυτή των Ολυμπιακών αγώνων».

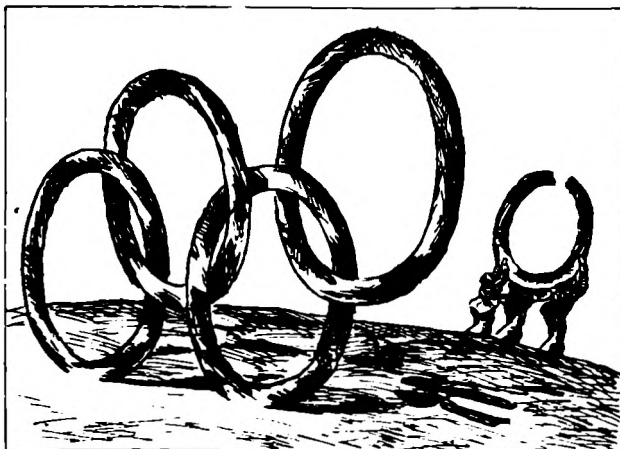
Τώρα, γιατί η τάδε χώρα θέλει να οξύνει αυτές τις αντιθέσεις και να προκαλέσει πιθανά τις αντιπάθειες όλου του κόσμου, είναι άλλο ζήτημα που δεν μας αφορά —και δεν πρέπει να αφορά ούτε τον κ. Κιλάνιν, ή τον κ. Σάμαραντς. Ποιο άλλο μέσο πίεσης θα μπορούσε να βρει η τάδε χώρα για να επιχειρηματολογήσει δημόσια κατά της δεινά και να την ακούσει όλη η υφήλιος; Οι αναγνώστες των εφημερίδων, ζαλίζονται να διαβάσουν καθημερινά για τους πυραύλους και τα διαστημικά όπλα —ηδονίζονται όμως στο σήριαλ της αντιπαράθεσης ΗΠΑ-ΕΣΣΔ, όταν πρόκειται για κάτι οικείο και άμεσο σ' αυτούς: «Δρόμος 1.500 μέτρων» —«Σφύρα ανδρών» —«3.000 μέτρα μετά φυσικών εμποδίων»... Τι; δεν θα ρίξει σφύρα ο Σέντυχ ή ο Λιντβίνωφ; Εφιαλτικό. Θα απουσιάσει η σημαία των ΗΠΑ από τη Μόσχα; Σκάνδαλο. Τις αντιδράσεις αυτές, στα συγκεκριμένα ερεθίσματα δεν τις αγνοούν οι κυβερνήτες, δεν τις α-

γνοούν οι ειδικοί —είναι παράλογο, αλλά καμιά φορά πονάει περισσότερο το λαό/θεατή η απουσία της Ταμάρα Μπούκοβα (ΕΣΣΔ, 2.05 μ. στο ύψος) παρά η εγκατάσταση, π.χ., 60 Πέρσιγκ ή SS-20 στην Ευρώπη. Η αποχή των Σοβιετικών δεν κάνει ζημιά στην αμερικανική κυβέρνηση (μικρές ζημιές σε διπλωματικό επίπεδο ίσως...), δεν «ξεμπροστιάζει τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό» ούτε «τη CIA και τους μεταμφιεσμένους πράχτορές της», κάνει κάτι πιο σοβαρό: «Ξεβολεύει» τον αμερικάνικο λαό: Πως κάνεις αποχή κύριε; Εγώ είμαι προετοιμασμένος να δω τον Μπούμπκα στο επί κοντώ, και συ με απο-προγραμματίζεις. Μου χαλάς τα μισά και παραπάνω αγωνίσματα.

Και ο μεν λαός (αμερικανικός ή όχι) ξεχνάει εύκολα «τους ξένους που δεν κρατούν τον λόγο τους— ακόμη κι αν αυτοί είναι κομμουνιστές...», δεν συγχωρεί όμως σχεδόν ποτέ τους άρχοντες εκείνους που του καταστρέφουν το θέαμά του, «δεν έχουμε καλή κυβέρνηση γιατί οι διπλωμάτες μας δεν κατόρθωσαν να φέρουν τους σοβιετικούς». Κακοί μεν οι Σοβιετικοί, αλλά γιατί να μην τους δούμε από κοντά, στο κάτω κάτω παίζουν καλό μπάσκετ ή χόκεϊ...

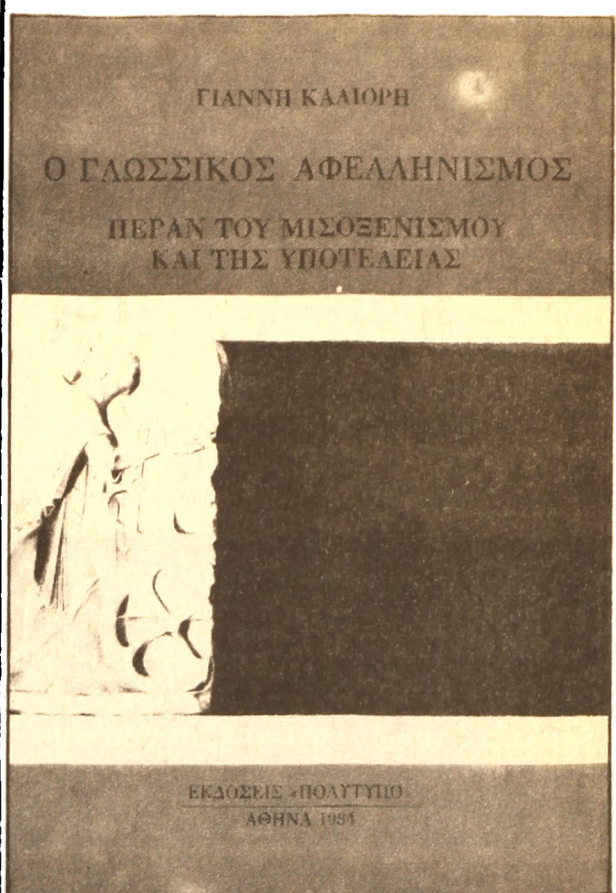
Το σαμποτάζ έχει πάντα τ' αποτελέσματά του· μπορεί οι αμερικανοί πολίτες να διαλαλούν τη χαρά τους για την αποχή των Σοβιετικών, να κολούν αυτοκόλλητα στα αυτοκίνητά τους «KGB - GO HOME» και τέτοια ωραία, αλλά κατά βάθος είναι οργισμένοι με την κυβέρνησή τους. Το θέαμα είναι άφθονο και ελεύθερο στις Ηνωμένες Πολιτείες, θα αρχίσουμε περικοπές τώρα; Η κουλτούρα ενός λαού που έχει μάθει σε τηλεόραση με 400 και περισσότερα κανάλια, είναι τέτοια που δεν του επιτρέπει να κατανοεί «βαθιά την πολιτική της χώρας του». Και οι Σοβιετικοί πολίτες; δεν είχε τα ίδια αποτελέσματα σε αυτούς το αντίστοιχο αμερικανικό μπουκοτάζ; Κατ' αρχήν εκεί τα κανάλια είναι λιγότερα, κι ύστερα είναι εξ ορισμού βέβαιο ότι για όλα φταίει ο ιμπεριαλισμός.

Όλα περνάνε. Θα το αντέξουμε κι αυτό, όπως αντέξαμε την αποχή των Αμερικανών το '80. Γενικά οι Ολυμπιακοί αγώνες είναι υγιεινό πράγμα, ιδίως όταν είναι βράδυ, κάνει πολύ ζέστη, πίνεις το αναψυκτικό σου και κοιτάς την έγχρωμη τηλεόραση.

● Πληροφορίες από το βιβλίο του Τάκη Χαλαραμπίδη «Οι μαύρες στιγμές των Ολυμπιακών αγώνων» και σκίτσα από το περιοδικό «QUEL CORPS?», που εκδίδει στο Παρίσι ο Ζαν-Μαρί Μπρομ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΛΙΟΡΗ Ο ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΑΦΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ ΜΙΣΟΞΕΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΥΠΟΤΕΛΕΙΑΣ

Μια πρώτη τυπολογία του γλωσσικού αφελληνισμού στα πεδία του λεξιλογίου της μορφολογίας, της σύνταξης, της φωνητικής, της σημασιολογίας και της γραφής.

Εκδόσεις «Κίνηση» - «Κομμούνα»

«Κίνηση» Αραχώβης 46
«Κομμούνα» Σουλίου 9
Τηλ. 3602644

ΛΟΣ ΑΝΤΖΕΛΕΣ: Η «Ολυμπιακή Αυτοκρατορία» ΑΝΤΕΠΙΤΙΘΕΤΑΙ

Μια άλλη διάσταση στο «Ολυμπιακό ιδεώδες» δίνει με συνέντευξή του στον συνεργάτη μας ΣΤΕΛΙΟ ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ ο Γάλλος καθηγητής της Κοινωνιολογίας ΖΑΝ ΜΑΡΙ ΜΠΡΟΜ. Ο Μπρομ θεωρείται ένας από τους οξύτερους αναλυτές του αθλητικού φαινομένου. Ανάμεσα στα έργα του «Ο Ολυμπιακός Μύθος», «Οι Ολυμπιακοί αγώνες του Βερολίνου, 1936».

ΕΡ: Έχετε, μέσα από τα βιβλία σας, πραγματοποιήσει μια έντονη κριτική, όχι μόνο των σύγχρονων, αλλά και των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων. Υπάρχει όμως η άποψη, ότι οι τελευταίοι αποτελούσαν συναντήσεις συναδέλφωσης, ότι κατά την διάρκειά τους σταματούσαν οι πόλεμοι, κτλ. Εκτός από τις προφανείς διαφορές που πηγάζουν από τη διαφορετική ιστορική περίοδο, ποιες άλλες νομίζετε ότι υπάρχουν, μεταξύ των σύγχρονων και των αρχαίων Ολυμπιακών αγώνων;

ΑΠ: Εκτός από τις διαφορές στο κοινωνικό σύστημα, οι αρχαίοι Ολυμπιακοί αγώνες ήταν κατ' αρχήν θρησκευτικές, και μετά αθλητικές εκδηλώσεις. Από την άλλη μεριά, αυτό που τότε μετρούσε ήταν η νίκη πάνω στον αντίπαλο, κι όχι όπως σήμερα, όπου το κύριο είναι η μάχη για το ρεκόρ, δηλαδή ενάντια στο χρονόμετρο, το μέτρο.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι αρχαίοι αγώνες, χαρακτηρίζονται διαφορετικά κατά περιόδους. Έχουμε την πρώτη, την δεύτερη και την περίοδο της κατάρτησης. Στο τέλος, οι αγώνες ήταν ανοικτοί σ' όλο τον κόσμο, στους Ρωμαίους και τους βάρβαρους. Ήταν «κοσμοπολιτικοί» αγώνες, στους οποίους συμμετείχαν τα διάφορα κράτη με μισθοφόρους. Εδώ υπάρχει ένας ιστορικός παραλληλισμός, γιατί και τα σύγχρονα κράτη χρησιμοποιούν «μισθοφόρους», τους οποίους καλοπληρώνουν και εκπαιδεύουν με αποκλειστικό σκοπό την νίκη.

Αλλά η βασική διαφορά είναι ότι οι αρχαίοι αγώνες δεν γνώριζαν τον απίστευτο κοσμοπολιτισμό που γνωρίζουν οι σημερινοί, χάρη στη δημιουργία της παγκόσμιας αγοράς, την κυριαρχία των τηλεπικοινωνιών και της τηλεόρασης σε όλο τον πλανήτη.

Παρ' όλα αυτά ο Ελληνικός μύθος και ο μύθος της Ολυμπιακής ιδέας λειτουργούν και σήμερα, γιατί όλες σχεδόν οι κυρίαρχες ιδεολογίες ψάχνουν τις πηγές τους μέσα από την Ιστορία. Έστω κι αν σήμερα είναι γνωστό ότι, εκτός από τους ελεύθερους ανθρώπους, υπήρχαν και σκλάβοι, Έλληνες και βάρβαροι, πολίτες και είλωτες. Χρησιμοποιούν τον μύθο ότι επρόκειτο για την εποχή της αγνότητας, στην οποία οι αθλητές πίστευαν πάντα στο «φαιρ-πλάι», κάτι που διαψεύδεται από όλα τα κείμενα της εποχής.

ΤΟ «ΝΤΟΠΙΓΚ» ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΗΜΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ

Στους αγώνες υπήρχαν απάτες, όπως άλλωστε και σήμερα, το πρόβλημα του ντόπιγκ υφίστατο, ειδικές μέθοδοι διαιτητικής είχαν από τότε εφαρμοσθεί, και η αρχή της «νίκης με όλα τα μέσα» κυριαρχούσε. Οι αντιθέσεις ανάμεσα στα κράτη-πόλεις είχαν καταστήσει τους αγώνες, αναμετρήσεις πολιτικής σημασίας, από τα αποτελέσματα των οποίων εξαρτιόταν το κύρος τους.

Δυο ακόμη σημεία: Η Ολυμπιακή εκκεχειρία, δεν ήταν παρά μια

Νεαρός πίκτης (πυγμάχος) κρατώντας στο ένα του χέρι τους μάντες πυγμαχίας, τείνει το άλλο με λατρευτική κίνηση, προς το βωμό. Παράσταση σε κύλικα των αρχών του 5ου αιώνα.

μικρή ανάπαυλα, ανάμεσα σε περιόδους μονίμων εντάσεων, πολέμων και βαρβαροτήτων. Γιατί, εκτός από τους είλωτες, υπήρχαν φυλακισμένοι, φοβερές διακρίσεις σε βάρος των γυναικών και όλων όσων δεν ήταν καθαρόαιμοι Έλληνες. Η πράξη γέννησης των Ολυμπιακών αγώνων, ήταν καθαρά ρατσιστική, αφού απέκλειε όλους, εκτός από τους «καθαρόαιμους» Έλληνες.

Και κάτι άλλο: η προετοιμασία για τους αγώνες, ήταν ουσιαστικά μια προπαρασκευή των νέων για τον επερχόμενο πόλεμο.

ΕΡ: Όλα αυτά για την αρχαιότητα δεν είναι πολύ γνωστά. Αλλά σήμερα όλοι, λίγο πολύ, ξέρουν κάτι για τα πολιτικά παιχνίδια που παίζονται, για τα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα που υπάρχουν, για τον βασανισμό των αθλητών. Παρ' όλα αυτά υπάρχει ένα τεράστιο ενδιαφέρον εκ μέρους των απλών ανθρώπων. Οι συνθήκες, η κουλτούρα άλλαξαν, αλλά ο μύθος παραμένει. Μήπως όλα αυτά έχουν να κάνουν με την ανθρώπινη φύση;

ΑΠ: Κάθε άλλο. Όπως λέει ο Μαρξ, η μοναδική ανθρώπινη φύση είναι η Ιστορία. Αυτό που επιτρέπει τη διατήρηση της Ολυμπιακής ιδεολογίας, είναι αυτό που εγώ αποκαλώ **Ολυμπιακή Αυτοκρατορία**. Πρόκειται για έναν παγκόσμιο οργανισμό, μια διεθνή γραφειοκρατία, που διαθέτει τεράστια πολιτική και οικονομική δύναμη, που συνεργάζεται με τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις του πλανήτη, και τους διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ, η ΟΥΝΕΣΚΟ κτλ. και με τα διαφορετικά κράτη. Αυτός ο οργανισμός διαθέτει μια υπερκρατική κυβέρνηση, η οποία με τη σειρά της λειτουργεί με «πυραμιδωτό» τρόπο, δηλαδή με επιτροπές σε κάθε χώρα, με μια στρατιά μισθωτών. Πρόκειται για μια τεράστια βιομηχανία του θεάματος.

ΤΟ ΣΠΟΡ, ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΟ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Αυτή η αυτοκρατορία, χρειάζεται μια ιδεολογία για να δικαιολογήσει την ύπαρξή της. Μια ιδεολογία κοσμοπολιτική, πάνω από τις τάξεις και τα έθνη, που χειραγωγεί τις μάζες προσφέροντας θέαμα. Προκύπτει βέβαια το ερώτημα, γιατί σε όλες τις χώρες, οι μάζες έλκονται, στο βαθμό που όλοι ξέρουμε, από αυτό το θέαμα; Κατά τη γνώμη μου, πρόκειται για ένα υποκατάστατο της θρησκείας.

Το Ολυμπιακό θέαμα είναι φτιαγμένο όπως μια λειτουργία: υπάρχει δηλαδή ένα ειδικό πρωτόκολλο, με μια τελετή όπου χρησιμοποιούνται θρησκευτικά σύμβολα, όπως το σήμα των Αγώνων που είναι καθαρά θρησκευτικό, η φλόγα, η μουσική, τα μετάλλια και επιπλέον η υποκρισία ότι όλη αυτή η κοινότητα είναι άγια και όλα διεξάγονται απολύτως τίμια.

Όλες αυτές οι δομές, οι λειτουργίες αλλά και η υποκρισία, θυμίζουν το Βατικανό. Και η διεθνής υπόσταση αυτού του μηχανι-

σμού, είναι «καθολική», με την ελληνική σημασία της λέξης.

Ποια είναι η πραγματικότητα, πίσω από αυτή την ιδεολογία, που κηρύσσει την αγάπη ανάμεσα στους ανθρώπους, τη φιλία ανάμεσα στους λαούς; Ορισμένα παραδείγματα: Ο αντιπρόεδρος της Διεθνούς Επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων, ένας κύριος Μωχάμεντ Ζάλι, σήμερα πρωθυπουργός της Τυνησίας και Υπουργός Εσωτερικών, έδινε επί χρόνια διαλέξεις πάνω στην Ολυμπιακή Ιδέα, την αγάπη προς τους νέους, κτλ. Ο ίδιος άνθρωπος, δεν δίστασε τον φετεινό χειμώνα, να εφαρμόσει μίαν αδυσώπητη καταπίεση ενάντια στην νεολαία της χώρας του, σκοτώνοντας δεκάδες νέους.

Παρόμοια είναι η ιστορία όλων των «μεγάλων» ανδρών του Ολυμπισμού. Ο συμπατριώτης μου Βαρόνος ντε Κουμπερτέν, που στην Γαλλία θεωρείται ισάξιος του Ζωρές ή του Παστέρ, ήταν ένας απροκάλυπτος ρατσιστής. Σε πολλά κείμενά του, εξηγεί ότι υπάρχουν ανώτερες και κατώτερες φυλές, ότι η γαλλική αποικιοκρατία ήταν δίκαια και αναγκαία.

Ο Μπρεντέιτς, πρόεδρος της Επιτροπής μέχρι το 1972, ήταν θαυμαστής των «ισχυρών ανδρών», όπως ο Χίτλερ και ο Μουσολίνι. Ήταν αυτός, που, το 1936, υποστήριξε ότι αυτοί οι οποίοι κάλεσαν σε μπούκοτάζ των Αγώνων του Βερολίνου, ήταν «κομμουνιστές και Εβραίοι».

Όλοι αυτοί κατασκευάζουν την ιδέα και το θέαμα των Ολυμπιακών Αγώνων, ένα είδος «όπιου του λαού». Ένας ποδοσφαιρικός αγώνας, διεθνούς σημασίας, παρακολουθείται από ένα δισεκατομμύριο τηλεθεατές. Καμιά θρησκεία δεν μπορεί να κατασκευάσει ένα παρόμοιο «σόου».

Από τους δυο παγκρατιστές που παλεύουν γονατιστοί, ο δεξιά προσπαθεί να βγάλει το μάτι του αντιπάλου του — παράβαση για την οποία ο προπονητής του ετοιμάζεται να τον τιμωρήσει με ραβδισμό. Παράσταση σε κύλικα των αρχών του 5ου αιώνα.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΚΟ ΜΑΤΣ;

ΕΡ: Και τους «αιρετικούς», όπως εσείς, πως τους αντιμετωπίζουν;

ΑΠ: Καμιά θρησκεία δεν αγαπάει τους αιρετικούς. Οποιαδήποτε κριτική στο ρόλο των σπορ λογοκρίνεται, έστω κι αν είναι μετριοπαθής. Και το παράδοξο είναι ότι η Αριστερά, οι προοδευτικοί διανοούμενοι και στην Γαλλία και σε όλη την Ευρώπη, όχι μόνο δεν αμφισβητούν τον ρόλο των σπορ, αλλά πολλές φορές εμφανίζονται «βασιλικότεροι του βασιλέως». Εξαίρεση αποτελεί η Γερμανία, γιατί εκεί έχουν δει πώς ο φασισμός χρησιμοποίησε τα σπορ για τη στρατικοποίηση της νεολαίας.

ΕΡ: Αντίθετα, στη Γαλλία, φαίνεται ότι τα σπορ επηρεάζουν την πολιτική ζωή....

ΑΠ: Σίγουρα. Το πολιτικό λεξιλόγιο, για παράδειγμα, χρησιμοποιεί λέξεις ή φράσεις δανεισμένες από τα σπορ. Παρακολουθείστε μια βραδιά στην τηλεόραση για τα αποτελέσματα των εκλογών, και θα ακούσετε εκφράσεις όπως «κέρδισε έναν πόντο», «βγήκε νοκ-άουτ», «πέταξε το μπαλάκι στο τεραίν του αντίπαλου», κτλ. Η Γαλλική Δημοκρατία μου φαίνεται σαν ένα ματς μεταξύ των κομμάτων, όπου τον ρόλο του διαιτητή παίζει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Οι πολιτικοί προσπαθούν να δείξουν, όχι μόνον ότι ενδιαφέρονται για τα σπορ, αλλά ότι θα μπορούσαν να είναι και προπονητές. Ο Μιττεράν, για παράδειγμα, δήλωνε στη διάρκεια του Ρολάν-Γκαρός, ότι ο Λεντλ δεν παίζει καλή άμυνα, ο Μακ Ένρο έ-

χει πολύ καλό «σέρβις». Όλοι προσπαθούν να φωτογραφίζονται με διάσημους αθλητές, ενώ, όταν οι γαλλικές ομάδες κερδίζουν, προσπαθούν να κερδίσουν και οι ίδιοι σε δημοτικότητα, θεωρώντας την επιτυχία σαν μια νίκη του Έθνους. Είναι άλλωστε πολύ πιο δύσκολο να δικαιολογήσεις την παρουσία των στρατιωτών μας στο Τσαντ, από το να πεις ότι μετά από μια εξοντωτική μάχη κερδίσαμε την Πορτογαλία σε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα.

Η ΕΣΣΔ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΙΔΕΑΣ

ΕΡ: Ποιοί λόγοι οδήγησαν, κατά την γνώμη σας, τους Σοβιετικούς στο μπούκοτάζ των φετεινών Αγώνων;

ΑΠ: Οι λόγοι είναι ασκλειστικά πολιτικοί. Η ΕΣΣΔ, το λιγότερο από το 1952, ήταν ο πιο ένθερμος υποστηρικτής της Ολυμπιακής ιδεολογίας. Η ιδεολογία του ανθρωπισμού και της αδελφότητας, ταίριαζε πολύ με την γραμμή της ειρηνικής συνύπαρξης.

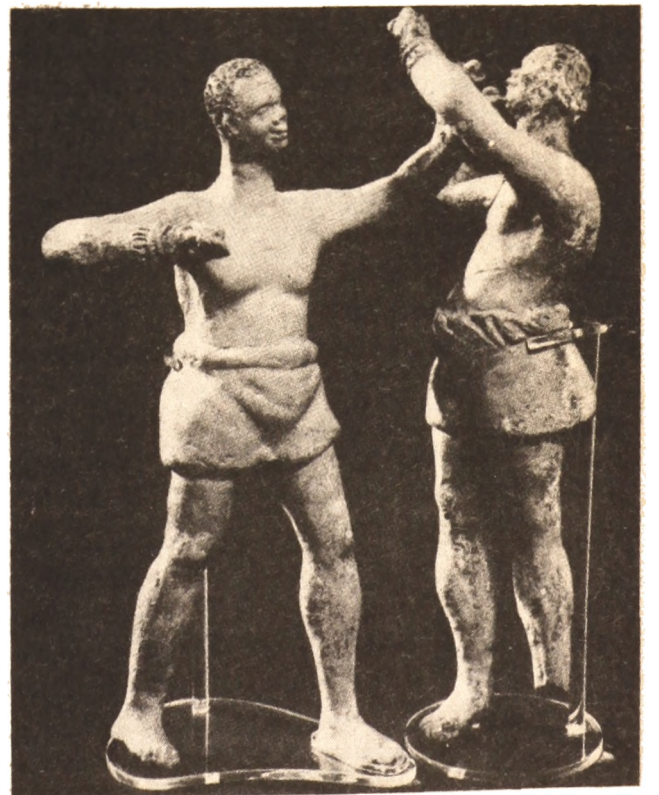
Η ειρηνική μάχη ανάμεσα στα διαφορετικά κοινωνικά συστήματα ήταν, περίπου, μια αθλητική μάχη. Όπως έλεγε και ο Χρυσώφ, το καλύτερο σύστημα είναι εκείνο που θα φτάσει πρώτο στο φεγγάρι, θα παράγει καλύτερο βούτυρο, κτλ. Έτσι, οι αθλητές, όπως και οι Σοβιετικοί μουσικοί ή οι χορευτές των μπαλέτων Μπολσόι, κατασκευάστηκαν ειδικά για να δείξουν την υπεροχή του συστήματος απέναντι στον «διεφθαρμένο αμερικάνικο τρόπο ζωής».

Οι Σοβιετικοί αντέδρασαν πολύ άσχημα στο μπούκοτάζ που έκανε ο Κάρτερ το 1980 για το Αφγανιστάν. Φυσικά, αυτή η ενέργεια ήταν απόλυτα κυνική και υποκριτική και δεν οφελούσε σε τίποτα. Γιατί, αν πράγματι ήθελε να πάρει μέτρα για το Αφγανιστάν, έπρεπε να κόψει τις πιστώσεις ή να απαγορεύσει την εξαγωγή τεχνολογίας στους σοβιετικούς. Από την άλλη μεριά, οι σοβιετικοί είχαν πάρα πολύ επενδύσει σ' αυτούς τους αγώνες, γιατί ήταν η βιτρίνα του σοσιαλισμού. Όπως το 1978, το παγκόσμιο κύπελο στο Μπουένος Άιρες, ήταν η βιτρίνα της «Νέας Αργεντινής».

Στη συνέχεια, ο πρόεδρος της επιτροπής των Ολυμπιακών αγώνων εξηγούσε ότι, για ν' αποφευχθεί η χρεωκοπία, έπρεπε όλα τα κράτη να συμφωνήσουν ότι δεν πρόκειται να ξαναγίνει μπούκοτάζ για κανέναν λόγο. Έκανε μάλιστα και περιοδείες και μίλησε με τους επί κεφαλής του ΟΗΕ, της ΟΥΝΕΣΚΟ και διαφόρων κρατών. Οι Σοβιετικοί είχαν τότε δηλώσει ότι ποτέ δεν θα προχωρήσουν σε μπούκοτάζ, ούτε θα χρησιμοποιήσουν τους αγώνες για πολιτικούς ή διπλωματικούς σκοπούς, «όπως οι αντιδραστικοί».

Έτσι, όταν ανακοίνωσαν την «μη συμμετοχή» τους στο Λος Άντζελες, ήταν υποχρεωμένοι να δηλώσουν ότι δεν επρόκειτο για πολιτικό μπούκοτάζ και γι' αυτό χρησιμοποίησαν το πρόσχημα της ασφάλειας των αθλητών τους. Αλλά είναι γνωστό ότι το FBI και η CIA έχουν όλες τις προϋποθέσεις για να περιφρουρήσουν τους αγώνες.

Η πραγματικότητα, λοιπόν, είναι διαφορετική: η ειρηνική συνύπαρξη έχει τελειώσει, η ένταση ανάμεσα στα μπλοκ όλο και αυξά-

Δυο αφρικανοί πυγμάχοι. Τερακότα του πρώτου ή δεύτερου αιώνα π.Χ.

ΚΑΛΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ...

**...ΜΕ ΒΙΒΛΙΑ
ΚΕΔΡΟΣ**

ΔΟΚΙΜΙΑ - ΜΕΛΕΤΕΣ - ΙΣΤΟΡΙΚΑ

ΓΙΩΡΓΗΣ ΓΙΑΤΡΟΜΑΝΩΛΑΚΗΣ	Αντρέας Εμπειρικός
ΗΛΙΑΣ ΗΛΙΟΥ	Η Ρητορική του Αριστοτέλη
ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ	Κ.Π. Καβάφης
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ	Εφήβων και μη
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ	Ημερολόγιο (1942-1945)
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΙΟΥΡΤΣΑΚΗΣ	Προφορική παράδοση και ομαδική δημιουργία
ΚΙΤΣΟΣ ΜΑΚΡΗΣ	Βήματα (Λαογραφικά)
Δ.Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ	Χωρίς ανεμόσκαλα
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΑΤΣΗΣ	Η βαρειά βιομηχανία στην Ελλάδα
ΗΛΙΑΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗ- ΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	Παρά-κείμενα
ΤΑΚΗΣ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	Τέσσερα μελετήματα για τον Σεφέρη

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ - ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΤΡΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ	Όσα θυμάμαι 1900-1969
ΑΣΗΜΑΚΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ	Κίνα
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ	Ενθυμήματα(2 τόμοι)

ΠΟΙΗΣΗ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ	Ιταλικό Τρίπτυχο
ΤΑΣΟΣ ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ	Νυχτερινός Επισκέπτης
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΡΑΣ	Αθροισμα (1933-1983)
ΜΙΛΤΟΣ ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ	Ποιήματα 1945-1971
Τ.Σ. ΕΛΙΟΤ	Ποιήματα
	Μετ. Αριστοτέλης Νικολαΐδης

1954-1984

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ
...δημιουργούμε αναγνώστες

30 ΧΡΟΝΙΑ
30 ΚΕΔΡΟΣ

Γεωργίου Γενναδίου 6 - Τηλ.: 36.15.783

νει, και οι Ολυμπιακοί αγώνες δεν είναι παρά ένα όπλο για τη στρατηγική των δύο συνασπισμών. Απλώς, η ΕΣΣΔ αποφάσισε ότι ήταν πιο ωφέλιμο να δώσει ένα χτύπημα στις ΗΠΑ και τον Ρέηγκαν, από το να διατηρήσει την εικόνα μιας φιλειρηνικής και φιλοαθλητικής δύναμης.

Είναι η ίδια πολιτική που έχει οδηγήσει στις τελευταίες βίαιες επιθέσεις κατά των ανταρτών του Αφγανιστάν, στη διακοπή των διαπραγματεύσεων για τα πυρηνικά όπλα ή στη σκλήρυνση της στάσης απέναντι στους σοβιετικούς αντικαθεστωτικούς.

Είναι ενδιαφέρον, βέβαια, να σημειώσουμε σαν χαρακτηριστικό δείγμα της κατάπτωσης της Ολυμπιακής ιδέας, ότι όλα σχεδόν τα «σύμμαχα» κράτη συντάχτηκαν με τον «μεγάλο αδελφό». Οι εθνικές επιτροπές συντάχτηκαν με τις κυβερνήσεις και οι αθλητές με τις ολυμπιακές επιτροπές, έστω και αν οι αγώνες υποτίθεται ότι διεξάγονται μεταξύ ανθρώπων και όχι κρατών.

Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ ΕΙΝΑΙ ΑΝΕΦΑΡΜΟΣΤΗ

Έτσι, σήμερα, οι Ολυμπιακοί αγώνες έχουν εξελιχτεί σ' ένα πολιτικό παιχνίδι που παίζεται σε δύο ταμπλώ: το πρώτο είναι ο χώρος διεξαγωγής των επόμενων αγώνων. Για παράδειγμα, οι αμέσως επόμενοι θα διεξαχθούν στη Νότια Κορέα, παρότι, όπως είναι γνωστό, στη χώρα αυτή κάθε άλλο παρά υπάρχει σεβασμός στα δικαιώματα του ανθρώπου. Ανήκει όμως στο δυτικό μπλοκ και επιπλέον αντιπροσωπεύει μια νέα αγορά για τις μεγάλες εταιρείες που έχουν άμεσα συμφέροντα. Το δεύτερο ταμπλώ είναι η αποφυγή της κρίσης. Και εδώ διεξάγεται ένα άγριο παζάρι ανάμεσα στους πολιτικούς, όπως ο Ρέηγκαν, και στους ανθρώπους της διεθνούς Ολυμπιακής επιτροπής, ώστε να βρεθεί μια μονιμότερη φόρμουλα. Έτσι, ανάμεσα στις άλλες συζητούν:

- την αποεθνικοποίηση των αγώνων, δηλαδή την κατάργηση των εθνικών ύμνων και των σημαιών, την καταμέτρηση των μεταλλίων όχι κατά κράτη, κτλ. Αλλά κανείς δεν πρόκειται να συμφωνήσει σ' αυτό. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, τόσο η Αριστερά όσο και η Δεξιά εναντιώθηκαν λέγοντας «η Γαλλία είναι η Γαλλία». Και πράγματι πρόκειται για μια αυταπάτη, γιατί οι αγώνες στηρίζονται ακριβώς στους εθνικιστικούς ανταγωνισμούς.

- Την κατάργηση των Ολυμπιακών και τη δημιουργία στη θέση τους παγκόσμιων πρωταθλημάτων κατά αθλήματα, όπως γίνεται με το τέννις ή το ποδόσφαιρο. Πρωταθλήματα που θα μεταδίδονται σ' όλο τον κόσμο από την τηλεόραση και που το χρήμα θα παίζει τον κύριο ρόλο και δεν θα κρύβεται, όπως υποκριτικά γίνεται μέχρι σήμερα. Αυτή, κατά τη γνώμη μου, είναι μακροπρόθεσμο η πιο ρεαλιστική λύση, γιατί οι πολυεθνικές που επενδύουν στους αγώνες, θέλουν να είναι σίγουρες ότι δεν θα υπάρχουν ούτε μπούκοτζα ούτε μεγάλες κρίσεις.

ΕΡ: Από τον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας έχει προταθεί και μια τρίτη...

ΑΠ: Ναι... προτείνουν την Ελλάδα για τους Ολυμπιακούς και την Γαλλία, σαν πατρίδα του Ντε Κουμπερτέν, για τους χειμερινούς. Άλλοι επίσης προτείνουν σαν μόνιμο τόπο τέλεσης των αγώνων την Ελβετία, λόγω της ουδετερότητάς της.

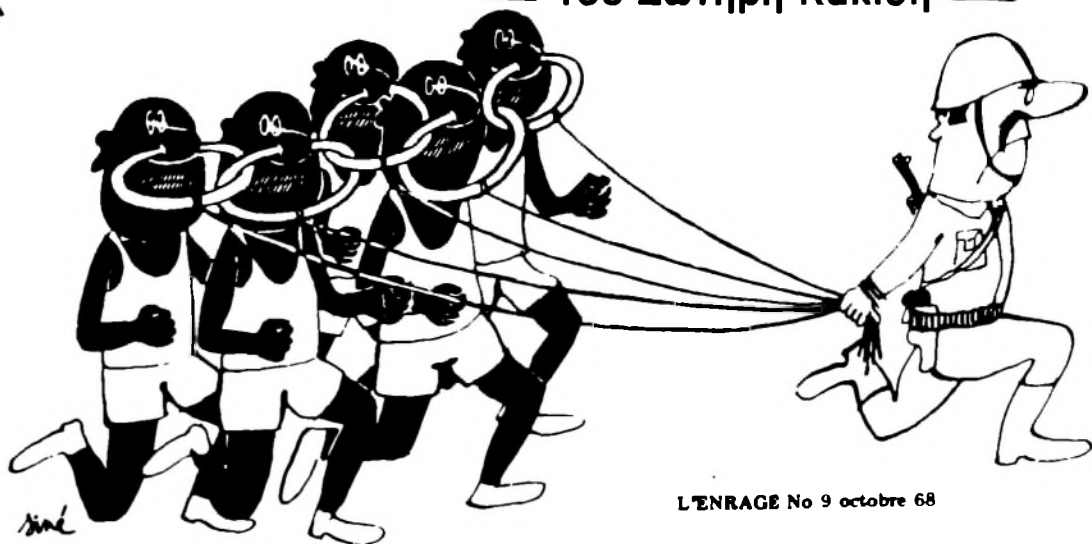
Αλλά αυτές οι λύσεις έρχονται σε αντίθεση με την Ολυμπιακή ιδέα που είναι κοσμοπολιτική. Οι πιο συγκροτημένοι θεωρητικοί του Ολυμπισμού, το κατάλαβαν και γι' αυτό υπογράμμισαν ότι είναι αντίθετοι. Γιατί η «Ολυμπιακοποίηση» του πλανήτη διά μέσου της τηλεόρασης, της Coca-Cola, ή των Adidas, αποτελεί γι' αυτούς τη βασική ιδέα του Ολυμπισμού: τελικά έναν τρόπο ζωής. Και επιπλέον, οι μεγάλες εταιρείες που πλουτίζουν προμηθεύοντας νέο εξοπλισμό κάθε 4 χρόνια, δεν πρόκειται να το δεχθούν.

ΕΡ: Δηλαδή βρίσκετε την πρόταση ανεφάρμοστη...

ΑΠ: Ναι. Και πέρα απ' αυτό, νομίζω ότι οι χώρες που θ' αναλάμβαναν τη μόνιμη διεξαγωγή των αγώνων θα υφίσταντο σοβαρές πολιτικές πιέσεις. Γιατί αυτό που συμβαίνει σήμερα διαμέσου των αγώνων και των μεταλλίων είναι ότι τα κράτη μετρούν τη δύναμή τους. Κανένας δεν μπορεί να εμποδίσει αυτή την εξέλιξη και, αντίθετα, όλα τα κράτη, για ν' αποδείξουν την δύναμή τους, είναι υποχρεωμένα να επενδύουν τεράστια ποσά στην προετοιμασία των αθλητών. Μετά τους Ολυμπιακούς του 1960, κατά τους οποίους η Γαλλία δεν κέρδισε κανένα μετάλλιο, επικρατούσε ένα κλίμα εθνικής καταστροφής. Ο ίδιος ο Ντε Γκωλ είχε τότε αναρωτηθεί δημοσίως: «Μα πρέπει να τα κάνω όλα μόνος μου;»

Εμείς, ο πρώην Ολυμπιονίκης Διαγώρας:

L'ENRAGE No 9 octobre 68

● Οι Ολυμπιακοί Αγώνες λέγεται ότι φέτος διεξάγονται στο Λος Άντζελες. Οι Ολυμπιακοί αυτοί Αγώνες του Λος Άντζελες δεν είναι παγκόσμιοι, όπως δεν ευτύχησαν να είναι ούτε οι προηγούμενοι της Μόσχας, ούτε εκείνοι του Μόντρεαλ. Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος έχει πια διαλύσει τα πάντα, κι όταν συμμετέχει η Αθήνα στους αγώνες, δεν συμμετέχει η Σπάρτη. Και αντιστρόφως.

Οι σύμμαχοι ακολουθούν. Τι άλλο να κάνουν; Οι καιροί είναι πονηροί και πυρηνικότατοι.

● Από τους Δυτικούς στη Μόσχα πήγε η Ελλάς, κι από τους Ανατολικούς στο Λος Άντζελες πήγε η Ρουμανία (Κίνα και Γιουγκοσλαβία έχουν άλλα κίνητρα και άλλες δυνατότητες). Η Ελλάς κι η Ρουμανία είναι οι εξαιρέσεις για την επιβεβαίωση του κανόνα. Του σκληρού, αδιστακτου, ανόητου κανόνα.

● Σε όχι μακρινούς Βαλκανικούς, ένας ευφυής, δυστυχής Ρουμάνος μαραθωνοδρόμος πήρε ταξί και τερμάτισε σε καλή σειρά και αρκετά ξεκούραστος. Πολλοί ευφυείς, δυστυχείς αθλητές σήμερα παίρνουν αναβολικά και τερματίζουν σε πολύ καλή σειρά και πανηγυρίζουν. Προτιμώ τον Ρουμάνο των Βαλκανικών γιατί έχει όλον τον καιρό μπροστά του να μετανοιώσει. Οι χιλιάδες αθλητές των ενέσεων και των χαπιών δεν έχουν όλον τον καιρό μπροστά τους.

● Τα πρόσφατα 104 (!) μέτρα του Ανατολικογερμανού στο ακόντιο και τα 2.07 (προηγούμενο δικό της 1.98) της Βουλγάρας δεν θα 'θελα να τα σχολιάσω. Ούτε τον Μπούμπκα.

● Οι Αμερικανοί κάποιο νερό Καματερού θα 'χουνε εφεύρει για προσωπική τους χρήση, κάτι θα βρήκανε να ποτίσουν τους δικούς τους αθλητές, όταν απειλούν τους

άλλους με ανίχνευση αναβολικών που έχουν διακοπεί και έξι μήνες πριν. Άλλωστε τι σπρώξιμο αναμένεται στους αθλητές τους, φάνηκε καθαρά από τις περσινές ακόμα προολυμπιακές ιστιοδρομίες.

● Εμείς οι Έλληνες, οι θεματοφύλακες και ανύπαρκτοι, αναβολιστήκαμε σε κάποια έκταση, πιάσαμε τρεις για κάθαρση, και πήγαμε, ως συνήθως, με ελπίδες. Συνήθως πάλι, γυρνάμε με ελπίδες για την επόμενη Ολυμπιάδα.

● (Ανοίγω εδώ παρένθεση για να πω ότι ενδιαφέρομαι για τους αγώνες, γιατί δεν πιστεύω καθόλου, μα καθόλου στα ρεκόρ και την υστερία των επιδόσεων. Καμία χρονική στιγμή, κύριοι, δεν είναι ίδια με την άλλη, τίποτα δεν μοιάζει στις συνθήκες του ενός ρεκόρ με το άλλο. Θεωρώ τα μετρήματα και τις μεζούρες αστεία υπόθεση, περιφρονώ τους ρέκορντμεν και θαυμάζω τον πρώτο, και τον δεύτερο, και τον τρίτο, και τον τέταρτο, και τον πέμπτο, και τον έκτο νικητή.

Ολύμπια Σις Κεμπάμ: Η χαρά της Αμερικής στο Ντητρόιτ

ΚΑΙ ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Αγαπητό Αντί, γειά σου.

Πρώτα πρώτα θα ήθελα να επισημάνω την αρχή που έγινε με θέματα γύρω από τον αθλητισμό μέσα από την καινούργια στήλη του ΑΝΤΙ, «Αυτογκόλ» και να αναφερθώ σ' αυτήν λέγοντας ότι δεν πρέπει να μείνει στο επίπεδο της επισήμανσης των «κακώς» κειμένων, στην σχολίαση του στείρου κιτρινου αθλητικού τύπου και στις οποιεσδήποτε άλλες

«δραστηριότητες» είτε αθλητών, είτε προπονητών, είτε παραγόντων. Θα πρέπει, και επιβάλλεται νομίζω, ν' αρχίσει κάποιος διάλογος, κάποια έκθεση απόψεων και σχεδίων, κυρίως με ανθρώπους που έχουν τριβή, ενδιαφέρονται πραγματικά και έχουν συγκεκριμένες προτάσεις πάνω σε θέματα του Ελληνικού Αθλητισμού. Αυτό σαν μια πρόταση για να μπορέσει η στήλη να πλησιάσει όσο πιο κοντά γίνεται την τρέχουσα πραγματικότητα, και να αποδώσει.

Στην συνέχεια θ' αναφερθώ στον χώρο του μπάσκετ με αφορμή την ιδέα κάτω από τον τίτλο «Ουκ εν τω Πολλώ το ευ», στη στήλη Αυτογκόλ (ΑΝΤΙ τευχ. 261), και να εκθέσω την δική μου άποψη. Πιστεύω ότι το Ελληνικό μπάσκετ είναι σε θέση να πραγματοποιήσει άλματα και να δώσει πραγματικά μοναδικές στιγμές. Αυτό βέβαια μπορεί να συμβεί, όχι με την υπάρχουσα κατάσταση. Πρώτα απ' όλα και πάνω απ' όλα ν' αναδειχθεί το μπάσκετ σε Εθνικό Άθλημα. Ίσως σε

πρώτη σκέψη η πρόταση να είναι δύσκολη στη σύλληψή της. Αναμφισβήτητα υπάρχουν προβλήματα, και κυρίως το οικονομικό· όμως ο σχεδιασμός και η πραγματοποίηση ενός μακρόχρονου ίσως σχεδίου, μπορούν να οδηγήσουν σε καλύτερες μέρες το Ελληνικό Μπάσκετ.

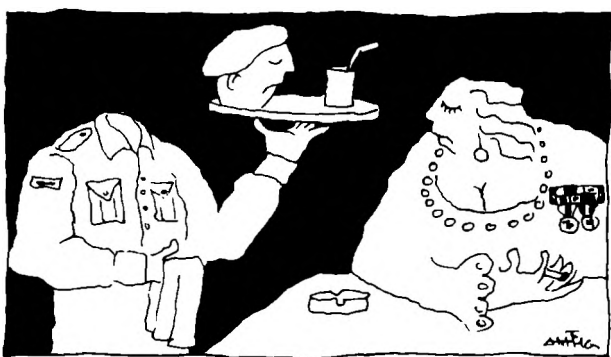
Αυτά τα λίγα σαν πρώτη επαφή και ευχαρίστως να επανέλθω.

Ευχαριστώ.

Δημήτρης Γκούφας

● Ευχαριστώ, Αυτογκόλ Αντί.

Φαντάρει σερβιτόροι

Την πρώτη βδομάδα του Ιουλίου αισθάνθηκα υπερήφανος. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και ο Πρωθυπουργός έκαναν επιθεώρηση στο Ναυτικό και διαπίστωσαν ότι μπορούμε να κοιμόμαστε ήσυχοι. Προσωπικά, τις ανησυχίες μου ποτέ δεν τις έχω όταν κοιμάμαι, γι' αυτό και στο ξύπνιο μου, διαβάζοντας μερικές λεπτομέρειες, ανησύχησα. Την ώρα της επιθεώρησης, κατά τις εφημερίδες, έγινε και η παρακάτω συζήτηση:

— Πόσο τρέχει αυτό το πλοίο;
— Τριάντα κόμβους.
— Δεν τα καταλαβαίνω αυτά, κάντα χιλιόμετρα!

Επομένως, πώς μπορεί κάποιος μη ειδικός να επιθεωρήσει εξειδικευμένα συστήματα και να ενθουσιαστεί; Υποθέτω ότι έμεινε ενθουσιασμένος γιατί κανένα πλοίο δεν... χάλασε την ώρα της επιθεώρησης και να παραμείνει ακυβέρνητο. Βέβαια, μπορεί κάποιος —και με το δικό του— να διαμαρτυρηθεί.

— Τι ήθελες να κάνουν; Να βομβαρδίσουν τη Γλυφάδα και να χτυπήσουν με αντιαεροπορικά κανένα αεροπλάνο της Ολυμπιακής που περνούσε από πάνω;

Δεν έχω αντίρρηση σ' αυτό, αλλά νομίζω ότι πάει πολύ να χαρακτηρίζουμε το Στρατό μας με λόγια που έχουν χάσει πλέον κάθε νόημα και με επαίνους που τους κάνουν να νομίζουν ότι αυτοί μόνον είναι και κανένας άλλος. Ίσως μας θωρακίζουν (... με θώρακα ή γύψο), αλλά λίγη σοβαρότητα παραπάνω μάλλον δεν βλάπτει.

Την ώρα που άκουγα στο ραδιόφωνο τους επαίνους για το αξιόμαχο του Στρατού μας και το δημοκρατικό του φρόνημα, πρέπει να ομολογήσω ότι μου πέρασε από το μυαλό να συσχετίσω το τελευταίο με τ' αποτελέσματα των Ευρωεκλογών. Όλοι γνωρίζουν ότι οι Ευελπίδες μας ψήφισαν ΕΠΕΝ. Άλλωστε έτσι έπρεπε να κάνουν, μια και οι ανώτεροι αξιωματικοί της Σχολής Πολέμου στη Θεσσαλονίκη το ίδιο ψήφισαν. Για όσους δεν γνωρίζουν τι σημαίνει Σχολή Πολέμου τους πληροφορώ ότι πρόκειται για σχολή την οποία πρέπει οπωσδήποτε να «περάσουν», όσοι θα φθάσουν στα α-

νώτατα κλιμάκια και βαθμούς. Ας ετοιμαστούμε λοιπόν για πόλεμο αν θέλουμε Ειρήνη.

Πριν τελειώσω τους παραπάνω συσχετισμούς, πέρασα έξω από τις εγκαταστάσεις παραθερισμού των άξιων τέκνων μας στο Μαλάκι του Πηλίου. Υπάρχουν ταμπέλες που απαγορεύουν —φυσικά— τη φωτογράφιση καθώς και την είσοδο των πάντων. Δεν θ' ασχοληθώ με την απαγόρευση αυτή, γιατί έχω αναφερθεί σ' άλλη αντιστροφή. Άλλωστε δεν θα ήταν σκόπιμο να φωτογραφηθούν —μέσα σε στρατιωτικό άντρο— οι κιλότες των συζύγων που είναι απλωμένες μετά τη μπουγάδα. Ίσως και να είμαι απρόσεκτος, γιατί δεν αποκλείεται οι κιλότες αυτές, καθώς και τα σώβρακα και οι πάνες των παιδιών, να είναι νέα οπλικά συστήματα.

Άλλωστε, αν δεν πρόκειται για νέας προωθημένης τεχνολογίας οπλικά συστήματα, τι διάβολο χρειάζονται τόσοι φρουροί απέξω; Ίσως κάποιος, περισσότερο πεζός από μένα, ν' αναφέρει ότι κάθε χρόνο οι αξιωματικοί και οι οικογένειές τους πηγαίνουν εξοχή όχι απλώς με έξοδα του κράτους αλλά χρησιμοποιώντας φαντάρους —που υποτίθεται ότι κάνουν την θητεία τους— για μαγειρους, σερβιτόρους, καθαρίστριες. Αν λοιπόν επέτρεπαν σ' οποιονδήποτε να μπει μέσα, θα έβλεπε αυτά τα αίσχη (... φρουροί με εφ' όπλου λόγχη να προστατεύουν τους αξιωματικούς και τις οικογένειές τους από τον συγχρωτισμό των πληβείων) και μπορεί να μας έκανε ρεζίλι.

Όμως εγώ αυτά δεν τα πιστεύω. Είμαι βέβαιος ότι πρόκειται για εχθρούς του Έθνους, που συνωμοτούν για να μειώσουν το φρόνημα των εκλεκτών μας τέκνων που κουρασμένα όλο το χειμώνα από τη συμπλήρωση του προ-πο, τον έλεγχο των καμπινέδων και των νυχιών των φαντάρων, τις ανακρίσεις για τις αυτοκτονίες και το κυνηγητό όσων διαβάζουν αντεθνικά βιβλία και περιοδικά (... υπάρχει το Ρομάντζο, η Βεντέττα, το Ντομινό που πουλιούνται σε μεγάλες ποσότητες γύρω από τις παραθεριστικές τους κατοικίες), καιρός είναι να ξεδώσουν και λίγο. Μακριά από τα βλέμματα κατασκόπων που θα μάθουν αν μπορούν να κάνουν μακροβούτια, πόσα παιδιά έχουν, τι είδους πασουμάκια φοράει η κυρία τους.

Πολύ, πάντως, θα ήθελα να γνωρίζω αν ο νέος στρατιωτικός κανονισμός που προβλέπει υπακοή, σ' ό,τι αφορά την εκτέλεση της υπηρεσίας, συνιστά το ίδιο και στις εντολές της συζύγου προς τον φαντάρο-σερβιτόρο από τον οποίο ζητά «φραπέ»!

N. Μάργαρης

Το χείρον βέλτιστον;

Κάποτε, ο τόπος αυτός, τρέχα-γύρευε γιατί, γέννησε την πολιτική. Στήθηκαν όρθιοι γύρω γύρω από την θυμέλη κυτάχτηκαν στα μάτια κι είπαν: είμαστε τουλάχιστο δύο αντίπαλοι μέσα στο ισόπαλο δέος μας. Άρα με λένε Βία και σε λένε Κράτος. Θέλουμε να πλαντάξουμε, να ξεχειλίσουμε μέσα στη γεύση της ουσίας μας, επιδιώκουμε την εξουσία μας, άρα ωραία και μοιραία θα εξουσιάζουμε μια έρημη χώρα. Η πολιτική είναι ο τρόπος όπου ανταμώνουν, για να μην ανταμώσουν, οι έρημες ψυχές μέσα στην πολεμόχαρή τους ξενιτεία.

Κι όταν οι πολίτες, της εκκλησίας του δήμου οι οπλίτες, έννοιωθαν πως δεν πήγαινε άλλο, είτε στη σύγκρουση είτε στη συναλλαγή, καταλάγιαζαν το μίσος —δυνάμεως παράδειγμα— παίζοντας με τα κοχύλια, που κυμάτιζαν στην αυγή του τόπου τους: σε οστρακίζω, με οστρακίζεις. Το γκάλοπ έχει την αυστηρή του ελληνική ετυμολογία: είναι η μετριάσμενη διοικητική εκτόπιση, στέλνει σε νοσταλγική υπερωρία τον ακριβοδίκαιο Μπούτο και τον αδικοχαμένο Μητσοτάκη.

Κι όταν ρωτάνε τον κόσμο, ποιον θέλει αρχηγό της Νέας Δημοκρατίας, τότε αυτός ο κόσμος ο χαριτωμένος, μέσα στην αυτόχθονη χάρη του Δήμου, δείχνει πως η πολιτική είναι γέννημα θρέμμα του τόπου και του τρόπου μας. Το γκάλοπ παύει να είναι εργαλείο στατιστικό και αποκαλύπτει το αρχέτυπο ήθος του. Γίνεται όργανο της πολιτικής σκέψης, δημοσκοπήση μυητική.

Διότι, σε μια τρεχάμενη ερώτηση, πάντοτε νέα γιατί παντοτεινά παλιά, ο Δήμος είναι έκπαγλος απλότητας.

Ο ηγέτης, είναι κακό να έχει κακό πολιτικό παρελθόν;

Ναι, είναι κακό, 11%. Όχι, δεν είναι κακό, 89%.

Ο Δήμος είναι πάντα παρών, ιεροφάντης της γενέθλιας σοφίας του: Πολίται, χρη λέγειν τα καιρία.

Ναι, ο παρακατιανός Δήμος εξακολουθεί να λέει τα καιρία. Ναι, ξέρουν οι πολίτες, ότι η πολιτική είναι η τέχνη των στοχαστικών προσαρμογών ανάμεσα στο φαύλο και στο φαυλεπίφαυλο. Όχι δεν είναι κακό να είναι κακός ο ηγέτης. Ο καλός ηγέτης είναι, μπορεί να είναι, το κακό παρελθόν του. (89%). Οι εννιά στους δέκα εμπειρογόμενοι του πολύ αυτόν, που έχει λε...

Κι έτσι φωτίζο...

Ναι, πρέπει να είναι δυναμικός, 21%. Στη γροθιά.

Ναι, πρέπει να είναι έμπειρος, 21%. Στην τρικλοποδιά.

Ναι, πρέπει να είναι ανανεωτικός, 16%. Στη λαδιά.

Γιατί;

Διότι, αυτός ο λοξίας ομφαλός της γης, πρωτοστάτης της πολιτικής, γνωρίζει τα απλά καίρια: όταν είσαι μέχρι το μεδούλι διεφθαρμένος, είναι δύσκολο να γίνεις χειρότερος. Ενώ, αν είσαι σχετικά αγνός, είσαι βελτιώσιμος. Βελτιώσιμος σε αθλιότητα, ωνήσιμος, εξαγοράσιμος, άγγελος αποστάτης.

Η κλασική αγορά, προτιμά τον δοκιμασμένο στη μαγγιά, τον ξεσκολισμένο ελληνικά.

Σωστά λοιπόν ο κ. Μητσοτάκης διαβλέπει στην απόρριψή του, δάκτυλο επιτήδειο των αντιπάλων της Νέας Δημοκρατίας.

Διότι δεν είναι δυνατόν από τη μια 90% κολωπετωμένοι Περικλείς να διαπιστώνουν ότι ο καλύτερος είναι πάντα ο χειρότερος και ξαφνικά να εμφανίζονται 64% εξαπτέρυγα, που ψιλοφρικάρουνε με το δήθεν μου κακό πολιτικό παρελθόν του κυρίου Μητσοτάκη.

Πολίται, χρη λέγειν τα καίρια, κι αφήστε τα σάπια, γιατί θα караφλιάσουμε συλλήβδην.

Είναι ο κύριος Μητσοτάκης ο χειρότερος μέσα στη Νέα Δημοκρατία (64%); Άρα είναι ο καλύτερος δυνατός ηγέτης για τη Νέα Δημοκρατία, σύμφωνα με τον ορισμό μας περί αρίστου ηγέτη (89%).

Επομένως, ο κύριος Μητσοτάκης είναι ο πιο αποτελεσματικός αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας, αφού είναι ο χειρότερος εκεί μέσα κι έτσι μπορεί να αντιμετωπίσει επί ίσοις όροις τους ηγέτες των άλλων κομμάτων, που είναι οι καλύτεροι μέσα σ' αυτά τα κόμματα, επειδή ακριβώς είναι οι χειρότεροι εκεί μέσα.

Πολίται, αφήστε λοιπόν τα κουφά και πιάστε τα καίρια, που εσείς οι ίδιοι πρωτοψάλλατε: το αντίπαλον δέος, μόνον πιστόν εις συμμαχίαν. Ναι, λοξίες πολίτες. Για να υπάρξει ευνομούμενη δημοκρατία με αυτοσυγκράτηση και χαρακτήρες, διότι δεν έχουμε χαρακτήρες, μας χρειάζεται κάποια ισοπαλία, ισηγορία και ισονομία στα εκατέρωθεν προσόντα μας. Δεν μπορεί απέναντι στους αλφαδιασμένους μπροστάρηδες των άλλων κομμάτων, να εμφανιστεί η Νέα Δημοκρατία με μια θεούσα επικεφαλής, που θέλει καιρό να τριφτεί, να εκμαυλιστεί, να εξαχρειωθεί. Μέχρι τότε, οι άλλοι θα παίζουν εντός έδρας και με τα δεύτερα της αξιωματικής αντιπολίτευσης;

Πολίται, η νέα δημοκρατία μας, ψάχνει την ισορροπία μας μαζί με τη Νέα Δημοκρατία μας.

Πολίται, ξανακυττάξτε τον κύριο Μητσοτάκη: προσέλθετε προς αυτόν, και φωτισθήτε, και τα πρόσωπα υμών ου μη καταισχυνθή.

Του μοιάζουμε και μας χαιρετάει.

Κώστας Ζουράρις

Ψυχοδικαστική ραδιοθεραπεία

Η είδηση, χαρακτηριστική της «πολυεπίπεδης κοινωνικής ασυναρτησίας μας», μπήκε στα ψιλά, στα πολύ ψιλά της δικαστικής στήλης των εφημερίδων. Κάτω από το μονόστηλο τίτλο «Καταδίκη 3 αδελφών» αναφερόταν η «συγκινητική», κατά το χαρακτηρισμό της δημοσιογράφου, περίπτωση 3 αδελφιών, 2 αγοριών και μιας κοπέλλας, που καταδικάστηκαν για μικροκλοπές και άλλα αδικήματα. Όπως κατατέθηκε στο δικαστήριο, οι 3 νέοι εγκληματίες έμεναν με

τους γονείς τους και τα άλλα οκτώ(!) αδέρφια τους σε μια παράγκα χωρίς φως, νερό και αποχέτευση. Η καταληκτική και χωρίς σχόλια φράση του ρεπορτάζ ήταν: «το εφετείο επικύρωσε την πρωτόδικη καταδίκη των 5,5 χρόνων»...

Στον τόπο μας (όπου η πολυδιάστατη προληπτική κοινωνική πολιτική αποκλείει το ξεστράτισμα κάθε «υγιούς» στοιχείου, όπου το επιστημονικά άρτιο σωφρονιστικό σύστημα καθιστά ασφαλή την κοινωνική επανενσωμάτωση των παρασυρθέντων, ενώ η πολύπλευρη εξωνομική, ψυχολογική, κοινωνιολογική και εγκληματολογική παιδεία των ποινικών δικαστών που αποκτάται στις ειδικές σχολές όπου φοιτούν εγγυάται τη δικαιοδοτική τους ευαισθησία και ευρύτητα αντιλήψεων) τέτοιες αποφάσεις προκαλούν καθολική ευτυχία: προδικάζουν την ταχεία και σίγουρη θεραπεία των ασθενών κυττάρων της κοινωνίας μας...

Ίσως οι τρεις καταδικασθέντες δε νιώσουν ποτέ την ανάγκη να φωνάξουν: «εικόνα σου είμαι κοινωνία και σου μοιάζω». Όμως η κ. Μ. Ρεζάν (του συλλογικού ψυχολογικού μας άλλοθι) θα έπρεπε ενδεχόμενα να καλέσει τον πολυευαίσθητο επί της δικαιοσύνης υπουργό μας για μια ώρα δημόσιας ραδιοφωνικής —ψυχανάλυσης— ψυχοθεραπείας. Έστω και χωρίς πρόγραμμα...

Θανάσης Διαμαντόπουλος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«ΚΟΜΜΟΥΝΑ»

Σουλίου 9
Τηλ. 3602644

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ
Πέρα από το σοσιαλισμό
Μια νέα ουτοπία

ΦΕΛΙΞ ΓΚΟΥΑΤΤΑΡΙ
Μοριακή επανάσταση

Εισάγουμε συνάλλαγμα, παράγουμε κιτς

SEX, SOUVLAKI ET SYRTAKI

(τίτλος άρθρου της Liberation για την Ελλάδα)

AVEC SYRTAKI TOURS

Μερικά σχόλια με αφορμή το υλικό που μας έστειλαν από το Παρίσι, ο Αγγελής Δίπλας και ο Δημήτρης Βάθης.

La Grèce vous appartient!...
Ce n'est pas une formule,
inventez votre Grèce, nous l'avons!

«Η Ελλάδα μας ανήκει...
Δεν είναι σχήμα λόγου.
Ανακαλύψτε την Ελλάδα, είναι δική μας!»

Το παρισινό σουβλατζίδικο έχει «σήμα κατατεθέν» ιχνογράφημα αρχαιοελληνικού υφους...

«Χρόνια Πολλά — Καλό Πάσχα» στον ανεμόμυλο και νησιώτικο σκηνικό από γύψο σε άλλη παριζιάνικη προθήκη.

Τους συναντάμε καθημερινά στον τόπο μας. Στα μουσεία, στις παραλίες, στις ταβέρνες. Με σακίδια, με αυτοκίνητα, με μοτοσυκλέτες αλωνίζουν την Ελλάδα. Εξερευνούν τη μαγική χώρα, με τον ήλιο του Νότου, τα φημισμένα σουβλάκια και το πολυδιαφημισμένο σεξ. Ήρθαν οι τουρίστες!

Οργανώνουμε φεστιβάλ, στρώνουμε τα κρεβάτια μας όπου rent a room, οι πρόσκοποι και οι ντόπιοι οικολόγοι μαζεύουν τα προχθεσινά πλαστικά από τις ακτές αλλά και στις ταβέρνες ξεπλένονται οι πλαστικές κληματαριές και στρώνονται τα τραπέζακια έξω.

Οι τουρίστες έρχονται και ξέρουν τι θέλουν. Έχουν προετοιμαστεί για το τι τους περιμένει. Η βιομηχανία του τουρισμού έχει στηθεί και η σχετική διαφήμιση του προϊόντος έχει καλά προετοιμαστεί. Αναρωτηθήκατε ποτέ, πόση προσπάθεια καταβάλεται για την προβολή των αγαθών και των υπηρεσιών που προσφέρουμε στους τουρίστες;

Αλλά η διαφημιστική καμπάνια, που μόλις ένα απειροελάχιστο δείγμα της σας παρουσιάζουμε στις σελίδες αυτές, χάρις στις άοκνες ερευνητικές προσπάθειες του φίλου Αγγελή Δίπλα στο Παρίσι, αποκαλύπτει την τεράστια συμβολή του τουρισμού στη διαμόρφωση του νεοελληνικού κιτς.

Το κιτς αυτό δεν φανερώνεται μόνον στα αγαλματάκια, τα τσολιαδάκια, τα φανελάκια με τις σταμπωτές παραστάσεις, στις «γκρηκ-στιλ» πανσιόν και όλο αυτό το ετερόκλητο σκηνικό που καταφέραμε να στήσουμε προκειμένου να συντηρήσουμε τον «δικό μας» εξωτικό μύθο. Το κιτς που διαμόρφωσε ο τουρισμός είναι κυρίως μια νέα συμπεριφορά απέναντι στους ξένους: ένας βιασμένος και προσποιητός τρόπος ζωής, το «ζορμπαδιλίκι» του νεοέλληνα και το ασκηκλίκι που βγαίνει στον αφρό μόλις ακούσουμε τους ήχους μιας ξένης γλώσσας. Το κιτς όμως, έχει επιπέσει σαν κατάρα και στους ίδιους τους τουρίστες: η εικόνα τους όταν προσπαθούν να μιμηθούν το «γκρηκ στιλ οφ λάιφ» είναι αυτόχρονα κωμική. Η συνάντηση δυο διαφορετικών πολιτισμών όταν γίνεται υπό τους όρους της συναλλακτικής σχέσης και για τον λόγο της ανακάλυψης του εξωτικού και του περιέργου, είναι βέβαιο ότι οδηγεί στο κιτς.

Η συνάντηση υπό τους όρους αυτούς δεν εμπλουτίζει κανέναν — ούτε τον επισκέπτη, ούτε τον ντόπιο. Η γνωριμία μένει επιδερμική, αναζητά κλισέ και όταν δεν τα βρίσκει, τα επινοεί.

Είναι ενδιαφέρον να ξαναδούμε ποιές εικόνες τα πρακτορεία ταξιδιών παρουσιάζουν

Demandez notre brochure
AVANT DE PARTIR:
Quelques détails utiles...

urs excepté Samedi
les jours excepté Lundi

Quelques précisions
pratiques.

Το διαφημιστικό φυλλάδιο που φέρει να θυμίσει ότι η Ελλάδα είναι ο παραδεισος των αρχαιοκαπών.

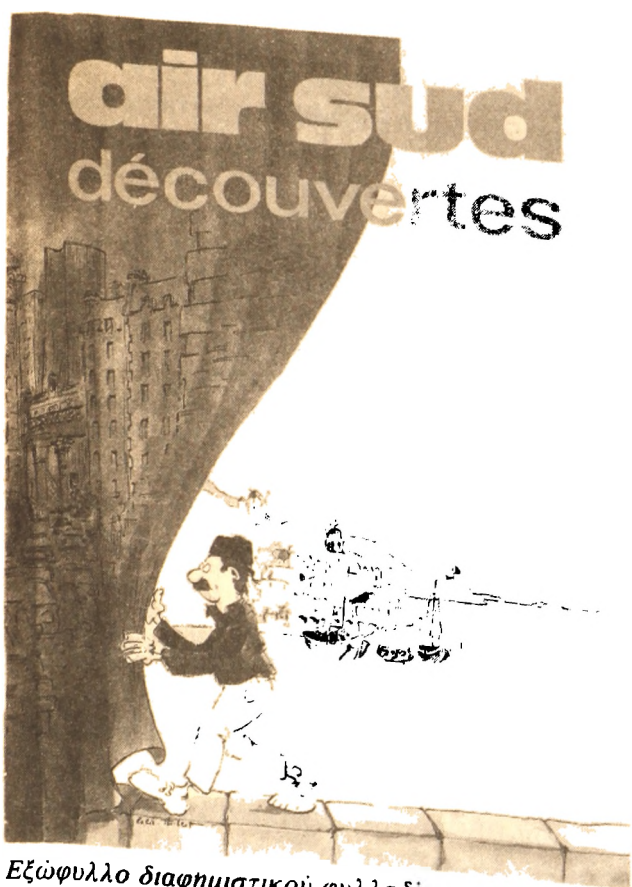

Παρισινό φαγάδικο με *musique grecque*...

Δεν είναι προθήκη στο Μοναστηράκι· είναι προθήκη με ελληνικά σουβενίρ στο Παρίσι...

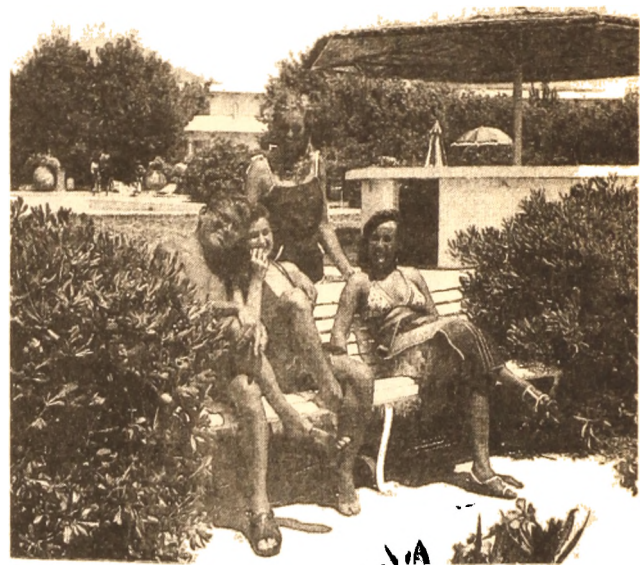
AVANT DE PARTIR:

Εξώφυλλο διαφημιστικού φυλλαδίου.

για τον τόπο μας. Είναι βέβαιο πως θα κα-
χάσουμε και θα αναφωνήσουμε: «Α! όχι
δα!»... Στα φυλλάδια που διανέμουν τα πρα-
κτορεία αυτά, δεν δείχνουν την Ελλάδα και
τους Έλληνες: διαφημίζουν τις καρικατού-
ρες μας.

Τα παραδείγματα που δημοσιεύουμε προ-
έρχονται από σχετικά έντυπα που κυκλοφο-
ρούν στη Γαλλία. Και «υποβοηθητικά» προς
αυτά, δημοσιεύουμε και μερικές φωτογρα-
φίες από «ελληνικές γωνιές» στο Καρτιέ -
Λατέν. Οι συμπατριώτες που μετανάστευσαν
και στήσανε εκεί τις επιχειρήσεις τους καλ-
λιεργούν κι αυτοί τα κλισέ και τους μύθους
συμβάλλοντας στο μέτρο τους για την καλ-
λιέργεια του νεοελληνικού κιτς.

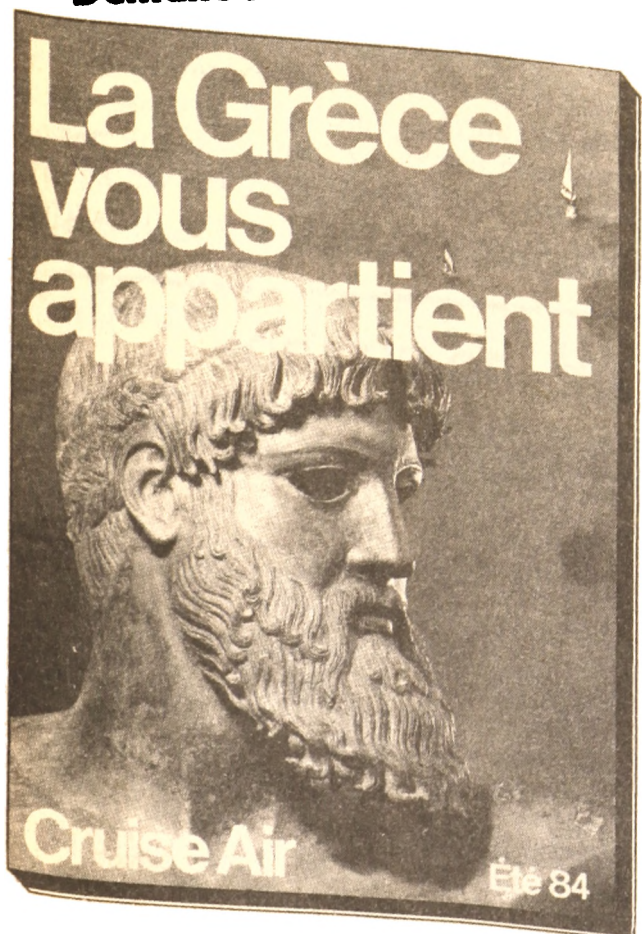

Η φωτογραφία εύγλωττα προειδοποιεί τι αναμένεται
για τους τουρίστες...

entre la Grèce et nous, c'est une histoire d'amour.
SEJOURS-CIRCUITS-EXCURSIONS-CROISIERES

«Ελλάς - Γαλλία - Συμμαχία» — και κάτι παραπάνω· το φυλλάδιο σημειώνει: «α-
νάμεσα στην Ελλάδα και σε μας, υπάρχει μια ιστορία αγάπης».

Demandez notre brochure

Και όταν οι τουρίστες φτάσουν στην
Ελλάδα, στην ηπειρωτική χώρα
και τα νησιά, συναντούν
ό,τι περίμεναν να ανακαλύψουν.

Φωτογραφίες: Μαρίας Δάρα

Πού βρίσκεται η πρόκληση;

του Νίκου Ράπτη

Η ελληνική διανόηση είναι γαλλοθρεμμένη. Είναι αντιδογματική. Είναι αντισταλινική. Διαβάζει Liberation και ονειρεύεται οδοφράγματα. «Ας είμαστε ρεαλιστές, ας απαιτήσουμε το ανέφικτο». Φροϋδομαρξισμός και Λακάν. Και στίχοι «je est autre». Η ελληνική διανόηση δεν δέχεται ότι η μαμά της ασχήμηνε, χόντρηνε πολύ. Μη μπορώντας να κόψει τον ομφάλιο λώρο που την αλυσσοδένει αρνείται να δει τη Γαλλία της συντριβής μας και της κυριαρχίας της Δεξιάς σε όλα τα επίπεδα. Γι' αυτήν, η Liberation δεν είναι η εφημερίδα της ψυχροπολεμικής νεύρωσης, της φιλελεύθερης οικονομικής πρότασης. Η «Libe» μας, μα είναι ο «συνεχιστής του πνεύματος του Μάη» είναι η εφημερίδα της νέας αριστεράς, της ήσυχης αριστεράς συνειδησης, η εφημερίδα του Σαρτρ.

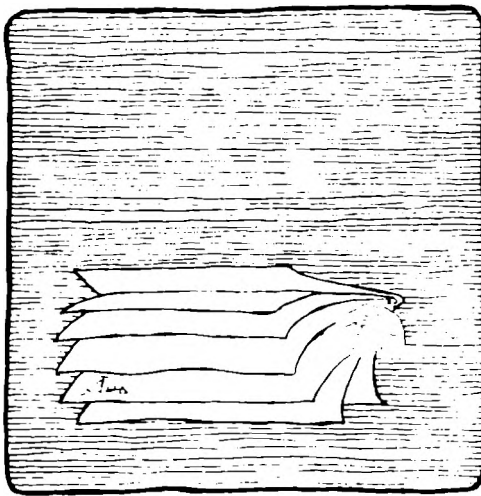
Όλα αυτά είναι γνωστά. Εκεί όμως που χρειάζεται μια συζήτηση είναι γύρω από την ποιότητα της πληροφόρησης του Έλληνα για τα συμβαίνοντα στη Γαλλία. Έτσι και η «Liberation», όπως δόθηκε από το άρθρο «Le monde, ένας γίγαντας με πηλίνα πόδια» στο τ.χ. 265, καμιά πιστεύω σχέση δεν έχει με την Liberation που βλέπουμε κάθε μέρα εδώ, στη Γαλλία. Το πράγμα γίνεται ακόμη σοβαρότερο αν σκεφθούμε ότι η Liberation θεωρείται έμβλημα από μια ορισμένη αριστερά και στην Ελλάδα, μα και στη Γαλλία.

«Απαλλαγμένη από τα δεσμά των παραδοσιακών εφημερίδων»;

Τον Απρίλη του 1983, η Liberation αναθεωρεί μια από τις πιο βασικές της αρχές εσωτερικής λειτουργίας. «Ανοίγεται» προς τα έξω, δηλαδή ιδρύει μίαν εταιρεία χρηματοδότησης, η οποία διαθέτει το 10% του μετοχικού κεφαλαίου της Libe και στην οποία μέτοχοι είναι εταιρείες και ιδιώτες, οι οποίοι έτσι έχουν πλέον φανερά τη δυνατότητα να ασκούν πιέσεις για τη «γραμμή» της εφημερίδας.

Μέτοχοι σ' αυτή τη χρηματοδότηση (τίτλος της «επικοινωνία και συμμετοχή» communication et participation) είναι οι ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ:

1. Ευρωπαϊκές αισθητικές δημιουργίες και έρευνες (creations et recherches e-

Το «νέο στυλ» της γαλλικής Liberation έ-να «νέο στυλ» για τη ζωή, την πολιτική και την αριστερά αρχικά συνάντησε, το ξάφνιασμα αλλά και την αποδοχή. Δεν είναι λίγοι αυτοί — και όχι μόνον οι «παληγομοδίτες της Αριστεράς» — που άρχισαν, στη συνέχεια να αναρωτιούνται γι' αυτό το «νέο στυλ» και συγκεκριμένα μήπως δεν συνιστά ανάπτυξη ενός απελευθερωτικού και ανανεωτικού πνεύματος, όσο ένα φαινόμενο «ενσωμάτωσης στο σύστημα». Την άποψη αυτή διατυπώνει και αναλύει στο κείμενό του ΟΝΙΚΟΣ ΡΑΠΤΗΣ:

sthetiques europeennes, CREE) θυγατρική της πολυεθνικής L' OREAL (βιομηχανία καλλυντικών). Είναι χαρακτηριστικό ότι άλλη θυγατρική της L' OREAL είναι η MARIE-CLAIRE-ALBUM που, μεταξύ άλλων περιοδικών παρόμοιας ποιότητας, εκδίδει στα γαλλικά το γνωστό μας cosmopolitan.

2. Libre Presse (Ελεύθερος τύπος). Στην εταιρεία αυτή μετέχει και κάποιος A. Minc που, κατά σύμπτωση, συνδιευθύνει τον πολιτικό όμιλο «Jondation St. Simon» που έχει σκοπό να χρηματοδοτεί «πολιτιστικές και ιδεολογικές έρευνες», και που περιλαμβάνει «από σοσιαλδημοκράτες έως κεντροδεξιούς» όπως π.χ. τον P. Μπαρ, πρωθυπουργό του Ζισκάρ, τον ηγέτη της «ελευθερίας της εκπαίδευσης» επίσκοπο Lustinger, τον δημοσιογράφο του Παρί-Ματς M. Ulmann.

ΑΤΟΜΑ, μέλη της εταιρείας χρηματοδότησης της Liberation είναι, μεταξύ άλλων:

- Michel Albert, διευθυντής των γενικών ασφαλίσεων της Γαλλίας, συγγραφέας του «Μανιφέστου» του Ριζοσπαστικού κόμματος που συμμετέχει στον συνασπισμό UDF (του Ζισκάρ Ντ' Εσταίν).
- Claude ALphandery, υποδιευθυντής της επιτροπής επίβλεψης στην Midland Bank.
- Pierre Bardet, διευθυντής του ραδιοφωνικού σταθμού EUROPE 1 και της τηλεόρασης του Μόντε Κάρλο.
- Gilbert Trignano, διευθυντής του Club Mediteranee.
- Antoine Guichard, σύμβουλος της αλυσίδας υπερκαταστημάτων Casino.
- Jean Riboud, διευθυντής της εταιρείας πετρελαίων Schlumberger Ltd κ.λπ. κ.λπ.

Η Liberation εκτός από την λειτουργία της, άλλαξε και το στυλ της. Ανακάλυψε το ρόλο της φωτογραφίας του πορνό, των χιουμοριστικών τίτλων. Μπήκε πλήρως στη λογική του εμπορεύματος, του Marketing και, όπως καταγγέλλουν συντάκτες της, (περ. Vertiges des Lettres, no1, Μάιος 1984) έχει βάσει πλώρη για την πλήρη πλέον υποστήριξη της δεξιάς, μετά τις βουλευτικές του 1986, γεγονός που δεν θα 'ναι παρά η φυσιολογική κατάληξη της πορείας της εφημερίδας και των στρωμάτων που εκφράζει.

Το στυλ Liberation: «ζωντάνια και «χιούμορ»;

Η Liberation δεν είναι μια εφημερίδα σαν τις άλλες. Έχει την πλήρη συνεργασία των μέσων μαζικής ενημέρωσης, που φτάνει μέχρι το σκάνδαλο: παράδειγμα η εξοργιστική προνομιακή συμπεριφορά της τηλεόρασης προς την Libe την περίοδο του φεστιβάλ των Καννών. Η Libe ανάγεται σε ειδήμονα περί του κινηματογράφου, και το κανάλι της γαλλικής τηλεόρασης FR3 δίνει στην TV Liberation 130' λεπτά εκπομπής. Φυσικά ο χρόνος αυτός χρησιμοποιείται όχι μόνο για την πληροφόρηση του κοινού αλλά και για εξοργιστική διαφήμιση της Libe από τα κρατικά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΣΕΙΡΑ: «ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ»

- ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑΣ
- ΠΡΟΚΛΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΩΣΙΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ
- ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΟΥΝ:
ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ • ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: «ΝΕΦΕΛΗ» • Μαυρομιχάλη 9 • τηλ. 36.07.744, 36.39.962
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. Κοτζιά και Σία» • Τσιμισκή 78 • τηλ. 279.720

ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑΣ
CHARLES
KAHN

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ 1982

ΠΡΟΚΛΟΥ
ΣΤΟΙΧΕΙΩΣΙΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ
E. R. DODDS

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ 1982

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ
VLADIMIR
LONSKY

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ 1983

μέσα ενημέρωσης. Το μενού περιλαμβάνει και ολίγη τσόντα επιπέδου «Αλάσκα» που όλη η Γαλλία υποδέχεται με χαρά και ανακούφιση (ποιος θυμάται το φεμινισμό του Μάη του '68 σήμερα;). Έχοντας την υποστήριξη των παρισινών σαλονιών και της —σιωπηλής πλέον— γαλλικής διανόησης (;) η Liberation περνάει στιλ, μόδα και πολιτικό μήνυμα.

Παράδειγμα: η επιχείρηση πολιτικού Marketing: «Vive la Crise» (Ζήτω η κρίση), που αποτελούσε στην ουσία μια εκλαϊκευση των φιλελεύθερων απόψεων για την κρίση.

Ένας εμπνευστής: Η Liberation.

Δuo πλασιέ: Η TV, από την οποία η ιδέα της Libé έγινε πολυδιαφημισμένη εκπομπή και η Libé που ανέλαβε την διάδοση της ιδέας μέσω του Τύπου.

Ένας «Guest star»: Ο Υβ Μοντάν ο πιο γραφικά απλοϊκός, φανατικός σταυροφόρος της αναγέννησης του ψυχροπολεμικού κλίματος στη Γαλλία.

Δύο καταναλώσιμα προϊόντα: Η εκπομπή που αποτέλεσε από μόνη της πολιτικό γεγονός, και η έγχρωμη σε illustré χαρτί πολυσέλιδη ειδική έκδοση της Libé.

Δuo συγγραφείς: Τα κείμενα της εκπομπής έγραψαν: η Annette Roux, κυρία CNPF (ο γαλλικός ΣΕΒ), διευθύντρια των ναυπηγείων BENETEAU, και ένας φασίζων μεν αντισταλινικός δε, κύριος ο Philippe De Villiers (ανώτερος υπάλληλος επί Ζισκάρ) ο οποίος δήλωνε στη Νάντη, στον Cercle Renaissance, στις 27/9/83: (περιοδικό Vertiges des lettres). «Μετά την μεγάλη Σοσιαλιστική λειτουργία (messe) της 10 Μαΐου¹, η Γαλλία κατευθύνεται στον ολοκληρωτισμό. Η εκμάθηση στη βία των νεοεκλεγμένων, θα μας οδηγήσει μέχρι και στην αιματοχυσία. Ας χρησιμοποιήσουμε, και ας μάθουμε να το κάνουμε, αυτόν τον ολοκληρωτισμό σαν «αντιεξουσία» αν θέλουμε να ξεφύγουμε από την ασφυξία που μας απειλεί. Ας μη διστάσουμε να χρησιμοποιήσουμε όλες τις αντιθέσεις του καθεστώτος (εννοείται η κυβέρνηση της αριστεράς) και ας αξιοποιήσουμε το «λέγειν» (verbe), χρησιμοποιώντας λέξεις της μόδας. Στις 10 Μαΐου μπήκαμε στο χώρο της θρησκείας. Η πολιτική

1. ημέρα εκλογής του Φρ. Μιττεράν

πέθανε. Από δω και πέρα η μάχη είναι πνευματική. Πρέπει να μπορούμε στην αντίσταση. Το να αντιστέκεσαι δεν είναι να αμύνεσαι, είναι να βιάζεις (agresser). Τρεις οι χώροι δράσης: Ο χώρος της εκπαίδευσης. Ο χώρος των συλλόγων (l'espace associatif). Ο χώρος της επικοινωνίας, η ελεύθερη ραδιοφωνία».

Ο χρονογράφος της Liberation, Jean Claude Guillebaud, κατασυγκινημένος από την συνεργασία της εφημερίδας του με τον De Villiers, γράφει (σελ. 70, της έκτακτης έκδοσης της Liberation «Vive la Crise!»): ...«και εδώ ο De Villiers μαρτυρεί για την μετά-κρίση... οι ανανεώσεις, η ζωή, ο δυναμισμός, εκδηλώνονται στα περιθώρια, έξω από τους θεσμούς, στο παιδικό πνεύμα...».

Στο ίδιο κείμενο ο De Villiers παρουσιάζεται σαν ένας ανώτερος υπάλληλος που «βαριόταν τις γκριζες ιεραρχίες του γαλλικού κράτους...» και που «δεν διασκέδαζε πια με την εξουσία, προτιμώντας την πρωτοβουλία και την αυτονομία» και του οποίου το έργο από το «ελεύθερο ράδιο» ALOUETTE FM είναι «κάτι που γοητεύει, και όχι μόνο λόγω της πλατειάς του επιτυχίας» κτλ. κτλ.

Το μήνυμα της εκπομπής μπορεί να περιληφθεί στην φράση του ίδιου κειμένου: «η απροσδιόριστη καλή είδηση που νιώθουμε να προβάλλει πίσω από την κρίση... ο αυτονομισμός, καμία επιχορήγηση, καμία δημόσια βοήθεια», ενώ παρακάτω το κράτος χαρακτηρίζεται «πατροναρισμένο, εύθραυστο και ελλειμματικό».

Εμπρός λοιπόν, ας ριχτούμε όλοι στη μαγική περιπέτεια της κατάκτησης της αγοράς.

«Απαλλαγμένη από αριστεριστικές προκαταλήψεις...»

Να λοιπόν ποια είναι η «πρόκληση Liberation».

Είναι η πρόκληση των «ηρώων των σύγχρονων καιρών», των τεχνοκρατών των νέων τεχνολογιών που χάρη στη «γεύση του ριψοκίνδυνου» στην «ευρηματικότητα» και στην «πρωτοβουλία» τους θα «αλλάξουν το πρόσωπο του κόσμου και θα τον ανανεώσουν εντελώς» (μέσα σε εισαγωγικά: (S. July, Liberation 5/1/84).

Είναι η πρόκληση των «επισκοπικών αξιών του μοντέρνου, της ταχύτητας, των οπτικοακουστικών μέσων, του Rock η' Roll, του κινηματογράφου, του μπλουτζην, του Τι-Σερτ, της Coca-Cola», (S. July, Liberation 30/3/84).

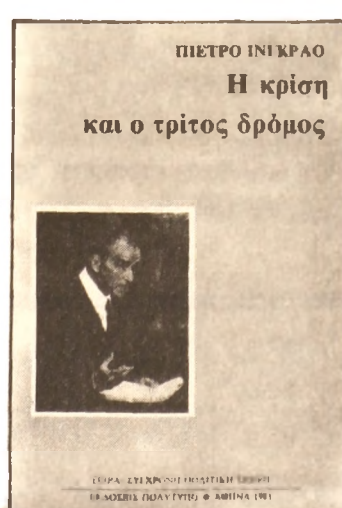
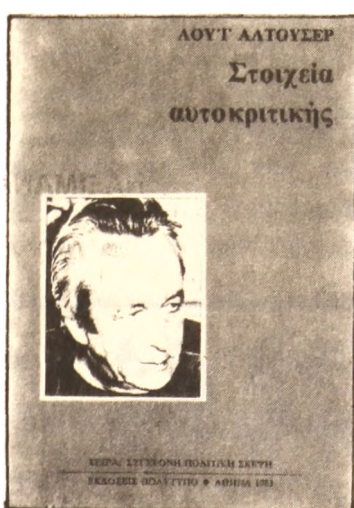
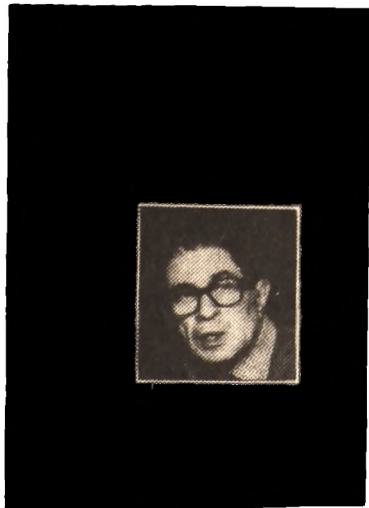
Είναι η πρόκληση που αποκαλεί ρετρό, το σοσιαλιστικό ιδανικό, παλαιό (paleo) τον μαρξισμό (S. July, Liberation 10/3/83), είναι η πρόκληση που απαιτεί την «επανατοποθέτηση του συστήματος της κοινωνικής ασφάλισης σε σχέση με την παραγωγικότητα» (J. M. Baer, Liberation 6/10/83), που χαιρείται για την «επισημοποιημένη σύγκλιση της Γαλλίας με τον οικονομικό ρεαλισμό» (Baer 12/3/84) ή με άλλα λόγια για το ότι «η Γαλλία υποχρεώνεται να συναρμόσει στην νεοφιλελεύθερη ρητορική των κύριων εταίρων της» (Baer 24/11/82), είναι η πρόκληση που αναφωνεί έξαλλα «ο ρηγκανισμός είναι η αισιοδοξία» (μια μέρα μετά την ανακοίνωση από τον Ρήγκαν της δεύτερης υποψηφιότητας του για την προεδρία).

Τέλος, είναι η πρόκληση που βλέπει το κίνημα ειρήνης σαν «ψυχρά προγραμματισμένο στη βελούδινη σιγή του Κρεμλίνου» (20/6/83), και που αρνείται να συνδέσει τις Φιλιππίνες ή τη Χιλή με τις «ξεπερασμένες» (perimés) λέξεις «εκμετάλλευση» ή «ιμπεριαλισμός», ενώ με μια καταπληκτική διαύγεια συνδέει την κάθε τρίωρη σύλληψη του Βαλέσα με τους «εργαζόμενους» τις «τάξεις», την «πάλη» λέξεις που φαίνεται ότι ανταποκρίνονται μόνο στην πραγματικότητα του «ανατολικού μπλοκ».

Η πρόκληση Liberation είναι η πρόκληση εκείνων που στο όνομα της πάλης ενάντια στα «Γκουλάγκς», και «απαλλαγμένοι από αριστεριστικές προκαταλήψεις» υποστηρίζουν όλες τις αξίες του καπιταλισμού. Από το '68 έχει μείνει το στιλ. Ο νέος καπιταλιστής θα 'ναι νέος, σπορτίφ, χωρίς ταμπού, μακρυμάλλης, θ' ακούει ροκ και θα διαβάζει Libé. Κι αν η αριστερά δεν συγκρουστεί με την κρίση της, θα 'ναι ακατανίκητος.

Κύρια πηγή για την συγγραφή αυτού του γράμματος είναι τα άρθρα για την Libé στα περιοδικά: «En Jeu» No 14 και «Vertiges des lettres», no 1».

Εκδόσεις «ΠΟΛΥΤΥΠΟ» Σειρά: Σύγχρονη Πολιτική Σκέψη

KΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΝΕΦΕΛΗ»
Μαυρομιχάλη 9
τηλ. 36.07.744, 36.39.962
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. Κοτζιά και Σία»
• Τσιμισκή 78 • τηλ. 279.720

ἡ λέξη

ἐλληνικὴ καὶ ξέντ, λογοτεχνία

Ὁ Γ. Σεφέρης με τόν Α. Διαμαντή

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ-ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ:
Δεκαπέντε ἐπιστολές ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία τους

ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΙΕΡΗΣ: Τὰ γράμματα Σεφέρη-Διαμαντή

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ: Προσφορά φιλίας

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ:

Γιὰ τὴ λογοτεχνία τῆς εἰσβολῆς (1974-1984)

ΜΙΧΑΗΛ ΚΚΑΣΙΔΑΟΣ: [Σχέδιο αὐτοβιογραφίας]

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ: Ἄθως (πρὸ ἐπικειμένου τέλους) *

Λειτουργία * Πρὸς Θεὸ γιὰ τὸν Χάρο * Τὰ χελιδόνια
ΝΙΚΗ ΜΑΡΑΓΚΟΥ: Δὲν ἔχω μπεῖ ποτέ μου σὲ καράβι *

Καθὼς γυρίζεις με καράβι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο

ΕΛΕΝΗ ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ: Κοινὸ Κυπρίων *

Πολιτικά καὶ ποιητικά ὁρώμενα

ΑΝΤΡΙΑΝΑ ΠΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΥ: Ἡ Ἀἰσέ * Ἡ τράτα

ΝΑΣΑ ΠΑΤΑΠΟΥ: Ὁ ὕστατός μου ρόλος *

Μιά πέτρα μέσ τῇ θάλασσά

ΦΕΔΕΡΙΚΟ ΓΚΑΡΘΙΑ ΛΟΡΚΑ: ΕΝΤΕΚΑ ΑΓΝΩΣΤΑ ΣΟΝΕΤΑ ΤΟΥ ΣΚΟΤΕΙΝΟΥ ΕΡΩΤΑ

Τὸ σονέτο τοῦ στεφανιοῦ με τὰ τριαντάφυλλα *

Σονέτο τοῦ γλυκοῦ παράπονου *

Πληγές τῆς ἀγάπης *

Τὸ σονέτο τῆς ἐπιστολῆς *

Ὁ ποιητὴς λέει τὴν ἀλήθεια *

Ὁ ποιητὴς μιλάει ἀπ' τὸ τηλέφωνο με τὸν ἔρωτα *

Ὁ ποιητὴς ρωτᾷ τὸν ἔρωτά του

γιὰ τὴ «Μαγεμένη Πολιτεία» τῆς Κουένκα *

Σονέτο με τὸν τρόπο τοῦ Γκόνγκορα,
ὅπου ὁ ποιητὴς στέλνει στὸν ἔρωτά του ἓνα περιστέρι *

Ἄι φωνὴ μυστικὴ τοῦ σκοτεινοῦ ἔρωτα *

Ὁ ἔρωτας κοιμᾶται στό στήθος τοῦ ποιητῆ *

Νύχτα τοῦ ἀγρυπνοῦ ἔρωτα

ΦΕΡΝΑΝΤΟ ΛΑΘΑΡΟ ΚΑΡΡΕΤΕΡ:

Μιά ἄγνωστη πλευρά τῆς ποίησης τοῦ Λόρκα

Κοινωνική μάστιγα και «καπετανιλίκι»

του Ολύμπιου Δαφέρμου

Η ζωοκλοπή στον ορεινό όγκο του Ψηλορείτη είναι ένα από τα πιο παλιά και πιο δύσκολα προβλήματα του Νομού Ρεθύμνου. Περνά υφέσεις και εξάρσεις ανάλογα με την κρατούσα πολιτική κατάσταση, τη δράση της χωροφυλακής, την ειδικότερη «ατμόσφαιρα» που επικρατεί στο Νομό, τις οικονομικές ανάγκες (το καλοκαίρι στους γάμους απαιτούνται μεγάλα ποσά για όλους όσους συμμετέχουν) τον καιρό κ.ά. Δείχνει μια αξιοθαύμαστη αντοχή στο χρόνο και στις «αντίξοες» συνθήκες που παρουσιάζονται κατά καιρούς· κάποιος εγκληματολόγος γράφει πως ο Νομός διαθέτει τους διασημότερους ζωοκλέφτες της Μεσογείου.

Στην τελευταία πανσέληνο, που ευνοεί ιδιαίτερα τη ζωοκλοπή, είχαμε μια από τις μεγαλύτερες εξάρσεις της, όπως ισχυρίζονται οι κατέχοντες τα πράγματα. Η ανησυχία των αρχών, των κτηνοτρόφων και γενικότερα του κοινού, έφτασε στο κατακόρυφο. Έτσι είχαμε ξανά συσκέψεις, συζητήσεις, αρθρογραφία, προβληματισμούς για την αντιμετώπιση αυτής της πληγής. Ξανά τα βλέματα όλων στράφηκαν στη χωροφυλακή σαν να ήταν ο μόνος αρμόδιος. Ξανά ξεχάστηκε πως πρόκειται για κοινωνικό φαινόμενο που επιβιώνει τώρα και εκατοντάδες χρόνια.

Χωρίς, όμως, τη βαθύτερη ανάλυση του φαινομένου αυτού, που θα μας οδηγήσει σε τρόπους, μακροχρόνιους βέβαια, αλλά ριζικής αντιμετώπισής του, οι οποιεσδήποτε προσπάθειες της χωροφυλακής θα έχουν προσωρινά και πολύ αμφισβητήσιμα αποτελέσματα. Η, ως σήμερα, εμπειρία, αυτό αποδεικνύει.

Η ζωοκλοπή, που επιβιώνει κάτω από πολύ διαφορετικές συνθήκες, δεν είναι απλώς μια «γρουσουζιά», ένα εύκολο κέρδος, μια ατιμία, μια κακή συνήθεια. Είναι κάτι πολύ πιο σύνθετο. Είναι «ιδεολογία», τρόπος ζωής, αξία, ένδειξη παλληκαριάς και «καπετανλικού». Πέρα δηλαδή από το εύκολο κέρδος, που αποφέρει, «καταξιώνει» τον ζωοκλέφτη στη μικρή κοινωνία που ζει. Η ζωοκλοπή σε μερικά χωριά του Νομού είναι κοινωνικά αποδεκτή, όπως και η παράνομη οπλοφορία, πράγμα που δεν συμβαίνει με καμιά άλλη παρανομία.

Στις μικροκοινωνίες αυτές, τα παιδιά μεγαλώνουν με τ' όνειρο της ζωοκλοπής, σαν το μόνο γεγονός που θα επιβεβαιώσει τον ανδρισμό τους.

Η κοινωνική αποδοχή της ζωοκλοπής είναι τέτοιου βάθους και τέτοιας έκτασης, που επιβάλλει εκ των πραγμάτων στο θύμα, τις περισσότερες φορές, να μην την καταγγείλει

στις Αρχές. Αν το κάνει, απομονώνεται από το κοινωνικό σύνολο. Ενώ είναι πασιγνώστοι οι ζωοκλέφτες στις μικροκοινωνίες τους, η χωροφυλακή δεν καταφέρνει να μάθει σχεδόν τίποτα. Ο άγραφος νόμος των «υψηλών ορέων» τους προστατεύει.

Αν κάποια φορά γίνει «λάθος» και κτυπηθεί κάποιος που δεν έπρεπε, υπάρχουν τα κυκλώματα που θα φροντίσουν να επιστραφούν τα ζώα χωρίς και πάλι να μάθουν οι αρχές τίποτα. Τα ίδια αυτά κυκλώματα επιβάλλουν πολλές φορές στα θύματα να μην παρουσιάσουν στα δικαστήρια, όταν η υπόθεση φτάσει ως εκεί, προφασιζόμενοι ασθένεια, για να πετύχουν ελαφρότερες ποινές για τους θύτες.

Οι συντεκνιές και τα παντρολογήματα, οι φιλίες και τα δώρα, είναι κοινωνικά αποδεκτοί τρόποι προστασίας των κτηνοτρόφων. Πολλοί απ' αυτούς ξοδεύουν τεράστια ποσά σε επιλεγμένες βαφτίσεις, κουμπαριές και τραπέζια για ν' αποφύγουν την κλοπή των ζώων τους.

Η δημιουργία φίλων από τα επικίνδυνα χωριά, είναι ένας αποδοτικός τρόπος προστασίας των ζωοτρόφων.

Με λίγα λόγια, ο νόμος του κράτους κρατιέται σταθερά έξω από αυτό το φαινόμενο, ανήμπορος, όσο αυστηρός και να 'ναι, να αποφέρει κάποια αποτελέσματα.

Τα αστυνομικά μέτρα, πέρα από τους γενικότερους κινδύνους που εγκυμονούν, το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να περιορίσουν ή να σταματήσουν προσωρινά το φαινόμενο αυτό.

Η εφευρετικότητα των ζωοκλεφτών, αλλά και οι δυνατότητες που τους προσφέρει η τεχνολογία (γουόκι-τόκι κ.ά.) εξουδετερώνουν τα αστυνομικά μέτρα σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Κάποιες προτάσεις

Τέτοιες βαθιά ριζωμένες συνήθειες απαιτούν χρόνο, επιμονή, σωστή θεωρητική και πρακτική επέμβαση για να ξεριζωθούν.

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου το βάρος πέφτει αναγκαστικά στους προοδευτικούς πολίτες, στα προοδευτικά κόμματα (η Δεξιά προστάτευε και προστατεύει τους ζωοκλέφτες), στους πολιτιστικούς συλλόγους και στην τοπική αυτοδιοίκηση των μικροκοινωνιών αυτών. Με τη βοήθεια και της Πολιτείας θα πρέπει ν' αλλάξουν την ατμόσφαιρα που επικρατεί και να την κάνουν αρνητική για τους ζωοκλέφτες. Θα πρέπει να οργανωθεί τέτοια εκστρατεία, που να τους αποστερήσει τη λαϊκή βάση που διαθέτουν.

Οι συνεταιρισμοί των κτηνοτρόφων και οι

Λαϊκές Επιτροπές κατά τη ζωοκλοπή που πρέπει να δημιουργηθούν τάχιστα:

- Θα οργανώσουν εκστρατεία που θα αναλύουν με στοιχεία τις επιπτώσεις της ζωοκλοπής στην οικονομία του τόπου (τρέφονται τα μισά πρόβατα από όσα μπορούν να τραφούν).

- Θα απομυθοποιήσουν τον ζωοκλέφτη και θα τον κατατάξουν στα αντικοινωνικά άτομα. Θα αναπτύξουν την κοινωνική συνείδηση των κατοίκων της περιοχής και θα εκσυγχρονίσουν τη σκέψη τους, προβάλλοντας ταυτόχρονα καινούργιες αξίες της ζωής κυρίως στους νέους.

- Θα πάρουν πρακτικά μέτρα αντιμετώπισης της ζωοκλοπής που θα ποικίλουν από τόπο σε τόπο (είναι προφανές πως εδώ δεν υπονοείται το «κάρφωμα» στην αστυνομία).

Οι πρακτικοί τρόποι που θα επινοηθούν από τις Λαϊκές Επιτροπές κατά της ζωοκλοπής, επειδή γνωρίζουν καλά κι από πρώτο χέρι το πρόβλημα, θα είναι αποτελεσματικοί, οικονομικοί, και απλοί, σε αντίθεση με τη δράση της Αστυνομίας που, πολλές φορές, παρ' όλη τη μεγάλη κινητοποίησή της, είναι τελειώς αναποτελεσματική, αφού δεν γνωρίζει τις ιδιομορφίες και το χώρο δράσης των ζωοκλεφτών.

Στην κωμόπολη των Ανωγείων, πριν από αρκετά χρόνια, ακολουθήθηκε μια ανάλογη διαδικασία και οι Ανωγειανοί κατάφεραν να εξαλείψουν σχεδόν τους ζωοκλέφτες από την κοινωνία τους. Στο τελευταίο όμως φεγγάρι, χτυπήθηκαν άσχημα από ζωοκλέφτες άλλων χωριών. Τι θα κάνουν τώρα οι Ανωγειανοί; Θα το αντέξουν;

Αυτό το δίλημμα μπαίνει σε κάθε κτηνοτρόφο μόλις χάσει τα ζώα του. Αρκετές φορές έχουμε αντεπιθέσεις με το ρυθμό μιας αλυσιδωτής αντίδρασης.

Η νοοτροπία του να τα περιμένουμε όλα από το κράτος στη συγκεκριμένη περίπτωση, κι όχι μόνο σ' αυτήν, δεν αποφέρει αποτελέσματα. Το κράτος απαγορεύει, διώκει και τιμωρεί αυστηρά τη ζωοκλοπή, αυτή όμως ζει και βασιλεύει.

Ίσως είναι μια από τις πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις που το πρόβλημα απαιτεί, για να λυθεί, τη λαϊκή ενεργοποίηση και συμμετοχή, και δίχως αυτή θα επιβιώνει ανεξάρτητα από τα κρατικά μέτρα και τη δράση της χωροφυλακής, που είναι άλλωστε και γενικότερα αναρμόδια, σε αντίθεση με την Αγροφυλακή που πολλά περισσότερα θα μπορούσε να καταφέρει, αν και πάλι φυσικά, δεν είναι εκεί το πρόβλημα...

□

Κυκλοφορεί ο 19ος τόμος του περιοδικού ANTI • Β' εξάμηνο 1983

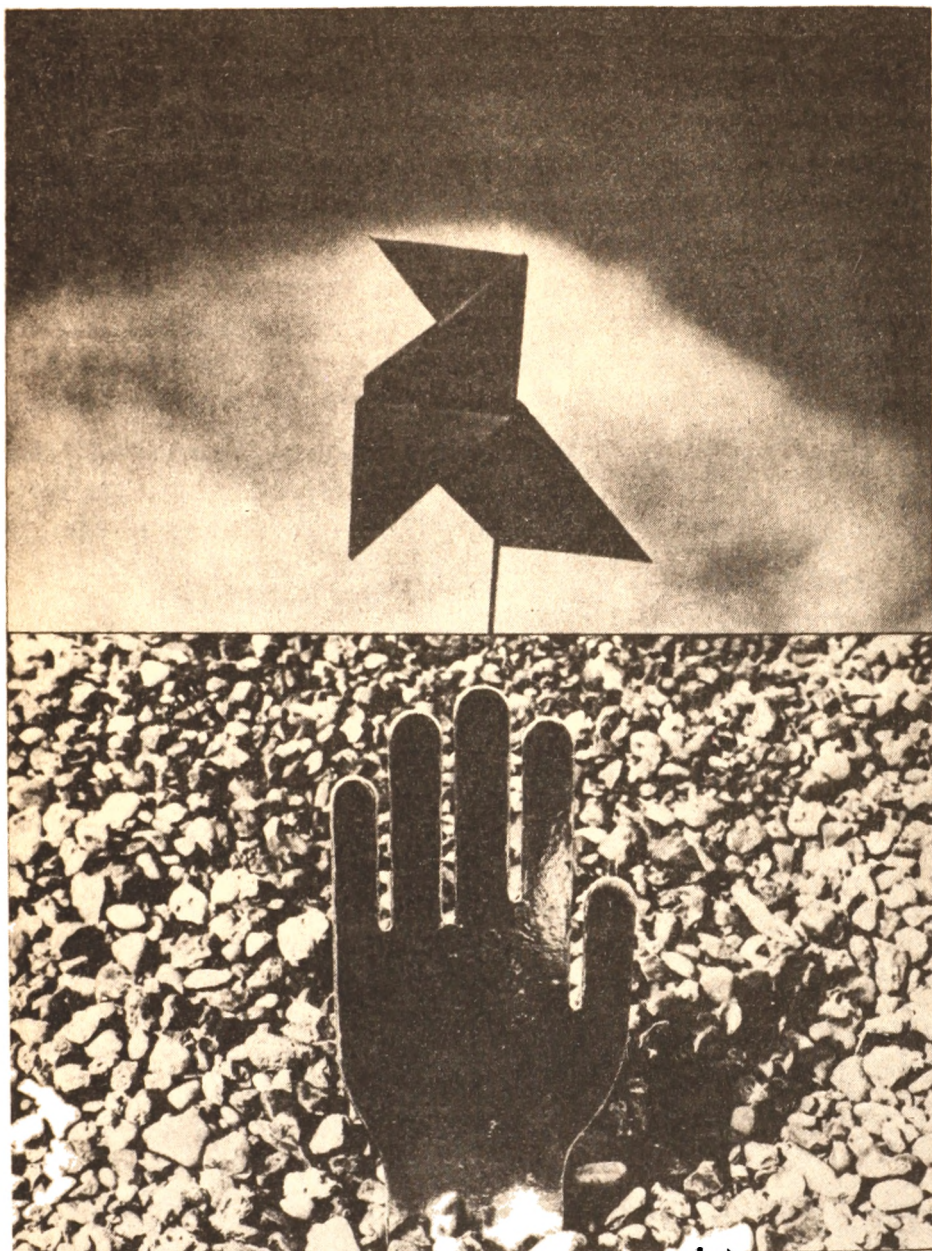
Περιλαμβάνει τα τεύχη 236 - 250

Με τεύχη αφιερωμένα στην Κυπριακή Λογοτεχνία και την Εναλλακτική Ραδιοφωνία

Μονοσήμαντες τάξεις και «πολυσθενή» υποκείμενα:

του Κωνσταντίνου Τσουκαλά

Σκέψεις γύρω από ορισμένα προβλήματα εντόπισης και αποκρυπτογράφησης των κοινωνικών κατηγοριών στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες

Όπως και όλοι
οι άλλοι
Βαβυλώνιοι
υπήρξα
ανθύπατος
Όπως όλοι
υπήρξα και δούλος
Γνώρισα
την παντοδυναμία
τον εξευτελισμό
και τις φυλακές
J. L. Borges

ται από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής θεμελιώνονται επάνω σε μια σειρά από παραδοχές που, συνήθως χωρίς να προβάλλονται ρητά, οριοθετούν τις επεξεργασίες καθηλώνοντάς τις σ' ένα αμετακίνητο πλαίσιο.

Οι σκέψεις που ακολουθούν στοχεύουν απλώς στο να δείξουν ότι ορισμένες από τις παραδοχές αυτές οδηγούν σε αύξουσες δυσκολίες, και ότι η θεωρητική επεξεργασία τους παραμένει εκκρεμής: υπό το κράτος του ώριμου καπιταλισμού, οι κοινωνικές προϋποθέσεις για την διερεύνηση των επιπτώσεων των ταξικών σχέσεων επάνω στα κοινωνικά υποκείμενα, έχουν ίσως υποστεί σοβαρές διαφοροποιήσεις, που επιτάσσουν τη σαφέστερη αποκρυστάλλωση της θεωρητικής πρακτικής των ταξικών αναλύσεων.

Ειδικότερα, το πρόβλημα που θα επιχειρήσω να θέσω αναφέρεται στην υποτιθέμενη γενική αντιστοιχία ανάμεσα στις ταξικές θέσεις και στα κοινωνικά υποκείμενα. Το πρόβλημα αυτό δεν συμπίπτει με το «κλασικό» πρόβλημα της σχέσης ταξικής θέσης και ταξικής συνειδησης, αλλά αναφέρεται στην αντικειμενική οριοθέτηση του τρόπου με τον οποίο τα κοινωνικά υποκείμενα, δηλαδή οι συγκεκριμένοι άνθρωποι, γίνονται φορείς ταξικών σχέσεων που τους χαρακτηρίζουν κοινωνικά, ανεξάρτητα από τη θέλησή τους.

του κατάστασης. Η συγκεκριμένη ταξική θέση των φορέων θεωρείται λοιπόν, κατ' αρχήν τουλάχιστον, ως εντοπίσιμη και σταθερή: αφού το σύνολο των παραμέτρων που προσδιορίζουν τον καταμερισμό της εργασίας πιέζει προς την κατεύθυνσή της κατά το δυνατόν διατήρησης της ίδιας και μοναδικής ταξικής θέσης από τους φορείς. Τα κοινωνικά υποκείμενα ταξινομούνται έτσι επί τη βάσει μιας και μόνο συγκεκριμένης ταξικής ιδιότητας. Με άλλα λόγια, τα άτομα θεωρούνται φορείς κοινωνικά μονοσθενείς.

Στο τεύχος 260 του ANTI δημοσιεύθηκε κείμενό μου με τον τίτλο «Η δομή της απασχόλησης και το μικρομεσαίο θαύμα». Οι σκέψεις που ακολουθούν συνδέονται άμεσα με το κείμενο αυτό. Θέτουν το ίδιο, ουσιαστικά, πρόβλημα σε ένα γενικότερο και θεωρητικότερο επίπεδο.

Ανεξάρτητα από το ζήτημα του θεωρητικού ορισμού της κοινωνικής τάξης, που παραμένει πάντοτε στο επίκεντρο της μαρξιστικής προβληματικής, οι περισσότερες συγκεκριμένες αναλύσεις των ταξικών σχέσεων στις συγκεκριμένες κοινωνίες που κυριαρχούν-

Έτσι, θεωρείται λίγο πολύ αυτονόητο ότι οι κοινωνικοί φορείς κατέχουν μία και μόνη συγκεκριμένη θέση στο σύστημα του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας, και επομένως ότι παίζουν έναν προσδιορισμένο και μοναδικό ρόλο, οποιοσδήποτε και αν είναι αυτός.

Στην κοινωνική πραγματικότητα, ως βάση της ανάλυσης λαμβάνεται ο κοινωνικός φορέας-άτομο, που κατέχει μian εξατομικεύσιμη θέση η οποία και εμφανίζεται ως αποκλειστική μήτρα προσδιορισμού της ταξικής του θέσης και της ταξικής

Πράγμα που σημαίνει ότι η αναπαραγωγή του συστήματος των κοινωνικών σχέσεων περνά κατ' ανάγκην μέσα από ένα σύμπλεγμα μηχανισμών που εξασφαλίζουν μία, σχετική τουλάχιστον, *κοινωνική καθήλωση*¹ των φορέων στις κοινωνικές θέσεις, και εκφράζεται με την σχετική πάλι, *διάρκεια* (και «κληρονομικότητα») της συγκεκριμένης ταξικής κατάστασης των κοινωνικών φορέων. Επιτρέποντας έτσι μια σχετική συγκεκριμενοποίηση και υλική παγίωση των αφηρημένων τάξεων, που, μολονότι είναι «έννοιες»² οι οποίες ορίζονται από σχέσεις που προκύπτουν από το σύνολο των δομών των κοινωνικών σχέσεων παραγωγής, εμφανίζονται με τη μορφή συγκροτημένων «ταξικών ομάδων», που αποτελούνται από συγκεκριμένους ανθρώπους-κοινωνικούς φορείς, με λίγο πολύ «πάγια» ταξική κατάσταση.

Ωστόσο στη γενικότητά της, η «συγκεκριμενοποίηση» αυτή είναι και επιστημολογικά προβληματική και πρακτικά ανέφικτη. Όλο και περισσότερο γίνονται φανερές οι δυσκολίες εντόπισης πραγματικών κοινωνικών ομάδων με σαφείς ταξικές προδιαγραφές και προφανή διαφοριστικά σύνορα³. Και δεν είναι βέβαια τυχαίο το γεγονός, ότι το πρόβλημα του προσδιορισμού των κριτηρίων οριοθέτησης των ταξικών ομάδων ως εμπειρικών-συγκεκριμένων αντικειμένων, και των αναντιστοιχιών τους σε σχέση με την «αυστηρή» αφηρημένη έννοια της τάξης, τέθηκε με ενάργεια και για πρώτη φορά στον 20ο αιώνα που χαρακτηρίζεται από όξυνση των δυσκολιών «κατάταξης»⁴. Πράγματι, το πολιτικό πρόβλημα της εμφανιζόμενης αναντιστοιχίας —πρόβλημα τεράστιο και με προφανείς προεκτάσεις στην καθημερινή εκδίπλωση των ταξικών αγώνων— κατέστησε επιτακτική την ανάγκη της θεωρητικής επεξεργασίας του ζητήματος του «καθεστώτος» των κοινωνικών τάξεων. Το συχνά αδιατύπωτο αιτούμενο υπήρξε να αρθεί η διαφαινόμενη αντίφαση ανάμεσα στον προσδιορισμό των ταξικών «θέσεων» στην παραγωγική διαδικασία (που εξ ορισμού εμφανίζονταν οροθετημένος με κριτήρια «οικονομικά») και στην κρυστάλλωση των ιδεολογικών, πολιτικών αλλά και οικονομικών παραμέτρων που χαρακτηρίζουν τις «ταξικές ομάδες». Η μη πλήρης αναγωγιμότητα των δευτέρων στις πρώτες, που από ένα σημείο και πέρα είναι εξώφθαλμη, αποτέλεσε εξ άλλου και το κύριο σημείο κριτικής της μαρξιστικής θεωρίας των τάξεων που καταγγέλθηκε ως «ξεπερασμένη», «άχρηστη», ή «αναχρονιστική». Η προβληματική της στρωμάτωσης που επικρατεί στην θετικιστική κοινωνιολογία οικοδομεί την όποια νομιμοποίησή της στην ασάφεια των ορίων των «ταξικών ομάδων», και στη συνακόλουθη αποδυνάμωση της άμεσης ευρετικής εμβέλειας της ταξικής προβληματικής.

Είναι νομίζω γεγονός ότι η αποδοχή, από μέρους πολλών μαρξιστών, της μετατόπισης της συζήτησης από το θεωρητικό στο εμπειρικό συγκεκριμένο επίπεδο υπήρξε από πολλές απόψεις αποπροσανατολιστική: Επέτρεψε τον εκφυλισμό των θεωρητικών αντεγκλήσεων σε μία ατέρμονη ερμηνευτική των εμπειρικο-στατιστικών κατηγοριών, με όλες τις επιστημολογικές και μεθοδολογικές παγίδες που συνεπάγεται το ίδιο το άλμα από το εμπειρικό συγκεκριμένο στην ταξινομητική κατηγοριοποίησή του. Υπέβαλε μια στείρα θεωρητικολογία γύρω από τις συνεχώς μεταβαλλόμενες μήτρες των ταξικών κρυσταλ-

λώσεων. Και απομάκρυνε την προσοχή από τον αμετάθετο και θεωρητικά αξεπέραστο «σκληρό πυρήνα» της μαρξιστικής σκέψης, που καθιστά τις τάξεις, ως έννοιες, θεωρητική απόρροια του κυρίαρχου τρόπου παραγωγής και του συνακόλουθου τρόπου δόμησης των παραγωγικών σχέσεων.

Η σύγχυση που προκλήθηκε υπήρξε από πολλές απόψεις καταλυτική και μόνον από το τέλος της δεκαετίας του '60 τα προβλήματα άρχισαν να ξανατοποθετούνται σε ορθή βάση. Η αποκάθαρση της έννοιας του τρόπου παραγωγής από τις εμπειρικές παραφυάδες της και η χρησιμοποίησή της ως εννοιολογικής μήτρας υπήρξε η απαραίτητη προϋπόθεση για την περαιτέρω ανάλυση. *Μια αντιστοιχική διεργασία πρέπει όμως να γίνει και με την έννοια τάξη*, που, όπως ακριβώς και ο τρόπος παραγωγής, δεν μπορεί να οδηγήσει στην αυτόματη συναγωγή ολοκληρωμένων και συμπαγών ομάδων στο επίπεδο της κοινωνικής πραγματικότητας. Και τούτο όχι μόνον επειδή και στο μέτρο που κάθε κοινωνία χαρακτηρίζεται από τη συνύπαρξη και συνάρθρωση περισσότερων τρόπων παραγωγής και, επομένως, από τον συνδυασμό περισσότερων τύπων ταξικών σχέσεων.

Επιπλέον, η διαμόρφωση των εμπειρικών-συγκεκριμένων ταξικών ομάδων είναι διαδικασία που συντελείται, όχι στο επίπεδο του προσδιορισμού των ταξικών θέσεων, αλλά στο πλαίσιο του συγκεκριμένου επιμερισμού των φορέων στις θέσεις αυτές. Αν οι «θέσεις» απορρέουν από μηχανισμούς που προσδιορίζονται από τις κοινωνικές σχέσεις παραγωγής, ο συγκεκριμένος επιμερισμός των ανθρώπων σ' αυτές δεν μπορεί παρά να διενεργείται μέσα από μηχανισμούς πολύ πιο σύνθετους, που ούτε εξαντλούνται ούτε ανάγονται στις οικονομικές σχέσεις. Οι άνθρωποι-φορείς συγκροτούν συγκεκριμένες μονάδες-ολότητες που «μοιράζονται» τις θέσεις με τρόπους πολύπλοκους, ρευστούς και συχνά αναστρέψιμους, έτσι ώστε η συγκρότησή τους σε εντοπίσιμες ομάδες να αποτελεί διαδικασία σε μεγάλο βαθμό αυτονομημένη από τον ίδιο τον προσδιορισμό των ταξικών θέσεων.

Με την έννοια αυτή, η καθήλωση και αναπαραγωγή των ταξικών ομάδων ποικίλλει ανάλογα με τις ιστορικές συνθήκες. Κάθε συγκεκριμένος κοινωνικός σχηματισμός εκτρέφει έτσι ιδιαίτερους τρόπους αναπαραγωγής των ταξικών σχέσεων, στο πλαίσιο των οποίων προσδιορίζεται και ο βαθμός και οι κοινωνικές τεχνικές καθήλωσης των κοινωνικών υποκειμένων. Διότι, ναί μεν σε όλες τις κοινωνίες έχουν την τάση να εκκολλώνονται συγκεκριμένοι κοινωνικοί μηχανισμοί επιμερισμού και καθήλωσης των φορέων σε συγκεκριμένες ταξικές ομάδες, οι μηχανισμοί όμως αυτοί, τουλάχιστον στον καπιταλισμό, είναι κατ' ανάγκην *ελαστικοί*, στο μέτρο που ο οποιοσδήποτε αυστηρός και θεσμοποιημένος προκαταβολικός και επινεμητικός ανθρωπο-επιμερισμός θα προσέκρουε στις θεμελιώδεις αρχές της φιλελεύθερης ισοπολιτειακής κινητικότητας. Η συγκεκριμένη έκφραση του βαθμού ελαστικότητας του ταξικού επιμερισμού των φορέων μορφοποιείται με την τρέχουσα δυνατότητα κινητικότητάς τους. Η *κινητικότητα* αυτή («οριζόντια» και «κάθετη») των κοινωνικών φορέων, καθώς και η παραπληρωματική *«καθηλωσιμότητά»* τους σε ορισμένες θέσεις, είναι λοιπόν διαδικασίες που, αν όχι γενετικά τουλάχιστον λογικά,

1. Παράβαλε τις παρατηρήσεις του Daniel Bertaux, που αναπτύσσει την έννοια της «δομής της καθήλωσης» (*Destins personnels et structure de classe*, Paris, 1977, σ. 59 ε.π.)

2. Βλέπε Ν. Πουλιαντζά: *Πολιτική εξουσία και κοινωνικές τάξεις*, ελληνική μετάφραση, εκδόσεις, «Θεμέλιο», Τόμος Α', σελ. 84-90.

3. Για το γενικότερο επιστημολογικό πρόβλημα που τίθεται σε σχέση με τη χρησιμοποίηση απόλυτα διαφοριστικών κατατακτικών κατηγοριών στη διερεύνηση της κοινωνικής πραγματικότητας βλέπε Nicholas

Georgescu-Roegen: *The Entropy Law and the Economic Process*, Cambridge, Mass, 1971, σελ. 79 εκ.

4. Η όξυνση αυτή πρέπει να οφείλεται, ανάμεσα στα άλλα, και στην ίδια την εκλέπτυνση των εμπειρικο-στατιστικών τεχνικών διερεύνησης καθώς και στην αύξουσα χρησιμοποίηση των τεχνικών αυτών ως όπλων ιδεολογικής και πολιτικής αντιπαράθεσης. Αλλά το βασικό και αξεπέραστο πρόβλημα είναι θεωρητικό. (Παράβαλε Anthony Giddens: *The Class Structure of Advanced Societies*, 2nd Edition. London, 1981, σελ. 105-106).

«έπονται» της βασικής κοινωνικής παραγωγής των ταξικών θέσεων και που οδηγούν στη συγκρότηση κοινωνικών «ομάδων» οι οποίες εμφανίζονται, ανάλογα με τις συνθήκες, ως περισσότερο ή λιγότερο σταθερές ή, ακόμα, και περισσότερο ή λιγότερο εντοπίσιμες.

Η ίδια λοιπόν η (αναγκαία) ρευστότητα των ταξικών ομάδων πρέπει να εξιχνιασθεί και να εξηγηθεί στο πλαίσιο διερευνητικών προσεγγίσεων συγκεκριμένων και «ανοικτών».

Πολύ περισσότερο που οι «ταξικές ομάδες» δεν μπορούν να εντοπισθούν ως «εμπειρικά-συγκεκριμένα» κοινωνικά αντικείμενα, παρά μόνον υπό τον όρο μιας σηματοδοτημένης κοινωνικής «ταυτότητας» των μελών της ομάδας-αντικειμένου, δηλαδή μιας *κοινωνικής διάρκειας* που να «σφραγίζει» την κατάσταση των φορέων. Ο επιμερισμός των φορέων στις θέσεις δεν μπορεί, λοιπόν, να αποκτήσει κοινωνιολογική βαρύτητα, παρά μόνο στο μέτρο που εμφανίζεται ως, σχετικά τουλάχιστον, παγωτικός και «καθλωτικός», άρα και συμβολικά αποφασιστικός για τη σηματοδότηση και τον *χαρακτηρισμό* των φορέων υποκειμένων που επανδρώνουν τις θέσεις. Δεν θα ήταν υπερβολή να πει κανείς ότι από ένα σημείο και πέρα η μεγάλη κοινωνική κινητικότητα (διαγενετική αλλά κυρίως ενδογενεική), θα ήταν καταλυτική για τη δυνατότητα ομαδοποιημένου ταξικού χαρακτηρισμού των φορέων. Τοσοῦτο μάλλον που οι ιδεολογικές και συμβολικές προεκτάσεις της «κινητικής δυνατότητας» είναι προφανώς απροσμέτρητες. Με την έννοια αυτή η γενικευμένη κοινωνική καθλωσιμότητα είναι *προϋπόθεση* των εντοπίσιμων ταξικών ομάδων⁵.

Όμως, όσο και αν η θεωρητική διάκριση ανάμεσα στις τάξεις ως έννοιες και στη συγκεκριμένη έκφρασή τους ως περισσότερο ή λιγότερο συγκροτημένων, ομοιογενών και συνεπώς σημασιογόνων κοινωνικών ομάδων δεν είναι νέα, στην πραγματικότητα η ίδια η διαδικασία καθήλωσης των περισσότερων κοινωνικών φορέων σε ένα προδιαγεγραμμένο και περίπου αμετακίνητο κοινωνικό ταξικό ρόλο, οδήγησε στη σύγχυση ανάμεσα στις δύο αυτές προσεγγίσεις του προβλήματος. Οι μηχανισμοί της καθήλωσης και της διάρκειας των ταξικών επιμερισμών ήταν στο παρελθόν τόσο ισχυροί, ώστε το ζήτημα της διερεύνησης της εμπειρικής κοινωνικής πραγματικότητας των δομούμενων ή αποδομούμενων ταξικών ομάδων να εμφανίζεται ως πρακτικά ομόλογο με το ζήτημα της συνολικής επίπτωσης των δομών ενός κοινωνικού σχηματισμού επάνω στον σχηματισμό και την διαφοροποίηση των ταξικών θέσεων. Στο

5. Ένα ταξικό σύστημα με συνεχή ανακατανομή των κοινωνικών φορέων στις θέσεις θα ήταν ίσως θεωρητικά δυνατό. Στην ιδεατή, όμως, περίπτωση της συνεχούς εναλλαγής των ανθρώπων στις θέσεις, οι ταξικές ομάδες θα ήταν προσωρινές και ρευστές, έτσι ώστε να μην έχει καν νόημα η προσπάθεια αναζήτησης των ομάδων αυτών ως εμπειρικών αντικειμένων. Ας θυμηθούμε στο σημείο αυτό το *Λαχείο της Βαβυλώνας* του J. L. Borges, όπου το σύνολο των κοινωνικών ρόλων ανακατανέμονται συνεχώς: «Όπως και όλοι οι άλλοι Βαβυλώνιοι, υπήρξα ανθύπατος. Όπως όλοι υπήρξα και δούλος. Γνώρισα την παντοδυναμία, τον εξευτελισμό και τις φυλακές». Στη Βαβυλώνα, ύπατη δικαιοσύνη είναι η Τύχη. Αυτή ρυθμίζει, εξηγεί και νομιμοποιεί τα πάντα μέσα από τη συνεχή ανακατάταξη των ρόλων, που επιτάσσεται από τις κληρώσεις του λαχείου και οργανώνεται υπό την αιγίδα της τυφλής, ή ίσως και πάνσοφης, Εταιρείας. Και «αφού στην πραγματικότητα ο αριθμός των κληρώσεων είναι άπειρος, καμιά απόφαση δεν είναι οριστική, αλλά όλες συμπλέκονται και όλες ανατρέπονται» (Ficciones).

6. Η έννοια του «ανθρωπο-επιμερισμού» διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον Daniel Bertaux: *Nouvelles perspectives sur la mobilité sociale en France*. Quality and quantity. European Journal of Methodology, Bologna, Vol VI (1), 1971, σελ. 113-114.

7. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι η πραγματική διάσταση των φαινομένων αυτών παραμένει άγνωστη, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε όλες τις χώρες. Όχι μόνο γιατί οι πιο πολλές εμπειροστατιστικές έρευνες διεξάγονται με βάση τις παραδοσιακές κατηγορίες και ταξινομητικές μήτρες, που *προϋποθέτουν* μια κυρίαρχη και

πλαίσιο αυτό, όλες οι μερικές, προσωρινές, ατελείς ή και αντιφατικές μορφές επάνδρωσης ταξικών θέσεων από τους κοινωνικούς φορείς, με άλλα λόγια όλες οι μορφές «ατελούς ανθρωποεπιμερισμού» μπορούσαν να θεωρούνται περιθωριακής σημασίας και να αντιμετωπίζονται, στην καλύτερη περίπτωση, ως ασημαντες και συγκυριακές προεκτάσεις των ατελειών και των ιδιοτυπιών της αγοράς και της αγοράς εργασίας.

Οι παραδοχές αυτές διατρέχουν ή υπολανθάνουν στο σύνολο σχεδόν της κλασικής θεωρίας περί κοινωνικών τάξεων. Στηρίζονται δε σε μια, εν πολλοίς ασυνείδητη, αντιμετώπιση των κοινωνικών σχέσεων ως αναγκαστικών σχέσεων που συνάπτονται ανάμεσα στα άτομα, επάνω στη βάση μιας μονοσήμαντης, ή τουλάχιστον σαφούς στην κυρίαρχη σηματοδότηση της, «δομικής αποκλειστικότητας» της ταξικής ιδιότητας των κοινωνικών φορέων. Με άλλα λόγια προϋποθέτουν, τις περισσότερες φορές χωρίς να το ορίζουν ρητά, μια γενική διαδικασία «πλήρους» και «τέλειου» ανθρωποεπιμερισμού⁶, που θα μπορούσε να οριστεί ως μια δεδομένη και πλήρης αντιστοιχία ανάμεσα στις ταξικές θέσεις και στη ταξική ιδιότητα των κοινωνικών φορέων που τις επανδρώνουν. Όσο, δηλαδή, και αν διακρίνεται η «θέση» από τον «φορέα», γίνεται αξιωματικά δεκτό ότι *μία* θέση αντιστοιχεί σε *έναν* φορέα, και ότι το ταξικό καθεστώς της θέσης αρκεί για, άλλα και εξαντλεί, τον ταξικό χαρακτηρισμό του φορέα.

Εδώ ακριβώς τίθεται και το πρόβλημα: Περνώντας σε ένα επίπεδο πολύ εμπειρικότερο, είναι πιθανό πως, στο στάδιο της σημερινής ανάπτυξης του καπιταλιστικού συστήματος, οι παραδοχές αυτές πρέπει να υποστούν μια, σχετική τουλάχιστον, αναθεώρηση. Διότι βρισκόμαστε μπροστά στην ολοένα ευρύτερη εμφάνιση «πολυσθενών» και πολυσύνθετων μορφών ενσωμάτωσης στο σύστημα των κοινωνικών σχέσεων παραγωγής. Τα φαινόμενα της πολυδραστηριότητας και πολλαπλής απασχόλησης εμφανίζονται σε όλες τις καπιταλιστικές χώρες, σε ορισμένες μάλιστα από αυτές τείνουν, αν όχι στο να κυριαρχήσουν, τουλάχιστον στο να αφορούν μεγάλες μερίδες του πληθυσμού⁷.

Αναφερόμενοι πάλι στην διάκριση ανάμεσα σε «ταξικές θέσεις» και σε «ταξικούς φορείς»⁸ που επανδρώνουν τις θέσεις αυτές, μπορεί κανείς να πει, είτε ότι οι φορείς-άτομα τείνουν να επανδρώνουν ταυτόχρονα πολλές ταξικές θέσεις, είτε ότι οι ταξικές θέσεις αναφέρονται εν μέρει μόνο στους ταξικούς φορείς που θα τις καταλάβουν στην πραγματικότητα. Με άλλα

μονοσήμαντη δραστηριότητα και που, κατά συνέπεια, δεν είναι σε θέση να θέσουν καν το ερώτημα: αλλά, επιπλέον, επειδή οι εν λόγω μορφές είναι σε μεγάλο βαθμό ανεπίσημες και κρυμμένες, έτσι ώστε η διερεύνησή τους να προσκρούει στην συνειδητή προσπάθεια αποκρυψής και συσκότισης των φαινομένων αυτών.

8. Βλέπε αντί άλλου Ν. Πουλαντζά: *Οι κοινωνικές τάξεις στο σύγχρονο καπιταλισμό*, Αθήνα, 1981, σελ. 41 επ.

9. Άλλο, προφανώς, είναι το πρόβλημα που θέτει ο Eric Olin Wright, όταν μιλά για αντιφατικές ταξικές θέσεις και για συνακόλουθη δυσκολία χαρακτηρισμού της ταξικής κατάστασης ορισμένων κατηγοριών εργαζομένων. Πρόκειται για το πρόβλημα ταξινόμησης και θεωρητικού χαρακτηρισμού ορισμένων συγκεκριμένων και «ατόφιων» κατηγοριών δραστηριοτήτων που, σαν τέτοιες, εμφανίζονται με αντιφατικές μορφές στη διαδικασία του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας, και της παραγωγής, απόσπασης και επιμερισμού του υπερπροϊόντος. Στην περίπτωση αυτή, η ταξική θέση είναι ενιαία, ο ταξικός φορέας που την επανδρώνει εξατομικεύσιμος και μοναδικός, αλλά η ίδια κοινωνική λειτουργία της θέσης αυτής είναι αντιφατική και αμφίσημη, στο μέτρο που, ταυτόχρονα, από τη μια μεριά μετέχει της διαδικασίας καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και, από την άλλη μεριά, υπόκειται σε αυτήν. Άσχετα με την αύξουσα κοινωνική και ιδεολογική σημασία της εμφάνισης του προβλήματος της «δομικής αμφισβησίας» των ταξικών θέσεων, που ορθότατα νομίζω επισημαίνεται από τον Wright, είναι γεγονός ότι το ζήτημα παραμένει ενταγμένο σε μια αξιωματικά μονοσήμαντη θεώρηση του τρόπου ένταξης των κοινωνιών

λόγια, η κατανομή των «φορέων» στις «θέσεις» δεν είναι πια δυνατό να οργανώνεται κοινωνικά, με τρόπο ώστε κάθε φορέας να τείνει να καταλαμβάνει κατ' αρχήν μια και μόνο θέση. Έτσι βρισκόμαστε μπροστά σε μια αύξουσα *ασάφεια* των ταξικών ομάδων, που εμφανίζονται συχνά ως μερικής μόνον εμβέλειας, αφού ολοένα περισσότερα άτομα εισέρχονται ταυτόχρονα σε πολλές, και ενδεχομένως αντιφατικές εκ πρώτης όψεως μεταξύ τους, μορφές σχέσεων εργασίας, απασχόλησης και κοινωνικής ενσωμάτωσης⁹. Το φαινόμενο αυτό δεν εμφανίζεται μόνον διαχρονικά με την μεταβολή των κοινωνικών θέσεων μέσα από τις διαδικασίες της κοινωνικής κινητικότητας. Εμφανίζεται επίσης και συγχρονικά με την *ταυτόχρονη* σύμπτωση πολλαπλών ταξικών «ιδιοτήτων» στον ίδιο φορέα-άτομο.

Δεν χωρά, νομίζω, αμφιβολία ότι η εξάπλωση του φαινομένου αυτού θα πρέπει να οδηγήσει σε μια δραματική αναδιατύπωση ορισμένων τουλάχιστον από τα αναλυτικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται, όχι μόνο στη θεωρητική διερεύνηση των ταξικών σχέσεων στον σύγχρονο καπιταλισμό, αλλά και στις εμπειρικές προσπάθειες αποκρυπτογράφησης της διαστρωμάτωσης και των κοινωνικών κατηγοριών που εκκολάπτονται και αναπαράγονται στις κοινωνίες μας. Η εμμονή στα απλουστευτικά μονοσθενή και μονοσήμαντα σχήματα είναι δυνατόν να καταστεί βαθύτατα αποπροσανατολιστική. Διότι είναι λογικό να σκεφτούμε ότι, στο μέτρο που τα φαινόμενα αυτά εμφανίζονται σε μεγάλη έκταση, η ταξική κατάσταση —και κατά συνέπεια, οι κυρίαρχες μορφές εσωτερικεύσεώς της με τη μορφή στάσεων, βλέψεων, ιδεολογιών, πολιτικών και κοινωνικών ιδεών και κοινωνικοεπαγγελματικών στρατηγικών— θα πρέπει να συναρτώνται, όχι τόσο με την εμφανιζόμενη ως «κύρια» μορφή κοινωνικής (και ταξικής ενσωμάτωσης), αλλά με τον τρόπο με τον οποίο οι τυχόν πολλαπλές και διαφοροποιημένες μορφές αρθρώνονται μεταξύ τους, με τον βαθμό στο οποίο εμφανίζονται ως αθροιστικές ή υπαλλακτικές, με το κατά πόσο η μία επηρεάζει την άλλη, κτλ. Το γεγονός της μεγάλης αύξησης της μερικής¹⁰ και της προσωρινής απασχόλησης θα έπρεπε να οδηγήσει αυτόματο στο βασικής σημασίας κοινωνιολογικό ερώτημα «τι γίνεται με την "υπόλοιπη" εργασιακή δύναμη που δεν εμφανίζεται καν;» Και περαιτέρω στο ακόμα ακανθωδέστερο ερώτημα: «Ο "μερικός" ή "προσωρινός" πρόλετάριος, που ελέγχει εν μέρει τον τρόπο, τις προϋποθέσεις και την έκταση της πώλησης της εργατικής του δύναμης, εντάσσοντας τον έλεγχο αυτό στο πλαίσιο μιας, σχετικής τουλάχιστον, "απα-

σχολητικής διακριτικής ευχέρειας", μπορεί ή δεν μπορεί να θεωρηθεί ως *Stricto sensu* προλετάριος;»

Θα μπορούσε μάλιστα να προχωρήσει κανείς ακόμα περισσότερο:

Διότι η (αναμφισβήτητη) σχετική αποδυνάμωση της κοινωνικής και ιδεολογικής πιεστικότητας της *καθαρά οικονομικής βίας* έχει σαφείς προεκτάσεις στη διαδικασία συγκρότησης και ομογενοποίησης των ταξικών ομάδων. Ο εξαναγκασμός σε εργασία γίνεται όλο και περισσότερο *έμμεσα οικονομικός*, δηλαδή σε μεγάλο βαθμό ιδεολογικός και συμβολικός,¹¹ αναγόμενος περισσότερο σε εκβίαση στρατηγικών κοινωνικής και εισοδηματικής επιλογής ανάμεσα σε υπαλλακτικές λύσεις, παρά σε αναπότερητο οικονομικό καταναγκασμό. Είναι βέβαια γεγονός, ότι η κυριαρχία των εκμεταλλευτικών σχέσεων αναπαράγεται, *παρ' όλη* τη σχετική άμβλυνση των μηχανισμών που εξασφαλίζουν τη μισθωτή εργασία, και των παραμέτρων που εκβιάζουν τη συμμόρφωση των φορέων στις επιταγές της¹². Ο κυρίαρχος τρόπος παραγωγής είναι, φυσικά, ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής και στο σημείο αυτό οι κλασι-

στο σύστημα των παραγωγικών σχέσεων (E. O. Wright: *Capital, crisis and the state*. London, N. L. B., 1978). Βλ. επίσης, Rosemary Crompton/Jon Cubbay: *Economy and class structure*. London, 1977, σελ. 167.

10. Η *μερική* απασχόληση, σε όλες σχεδόν τις χώρες του ΟΟΣΑ, και κυρίως στις πιο αναπτυγμένες χώρες, αυξάνεται με ρυθμούς ταχύτερους, και το 1981 η αναλογία τους στο σύνολο των απασχολούμενων ξεπερνά το 15% στις περισσότερες χώρες και σε μερικές το 25%. (Για λεπτομερή συγκριτικά στοιχεία, βλ. ΟΟΣΑ: *Employment outlook*, September 1983). Μολονότι δε οι περισσότερες μερικές απασχολήσεις αναφέρονται ακόμα στο γυναικείο πληθυσμό, η τάση γενίκευσης του φαινομένου είναι προφανής. Σε συνδυασμό με την προσωρινή απασχόληση, που είναι πολύ δυσκολότερο να αποτυπωθεί στατιστικά και να ερμηνευθεί κοινωνιολογικά, είναι φανερό ότι η παραδοχή της γενικευμένης *μονοαπασχόλησης* πρέπει να αναθεωρηθεί.

11. Ήδη από την εποχή της «χρυσής» δεκαετίας του '60, είχε αρχίσει να τίθεται το ζήτημα του «εγγυημένου εισοδήματος», ως ενδεχόμενης μελλοντικής μεταρρύθμισης. (Βλ. π.χ. Robert Theobald (Ed.) *The guaranteed income: Next step in socioeconomic evolution?*. New York, Doubleday, 1966) και Garth L. Mangum (Ed.) *The manpower revolution: Its policy consequences*. (Excerpts from senate hearings before the Clark subcommittee, N. York, 1965), όπου και το βασικό πρόβλημα (που φυσικά δεν διατυπώνεται έτσι) ήταν ο προσδιορισμός του «κατάλοιπου ανασφάλειας» που έπρεπε να επιβαρύνει τον επιδοτούμενο μη εργαζόμενο και που εκφράζονταν με την *μεθόδευση της αναγκαίας υποβάθμισης* του επιδόματος σε σχέση με τον τρέχοντα μισθό. Η υποβάθμιση, στο πλαίσιο της

προβληματικής αυτής, υποκαθιστά τον «απόλυτο» κοινωνικό εξαναγκασμό προς εργασία, που συγκροτεί την καθαρή οικονομική βία, χωρίς την οποία το σύστημα θα κινδύνευε να καταρρεύσει. Έτσι, προτάθηκαν μια σειρά από μέτρα που κατατείνουν στον συμβιβασμό του εξαναγκασμού προς εργασία και της γενικής εξασφάλισης, όπου η *αναγκαία οικονομική και κοινωνική υποβάθμιση* του επιδοτούμενου συναρτάται με τη συγκυρία και την διαφαινόμενη επίπτωσή της στη συμπεριφορά των κοινωνιών. Χαρακτηριστικά ο J. K. Galbraith πρότεινε ένα σύστημα «κυκλικά διαβαθμιζόμενης αποζημίωσης» (*cyclically graduated compensation*), υπό το κράτος της οποίας τα επιδόματα θα έπεφταν, σε περιόδους πλήρους απασχόλησης, και θα ανέβαιναν, σε περιόδους ανεργίας, οπότε και θα πλησίαζαν το ύψος των μισθών. Η σκοπιμότητα της φαινομενικά παράδοξης αυτής πρότασης είναι ότι η γενική αβεβαιότητα των περιόδων ανεργίας θα αποτελούσε πρόσθετο κίνητρο για την επιδίωξη μόνιμης μισθωτής απασχόλησης (J. K. Galbraith: *The affluent society*. London, 1962, σελ. 240 επ.).

Με την κρίση βέβαια, οι συζητήσεις αυτές σταμάτησαν. Το ίδιο όμως το γεγονός ότι το πρόβλημα είχε τεθεί, και μάλιστα με ενάργεια, δείχνει και τη σημασία ενός ζητήματος που δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο επαρκούς επεξεργασίας.

12. Στο σημείο αυτό μεγάλη εμβέλεια έχει η έννοια της «σχετικής στέρησης» που διατυπώθηκε στο πλαίσιο της εμπειρικής διερεύνησης των στάσεων της αγγλικής εργατικής τάξης. (W. G. Runciman: *Relative Deprivation and social justice: a study of attitudes to social inequality in 20th century England*. Harmondsworth, 1972).

κές μαρξιστικές αναλύσεις ισχύουν απαρασάλευτα. Αλλά οι καπιταλιστικές παραγωγικές σχέσεις δεν είναι κατ' ανάγκην αδιανόητες χωρίς δομημένο και «αναγκαστικό» προλεταριάτο. Ίσως να είναι δυνατόν να φανταστεί κανείς έναν καπιταλισμό με πολύ περιπλοκότερες, πιο εσωτερικοποιημένες, πιο αντιφατικές και λιγότερο ευθέως καταναγκαστικές μορφές τιθάσσευσης της εργατικής δύναμης. Δεν βρισκόμαστε, βέβαια, εκεί. Αλλά τα ερωτήματα είναι, νομίζω, θεμιτά και από κάθε άποψη «καυτά», στο μέτρο που η τυχόν αναγνώριση της σημασίας τους έχει σοβαρές πολιτικές και ιδεολογικές προεκτάσεις και επηρεάζει τις μητρες που θα επιλεγούν για την ταξινόμηση και ερμηνεία της «κοινωνικής πραγματικότητας». Τοσοῦτο μάλλον που από ό,τι ξέρω, δεν έχουν τεθεί, τόσο στο πλαίσιο του τεχνοκρατικού προσανατολισμού εμπειρικών περιγραφών, όσο και από εκείνους που παραμένουν δέσμιοι μιας αξιωματικά μονοσήμαντης αντιμετώπισης της κοινωνικής ένταξης.

Δεύτερο, και συναρτημένο, ερώτημα τίθεται σε σχέση με τον ίδιο τον φορέα που λαμβάνεται ως βάση της ανάλυσης. Μέσα στην παράδοση της ατομοκεντρικής και μοναδοποιημένης αστικής ιδεολογίας —που στο σημείο αυτό υιοθετήθηκε και από τον μαρξιστικό λόγο— αμετακίνητο κέντρο της αναλυτικής ερμηνείας της καπιταλιστικής κοινωνίας παραμένει αμετάλλακτα το άτομο. Η ατομική ιδιοκτησία, η σύμβαση εργασίας, το ατομικό δικαίωμα, η ατομική δέσμευση και η ατομική υποχρέωση αποτελούν πράγματι τους ακρογωνιαίους λίθους της αστικοκαπιταλιστικής κοινωνικοοικονομικής οργάνωσης. Αν υπάρχουν επιβιώσεις άλλων προκαπιταλιστικών μορφών, τόσο στην ύπαιθρο και στην μικρή γεωργία όσο και στην οικιακή κοινότητα ως μονάδα οικιακής παραγωγής και κατανάλωσης¹³, είναι γεγονός ότι η θεωρητικοποίηση των «προς τα έξω» κοινωνικών σχέσεων των οικονομικών φορέων παραμένει ατομοκεντρική. Είναι, όμως, ολοένα περισσότερο φανερό, ότι από τη στιγμή που η διαδικασία «απόλυτης» προλεταριοποίησης έχει ανασταλεί, αν δεν έχει αναστραφεί, η οικιακή κοινότητα εί-

ναι κάτι πολύ περισσότερο από μια απλή μονάδα οικιακής παραγωγής και κατανάλωσης, και ότι συγκροτεί μία, συχνά αποφασιστικής εμβελείας, μονάδα κοινωνικο-οικονομικού προγραμματισμού έξω από τα πλαίσιά της. Είναι βέβαια φανερό ότι η μη ταύτιση ανάμεσα στο άτομο, τυπικό φορέα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, και στην οικογένεια, ως συλλογικό «τόπο» αποφάσεων οικονομικού προγραμματισμού, στο πλαίσιο του οποίου η συλλογικότητα και η αλληλοκάλυψη δεν είναι δυνατόν να λειτουργήσουν με την τυπική «συμβασιακή» μορφή, οδηγεί σε αντιφάσεις και πιθανότατα σε κάθε λογής κοινωνικές εντάσεις. Ωστόσο, είναι αναμφίβολη η κοινωνιολογική ενάργεια της «οικογένειας», —που και αυτή φυσικά είναι πολύ δύσκολο να ορισθεί—, ως ιδιαίτερου τύπου συλλογικών στρατηγικών επιλογών πολύ περισσότερο μάλιστα στο πλαίσιο κοινωνιών όπου, έχει αρχίσει να επικρατεί μια «πολυσθενής» και πολυδιάστατη κοινωνικοοικονομική ενσωμάτωση¹⁴.

Δεν είναι ίσως υπερβολικό να μιλήσει κανείς για μια κάποια νεοπροσδιοριζόμενη μορφή στρατηγικής και προγραμματισμού του καλύτερου δυνατού συνδυασμού της οικογενειακής παραγωγικής βάσης (κεφάλαιο ο,τιδήποτε τύπου, γη, κτλ.) με την αθροιστική οικογενειακή εργασιακή ή και «απασχολητική» δύναμη, και μάλιστα στο πλαίσιο των κοινωνικών σχηματισμών όπου η «καθαρή» οικονομική βία έχει αρχίσει να χάνει τον απόλυτο χαρακτήρα της.

Στο μέτρο που ο συνδυασμός των εισοδηματοφόρων συντελεστών εμφανίζεται ως εύπλαστος και προσαρμόσιμος στις μεταβαλλόμενες περιστάσεις, οδηγούμαστε σε μια στρατηγική προτίμηση λύσεων με τη μικρότερη δυνατή «δέσμευση» των συντελεστών αυτών, έτσι ώστε να είναι πρακτικά δυνατή η ταχεία αναπροσαρμογή των επιλογών. (Άλλο το ζήτημα της εσωτερικής διανομής του οικογενειακού προϊόντος, που αποτελεί ειδικό πρόβλημα για διερεύνηση και για κοινωνιολογική ανάλυση). Είναι, λοιπόν, πιθανό να βρισκόμαστε μπροστά σε μια διαδικασία βαθμιαίας «απομοναδοποίησης» των οικονομι-

13. Βλ. αντι άλλων Claude Meillassoux: *Femmes, greniers et capitaux*, Paris, 1977.

14. Η θεμελιακή σημασία της οικογένειας ως τύπου αναπαραγωγής των ταξικών σχέσεων επισημαίνεται για πρώτη φορά από ότι ξέρω από τον Joseph Schumpeter στο εξαιρετικά ενδιαφέρον και πάντα επίκαιρο βιβλίο του *Imperialism and social classes* (Αγγλική μετάφραση με εισαγωγή του Paul Sweezy, N. York, 1951, σελ. 148 επ.). Από τις νεώτερες εργασίες παραπέμπω και πάλι στην εργασία του Daniel Bertaux: *Destins personnels et structures de classe*, Paris, 1977, σελ. 61 επ. που βρίθει από εύστοχες παρατηρήσεις, πάντοτε όμως στο πλαίσιο μιας μονοσήμαντης, οικογενειακής ταξινομητικής μήτρας.

15. Πρβλ. Jacques Attali: *Histoires du temps*, Paris, 1982, σελ. 288.

16. Ακόμα μια φορά, στο σημείο αυτό οι διαδικασίες υπήρξαν απρόσμενες. Η αύξουσα παρεμβατικότητα του κράτους, το υψηλό κόστος των ασφαλίσεων, η συμπίεση των περιθωρίων κέρδους, κτλ. οδήγησαν το κεφάλαιο (ή τουλάχιστον ορισμένες μερίδες του) στην αναζήτηση νέων «φθηνότερων» μορφών απασχόλησης εργατικής δύναμης. Η εργασία στο σπίτι, η προσωρινή και η μαύρη εργασία, που είναι ίσως λιγότερο «παραγωγικές», είναι, όμως, και πολύ φθηνότερες. Παράλληλα, όμως, για ορισμένους εργαζόμενους (που έχουν άλλες πηγές μερικής εξασφάλισης) οι μορφές αυτές είναι λιγότερο καταπιεστικές στο μέτρο που η εργασιακή πειθαρχία είναι προφανώς χαλαρότερη. Με την έννοια αυτή, ο μισθωτός «με το κομμάτι», που έχει και «άλλες» εισοδηματικές πηγές, ατομικές ή οικογενειακές, επιλέγει, ως ένα βαθμό, τον χρόνο και την ένταση της απασχόλησης του στο πλαίσιο της ευρύτερης πολυσχιδούς κοινωνικής του δραστηριότητας. Είναι βέβαια άγνωστη η έκταση στην οποία οι νέες μορφές έχουν διεισδύσει. Είναι όμως σίγουρο ότι είναι πολύ ευρύτερη από το παρελθόν. Το φαινόμενο έχει πολύ μελετηθεί στην Ιταλία. Βλ. εκ. Suzanne Berger: «*The uses of the traditional sector in Italy: Why declining classes survive*» στο F. Bechhofer / B. Elliot (Ed.) «*The petite bourgeoisie: Comparative studies of the uneasy stratum*». London, MacMillan, 1981, σελ. 71 επ. βλ. επίσης Carlo Carboni: «*Elementi per uno studio su stato e classi sociali*», *Rassegna ita-*

liana di sociologia, XXIII, τ. 2 (1982), σελ. 201 επ., όπου και εκτενής βιβλιογραφία).

17. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται το φαινόμενο της «άρνησης της κοινωνικής εργασίας», που επισημαίνεται από τον Andre Gorz (*Adieux au proletariat. Au dela du socialisme*, Paris, 1982, σελ. 108) και που εκφράζεται με την ταχύτατη εναλλαγή των δραστηριοτήτων, με την εγγενή προσωρινότητα των απασχολήσεων και με την τάση για την ανατροπή του γενικά εσωτερικευμένου εξαναγκασμού για εργασία. Σωστά επισημαίνει ο Gorz ότι στις περιπτώσεις αυτές δεν μπορούμε καν να μιλάμε για «εργαζόμενους», με την τυπική έννοια του όρου, ούτε όμως και για «άνεργους». Αντίθετα, όμως, με το παραδοσιακό «λούμπεν-προλεταριάτο», οι «αρνούμενοι να εργασθούν κοινωνικά», —που είναι πολύ περισσότεροι από ότι φαίνεται εκ πρώτης όψεως, κυρίως ανάμεσα στους νέους, —είναι «νόμιμα» ενσωματωμένοι στις διαδικασίες ροής του πλεονάσματος, μέσα από προβλεπτές και αναγνωρισμένες μορφές προσωρινής απασχόλησης. (Βλ. επίσης Bertrand Bellon: *Le volant de main d'oeuvre*, Paris, 1975, σελ. 102. επ.). Το γεγονός ότι η διαδικασία αυτή συνδέεται με την γενικά διαφαινόμενη τάση διαίρεσης της αγοράς εργασίας, και των «θέσεων» σε σταθερές και σχετικά καλοπληρωμένες μορφές απασχόλησης, που αντιπαράτιθενται με τις προσωρινές, μερικές και ασταθείς μορφές, θέτει βέβαια σοβαρά προβλήματα που συνδέονται με την κατάτμηση της αγοράς εργασίας σε ολοένα και πιο ευδιάκριτα υποσύνολα. (Για τα ζητήματα αυτά βλ., π.χ., τις εργασίες των M. Ploze και D. Gordon, E. Reich και Edwards). Στο πλαίσιο ακριβώς αυτό οι «άνεργοι» παύουν να αποτελούν ομοιογενή και σαφή κοινωνική κατηγορία. Πολλές μελέτες δείχνουν το μέτρο στο οποίο η ίδια η αντιμετώπιση της ανεργίας από μέρους των κοινωνικών υποκειμένων που την «υφίστανται», εξαρτάται από τον ορισμό που η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα χρησιμοποιεί για το «επάγγελμα» την «απασχόληση» και το «εισόδημα», έναν ορισμό που συναρτάται, με τη σειρά του, με το φύλο, την ηλικία, την κοινωνική προέλευση και την εν γένει κοινωνική οικονομική και εκπαιδευτική κατάσταση των κοινωνικών φορέων, που παράγουν και αναπαράγουν ολοένα και πιο διαφο-

κών φορέων και στην εμφάνιση εντελώς νέων μορφών συλλογικής οικογενειακής αλληλεγγύης και αλληλοδέσμευσης. Και είναι ίσως λογικό να σκεφτούμε, ότι η διαδικασία αυτή έρχεται σε αντίφαση με τη γενικότερη γνωστή διαδικασία κοινωνικο-δεολογικής μοναδοποίησης, που χαρακτηρίζει την κυριαρχία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής — μια αντίφαση, οι προεκτάσεις της οποίας, προς το παρόν τουλάχιστον, είναι εντελώς άδηλες. Είναι επίσης πιθανό, ότι το φαινόμενο αυτό πρέπει να εμφανίζεται κατ' εξοχήν στα κοινωνικά εκείνα στρώματα, όπου, για οποιουσδήποτε λόγους, εμφανίζονται αντικειμενικά αύξουσες δυνατότητες μεγιστοποίησης της οικογενειακής διαθεσιμότητας, όπου δηλαδή η πολυσθενής οικογενειακή ομάδα θα παρουσιάζει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα απέναντι στον παραδοσιακό μοναδοποιημένο HOMO ECONOMICUS, που κατ' ανάγκην είναι πολύ λιγότερο ευλύγιστος, είτε ως «πλήρης» προλετάριος, είτε ως δυνάμει μικροαστός.

Ένας νέος τέτοιου τύπου οικογενειακός προγραμματισμός αποτελεί, ίσως, βασικό στοιχείο δόμησης ενός σύγχρονου αναγεννώμενου «αναρχικού» μικροαστισμού. Η διαφαινόμενη, μερική έστω, υποκατάσταση της οικογένειας στο άτομο και της πολυδραστηριότητας στη μονοδραστηριότητα, που μοιάζει να διαφοροποιεί τον νέο αυτόν ανθρωπολογικό τύπο σε σχέση με τον παραδοσιακό του προκάτοχο, μπορεί να θεωρηθεί, ανάμεσα στα άλλα, και σαν λειτουργική απάντηση του φθίνοντος παραδοσιακού μικροαστισμού στο πλαίσιο της σημερινής κρατικομονοπωλιακής μορφής οργάνωσης των παραγωγικών σχέσεων. Μπροστά στον ανταγωνισμό του μεγάλου κεφαλαίου, και στην ασφυκτική διακανονιστική και καθηλωτική παρέμβαση του κράτους, οι περισσότεροι παγιωμένοι κλάδοι μικρομεσαίων επιχειρήσεων απειλούνται στην οικονομική τους επιβίωση. Στην ίδια κατεύθυνση θα ωθούν ίσως και μια σειρά από τεχνολογικές εξελίξεις, που καθιστούν πολύ πιο ευλύγιστο τον διαχωρισμό του χρόνου ανάμεσα σε «χρόνο εργα-

σίας» και «χρόνοσχόλης». Η διαχείριση του οικογενειακού χρόνου και του οικογενειακού προϋπολογισμού είναι διαδικασίες συντονισμένες και εκλογικεύσιμες για ολόένα ευρύτερα κοινωνικά στρώματα¹⁵.

Οι αποφασιστικοί βέβαια παράγοντες της εμφάνισης των φαινομένων αυτών θα πρέπει να αναζητηθούν στη γενικότερη εξέλιξη του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας και στη μεταβολή των γενικότερων συνθηκών που την διέπουν. Αποφασιστικής σημασίας είναι το αναμφισβήτητο νέο γεγονός, ότι οι κυρίαρχες μορφές κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας οδηγούν στην ολόένα ευρύτερη κατασκευή «προσωρινών» ή «μερικών» ταξικών θέσεων.

Οι μισθωτές θέσεις στην παραγωγή και στις υπηρεσίες συντίθενται από ένα αυξανόμενο ποσοστό «ρευστών» και ακαθήλων θέσεων¹⁶. Το ίδιο συμβαίνει στις ανεξάρτητες μικροαστικές επιχειρήσεις που δεν συγκροτούνται πάντα γύρω από ένα μόνιμο «κατάστημα», που να εμπεριέχει την ανάγκη της κοινωνικής και «χωροχρονικής» καθήλωσης του μικροεπιχειρηματία. Οι λόγοι είναι προφανώς πολλαπλοί: Τεράστια διόγκωση του τριτογενούς τομέα, αύξηση της κατανάλωσης, ταχύτητα κίνησης του χρήματος, μείωση των ωρών εργασίας, επέκταση των εποχιακών δραστηριοτήτων, πρωτοφανής αύξηση της οριζόντιας κινητικότητας, της ταχύτητας της πληροφόρησης και της εκποίκισης των αναγκών. Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός της καθολικής εμπορευματοποίησης των ανθρώπινων συναλλαγών — νόμιμων ή «έκνομων» — και του συνακόλουθου πολλαπλασιασμού των «τομέων» όπου κυκλοφορούν τα ανταλλακτικά μέσα. Αποφασιστικής σημασίας είναι και συντρέχουσες μεταβολές των νοοτροπιών και των στάσεων απέναντι στην εργασία, στην «επιβίωση» και στις σχέσεις ανάμεσα στις παραμέτρους αυτές¹⁷, κυρίως ανάμεσα στους νέους¹⁸. Τον πιο θεμελιακό όμως ρόλο τον έπαιξε, νομίζω, ο πρωτόφαντος ρόλος της κρατικής παρέμβασης, που έχει οδη-

ροποιημένες συλλογικές παραστάσεις ως προς την εργασία, την απασχόληση, και τις συνέπειες της έλλειψής της. (βλ. π.χ. Gabrielle Balazs: *Les facteurs et les formes de l' experience du chomage*, Actes de la recherche, No 50, 1983, σελ. 69 επ.).

18. Μπορεί κανείς να αναρωτηθεί για το κατά πόσον οι θεμελιακά αντίθετες στάσεις που φαίνεται να διαφοροποιούν τις μορφές κοινωνικής ενσωμάτωσης των νέων από εκείνες των πρεσβύτερων, είναι απλές συναρτήσεις των συγκυριακών παραμέτρων του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας ή συνδέονται με βαθύτερες πολιτισμικές τομές. Άσχετα όμως με το πρόβλημα αυτό, που οδηγεί στο καυτό — και μη απαντήσιμο — ερώτημα του βαθμού στον οποίο βρισκόμαστε μπροστά σε φαινόμενα που προσιωνίζουν μια γενικευμένη μεταβολή των κυρίαρχων μορφών κοινωνικής και εργασιακής ένταξης, είναι γεγονός ότι οι «νέοι», — κατηγορία προφανώς εξαιρετικά προβληματική —, εμφανίζονται να «αντιστέκονται» σθεναρά σε οποιαδήποτε παραδοσιακή στατιστική κατηγοριοποίηση και ταξινόμηση. Τα «κοινόβια» και οι ευκαιριακές κατοικίες αποδυναμώνουν την έννοια του νοικοκυριού, οι βραχυχρόνιες συμβιώσεις υπονομεύουν την κατηγορία της οικογένειας, οι προσωρινές και ευκαιριακές απασχολήσεις, σε διαφορετικούς τομείς, υποσκάπτουν, αν δεν εξουδετερώνουν, όχι μόνον την θεμελιακή διάκριση ανάμεσα σε ενεργό και μη ενεργό πληθυσμό, αλλά και την ακόμα πιο θεμελιακή, και ιδεολογικά φορτισμένη, νοητική κατασκευή του «επαγγέλματος». Σε μια ευρύτερη κλίμακα, είναι πιθανόν ότι οι επιταγές της ποσοτικής καταγραφής, — που οροθετούν οποιαδήποτε στατιστική κατηγοριοποίηση —, έρχονται σε προϊούσα αντίθεση με την αναδυόμενη «ρευστότητα» που χαρακτηρίζει όχι μόνον πολλές «απασχολήσεις», αλλά και τις αντίστοιχες κοσμοπαραστάσεις. (Παράβαλε τις εξαιρετικά ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις του Laurent Thevenot: *Une jeunesse difficile. Les fonctions sociales du flou et de la rigueur dans les classements* στο Actes de la recherche en sciences sociales, No 26-27 (1979), σελ. 3-18). Έτσι τίθεται και ο θέμα του κατά πόσον οι ίδιες οι λεγόμενες «κοινωνικο-επαγγελματικές κατηγορίες», που κατάσκευάστηκαν κοινωνικά και

κρυσταλλώθηκαν νοηματικά στο πλαίσιο μιας εν πολλοίς εσκεμμένης, και πάντως σαφέστατα φορτισμένης, διαδικασίας τυποποίησης και «βάπτισης» συχνά ετερόκλητων δραστηριοτήτων, έχουν αρχίσει να «υποχωρούν», ή τουλάχιστον να ατονούν, όσον αφορά την κοινωνική επιτακτικότητα των συλλογικών παραστάσεων και των φαντασιακών προβολών που τις κατέστησαν αναγκαίες. Αντίθετα με την «τέχνη» των προκαπιταλιστικών κοινωνιών, που αναφέρεται σε μια, συνήθως σωματειακά οργανωμένη, πείρα και επιδεξιότητα στην εκτέλεση συγκεκριμένων εργασιών, το «επάγγελμα», ως ιστορική κατηγορία, συνδέεται καθαρά και με μια ιεραρχική άρθρωση των ειδικοτήτων στο πλαίσιο ενός, αχνού έστω, στρωματικού φάσματος. Η διαδικασία δόμησης των επαγγελματικών κατηγοριών που καλούνταν να συγκροτήσουν τις «μεσαίες τάξεις, εδραζόταν έτσι, ανάμεσα στα άλλα, στη σαφή πολιτικοιδεολογική βούληση υποστασιοποίησης και ταξικής καθήλωσης των υπο κρυστάλλωση ονομαστικών κοινωνικών κατηγοριών. (βλ. Luc Boltanski: *Les cadres*, Paris, 1982· του ίδιου: *Taxinomies sociales et luttes de classes. La mobilisation de la "classe moyenne" et l' invention des "cadres"*. Actes de la recherche en sciences sociales, No 29 (1979), σελ. 75 επ.).

Απομένει ανοικτό το ερώτημα, κατά πόσο βρισκόμαστε στην αυγή μια αναστροφής των ιδεολογικο-φαντασιακών σηματοδοτήσεων της επαγγελματικής κατάστασης και της συνακόλουθης κοινωνικής ταυτότητας, και συνεπώς μπροστά σε μια ενδεχόμενη διαδικασία «απο-υποστασιοποίησης» των δομούμενων κατηγοριών. Η κοσμικοποίηση της «κλήσης» που, όπως επισήμανε ο Max Weber, βρισκόταν στη βάση του νέου καπιταλιστικού εργασιακού ήθους, ανήκει πια, ίσως, ολότελα στο παρελθόν. Το άτομο θα τείνει έτσι στο να συγκεντρώνει την ανάγκη του για αναζήτηση νοήματος και ταυτότητας αποκλειστικά στη λεγόμενη ιδιωτική σφαίρα, με αποτέλεσμα την πλήρη αποσηματοδότηση του επαγγέλματος ως κεντρικής σημασιογόνας μήτρας, με προεκτάσεις προφανώς πολλαπλές και απροσμέτρητες. (παράβαλε τις παρατηρήσεις του Peter Berger: *The Human shape of work*, N. York, σ. 211 κ.ε.). Βρισκόμαστε ίσως λοιπόν σε μια φάση όπου ο καπιταλιστικός

γήσει σε τεράστιες ανακατατάξεις στη ροή της κατανομής του πλεονάσματος. Πράγματι, το βασικό δομικό χαρακτηριστικό του ύστερου καπιταλισμού είναι η αύξουσα και «ολοκληρωτικά» παρούσα κρατική παρέμβαση. Σε αναφορά με τα προηγούμενα αυτή εκφράζεται με δύο τρόπους:

Π ρ ώ τ ο ν, με την τεράστια διόγκωση του «κράτους παροχών» που ενισχύει την δυνατότητα των «κατώτερων» λαϊκών στρωμάτων του πληθυσμού, να αντλούν πάσης φύσεως οφέλη, σε σημείο ώστε να είναι πια δύσκολο να πεθάνει κανείς της πείνας στα αναπτυγμένα, τουλάχιστον, καπιταλιστικά κράτη. Σε τελευταία ανάλυση, όλες οι αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες έχουν εξαναγκασθεί να θεσπίσουν ολοένα ευρύτερα και πιο περίπλοκα συστήματα κοινωνικής και οικονομικής εξασφάλισης των «αδύναμων», αλλά και εκείνων που καταφέρνουν να εμφανίζονται ως τέτοιοι.

Και δε ύ τ ε ρ ο ν, με την τερατώδη διόγκωση του δημοσιονομικού και παρεμβατικού διακανονιστικού καταναγκασμού που ασκεί το κράτος, στην προσπάθειά του να οικειοποιηθεί ένα ολοένα μεγαλύτερο μέρος του πλεονάσματος το οποίο στη συνέχεια αναδιανέμεται.

Στο πλαίσιο αυτό, είναι πολύ φυσικό το σύνολο των οικονομικο-κοινωνικών φορέων να επιδιώκει να βρει τελεσφόρες στρατηγικές *αντίστασης* κατά της κρατικής απόσπασης και παρέμβασης και, ταυτόχρονα, στρατηγικές *οικειοποίησης* των παροχών και ωφελημάτων. Έτσι θα πρέπει να ερμηνευθεί και η εμφάνιση και άνθιση της λεγόμενης *παραοικονομίας*, που δεν είναι τίποτε άλλο από μια οργανωμένη σειρά δραστηριοτήτων, που υλοποιείται, ανεπίσημα ή κρυφά, από τον κρατικό έλεγχο, με κύριο ή μόνο σκοπό την αποφυγή της φορολογικής αφαίμαξης και την απαλλαγή από οποιουδήποτε τύπου κρατικών εξαναγκασμούς και διακανονισμούς¹⁹ και που, ταυτόχρονα, επιτρέπει την άντληση πολλαπλών ωφελημάτων από την κρατική αναδιανομή. Η παραοικονομία, λοιπόν, είναι συγκεκριμένη στρατηγική απάντηση των μικρομεσαίων οικονομικών φορέων στη μείωση των περιθωρίων ευλυγισίας και κέρδους, που θα υπήρχαν ίσως χωρίς το πανταχού παρόν κρατικό μάτι και το μακρύ του χέρι. Χαρακτηριστικά, η παραοικονομία είναι φαινόμενο νεώτατο, που δεν είχε λόγο να υπάρξει προτού η κρατική παρέμβαση γενικευθεί τόσο, ώστε να εμφανίζεται ως επαχθής και ως δυσβάστακτη, προτού δηλαδή ολόκληρες κοινωνικές κατηγορίες εντεινουν μια, σε τελευταία ανάλυση, *ταξική* πάλη εναντίον των μηχανισμών που απειλού-

σαν τα συμφέροντά τους, και έμμεσα εναντίον των κοινωνικών κατηγοριών που οφελούνται από την κρατική αφαίμαξη —κατηγοριών με τις οποίες δεν αποκλείεται και να ταυτίζονται, τουλάχιστον μερικά²⁰.

Με την έννοια αυτή, η άνθιση του πολυσθενούς οικογενειακού μικροαστισμού είναι φαινόμενο στενά δεμένο με την εμφάνιση της παραοικονομίας. Και είναι πιθανό, ότι τα φαινόμενα αυτά πρέπει να έχουν την τάση να διογκώνονται, όταν βρισκόμαστε μπροστά σε μια *ταυτόχρονη* ανακοπή του ρυθμού αύξησης των μισθών, σε όλα τα επίπεδα και σε όλες τις κατηγορίες, και στην αύξουσα παρέμβαση του κράτους.

Η ανθηρή δυναμική του κράτους πρόνοιας άρχισε να εξασθενίζει στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης και της δημοσιονομικής κρίσης του κράτους. Το «κράτος παροχών» εξακολουθεί όμως να λειτουργεί, γι' αυτό και μία από τις αμετακίνητες συντεταγμένες της μικρομεσαίας οικογενειακής στρατηγικής συνίσταται στη μεγιστοποίηση της άντλησης παροχών και ωφελημάτων, από τα οποία η κρατική απασχόληση δεν είναι φυσικά παρά ένα. Αλλά, ταυτόχρονα, ο πολλαπλασιασμός των κρυφών εισοδηματοφόρων δραστηριοτήτων στο ίδιο αυτό πλαίσιο, και σε συνδυασμό με τις κρατικές παροχές, συγκροτεί τον παραπληρωματικό στρατηγικό άξονα της ίδιας ενιαίας στρατηγικής. Ευέλικτη πολυδραστηριότητα και κρατικοδιαίτη ασφάλεια εξασφαλίζουν έτσι την δομική μεγιστοποίησή της εν δυνάμει οικογενειακής κοινωνικής εξασφάλισης ή ανέλιξης. Το κράτος-προστάτης, από το οποίο τρεφόμαστε, και το κράτος-μπαμπούλας, από το οποίο κρυβόμαστε, οροθετούν τις δύο όψεις του Ιανού που εκφράζεται με μια, φαινομενικά μόνον, αντιφατική κρατολατρεία και κρατοφοβία. Έτσι, έστω και έμμεσα, το νέο καπιταλιστικό κράτος συνέβαλε αποφασιστικά στην δημιουργία νέων ταξικών μορφωμάτων και νεόφαντων ταξικών κρυσταλλώσεων· κρυσταλλώσεων που επιτάσσουν, αν μη τι άλλο, τη ριζική αναθεώρηση της μονοσήμαντης αντιμετώπισης των κοινωνικών υποκειμένων ως φορέων μιας και μοναδικής ταξικής θέσης.

Το υπερπαρεμβατικό και υπερπροστατευτικό κράτος γέννησε, έτσι, ένα νέο κοινωνικό «τέρας», που δεν μπορεί παρά να υπονομεύει τις κοινωνικοοικονομικές παραμέτρους που το κυφόρησαν. Ακόμα μια πονηρία της ιστορίας, ακόμα μια κοινωνιολογική αφέλεια των προγραμματιστών, των ιδεολόγων και των προφητών.

τρόπος παραγωγής αναπροσαρμόζει γοργά τις μορφές άσκησης της αποκλειστικά οικονομικής βίας που οροθετεί τις καπιταλιστικές παραγωγικές σχέσεις. (Για το τεράστιο αυτό ζήτημα βλ. ενδεικτικά το συλλογικό έργο *La division du travail. Colloque de Dourdau*, Paris, Gallilée, 1978, και ειδικότερα τα κείμενα των Robert Linhart και Benjamin Coriat).

19. Η αύξουσα τάση του κράτους να θεσμοθετεί ολοένα και λεπτομερέστερες μορφές διεύθετης και διακανονισμού των κοινωνικών σχέσεων, χωρίς ταυτόχρονα να είναι σε θέση να τις επιβάλλει δυναμικά, τουλάχιστον στην ευρύτητα που θα επιθυμούσε, έχει σημαντικές προεκτάσεις. Διότι, πρακτικά, με αυτό τον τρόπο όχι μόνο δεν εξαφανίζονται οι «α-νομικές» σχέσεις και συμπεριφορές που επιδιώκεται να καλουπωθούν και να τιθασσευθούν· αντίθετα, και απρόσμενα ίσως, ονοματίζονται, δομούνται, συγκροτούνται και «καταξιώνονται». Ορίζοντας την κανονική, θεμιτή και σύννομη συμπεριφορά, το Κράτος *παράγει* την εξωνομική, την παράνομη και την άτυπη μορφοποίηση των αποκλινουσών κρυσταλλώσεων. Θέλοντας να κατηγοριοποιήσει τους κοινωνούς, να τους ελέγξει μέσα από τη θεσμική και κοινωνική τους καθήλωση σε ένα ρόλο, και *μην πετυχαίνοντας* το, το Κράτος *παράγει* τον φοροφυγάδα, τον κομπιναδόρο και τον περιθωριακό, παράγει τον νέο πολυσθενή μικροαστό, εξωθώντας τους να ονοματίσουν τις συμπεριφορές τους, να εκλεπτύνουν τις τακτικές τους και να εκλογικεύσουν τις παραστάσεις που αναπτύσσουν σε σχέση με την κοινωνική

τους λειτουργία. Στο βαθμό που δεν υπήρξε, —ακόμα;— δυνατή η ολοκληρωτική αποπομπή τους από το κυρίαρχο σύστημα των αποδεκτών «κανόνων», οι «παρανομοποιημένες» η απλώς «ανέντακτες» συμπεριφορές, που σε άλλες εποχές οδήγησαν στην κοινωνικο-ιδεολογική κατασκευή του «εγκλήματος» (παράβαλε τις αναλύσεις του M. Foucault κυρίως στο έργο του *Surveiller et punir*, Paris, 1975, σ. 261 επ.), οδηγούν, σήμερα, στη γενικότερη υποχώρηση της εμβέλειας του νόμου και της κρατικής αποτελεσματικότητας. Η ίδια η περιπλοκότητα των ρυθμίσεων διευκολύνει την αποφυγή τους. Στο σημείο αυτό, βρισκόμαστε μπροστά σε μιαν αύξουσα αντίφαση ανάμεσα στην τάση ολοκληρωτικής ρύθμισης και στην πολιτικο-ιδεολογική αδυναμία και δυσκολία επιβολής των ρυθμίσεων αυτών χωρίς την πλήρη ολοκληρωτικοποίηση της κοινωνίας. Η τεχνική δυνατότητα πλήρους παρακολούθησης των πολιτών είναι σήμερα δυνατή χάρις στα νέα ηλεκτρονικά μέσα. (Φυσικά και εκεί υπάρχουν «αντίκολλα»). Αλλά η πολιτική αντίσταση στην εισβολή των νέων τεχνικών παρακολούθησης και αρχαιοθέτησης του συνόλου του πληθυσμού είναι ακόμα σθεναρή. Ίσως στο σημείο αυτό ακριβώς να παιχθεί και ένα από τα σημαντικότερα πολιτικά στοιχεία του προσεχούς μέλλοντος.

20. Το φαινόμενο αυτό θα έπρεπε να αντιμετωπισθεί στο πλαίσιο της προβληματικής που προτείνει ο Wright (βλ. παραπάνω, υποσημ. 7), και δείχνει πόσο ανεπαρκής και σχηματική είναι η αξιωματική *παράδοχη* μονόροπων και αυτονόητων ταξικών συμφερόντων.

Πολιτιστικά και πάσης Ελλάδος

Πριν από σας και τις προγραμματισμένες μετακινήσεις σας —διακοπές, επαγγελματικά ταξίδια, επισκέψεις στα πατρογονικά σας κτλ.— έχουν σκεφτεί άλλοι για την ικανοποίηση των πνευματικών σας αναγκών, όπου και αν βρεθείτε. Κατά βάθος αδιαφορείτε: η γυάλινη οθόνη προσφέρει ήδη το συγκλονιστικότερο θέαμα. Οι Ολυμπιακοί, ελπίζουμε να μην διαφωνείτε, είναι ό,τι περιμέναμε και ό,τι μας ταιριάζει για τη μέθεξη στην καθολική πνευματικότητα —κι ας έχουν εμπορευματοποιηθεί, κι ας έχουν γίνει πεδίο ανταγωνισμού των υπερδυνάμεων. Στο πείσμα αυτού του γεγονότος, εμείς με **ά λ λ α** θα ασχοληθούμε: με το πολιτιστικό μπουμ του καλοκαιριού πουσαν επιδημία έχει απλωθεί σ' όλην τη χώρα.

Ο αντιρρητικός τόνος δεν μας έχει κατακτήσει και ούτε έχουμε την πρόθεση να ακυρώσουμε εξ αρχής, μίαν απόπειρα που είναι πολύ πιθανόν να αποδώσει καρπούς. Μήπως, όμως, είναι σκόπιμο να αναζητήσουμε προγράμματα, κίνητρα, μηχανισμούς, πρόσωπα και τέλος, να ψηλαφήσουμε στα ίδια τα συμβαίνοντα και αφού συλλέξουμε τις μαρτυρίες, να μπορέσουμε να αξιολογήσουμε το φαινόμενο «πολιτιστικό καλοκαίρι του 1984»;

Κατ' αρχήν οφείλουμε να διατυπώσουμε το «θεώρημά» μας που είναι συγχρόνως και ένα καχύποπτο ερώτημα:

Γιατί ξαφνικά το καλοκαίρι αναδύεται όλο το πνευματικό σφρίγος του νεοέλληνα; Ποιες ώριμες σκέψεις οδήγησαν στο συντονισμό ενός δαιμονικού συναγωνισμού εκατοντάδων επιτροπών, συλλόγων, κοινοταρχών και νομαρχιακών συμβουλίων για τη διοργάνωση, μέσα στην ντάλα του καλοκαιριού, αναρίθμητων εκπολιτιστικών εκδηλώσεων;

Γιατί άραγε οι ιδιωτικοί, οι κρατικοί και οι ημικρατικοί οργανισμοί και τα αρμόδια υπουργεία επιλέγουν τους θερινούς μήνες για την ανάπτυξη προγραμμάτων που θα τονώσουν την πολιτιστική μας ζωή;

Όποιαν εφημερίδα κι αν ανοίξουμε θα έχουμε έναν μακρύ κατάλογο ενημερωτικών αγγελιών, συνεντευξέων, περιγραφών και παρασκηνιακών πληροφοριών για ένα πλήθος από πολιτιστικά συμβάντα. Στην τύχη, συγκεντρωμένα από δελτία Τύπου, από τις πληροφορίες των εφημερίδων αλλά και —κυριολεκτικά— των παρασκηνίων, θα καταγράψουμε στη συνέχεια ειδήσεις, κριτικές, σχόλια, και περιστατικά. Θα κοιτάξουμε μέσα από το καλαιοσκόπιο, θα παρεμβάλουμε την άποψή μας, θα αναρωτηθούμε:

Μήπως άραγε όλο αυτό το πανηγύρι **δ ε ν** είναι η παραγωγή ενός **π ο λ ι τ ι σ τ ι κ ο ύ** **π ρ ο ὶ ὄ ν τ ο ς** αλλά, απλά, η προβολή ενός **θ ε ἄ μ α τ ο ς** προς κατανάλωση; Η παραγωγική διαδικασία, η καθημερινότητα του μόχθου και της χαράς, η χειροπιαστή ζωή είναι άρρηκτα δεμένη με το «πολιτιστικό» προϊόν. Δεν είναι παράρτημα της ψυχαγωγίας ούτε και άλλοθι για την αναψυχή των παραθεριστών. Ο πολιτισμός δεν είναι υπόθεση του καλοκαιριού —και μάλιστα δεν είναι *κυρίως* υπόθεση του καλοκαιριού.

ΔΟΞΑ ΣΤΟ ΦΟΛΚΛΟΡ!

Όταν έφθασαν τα μπαλέτα της Ταίτης, ο κ. Θ. Κρίτας, δραστήριος μάνατζερ και άριστος στις δημόσιες σχέσεις, μάζεψε τις χορεύτριες, τους παρήγγειλε να γυμνωθούν και ο φωτορεπόρτερ ετοιμάστηκε να «τραβήξει» τις πόζες που θα συνόδευαν τα δελτία Τύπου. Οι χορεύτριες, νέες κοπέλλες, ζωηρές και χαρούμενες, άρχισαν να χαριεντίζονται. Ο κ. Κρίτας εκνευρίστηκε που του χαλούσαν τις πόζες και τους παρήγγειλε να ντυθούν

παραντα. Ούφ!, όσοι θέλουν να δούν, ας έρθουν στο Βεάκειο... Και αν πιστέψουμε το δελτίο τύπου που διένειμε μετά, η προσέλευση ήταν αθρόα. Αντιγράφουμε το δελτίο:

«Με μεγάλη επιτυχία και κοσμοσυρροή, έγινε η έναρξη των Μπαλέτων της Ταίτης στο Βεάκειο. Η παράσταση ήταν μια πανδαισία χρωμάτων, παραδοσιακών ρυθμών, αισθητικής γύμνιας (sic!) και διονυσιακού χορού.

Από της πλευράς (sic!) της κρατικής εκπροσώπησης ήταν ο υπουργός Προεδρίας κ. Λάζαρης, ο υφυπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Γεωργιάδης, ο υφυπουργός Εσωτερικών κ. Ηλ. Κατριβάνος, ο γενικός γραμματέας του υπουργείου Δημόσιας Τάξης κ. Τ. Αναγνωστόπουλος, ο γενικός γραμματέας του υπουργείου Εργασίας κ. Παπαναγιώτου, ο γενικός γραμματέας του υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας κ. Β. Παπαδόπουλος, ο Νομάρχης Αττικής κ. Θ. Κατριβάνος. Επίσης ο Μίκης Θεοδωράκης και ο Μίνως Αργυράκης, ο Αρχηγός της ΕΔΗΚ κ. Ι. Ζιγδής, ο βουλευτής και μέλος της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. Αντώνης Αμπατιέλος και φυσικά ο Δήμαρχος του Πειραιά κ. Γιάννης Παπασπύρου».

Καμμένο Ηρώδειο! Ποτέ σου δεν γνώρισες τέτοιες επιτυχίες.

Πρόσωπα, γεγονότα, προϋπολογισμοί, μεθοδεύσεις πιέσεων και στρατηγικές απόσπασης πόρων από το κράτος-εργοδότη που κατατείνουν και τι διαμορφώνουν όλα αυτά στο πολιτιστικό σκηνικό της χώρας; Ποιά είναι η ανεκδοτολογική και ποιά η υποδόρια πτυχή τους;

Οικονομικά:

Για το 1984, το ΥΠΠΕ προϋπολόγισε, για πολιτιστικά φεστιβάλ σε όλη τη χώρα, 78.000 δρχ. για πολιτιστική δραστηριότητα δήμων και κοινοτήτων, 115.000 δρχ.

Αναφέρουμε ότι η Λυρική Σκηνή επιχορηγήθηκε για το 1984 με 430.000 δρχ. Μπορείτε να κάνετε μια σύγκριση με τα παραπάνω ποσά.

Και όλα αυτά τα φεστιβάλ που διαβάζουμε καθημερινά στον Τύπο από πού χρηματοδοτούνται; Από τον προϋπολογισμό Δημοσίων Επενδύσεων! Και μάλιστα με μια μέθοδο που οι αποφάσεις εξαρτώνται από την προσωπική κρίση του Υπουργού, και, βεβαίως, των συμβούλων του (...), χωρίς θεσμισμένες και απρόσωπες κανονιστικές αρχές και κριτήρια: μια πολύ αποτελεσματική διαδικασία για την εξασφάλιση του κυβερνητικού ελέγχου σε πολιτιστικούς φορείς και δραστηριότητες. Η ίδια μέθοδος ακολουθείται και από το Υφυπουργείο Νέας Γενιάς, ένα από τα βασικά κέντρα χρηματοδότησης πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Οικονομικά:

Τα Φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου χρηματοδοτούνται από τον ΕΟΤ και έχουν πάντοτε παθητικό. Φέτος θα έχουν μεγαλύτερο παθητικό από όσο είχε προγραμματιστεί, γιατί η προσέλευση στις εκδηλώσεις έχει μειωθεί αισθητά (30% σε σχέση με την περυσινή χρονιά). Ιδού τα συγκριτικά στοιχεία για τα τρία τελευταία χρόνια. Βέβαια, από τις εισπράξεις παραστάσεων του Εθνικού, του ΚΘΒΕ, της Λυρικής, των κρατικών ορχηστρών, ούτε το Φεστιβάλ ούτε και ο ΕΟΤ προσπορίζονται κάποιο ποσό, μολονότι η συμμετοχή τους στα έξοδα των εν λόγω

ΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΣ

Χωρίς καμιά περικοπή ή αλλοίωση δημοσιεύουμε το πλήρες πρόγραμμα για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις που οργάνωσε ο Εκπολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Μάκρης της Λαμίας με τίτλο «**ΜΑΚΡΗΣΙΩΤΙΚΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ**».

Οι εκδηλώσεις ξεκίνησαν από πέρσι, το χωριό των 300 κατοίκων. Το υπουργείο Νέας Γενιάς τις επιχορηγεί με 100.000.

Το πλήρες πρόγραμμα, σύμφωνα με το σχετικό δελτίο:

1. Βραδιά αφιερωμένη στον ποιητή **ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟ**. Θα παραστεί ο ίδιος.

2. Βραδιά αφιερωμένη στον **ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΙΘΙΚΩΤΗ**. Θα παραστεί και θα τραγουδήσει ο ίδιος.

3. Βραδιά αφιερωμένη στον ηθοποιό **ΜΙΜΗ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟ**. Θα παραστεί ο ίδιος και παράλληλα θα λειτουργεί έκθεσή του με πίνακές του από γραμματοσημάκια και υλικό απ' τη ζωή και το έργο του.

4. Βραδιά αφιερωμένη στον τραγουδιστή **ΣΤΥΛΙΑΝΟ ΜΠΕΛΟ**. Θα παραστεί και θα τραγουδήσει ο ίδιος και ο **ΧΡΟΝΗΣ ΑΗΔΟΝΙΔΗΣ**.

5. Συναυλία με τον **ΜΑΝΩΛΗ ΜΗΤΣΙΑ**.

6. Βραδιά αφιερωμένη στον σκηνοθέτη **ΤΑΣΟ ΨΑΡΑ**. Θα παραστεί ο ίδιος. Θα προβληθεί η ταινία του «**ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ**» και σε video αποσπάσματα από το καινούριο του σήριαλ «**Χρυσός Νοικοκύρης**».

7. Βραδιά αφιερωμένη στη **ΣΟΦΙΑ ΣΑΚΟΡΑΦΑ**. Θα παραστεί η ίδια. (Προβολή ταινίας «**Οι δρόμοι της φωτιάς**»).

8. Βραδιά αφιερωμένη στον **ΓΙΩΡΓΟ ΚΟΥΔΑ**. Θα παραστεί ο ίδιος.

9. Ομιλία από τον **ΓΙΑΝΝΗ ΝΤΕΓΙΑΝΝΗ**, με θέμα «**Ελευθερία του λόγου**».

10. Ομιλία από τον καθηγητή της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. **ΣΑΒΒΑ ΑΓΟΥΡΙΔΗ**.

11. Τριήμερο αφιερωμένο στην γυναίκα και το παιδί, με ομιλίες, κουκλοθέατρο, караγκιόζη, παιδικό χορευτικό συγκρότημα, προβολή της ταινίας «**ΛΟΥΤΣΙΑ**», περίπτερο αφιερωμένο στη γυναίκα με ποικίλο περιεχόμενο, διαγωνισμό παιδικής ζωγραφικής κλπ. παιδικό δημοτικό Λαμίας.

12. Κινηματογραφικές Βραδιές.

13. Θεατρική Βραδιά Θιάσος Νέα Πορεία.

14. Βραδιές ρεμπέτικης μουσικής και έντεχνου λαϊκού από ερασιτεχνικά συγκροτήματα, Αττική Κομπανία. Αθηναϊκό.

15. Χοροί από χορευτικά συγκροτήματα της περιοχής. Ακόμη σ' όλη τη διάρκεια των εκδηλώσεων θα λειτουργεί «**ΣΤΕΚΙ ΝΕΟΛΑΙΑΣ**», με προβολές ταινιών, video, συζητήσεις, σταυρόλεξα, αγώνες σκακιού κλπ.

Επίσης σ' όλη την διάρκεια των εκδηλώσεων θα λειτουργούν:

1. Έκθεση υλικού Εθνικής Αντίστασης (Π.Ε.Α.Ε.Α.).

2. Έκθεση αφισών του συντοπίτη μας Σπύρου Καραχρήστου. Το έργο του θα παρουσιάσει ο χαράκτης **Α. ΤΑΣΣΟΣ**.

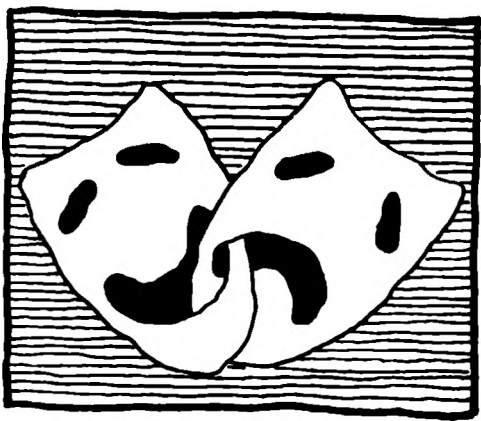
3. Έκθεση κεραμικών, Λαμία.

4. Έκθεση βιβλίου.

5. Έκθεση λιθογραφιών ΠΑΠΟΚ.

παραστάσεων κάθε άλλο παρά αμελητέα είναι.

● Γενικά κρίνοντας, το **Φεστιβάλ Αθηνών** έχει υποστεί καθίζηση. Ο ρόλος του δεν είναι πιά παιδευτικός, δεν είναι παρεμβατικός. Συνεχίζει, θαρρείς, «μια παλιά, καλή συνήθεια» και σερβίρει ξαναξεσταμένες μακαρονάδες —για όσους βέβαια έχουν ακόμη την όρεξη παρομοίων εδεσμάτων. Λίγες οι εξάρσεις ή, αν θέλετε, οι περιπτώσεις που συζητήθηκαν. Πάντως, ακόμα και στις περιπτώσεις αυτές, τα σχόλια είχαν έναν ανεκδοτολογικό χαρακτήρα... Στη **Μούσχουρη** π.χ. απουσίαζε ο Χατζιδάκις γιατί —λένε— πως χολώθηκε, όταν η Νανά ανέφερε πως δάσκαλός της στάθηκε ο Χάρρυ Μπελαφόντε. Στην ίδια επιδαψίλευσε χαρές

και κομπλιμέντα ο πρόεδρος της Δημοκρατίας, ενώ η Μελίνα της χάιδεψε τα μαλλιά (...).

● Αυτές όμως τις δημοσιογραφικά αναπαριστώμενες ανεκδοτολογικές συμπεριφορές, που αναδύουν φολκλόρ ελλείψει ουσίας και οργανικής υποδομής στα πολιτιστικά μας, έρχονται να συμπληρώσουν και να «διορθώσουν» οι «ευγενείς» αναζητήσεις και ανησυχίες ιδιωτικών παραγόντων, που προσπαθούν να διασώσουν το τρωθέν κύρος του φεστιβάλ. Γιατί, χωρίς τον κ. **Χρ. Λαμπράκη**, του γνωστού συγκροτήματος, που έβαλε την πειθώ του, και τον κ. **Βαρδινογιάννη** της γνωστής οικογενείας των εφοπλιστών, που συνέβαλε με 8 τουλάχιστον εκατομμύρια δρχ., δεν θα μπορούσαμε να χαρούμε στο Ηρώδειο (12 και 15/9) τη φημισμένη λευκαδίτισα σοπράνο **Αγνή Μπάλτσα** που θα τραγουδήσει «**Κάρμεν**».

● Για την κρίση βέβαια που διαπερνά το **Φεστιβάλ Αθηνών**, κάποιο μερίδιο έχουν και αυτοί που αποφασίζουν να πραγματοποιηθούν παραστάσεις που θα μπορούσαν να φιλοξενηθούν οποτεδήποτε και σε οποιοδήποτε θέατρο. Μιλάμε για τον «**Θησέα ή Κούρο**» του **Αλέξη Σολωμού**, για τον «**Ζορμπά**», που ανέβασε στο Λυκαβητό ο θιάσος «**Ανατολή**» του **Γιάννη Βόγλη**, ή για τον

«**Ιππότη της ελεεινής μορφής**», που θα ανεβάσει πάλι στο Λυκαβητό, τον **Αύγουστο**, το Θέατρο της Καισαριανής. Μήπως αυτές οι παραστάσεις και οι συναφείς αποφάσεις οφείλονται σε πιέσεις και κάποια συμφέροντα; Και γιατί η «**Ηλέκτρα**» του **Θεάτρου της Άνοιξης** θα ανεβεί μεν στο Λυκαβητό, αλλά «**εκτός Φεστιβάλ**»;

● Για να μην μιλήσουμε για τις ατυχίες, τουλάχιστον, που πλήττουν το **Φεστιβάλ Επιδαύρου** με παραστάσεις όπως η «**Αντιγόνη**» του **Γ. Ρεμούνδου**, που έβαλε τον χορό να κινείται στους ρυθμούς του «**καν-καν**» και την ηρωίδα να χτυπά το στήθος της με αλυσίδες, εν είδει **Κινγκ-Κονγκ**. Πειραματισμός μεν η μεταφορά του έργου στον 19ο αιώνα —κάτι που εντάσσεται στις αναζητήσεις ορισμένων Γερμανών σκηνοθετών— αλλά ως πού...; Ίσως κάπου να είναι δικαιολογημένη η αντίδραση του κ. **Τ. Αιγινάδη** που έγραφε στην «**Καθημερινή**» της 18ης Ιουλίου:

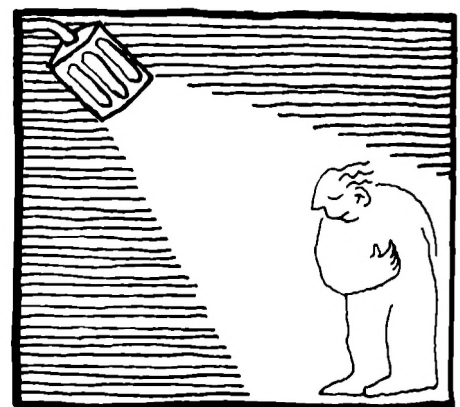
«**Εκείνο που θαυμάζω στον κ. Γ. Ρεμούνδο είναι η νοσηρή αυτοπεποίθησή του. Αν δεν είχα παρακολουθήσει από τα πρώτα της βήματα την σκηνοθετική του δουλειά, βλέποντας την παράσταση -τέρας της ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ, που είχε το θράσος να ανεβάσει στην Επίδαυρο, θα έλεγα ότι ο γερμανοτραφής αυτός σκηνοθέτης πάσχει από τερατομανία. Η ψυχανάλυση όμως με συμβουλεύει ότι δεν πρόκειται για κάτι τέτοιο. Το νόσημα βρίσκεται αλλού. Ο συμπαθέστατος αυτός άνθρωπος και φίλος θυμίζει μια κατηγορία συμπλεγματικών ατόμων που υποφέρουν από εαυτισμό. Κι επειδή το αρχαίο ελληνικό δράμα επενεργεί αυτόματα ως μέτρο συγκρίσεως, κάθε επαφή μαζί του τους προκαλεί *Delirium Tremens*.**»

Επί του προκειμένου ο κ. Ρεμούνδος μισεί βαθύτατα τους αρχαίους τραγικούς, ως αντιπάλους της αξίας του, γι' αυτό και τους έχει απωθήσει στο εφιαλτικό υποσυνείδητο. Έλα όμως που δεν τον αφήνει να κοιμηθεί το γεγονός ότι έργα γραμμένα πριν χιλιάδες χρόνια εξακολουθούν να παίζονται μπροστά σε πολυπληθές κοινό, ενώ σύγχρονα αριστουργήματα, στα οποία οφείλει αυτή την ιδιότυπη καλλιτεχνική ανατροφή του, είναι ήδη ψόφια! Και γι' αυτό, όταν του δίνεται η ευκαιρία, θέλει να τα εκδικηθεί και είναι Γότθος. Δεν του γουστάρει η Τραγωδία του κ. Ρεμούνδου. Κι αν ρωτήσουμε αυτόν και άλλους συγχρόνους ομοιοπαθείς του, γιατί αναλαμβάνουν κάτι που δεν τους αρέσει, θα είμαστε αφέλεις. Ποιος αρνείται το ψητό της **Επιδαύρου**, όταν μάλιστα του προσφέρεται τόσο απλόχερα και τόσο απερισκεπτά; Και μετά πού το βάζει το παράδειγμα του **Πέτερ Στάιν**; Μόνο που ο Στάιν δεν δέχθηκε —μαθαίνω— να παρουσιάσει την γερμανοσύλληπτη **ΟΡΕΣΤΕΙΑ** του στην Επίδαυρο. Τέτοιες καλλιτεχνικές ευαισθησίες βέβαια δεν έχουν οι δικοί μας».

● Βέβαια, φέτος υπήρξε στην

Επίδαυρο και ο «**Προμηθέας Δεσμώτης**» με τον **Γιώργο Λαζάνη** στον ομώνυμο ρόλο και με διδασκαλία του **Καρόλου Κούν**, που θύμισε κάποιες παλιές καλές εποχές. Αρκεί όμως μόνον αυτή η παράσταση για να ισορροπήσει τα συσσωρευόμενα φαινόμενα έκπτωσης της ποιότητας; Ή μήπως αρκεί η παρουσία στην παράσταση αυτή του Προέδρου της Δημοκρατίας —που «τον αγαπά πολύ» ο κ. Κούν, όπως ο ίδιος δήλωσε— για να περιβληθεί με έξωθεν κύρος ο υβριζόμενος χώρος του αρχαίου θεάτρου; Δεν το πιστεύουμε. Το πολύ-πολύ η πρόσφατη συνήθεια του Προέδρου να παραδειγματίζει τον πολιτικό κόσμο για να παρακολουθήσει κανένα «**φολκλόρ**» στο Βεάκειο, αφού παραστάσεις αρχαίου δράματος συνεπάγονται... πρόσθετη καταπόνηση του πνεύματος των έμπλεων ευθυνών δημοσίων ανδρών.

● Ένας ξένος στο Ηρώδειο, ο γιαπωνέζος ηθοποιός **Μικιτζιρο Χίρα** μας χάρισε μια ενδιαφέρουσα παράσταση της «**Μήδειας**», που χωρίς να πρωτοτυπεί στις αναζητήσεις της, είχε ενιαίο ύφος και ισορροπημένη εκφρορά. Και κάτι που δεν είναι ανεκδοτολογικό: ο ηθοποιός δήλωσε ότι αισθάνθηκε εντονότερα τον ρόλο της «**Μήδειας**» λόγω του πρόσφατου χωρισμού με την γυναίκα του, μετά από 15 χρόνια συμβίωσης. Αν δεν πρωτοτύπησε όμως η

παράσταση, το ίδιο συνέβη και με την κ. **Μερκούρη**: έδωσε ένα σκαστό φιλί στον 49χρονο **Μικιτζιρο**, δείχνοντάς του έτσι πόσο ασύμβατη μπορεί να είναι μερικές φορές, και θυμίζοντας και σε μας για πολλοστή φορά τι σημαίνει να έχεις «**μανιέρα**».

● Όλα αυτά βέβαια συμβαίνουν ή εξικνούνται από το «**κέντρο**». Τι γίνεται με την περιμετρή του; Αντίθετα με τις οικονομικές δυσπραγίες του **Φεστιβάλ Αθηνών**, οι «**Βράχοι**» τα κατάφεραν και παίρνουν την εκδίκησή τους φέρνοντας τα μπαλλέτα **Μπολσόι**, που είναι βέβαια και δαπανηρά. Έτσι, στο θέατρο «**Πέτρας**» στην **Πετρούπολη** όπου γίνονται φέτος οι «**Γιορτές των**

Βράχων», —με λιγότερη επιτυχία ως προς το «κουλτουριάρικο» της υπόθεσης και περισσότερη επιτυχία ως προς το «λαϊκό» της απήχησης— θα εμφανιστεί στις 12, 13, 14 και 16 Αυγούστου 160 μελές κλιμάκιο των σοβιετικών μπαλέτων. Οι Δήμοι Πετρούπολης, Καματερού, Ν. Λιοσίων, Αγ. Αναργύρων και Περιστερίου και ο εμπνευστής των «Γιορτών» Μ. Βολανάκης

θα κλέψουν την δόξα από το Φεστιβάλ που θα παρουσιάζει την ίδια εποχή (στις 9-12 Αυγούστου) τον «αντικαθεστωτικό» και σίγουρα βαρύ πιά Νουρέγιεφ που όμως αρέσει στις κυρίες του Ηρώδειου. Μπράβο στο Μπολσόϊ που δεν σνομπάρουν τους «Βράχους»!

• **Ηρώδειο - Λυκαβηττός - Βράχοι.** Τρεις διαφορετικοί χώροι. Άλλες αντιμετώπισεις, άλλο κοινό...

• Αλλά και πέραν των «Βράχων», συντελούνται κάποιες αξιομνημόνευτες δραστηριότητες. Όπως αυτές στο «Θέατρο της Ρεματιάς», στο Χαλάνδρι, που φιλοξένησε μεν το αξιομνημόνευτα κακό θέατρο του Γ. Βόγλη στον «Ζορμπά» του Ν. Καζαντζάκη, αλλά κατέγραψε στο ενεργητικό του την παράσταση της «Ηλέκτρας» από το «Θέατρο της Άνοιξης», που έκανε την Ελένη Βαροπούλου να γράψει τα εξής επαινετικά στο ΒΗΜΑ της 24ης Ιουλίου:

«Δεν είναι από τη σκοπιά των υποκριτικών επιδόσεων που κρίνεται κατά κύριο λόγο προτάσεις σαν την «Ηλέκτρα» του Θεάτρου της Άνοιξης. Η αξία τους βρίσκεται στην ερευνητική πρακτική τέτοιων θιάσων, στην προσοχή με την οποία μελετήθηκε το κείμενο, στο ίδιο το σκηνοθετικό προσχέδιο, καθώς επανεξετάζει τα προβλήματα αντιμετώπισης του Τραγικού είδους».

Ου μην, αλλά. Γιατί, η κριτικός καταλήγει έτσι:

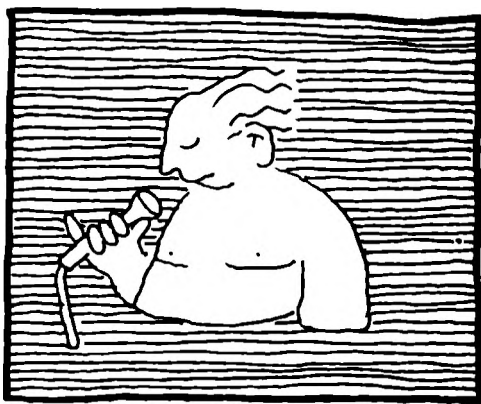
«Τυπολογία, στενό στυλιζάρισμα του Χορού και χριστιανικές συμβολοποιήσεις αποδείχνονται παγίδα, δίκωπο μαχαίρι. Δημιουργούν μερικές φορές την αίσθηση ότι η παράσταση ανακυκλώνει μια παλιωμένη φορμαλιστική παράδοση σε βάρος της συγκομιδής νέων ιδεών και του ανοιχτού πειραματισμού».

Άντε μετά να πειραματισθείς...

• Πρέπει όμως να επιστρέψουμε

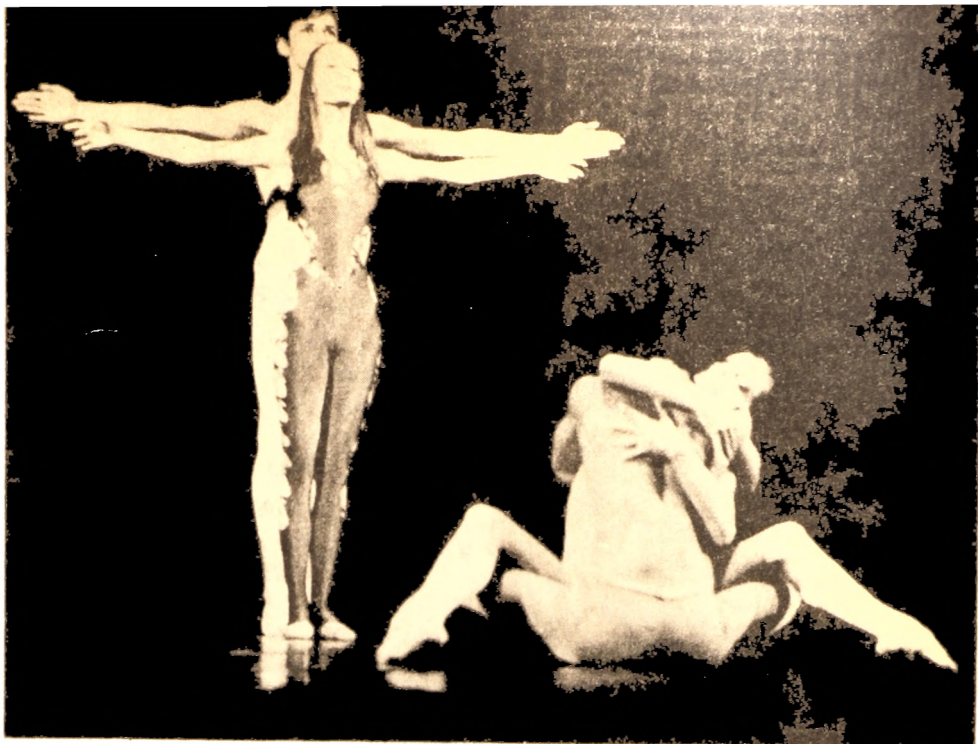
στο «κέντρο», αφού παραλείψαμε κάποια αναφορά σε επιθεωρησιακές επιδόσεις. Για φέτος η Άννα Βαγενά με το «Δουλειά δεν είχε ο διάολος» τα κατάφερε να κλέψει την παράσταση της ποιότητας. Μπρίο και σωστά ζυγισμένη πολιτική κριτική. Και όταν προχωρεί στην κοινωνική κριτική δεν βλέπει τις θειάδες μας και τις μανάδες μας σαν «Κατίνες», άξιες μόνο για υπεροπτικές ματιές — όπως ας πούμε συμβαίνει με τη δουλειά της «Ελεύθερης Σκηνης», απ' την οποία περιμέναμε καλύτερη δουλειά, και όχι βέβαια μόνο λόγω της καλής της φήμης.

• Πέρα από το «κέντρο» και την περιμέτρο του, η χώρα και η ενδοχώρα της γνωρίζει μια αυξανόμενη πολιτιστική κινητικότητα. Συγκροτήματα, θίασοι, μεμονωμένοι καλλιτέχνες περιοδεύουν ανά τις πόλεις και τα χωριά, με κρατοδίαιτες δραστηριότητες εκπολιτισμού των ιθαγενών —κατά τα πρότυπα του μικρομεσαίου «κέντρου»— και εξημέρωσης των παραθεριστών.

Κάποιοι από αυτούς τους εργολαβικώς περιοδεύοντες επινόησαν και μια αποτελεσματική μέθοδο προκειμένου να εξασφαλίσουν τις παραγγελίες τους. Έστειλαν πολυγραφημένα γράμματα στις κοινότητες που φεστιβαλίζουν αναφέροντας «είμαστε οι τάδε και τάδε, έχουμε εγκριθεί από το ΥΠΠΕ και το υφ. Νέας Γενιάς τα οποία μας έστειλαν ήδη εδώ και κεί (αναφέρονται τα σχετικά τοπωνύμια) και τώρα προθυμοποιούμαστε να 'ρθουμε και στο χωριό σας για να συμβάλλουμε εκπολιτιστικό σας έργο» κτλ., κτλ. Τότε, σκέφτεται ο κοινοτάρχης: «Για να είναι "εγκεκριμένος" καλλιτέχνης, ας τον φωνάξουμε και μείς». Έτσι καθιερώνεται σιγά-σιγά ένα είδος «εγκεκριμένου» καλλιτέχνη τριών, πέντε, επτά αστέρων...

• Το τι γίνεται όμως στην επαρχία δεν μπορούμε να το παρακολουθήσουμε λεπτομερώς. Το σίγουρο είναι ότι, όπως πάμε, θα καταργηθούν οι βεγγέρες, τα καφενεία, και τα πανηγύρια για να καθιερωθούν τα τοπικά φεστιβάλ. Και όπως πληθύναν,

Παραπλανητική η φωτογραφία που δημοσιεύουμε. Είναι από τις παραστάσεις του Ουγγρικού Μπαλέτου «Γκυόρ».

Παραπλανητική γιατί η ερωτική έκσταση δεν κυριάρχησε στη χορογραφία: απογοήτευση για τους δημοσιογράφους στους οποίους ο κ. Κρίτας είχε υποσχεθεί ότι οι χορευτές φορούν εφαρμοστά (γνωστόν) και πολύ διάφανα (προσδοκώμενο) «κολάν». Στη συνέντευξη τύπου του ζητούσαν φωτογραφίες «με βυζιά, πολλά βυζιά». Τους υποσχέθηκε να τα δούνε ζωντανά στην παράσταση. Όμως η γραμμή της χορογραφίας ήταν σύμφωνη με την γραμμή του σοσιαλιστικού ρεαλισμού. Αντιφάσεις... Ο ίδιος ο χορογράφος Ιβάν Μάρκο ήταν άλλοτε πρώτος χορευτής του Μωρίς Μπεζάρ, εμφανίστηκε στη συνέντευξη Τύπου αεράτος και με μπλούτζην, ενώ το βράδυ της πρεμιέρας απήγγειλε λογίδριο σε άπταιστη — και αμετάφραστη — ουγγρική, φορώντας κοστούμακι και γραβατίτσα.

άρχισαν οι ανταγωνισμοί. Τις μέρες του παρ' ολίγον... «ελληνικού Γούντστοκ» στο Άκτιο, ο δήμος της Πρέβεζας γιόρταζε το δικό του φεστιβάλ, στην απέναντι ακτή. Στη Μύκονο ο δεξιός δήμαρχος και ο πανδημοκρατικός εκπολιτιστικός σύλλογος έχουν ο καθείς το δικό του φεστιβάλ. Τα καπετανάτα οργιάζουν, ενώ πολυδιασπασμένες και ασθενικές δυνάμεις έχουν αποδουθεί σε απελπισμένες δραστηριότητες.

• Τι απομένει λοιπόν στα πολιτιστικά δρώμενα; Πώς θα σώσουμε τα κύτταρα της ευαισθησίας μας, πώς θα κρατήσουμε τη σοβαρότητά μας, πότε, με ποιούς και πως θα ανακαλύψουμε την ταυτότητά μας; Ό,τι απόμεινε, δηλαδή, απ' όλα αυτά... Η Ελλάδα έχει ένα λαό που διατηρεί ακόμα κάποια ιχνη σοβαρότητας. Πώς θα κρατηθούν άραγε αυτά τα ιχνη μέσα στην ασυναρτησία του «ξεδινούμε εδώ και τώρα», η οποία τείνει να αντικαταστήσει τα αναψυκτήρια των λουτροπόλεων χωρίς να προτείνει μιαν άλλη προοπτική;

• Βέβαια, μάθαμε ότι η Αθήνα, θα καταστεί τον επόμενο χρόνο πρωτεύουσα της Ευρώπης. Λέτε κάτι νέο να συμβεί εκτός από την απονομή διπλωμάτων; Λέτε αυτό το καλοκαίρι να ξαναγυρίσουμε στον τόπο μας ηλιοκαμένοι μεν, αλλά κάπως πιο ώριμοι; Όλα είναι διάφανα: η πολιτική κρίση οξύνεται, η κοινωνική κρίση

βαθαίνει, πλάι σε περιπέτειες: εθνικές, πολιτικές, κοινωνικές. Λέτε κάτι να ανθίσει στον πολιτισμό μας μέσα σ' αυτό το εκρηκτικό μωσαϊκό; Ας το ευχηθούμε. Εμείς θα είμαστε οι πρώτοι που θα πούμε: «Να δείτε, αυτό το λουλούδι, ξεκίνησε το καλοκαίρι του '84» (ή του '83, ή του '82). Τότε που μάθαμε να διαβάζουμε, να ακούμε, να βλέπουμε, ανοιχτοί στις νέες ιδέες, ευαίσθητοι σε μηνύματα και ευλαβικοί προς τις αξίες της ζωής.

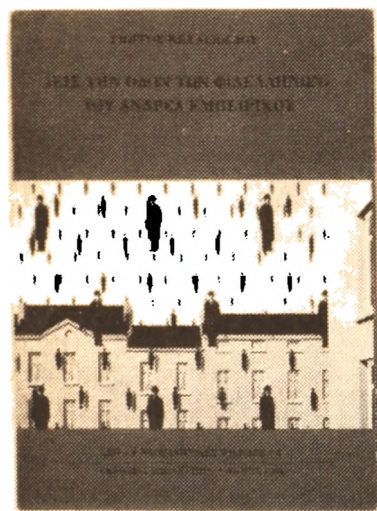
• Τι λέτε; Θα μπορέσουμε να τα αρθρώσουμε όλα αυτά, ώσπου η Αθήνα να ονοματιστεί «πρωτεύουσα της Ευρώπης»; Όσο κι αν φαίνεται λίγος ο χρόνος, απ' την άλλη τα περιθώρια έχουν πιά μηδενιστεί.

Εκδόσεις «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η αρχαιογνωσία
του ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ

Γ. ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Εις την οδόν
των Φιλελλήνων»
του Ανδρέα
Εμπειρικού. Μία
ανάγνωση

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑ
ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ

ΔΕΙΡΑ • ΝΟΤΕΙΟΝΙΚΕΣ ΤΙΘΕΙΣ • 2
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟΥ • ΑΘΗΝΑ 1981

Γ. Σπανδωνή

● ΘΡΗΝΟΣ
● ΚΑΠΟΤΕ
ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

Δύο βιβλία
για το καλοκαίρι

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΚΑΛΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ Ε.Ε.
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 15 -
10 562 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ. 32.34.270

Σαββατοκύριακο στο Άκτιο Γιατί όχι;

Το διήμερο στο Άκτιο δεν είχε επισημα αρχίσει, είχαν όμως αρχίσει από νωρίς στην απέναντι παραλία της Πρέβεζας οι επικρίσεις για τον χαρακτήρα του, επικρίσεις που ακούγονταν, όχι μόνον από τα στόματα των «μεγάλων», αλλά και κάποιων νεολαίων της «ορθόδοξης» αριστεράς: «Θα μαζέψουν όλα τα φρικιά στην Πρέβεζα», ή «Τι πρόγραμμα είναι αυτό. Όλους τους ροκάδες φέρανε».

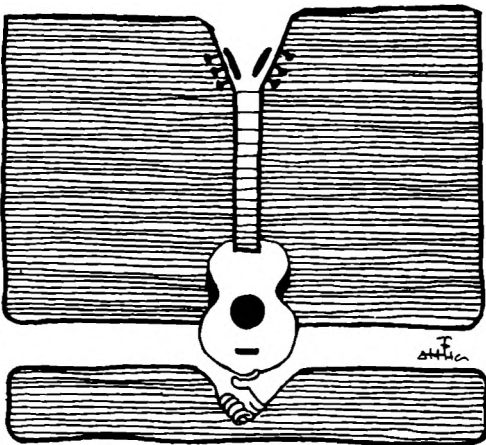
Λίγες δεκαετίες νωρίτερα κάποιο «φρικιό» δυσφήμιζε ανελέητα την όμορφη και ταυτόχρονα μελαγχολική πολιτεία του Αμβρακικού κι αυτή πήρε την εκδίκη της, δίνοντας σε έναν από τους «λερούς και ασημαντούς δρόμους της», το όνομά του: Οδός Κωνσταντίνου Καρυωτάκη.

Αυτοί όμως «που μάζεψαν τα φρικιά στην Πρέβεζα» στις 21 και 22 Ιουλίου και κυκλοφορούν πίσω από τις σφραγίδες «Κινηματογραφική Λέσχη Πρέβεζας», «Θεατρικό Εργαστήριο Πρέβεζας», «Κίνηση για την διάδοση της Σύγχρονης Μουσικής», δεν είναι στην πραγματικότητα παρά ένας μικρός πυρήνας ανθρώπων, μια παρέα, που βάλθηκε να αποδείξει ότι η Πρέβεζα σήμερα μπορεί να είναι κάτι άλλο από «τις κάργιες που χτυπιούνται στις άδειες στέγες και στα κεραμίδια». Και μπορούμε να πούμε ότι, σε γενικές γραμμές, το πέτυχαν. Νέοι από όλη την Ελλάδα μαζεύτηκαν για δυο μέρες στην παραλία του Άκτιου, δούλεψαν, άλλοι λιγότερο άλλοι περισσότερο, για να καθαρίσουν την ακτή από τα χόρτα, έστησαν σκηνές, τουαλέτες, πάλκα, άναψαν φωτιές, κουβέντιασαν, χόρεψαν κι έφυγαν με την αίσθηση ότι «έζησαν» μια ξεχωριστή εμπειρία.

Η ιδέα να διοργανωθεί αυτό το διήμερο μουσικής, οικολογίας, αυτοοργάνωσης και επικοινωνίας, γεννήθηκε από μια αναγκαιότητα φαινομενικά άσχετη με το περιεχόμενό της. Η «Κινηματογραφική Λέσχη Πρέβεζας» ήθελε να γυρίσει μια ταινία μικρού μήκους: το διήμερο ξεκίνησε κατ' αρχήν σαν ένας τρόπος να βρεθούν τα χρήματα. Αλλά, όπως συχνά γίνεται σ' αυτό τον τόπο, το «μέσο» ξεπέρασε το σκοπό.

Στη συζήτηση που έγινε το βράδυ της Παρασκευής για να προγραμματιστούν οι δουλειές του πρωινού, ο Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής Δημήτρης Γεννάς, εξομολογήθηκε, χωρίς διάθεση να εξωραΐσει τα πράγματα, ότι η οικολογία και η αυτοοργάνωση εμφανίστηκαν στην πορεία για λόγους καθαρά πρακτικούς. Έπρεπε να βρεθεί ένας χώρος για την συναυλία και,

καθώς οι παραλίες και τα πάρκα ήταν κατειλημμένα από τις καλοκαιρινές εκδηλώσεις του Δήμου, δεν απέμενε παρά η παραλία του Άκτιου. Το σκηνικό —απέναντι βρίσκεται η φωτισμένη ακτή της Πρέβεζας— ήταν όμορφο, ήθελε όμως νοικοκύρεμα.

Σκουπίδια και χόρτα εμπόδιζαν την κατασκήνωση. Έτσι γεννήθηκε η οικολογική διάσταση. Κι επειδή χρήματα δεν υπήρχαν για να επιστρατευθούν πληρωμένα συνεργεία, επιστρατεύθηκε η ιδέα της εθελοντικής δουλειάς, και συνεπώς της αυτοοργάνωσης, καθώς οι εθελοντές δεν μπορούν να υποβληθούν στα δεσμά της ιεραρχίας.

Μέχρι την Πέμπτη το βράδυ, η Οργανωτική Επιτροπή είχε συγκεντρώσει εκατόν πενήντα μόνο συμμετοχές. Την Παρασκευή το βράδυ, στην παραλία υπήρχαν δέκα σκηνές. Τα πράγματα έδειχναν ότι η εκδήλωση θα ναυαγούσε.

Το Σάββατο το πρωί το Άκτιο άρχισε ξαφνικά να ζωντανεύει. Τα караβάκια έφθαναν γεμάτα. Μέχρι το απόγευμα είχαν μαζευθεί γύρω στα 1.500 άτομα. Η δυσκολία να περάσει κανείς από τις ευγενείς προθέσεις στην πράξη αποτέλεσε παρ' όλα αυτά κεντρικό θέμα των συζητήσεων στα πηγαδάκια. Η αυτοκριτική πάνω απ' όλα...

Η συναυλία, το βράδυ, ήταν όμορφη, υπήρχε όμως διάχυτη στην ατμόσφαιρα κάποια αμηχανία. Οι μουσικές προτιμήσεις διέφεραν από τη μια παρέα στην άλλη και την ώρα που έπαιζαν τα γκρουπάκια στην εξέδρα, κάθε δέκα μέτρα ακουγόταν κι ένα μαγνητόφωνο να παίζει από «χέβι-μέταλ» μέχρι Γλυκερία.

Δεν έλειψαν και κάποιες ανεγκλήσεις ορισμένων φανατικών της πανκ ή της ηλεκτρονικής με καλλιτέχνες «αντιπάλων» ρευμάτων.

Η νύχτα όμως με την ομορφιά της και το μισοσκόταδο που φέρνει τους ανθρώπους πιο κοντά έστησε πηγαδάκια στην άμμο και συζητήσεις «εκ βαθέων».

Την Κυριακή το πρωί υπήρχε

της Ρούλας Ελευθερίου

μια εντελώς διαφορετική ατμόσφαιρα. Η αμηχανία περιορίστηκε. Μπορούσες να απευθύνεις το λόγο σ' οποιονδήποτε με απόλυτη φυσικότητα. Ακόμα και οι σχέσεις ανάμεσα στις παρέες έγιναν πιο οικείες. «Τρία χρόνια», είπε σε μια από τις συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης (χωρίς τραπέζι) μια δεκαπεντάχρονη κοπέλα από την Πρέβεζα, «είμαι με την ίδια παρέα. Ποτέ δεν κουβεντιάσαμε έτσι».

Την Κυριακή το μεσημέρι στήθηκε άλλος ένας κύκλος, αυτήν τη φορά με θέμα τα κοινόβια και τις ομαδικές καλλιέργειες. Συντομα όμως η πολιτική «εδώ και τώρα» παραγκώνισε τις φουτουριστικές ανησυχίες.

Η βραδυνη συναυλία, καθώς στο πρόγραμμα συμπεριλαμβάνονταν αρκετά «ονόματα», προσέλκυσε και αρκετούς από τους «αντιφρονούντες» της απέναντι παραλίας. Παρά το γεγονός ότι το κοινό δεν ήταν «ξενέρωτο» και έδειχνε να συμμετέχει στη συναυλία, δεν δημιουργήθηκε η γνώριμη ατμόσφαιρα εκτόνωσης που επικρατεί στις συναυλίες των σταδίων και των γηπέδων. Η εξοικείωση με το χώρο, γεωγραφικό και έμφυχο, καταπολέμησε τη νευρώση του «να τα δώσουμε όλα απόψε».

Την Δευτέρα το πρωί, όταν είχαν απομείνει στην ακτή αρκετές σκηνές και διακόσιοι πενήντα περίπου νέοι, η οικολογική διάσταση δικαιώθηκε. Χωρίς καμία παρότρυνση από την πλευρά της Οργανωτικής Επιτροπής, κάθε παρέα που έφευγε μάζευε τα σκουπίδια της και οποιαδήποτε άλλα ίχνη της παρουσίας της. Η ακτή παραδόθηκε πεντακάθαρη. Η εικόνα θα ήταν ρόδινη, αν κάποιοι φεύγοντας δεν έκριναν καλό να πάρουν μαζί τους και τις σκηνές που τους είχε διαθέσει η Οργανωτική Επιτροπή και που προοριζόνταν να προσφερθούν σε σχολεία της περιοχής. «Αγάλλι-αγάλλι, γίνεται η αγουρίδα μέλι».

Το διήμερο στο Άκτιο διαφημίστηκε από τους οργανωτές του σαν το Ελληνικό Γούντστοκ. Δεν είχε ίσως τις διαστάσεις του, ούτε και τον χαρακτήρα του. Το Άκτιο όμως μπορεί να γίνει μια αφετηρία. Ήδη δόθηκε το παρόνθημα. Τη βδομάδα που ακολούθησε —στην Αθήνα πια— διαπίστωσα ότι η αναφορά στο Άκτιο λειτουργούσε σαν ένα κλεισιμο ματιού, μεταξύ μυημένων, ή σαν δήλωση μιας μυστικής συγγένειας, ανεξάρτητα αν το κίνητρο ήταν ένα πείραμα ζωής, μια συναυλία, ή απλά ένα «γιατί όχι».

του Β. Δ. Φόρη

2) Στη σ. 43, α, ο κ. Καλιόρης
ναφέρεται στους «ορθόδοξους
ημοτικιστές» και γράφει ότι τα

Προχωρώ, όσο μπορώ ψυχραιμότερα. Οι συντάκτες μιας Γραμματικής σε κάθε χώρα (και στην περίπτωση μας οι «ορθόδοξοι δημοτικιστές» γραμματικοί) φρόντιζαν και φροντίζουν ν' αποτυπώσουν όσο γίνεται πιστότερα τη «μέση γλώσσα» του λαού τους με τα πολλά της προβλήματα —και ασφαλώς με τα όποια τους ανθρώπινα λάθη. Ειδικότερα για το θέμα μας, η επιστήμη της ελληνικής γλωσσολογίας, η ανεπηρέαστη από οποιεσδήποτε προκαταλήψεις ή προτιμήσεις, διδάσκει ότι ο ελληνικός λαός, μόνος του και κάτω από την ασφυκτική πίεση αιώνων αττικισμού και καθαρευουσιανισμού, α π λ ο π ο ι η σ ε ανυπόφορες για το γλωσσικό του αίσθημα πολυτυπίες της θαυμαστής βεβαιότατα αρχαιότερης γλώσσας: η *μήτηρ* που έγινε *μητέρα*, η *πλαξ* που έγινε *πλάκα*, η *σκνιψ* που έγινε *σκνίπα* και όλες γενικά οι (55; 51; κάποιος τις μέτρησε) ποικίλες καταλήξεις των αρχαίων τριτοκλίτων είχαν κάποιο λόγο για να καταλήξουν, ακριβώς, στο νέο σχήμα. Και ο λόγος ήταν αυτό το πνεύμα, αυτό το γλωσσικό αίσθημα του λαού μας το απλοποιητικό, το ενοποιητικό, το συμμορφωτικό προς τα κανονικά και ομαλά σχήματα, το διευκολυντικό της γλώσσας.

Είναι όμως γνωστό ότι, ακριβώς επειδή αυτές οι αλλαγές οι ξεκινημένες ήδη από τους κλασικούς χρόνους άρχισαν να πληθαίνουν αργότερα, παρουσιάστηκαν στη γλωσσική μας ιστορία, «οργανικά» από το 2ο αι. π.Χ., ο Αττικισμός, ένα «κίνημα», μια ακατάσχετη προσπάθεια των λογίων να γυρίσουν πίσω στη γλώσσα των Αττικών συγγραφέων, να μιμηθούν το ύφος τους, πλαστογραφώντας έτσι τη γλωσσική ιστορία, αφού δε λογάριάζαν διόλου τις γλωσσικές μεταβολές που ήταν κοινό κτήμα του πλάστη λαού, του λαού που αυτοί τον είχαν εγκαταλείψει σε πνευματικό σκοτάδι.

Θα μάκραινε ο λόγος, έχουν γραφεί χιλιάδες σελίδες για το θέμα, ας έρθουμε στα κοντινά: με την κυριαρχία του Αττικισμού μέσα στους αιώνες, με την ωμή επιβολή του στο λαό, που με το συγκλονιστικό του πείσμα έμενε αμετακίνητος στα σχήματά του —το καταλαβαίνουν οι νεότεροι τι θα πει να σου τριβελίζουν το μυαλό μέρα νύχτα, να σε «διατάζουν» να λες *η ταυτότης, δελτίον ταυτότητος*, κι εσύ ν' αποκρίνεσαι *η ταυτότητά μου θέλει ανανέωση, έχασα τη θήκη της ταυτότητάς μου*, το πιάνουν;—, φτάσαμε στις μέρες μας με αυτή τη διπλή μορφή στη γλώσσα μας, τη δισέγγονη και τρισέγγονη του Αττικισμού καθαρεύουσα από τη μια μεριά, τη λαϊκή γλώσσα από την

άλλη, την καλλιεργημένη από τη νεότερη λογοτεχνία.

Και δόθηκαν νέοι τώρα αγώνες, για να δει Θεού πρόσωπο, εκπαίδευσης πρόσωπο, η γλώσσα του λαού, κι ήρθε η ώρα το όνειρο αυτό να γίνει πραγματικότητα. Πριν όμως ακόμα προφτάσει αυτή η σωτήρια για το λαό μας γλωσσολογική μεταρρύθμιση του 1976 να δει πού θα βαδίσει, τι πρόγραμμα θα βάλει και στην εκπαίδευση και στο γενικότερο πνευματικό χώρο, πώς θα καταπιαστεί με τα τόσα προβλήματα που της σώρευσαν οι αιώνες, για να αρχίσει σιγά σιγά να βγάζει από το κορμί της γλώσσας μας τα χίλια δυο αγκάθια της καθαρευουσιάνικης γλωσσικής νοοτροπίας, να τοι οι Νεοαττικιστές, ο ένας με τούτη τη μορφή, ο άλλος με την άλλη...

Να τος ο κ. Γ. Μ. Καλιόρης: για ποιον αγώνα, μας λέει θρασυτάτα, και για ποιο «λαό», μας λέει υβριστικότατα για τον πατέρα μας και για τη μητέρα μας, μου μιλάτε; «ο αγώνας δίνεται στο όνομα ενός παρελθοντικού, μυθικού και ανεύρετου λαού» («Αντί», ό.π., σ. 43, β). Για γλωσσική ιστορία βέβαια μιλάει κι ο ίδιος, σε κάποιες παρελθοντικές ρίζες πρέπει να στηρίζει τη θεωρία του για «τη λογιόμεικτη διάσταση της γλώσσας», όπως «διδάσκει» πάλι από το «Αντί», τχ. 207 της 11.6.1981, σ. 34, γ' πώς οι «παρανοϊκοί» δημοτικιστές εννοούν την ιστορία παρελθόν και όχι, ας πούμε, μέλλον, αυτό μόνο η παράνοιά τους, ακριβώς, το εξηγεί... Ο λαός όμως, «διδάσκει» ο κ. Καλιόρης είναι και μυθικός. Θα ήθελε το «Αντί» να μου παραχωρήσει και πέντε και δέκα ολόκληρα

τεύχη του, για να τα γεμίσω με όσα θα ξεσήκωνα από τη «μυθολογία» του Χατζιδάκι του αρχαϊστή ή του Ψυχάρη του «μαλλιαρού» ή και του ουδέτερου του Γιάνναρη, που δίνουν λεπτομερειακά όλες τις αλλαγές της γλώσσας μας μέσα στους αιώνες; Να παραθέσω κείμενα και πίνακες ολόκληρους με τα φαινόμενα τα ποικίλα, όπως τα πραγματεύονται οι ξένοι ελληνιστές, ο Thumb κι ο Dieterich κι ο Kretschmer και τόσοι άλλοι, που πρώτοι αφοσιώθηκαν στην επιστημονική μελέτη της γλώσσας μας; (Έγραφα παραπάνω τη λέξη «μυθολογία» και, με όλα τα εισαγωγικά, αισθάνομαι την ανάγκη να απευθύνω στον κ. Καλιόρη μία λέξη μόνο: ντροπή.) Ακόμα, ο λαός είναι ανεύρετος, μας ξαναδιδάσκει ο κ. Καλιόρης. Ο λαός όμως είναι ευευρετότατος, φτάνει να σκύψει κανένας στα σοφά βιβλία, πριν αποφασίσει να τον βρίσει. Όταν όχι άλλος κανένας παρά ο Γεώργιος Χατζιδάκις δεν κρατιέται πια και, ελεεινολογώντας τους Αττικιστές, εγκαταλείπει το αυστηρό επιστημονικό ύφος και γράφει το απανάληπτο:

«Η χάρις, η ευκαμψία, η δροσερότης και λοιπαί αρεταί της απ' αυτού του λαού αντλούμενης γλώσσας ελλείπουν παρ' αυτοίς, και τούτου ένεκα ως επί το πλείστον άψυχα, ανεπέραστα είναι τα έργα αυτών» (ό.π., σ. 76),

βαστιέται άραγε εύκολα κανένας και μπορεί να μη χαρακτηρίσει ιταμό υβριστή εκείνον που αποκαλεί το λαό του «ανεύρετο»; Που τον φιλοδωρεί με τα τόσο περιφρονητικά εισαγωγικά: «λαού»;

Κι όσο για τον αγώνα του λαού, αγώνα που τον αμφισβητεί και αυτόν ο κ. Καλιόρης, ας πάει σε μια Βιβλιοθήκη, ας ζητήσει να ξεφυλλίσει, έτσι, για μια γεύση, το βιβλίο του Γιάνναρη, του απίθανου (και όχι βέβαια του «φανταστικού» ναι, φίλε μου Μεσεβρινέ, διόλου φανταστικού...), να δει εκεί ο κ. Καλιόρης, ένα μόνο φαινόμενο, πώς αναλύεται: πώς να περάσαμε άραγε από το αρχαίο το μικρούλικο εκείνο σε της αιτιατικής του 2ου προσώπου της προσωπικής ανωνυμίας στο σημερινό εσένανε; Όχι με αγώνα παρά με αγώνες να συνταιριαστεί και η ανωνυμία αυτή με τις αλλαγές που γνώριζαν, αιώνα τον αιώνα, όλα τα ονόματα: πώς πρώτα οι αιτιατικές με το -ν (τούτον κτλ.) έδωσαν τον τύπο σεν' πώς ύστερα οι άλλες αιτιατικές σε -α επηρέασαν και την ανωνυμία, κι ο λαός ξανάδωσε φωνηεντικό κλείσιμο στη λέξη, αφού μάλιστα αυτή διπλοεπηρεάστηκε από το αδερφό ε-μέν, κι έγιναν και τα δύο: *εμένα, εσένα* πώς πάλι αργότερα η σημαντικότερη διαδικασία της αναλογίας *ημέραν/μητέραΝ*, που μας χάρισε τη σημερινή μας ονομαστική *η μητέρα* (αφού *η ημέρα...*), άλλαξε και τον τύπο των ανωνυμιών σε *εμέναν, εσέναν* και πώς τέλος το «ανυποστήριχτο», το «έκθετο» τελικό -ν κλείστηκε με το -ε «της προφύλαξης», «της άμυνας» (ας «βεβηλώσω» την επιστήμη, θα το πω: της «άμυνας» εναντίον των εχθρών του λαού, των Νεοαττικιστών, που, αν έμεναν οι τύποι *εμέναν, εσέναν*, θα χαλούσαν τον κόσμο: «Γλώσσα είναι αυτή, με τα *εμέναν, εσέναν*;»), κι έτσι έκλεισε και ο κύκλος: *εμένανε, εσένανε*, που ο Γιάνναρης τα «φωτογραφίζει»: *εμέ-ν-α-ν-ε, ε-σέ-ν-α-ν-ε* (ό.π., σ. 551, στον αρ. 30 του 3ου Παραρτήματος). Χάρμα επιστημονικής εμβρίθειας, ανάγλυφη αποτύπωση του θαύματος των αγώνων. Και όλα αυτά με παραπομπές όχι βέβαια στα συγγράμματα των «ανεπέραστων» εκείνων Αττικιστών παρά στις αποτυπώσεις του λαϊκού λόγου, που ο Χατζιδάκις μάς ανέφερε παραπάνω ως «άλλας τινάς δευτερευούσας πηγάς».

Με παρόμοιες διαδικασίες, που είναι αδύνατο και να τις απαριθμήσει απλώς κανείς σ' ένα αρ-

θρο, ο λαός μας διαμόρφωσε ένα νέο κλιτικό σύστημα στα ονόματα, με άλλες πάλι διαδικασίες έπλασε το νέο σύστημα των ρημάτων: «Δεν έχει πια *ηγάπων*, και μάλιστα διπλοσήμαντο», μας ξαναλέει ο λαός μας, «έχετε το *αγαπούσα*, που εγώ ξέρω πώς το έπλασα, «κλέβοντας», και πάλι «κλέβοντας», στοιχεία από τον αόριστο, για να δώσω σαφήνεια και αρμονία στο λόγο μου, στο λόγο σας τον αυριανό. Δεν έχει πια *παιγνιδίσματα*». Να όμως που ο κ. Καλιόρης (και άλλοι «τινές», «συν αυτών»), να που ο αδιάβαστος «διανοητής» έχει αντίρρηση, αντιρρήσεις.

Και δεν είναι απλώς αντιρρήσεις, είναι ρητή διδασκαλία. Μας λέει λοιπόν («Αντί» τχ. 207), ανάμεσα σε μια θολούρα που τινάζεται από το πειραγμένο σίγουρα μυαλό του, ότι «η νεοελληνική γλώσσα είναι διφυής», ότι «η διαχρονική πορεία της γλώσσας μας έχει παραγάγει μια γόνιμη συγχρονική ποικιλομορφία, που την κάνει ανυπότακτη στην ενιαία τακτοποίηση εν πνεύματι μονοπολικής διατυπώσεως των δυνατοτήτων της», ότι οι ευτυχισμένοι Νεοέλληνες έχουμε «την ανεκτίμητη τύχη να διαθέτουμε δύο ή και περισσότερους μορφολογικούς τύπους για την ίδια λέξη» (όλα αυτά στη σελ. 34, α), και λοιπόν, αφού δούμε όλοι μας «αυτούς τους τύπους ως φορείς ποικίλων ηχορρυθμικών και ψυχολογικών λειτουργιών μέσα στη ροή του ζωντανού λόγου», έχουμε την άδεια (μας το επιτρέπει ο κ. Καλιόρης —καληώρα του) να λέμε «καρποφόρα για την έκφραση, αλλού ο έρωτας κι αλλού του έρωτα, αλλού ο έρωτας κι αλλού του έρωτος, ή η πραγματικότητα της πραγματικότητας και η πραγματικότητα της πράξης - της πράξεως και η πράξις - της πράξης...» —ναι, έτσι ακριβώς, δεν κάνω λάθος, το ξαναβλέπω για χιλιοστή φορά: *η πραγματικότης - της πραγματικότητος, και η πραγματικότητα - της πραγματικότητος, η πράξη - της πράξεως και η πράξις - της πράξης* (σ. 36, β) και παρακαλώ μη γίνει κανένα λάθος... Κι έρχεται τώρα κι από πάνω, χτες ακόμα («Αντί» 256, σελ. 43, γ), τα βάζει με όλους όσους λένε ή γράφουν μόνο τον τύπο *δύναμης* και τους κλείνει στην κλινική: «Χαρακτηριστική είναι η τρομακτική ψυχική εμπλοκή, αγκύλωση αληθινή που αγγίζει πλέον τα όρια της κλινικής περιπτώσεως, απέναντι στην κατάληξη -ης (*δύναμης*) των θηλυκών τριτοκλίτων...». (Εδώ μια μικρή διακοπή. Ίσως και το «Αντί» να «υπέκυψε» στη γνωστή νομική συμβουλή, ότι, άμα γράφει η περιφημη έκφραση «αγγίζει τα όρια», δεν υπάρχει ποινική δίωξη, ενώ, άμα γραφούν σταράτες κουβέντες, έχει σκαμνί. Εγώ λοιπόν, επειδή δεν έχω καμιά όρεξη να βρίσκομαι σε

κλινική και προτιμώ, αντί γι' αυτήν, και το σκαμνί —μολονότι θεωρώ τούτο δώ το δικαστήριο το μόνο αρμόδιο στις περιπτώσεις πνευματικής αντιδικίας— και προτιμώ και τη «δροσερή», παρακαλώ το περιοδικό, αν το δέχεται, να μου επιτρέψει να ρωτήσω τον κ. Καλιόρη: Όταν έγραφε αυτά τα πράγματα, είχε πάρει το εξιτήριο ή ήταν ακόμα «μέσα»;

Ας με συχωρέσει ο αναγνώστης: δεν τον ξέχασα ούτε στιγμή, έπρεπε όμως... Για να δει τώρα ως πού το πάει ο κ. Καλιόρης, θα ξεσηκώσω ένα απόσπασμα από τις σελίδες 413-414 του βιβλίου του «Παραμβάσεις», έκδ. «Κέδρου», Αθήνα 1981 (από δω και πέρα: «Π.»), όπου κρίνει ένα μελέτημα του κ. Σ. Ράμφου. Γράφει:

Σ' αυτό συντείνει αναμφισβήτητα και το γεγονός ότι ο συγγραφέας εγκαθιδρύει ορισμένες επιμέρους σταθερές ομοιομορφίες, γράφοντας π.χ. πάντα *ποιήσεως* και όχι και *ποίησης, δυνατότης* και όχι και *δυνατότητα, μία* και όχι και *μία*. Ήδη στο Υστερόγραφο μια φράση συγκρατεί την προσοχή ως λιγότερο έρρυθμη: «αρχαιολογία όμως είναι η ανάκτησις της αρχής, το αδύνατο μίας αναμνήσεως χωρίς μνήμη». Ο ρυθμός όμως ρέει καλύτερα, δίχως να θίγεται το γενικότερο ήθος του λόγου, αν γίνει: «η ανάκτηση της αρχής, το αδύνατο μιας ανάμνησης χωρίς μνήμη», γιατί δημιουργείται μεγαλύτερη ευφωνία και ισορροπία τολική.

Εδώ πια καιρός ν' αφήσω τον αναγνώστη να βγάλει μόνος του τα συμπεράσματά του για τη συλλογιστική αυτή, για να πω τα εξής με συντομία: Πρώτα ότι, σύμφωνα με όσα είπε λίγο πιο πάνω ο κ. Καλιόρης για «ψυχική εμπλοκή» και για «αγκύλωση αληθινή», τα σκάγια του τώρα παίρνουν και το φίλο του τον κ. Ράμφο, αφού κι αυτός, έστω από την ανάποδη, είναι «μονολιθικός» με τις μονές χρήσεις του, άρα για κάπου τον προορίζει ο κ. Καλιόρης —και οι καλοί φίλοι δεν κάνουν έτσι, νομίζω. Έπειτα, από τα τρία ζεύγη που έδωσε ο κ. Καλιόρης, τα δύο πρώτα είναι σκάρτα, τα λόγια «σκέλη» τους έχουν επιβληθεί στη γλώσσα με το «έτσι το θέλω» και, αν ο τύπος *της ποιήσεως* και οι όμοιοί του κρατιούνται ακόμα —τόσο μόνο— στη γλώσσα, ο λόγος είναι πως μένουν στη διοικητική ορολογία και σε κάποιες πάγιες εκφορές, π.χ. *πρώτης τάξεως* κτλ., ενώ από την άλλη μεριά δεν υπάρχει σήμερα η παραμικρή δυνατότητα να πούμε *δυνατότης*. Για το τρίτο ζεύγος, *μίας/μιας*, το δικίο είναι με το μέρος του κ. Καλιόρη, όχι όμως —προς Θεού— για τους λόγους που επικαλείται (τις σαπουνόφουσκες της «ερ-

ρυθμίας» και της «ευφωνίας» κτλ.) παρά επειδή διαφορετικά λειτουργεί στη γλώσσα το καθένα από τα μέλη του: το *μία* είναι κυρίως αριθμητικό («*μία* λέξη, όχι τρεις», «η ώρα είναι *μία*», και όχι «η ώρα είναι *μία*», ενώ το *μία* είναι κυρίως αόριστο άρθρο και αόριστη αντωνυμία: «είδα *μία* γυναίκα», «*μία* φορά κι έναν καιρό...». Εδώ όμως τώρα θα πρόβαλλε ένα μεγάλο και σημαντικό θέμα και ταυτόχρονα θα βλέπαμε το δεύτερο «κρίμα» του κ. Καλιόρη, ο οποίος καταδικάζει το φίλο του τον κ. Ράμφο στο να μη δει μεταφρασμένο το έργο του σε μια ξένη γλώσσα.

Αλήθεια, αν «άλλο διανόημα» είναι το *η ανάκτησις της αρχής* και «άλλο», πιο «έρρυθμο», πιο «εύφωνο», πιο «ισόρροπο» το *η ανάκτηση της αρχής*, τι θα έπρεπε να κάνουν οι μεταφραστές του κ. Ράμφου, αφού οι ξένες γλώσσες δεν έχουν αυτή τη δυνατότητα του κ. Καλιόρη να «παίζει» και με αυτές τις ξένες γλώσσες και με τη δική του; Οι καημένες οι ξένες γλώσσες, οι πιο πολλές, ξέρουν *μ i α* μόνο μορφή των ουσιαστικών τους στον ενικό και άλλη *μ i α* στον πληθυντικό, τις πτώσεις τις διαφοροποιούν με προθέσεις και με άρθρα, η αγγλική «απολίθωσε» το επιθετό της *πέρα* για *πέρα*, λέγεται όμως ότι, όσο και να είναι, κάτι έχουν προσφέρει κι αυτές στον παγκόσμιο πνευματικό πολιτισμό, «παρά ταύτα». Αυτά όμως θα μας πηγαιναν μακριά, κι εγώ βιάζομαι να πω μόνο τα ακόλουθα:

Νομίζω δηλαδή ότι μου επιτρέπεται, στα 60 μου πια και με την οποιαδήποτε εμπειρία μου στα θέματα και με την ανάμειξή μου στο γλωσσικό, να πω στους νέους της πατρίδας μας (σε όσους θα θελήσουν ν' ασχοληθούν με τα προβλήματα της γλώσσας μας) όχι φυσικά ως «υποθήκες» ή τέτοια και παρόμοια, παρά φιλικά, τα ακόλουθα: Πρώτα, να βγάλουν το καπέλο στους γνήσιους καθαρευουσιάνους: αγωνίστηκαν για ένα ιδανικό —καλό ή στραβό, είναι άσχετο—, και η ζωή δεν τους δικαίωσε. Ύστερα, να οπλιστούν οι νέοι μας με στέρεες γνώσεις, να μάθουν καλά, μα πολύ καλά, την ιστορία της γλώσσας μας, να διαβάσουν τα πάντα, και τότε —μα, δεν έχει «τότε»—, τότε θα δουν και μόνοι τους ότι δεν πρέπει ν' αφήσουν σε χλωρό κλαρί όλα εκείνα τα απομεινάρια του Ψευδοαττικισμού που κυκλοφορούν ανάμεσά μας. Αν αφουγκραστούν καλά τη φωνή των προγόνων τους, θα καταλάβουν εκείνο που «παίζοντας» ανέφερα παραπάνω ότι «μας είπε» ο λαός μας: θα υπάρξουν προβλήματα, «θα συναντήσετε βέβαια δυσκολίες, να βρείτε όμως τρόπους να τις αντιμετωπίσετε...». Με γνώση, με σύνεση, μα και με τόλμη, έξω από νοθείες, οι λύσεις θα βρίσκονται. Και ο ρυθμός να είναι ο σωστός. Όταν στα 1976 με τη

γλωσσολογική μεταρρύθμιση ένας καθαρευουσιάνος («γυρισμένος», φυσικά, τώρα σε «δημοτικιστή») μου έγραφε σε καθημερινή εφημερίδα πως είναι αδύνατο η δημοτική να συλλάβει τις ανώτερες έννοιες της επιστήμης (για τις οποίες προφανώς είχε πλαστεί αποκλειστικά η καθαρεύουσα), του είχα απαντήσει να κάνει μαζί μας υπομονή 150 χρόνια (όσα χρειάστηκε η καθαρεύουσα για να χαλάσει τη δημοτική, στα νεότερα τουλάχιστο χρόνια), γιατί αυτό επιβάλλει η ισονομία. Βλέπω όμως ότι *μ α ς* έμειναν μόνο 142. Και κάτι λιγότερο...

Πολύ με κατακλείδα μοιάζουν τα τελευταία αυτά λόγια, κι εγώ δε θα είχα αντίρρηση να σταματήσω εδώ, να όμως που ο κ. Καλιόρης δε μας αφήνει σε ησυχία. Ο κήνσορας της γλωσσικής μας ζωής, ο «λογιόμεικτος» οραματιστής της μελλοντικής μορφής της γλώσσας μας, μας προσφέρει στα ίδια του τα γραψίματα τόσες ακυρολεξίες, τόσες αγραμματοσύνες και τόσους βαρβαρισμούς και σολοικισμούς, που θα ήταν δικό μας «κρίμα» να τ' αφήσουμε όλα αυτά να τα φάει η αφάνεια. Ένα τους απάνθισμα είναι ό,τι χρειάζεται, και για ν' αρχίσουμε κάποτε να τελειώνουμε, κυρίως όμως για να ψυχαγωγηθούμε και λιγάκι —φτάνει τόσο που χαλάσαμε τη ζαχαρένια μας:

Ένα του κείμενο, πρωτοδημοσιευμένο στην «Εποπτεία» 42/1980 με τον τίτλο «Διδάγματα του αδιεξόδου», ξαναδημοσιεύεται στο βιβλίο του «Παραεμβάσεις» (είπαμε: «Π.») και έχει αρχή αρχή, σελ. 345, κάτι σα μότο, που δεν είναι θα έλεγα μότο, είναι κάτι άλλο, κάτι σαν επικεφαλίδα, που δεν είναι καν επικεφαλίδα, κάτι σαν προαναγγελία, που δεν είναι προαναγγελία, τελικά κάτι σαν τίποτα:

Με την ευκαιρία τριών βιβλίων για τη νεοελληνική γλώσσα.

Έτσι, όπως το διαβάσατε: *Με την ευκαιρία τριών βιβλίων...* Πολλοί τώρα μπορεί να χαρακτηρίζαν τη διατύπωση «άκομψη», «ελλιπή» ή δεν ξέρω πώς αλλιώς: είναι ανελλήνιστη και πάντως κάθε άλλο παρά αντάξια της νεφελωματικής διατύπωσης όλου του κειμένου. Να διδάξει κανείς, σύμφωνοι τι να πει όμως; Ότι την ευκαιρία τη δίνει μια ενέργεια, ένα γεγονός ή ακόμα και μια κατάσταση; Μα, αυτό το πιάνει και ο απλός άνθρωπος, ο οποίος μπορεί βέβαια να διατύπωνε κάπως λαϊκότροπα το διανόημά του: «Με την ευκαιρία που τυπώθηκαν —με την ευκαιρία που κυκλοφόρησαν τρία βιβλία...», με τα ρήματα όμως τυπώθηκαν - κυκλοφόρησαν θα σωζε την ελληνικότητα της εκφρασης, θα έσωζε την *π ρ ά ξ η* που αποζητάει η λέξη *ευκαιρία*. Όταν το πρωτοδιάβασα, είπα ότι όλο και κάποιος φίλος του θα του

το έλεγε, να το διορθώσει σε μιαν αναδημοσίευση, φυσικά να το γράψει «Με την ευκαιρία της εκδόσεως (βεβαιώς, βεβαιώς) τριών βιβλίων». Αρνούμαι να πιστέψω ότι του έλειψαν οι φίλοι του κ. Καλιόρη. Αντίθετα, τώρα τελευταία βρήκε και υποστηρικτές —τι λέω; διεκδικητές της «ζώνης»—: «Επί τη ευκαιρία του βραβείου Νομπέλ του Σεφέρη» (ναι, τέτοια ελληνικά...), γράφει ο κ. Αριστ. Νικολαΐδης στο βιβλίο του «Τ. Σ. Έλιοτ, Άπαντα τα ποιήματα...», Κέδρος (1984), σ. 17, επάνω επάνω. Πάμε παρακάτω, παρακάτω.

Αυτή την «αντι-μονο-πολικότητα», αυτή την «πολυτυπία» που επιθυμεί ο κ. Καλιόρης στη γλώσσα μας (*η πράξις της πράξης...*), στην καλύτερη περίπτωση αυτή την αλληλοεπίδραση δημοτικής και καθαρεύουσας την ονομάζει, χρόνια τώρα, με έναν όρο της Φυσικής, πιο ειδικά: της Μηχανικής. Διδάσκει λοιπόν η Μηχανική ότι, αν ένα δοχείο με νερό το διαχωρίσουμε με μια ημιπερατή μεμβράνη, μ' ένα διάφραγμα που ανάμεσά του μπορεί να περνάει το νερό και χρωματίζουμε το νερό του ενός μόνο διαμερίσματος, θα παρατηρήσουμε ότι σε λίγο το νερό και στα δύο διαμερίσματα θα είναι χρωματισμένο ομοιόμορφα. Μη ζητάτε περισσότερα από μένα, οπωσδήποτε όμως ο ομοιόμορφος αυτός χρωματισμός είναι η εικόνα του νέου πλάσματος που ονειρεύεται για τη γλώσσα μας ο κ. Καλιόρης, ο οποίος σίγουρα νομίζει ότι τα υγρά, για τα οποία ο λόγος, είναι... οσμηρά, μυρίζουν, γι' αυτό και ονομάζει το φαινόμενο της Νεοαττικιστικής Μηχανικής: *όσμωση*, με την οποία και μας έχει πρήξει τελευταία. Δεν ανοίγει λιγάκι Κουγιουμτζέλη - Περιστέρη, ας πω, να δει εκεί ότι η λέξη είναι *ωσμωση*, είναι δηλαδή ο αρχαίος *ωσ-μός* ή η *ωσ-μή* (κατά τα άλλα, «κοπτόμαστε» για αρχαία ελληνικά...), από το ρήμα *ωθώ*, ας πούμε **ωθ-μός*, **ωθ-μή* (παράβαλε, αναγνώστη, και *ωθισμός* ή *συν-ωστισμός*, από *συν-ωθούμαι* κτλ.), αφού τα υγρά *ωθούνται* ή *αλληλωθούνται*, χωρίς διόλου μα διόλου να μυρίζουν. Κι έτσι πάει χαμένος και χαμένος ένας τέτοιος ωραίος όρος της αρχαίας μας γλώσσας από την αμάθεια ενός υπερασπιστή της, που γράφει έτσι: *όσμωση* και ξανά *οσμώσεις* και της *όσμωσης* (βλ. και «Αντί» 207, σ. 34, α, βλ. και «Π.» και 19 και 364 και 369). (Εδώ τώρα, μια για πάντα, και γι' αυτό το θέμα και για όσα προηγήθηκαν και για όσα θα ακολουθήσουν: Και ο κ. Καλιόρης και ο κάθε αναγνώστης θα πουν ότι, τελοσπάντων, μπορεί αυτή την *όσμωση* να την έχει γράψει έτσι και κάποιος ειδικός, και από εκεί ξεσηκώθηκε, λάθη γίνονται, γλώσσα είναι αυτή, και *κόκαλα* (δεν) έχει και *κόκαλα* τσακίζει... Το δικίο είναι με τον

ANTOYAN
NTE SAINT - ΕΞΥΠΕΡΥ

Ο μικρός Πρίγκιπας

ANTOYAN NTE SAINT - ΕΞΥΠΕΡΥ

Ο μικρός Πρίγκιπας

— ΜΕΡΟΝΙΚΗ ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ —

NEΦΕΛΗ

Μετάφραση:
ΒΕΡΟΝΙΚΗ ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ

έκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομυιάλη 9 - Αθήνα 106 79
Τηλ. 3607744 - 3639962

**σας ενδιαφέρει
το ξενοδοχειακό
επάγγελμα;**

ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ

ΣΧΟΛΗ

**ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ**

ειδικεύστε σαν υπάλληλος
ξενοδοχείου ή μάγειρας με
μονοετή ή διετή εκπαίδευση.

Δωρεάν φοίτηση, διαμονή,
διατροφή.

ΠΑΝΡΟΦΟΡΙΕΣ

Αθήνα: Δραγατσάνιου 4
Τηλ. 32.44.578 - 32.31.328 - 32.31.821
Θεσ/νίκη: Μετροπόλεως 34
(031) 271.888 - 222.935 (0392) 51.245

*Η στα κατά τόπους γραφεία του ΕΟΤ

κάθε αναγνώστη και με τον κ. Καλιόρη, αλίμονο, ποιος είναι ο αναμάρτητος, και ακριβώς το δικό ήταν ανέκαθεν μ' εκείνον που είπε «ο αναμάρτητος υμών πρώτος βαλέτω λίθον». Συμβαίνει όμως ο ίδιος εκείνος να έχει πει σε κάποιον που έβλεπε μόνο τα λάθη των αλλωνών και τα δικά του τα παραγνώριζε: «έκβαλε πρώτον την δοκόν εκ του οφθαλμού σου, και τότε διαβλέψεις εκβαλίν το κάρφος εκ του οφθαλμού του αδελφού σου». Τα χωρία είναι από Ιωάννη 8,7, και Ματθαίο 7, 5, αντίστοιχα, το τελευταίο έχει και μια κλητική, που την αποποιώ, γιατί βλάπτει τη ζαχαρένια.) Και για να κλείσουμε με το άλλο δικό: τον όρο τον έπλασαν πρώτοι οι ξένοι, ο Ρομπέρ στο Λεξικό του μας λέει ότι στη γαλλική πρωτοεμφανίστηκε αυτή η οσμοσε στα 1872, και βλέπετε ότι αυτοί δεν είχαν ωμέγα στη γραφή τους: να όμως ο Όθων Α. Ρουσόπουλος ο εγγράμματος στα 1887 και ξανά στα 1889 στο «Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν» του: την ελληνοποίησε πολύ σωστά: *ωσμωσις*. Βλ. του Κουμανούδη τη «Συναγωγή νέων λέξεων...», σελ. 1144, α.

Ο κ. Καλιόρης όμως θέλει να μας διώξει από τα σπουδαστήρια και μας πάει στα γήπεδα —καμιά αντίρρηση. Γράφει λοιπόν, παρομοιάζοντας τη συζήτηση στο τηλεοπτικό τραπέζι με ποδοσφαιρικό αγώνα, ότι σ' αυτόν «καταμετρώνται γκολ». Στη γλώσσα μας ξέρουμε ένα μόνο τύπο του ρήματος αυτού: *μετρώ*, και μεσοπαθητικό *μετριέμαι* ή *μετριούμαι*. Τώρα ο κ. Καλιόρης επιθυμεί *ωσμωση*, αυτή όμως απαιτεί γνώσεις η αφιλοτιμία. Όταν δηλαδή θες να αττικίσεις, βάζοντας την πρόθεση *κατα-* πριν από το ρήμα *μετρώ*, πρέπει να ξέρεις ότι το ρήμα αυτό στα αρχαία ελληνικά δεν κλινόταν *μετρώ*, **μετράς*, **μετρά*, **μετρώμεν*, **μετράτε*, **μετρώσι*, ούτε **μετρώμαι...*, **μετρώνται*, παρά ήταν της συζυγίας των «εις-έω» ρημάτων: *μετρείς*, *μετρεί*,... *μετρούμαι*, *μετρούνται* άρα *καταμετρούνται*. Μα, τότε, πώς λέμε *μετράει*, «*μετράει τη γη*»; Είναι, αφήστε τα, ολόκληρη ιστορία, χαλασμός, από κείνον που ψυχία του μόνο μπόρεσα να δώσω στην αρχή. Τα ξαναδιδάσκει ο Χατζιδάκις (ποιος τον διαβάσει όμως...): Και αυτό το ρήμα και άλλα ο λαός μας τα μετατόπισε από τη συζυγία «-είς» στη συζυγία «-άς», κι έτσι, ενώ οι αρχαίοι έλεγαν κι έγραφαν μόνο *κτυπώ κτυπείς κτυπεί*, εμείς σήμερα ξέρουμε από τη λαϊκή παράδοση μόνο *χτυπώ χτυπάς χτυπάει*, τα ίδια με το *ζητώ*, με το *χρ(ε)ωστώ* κτλ. (Γ. Χατζιδάκι, Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά, τόμ. 1, σελ. 47). Προσοχή όμως, λέει ο Χατζιδάκις: μη νομίσετε τώρα πως αυτό το *μετράει* κι αυτά τα *χτυπάει* και *χρωστάει* κτλ. μας πάνε πίσω στα «συναίρετα» σε-άω της αρ-

χαιας ελληνικής, θα ήταν λάθος. Τα συναίρετα, λέει πάλι ο ίδιος, στο ίδιο έργο, σελ. 632-633, «ήδη επί του Ομήρου είχαν συναιρεθή», άρα όποιος θέλει, λέω τώρα εγώ ο ταπεινός αναγνώστης του Χατζιδάκι, να φανεί ομηρικότερος και από τον Όμηρο, να μας μεταφέρει σε ανύπαρκτες συζυγίες δήθεν ρημάτων σε-άω, πρέπει... να ξαναπάει στη σελ. 47 του Χατζιδάκι και να ξαναμάθει από κει ότι: αφού πρώτα ο λαός μας τα αρχαιότερα *ζητεί*, *μετρεί*, *κτυπεί*, *κυνηγεί* τα «έφερε» στην άλλη κατηγορία και είπε *ζητά*, *μετρά*, *χτυπά*, *κυνηγά* (που λέγονται ακόμα κατά περιοχές) *πρόσθεσε* σ' αυτά *αργότερα* την κατάληξη *-ει*, που την άκουγε και σε πολλά «περισπώμενα», αλλά και σε όλα τα «βαρύτονα»: *έχει*, *γράφει*, *δίνει* κτλ., κτλ., κι έδωσε τελικά τους τύπους *ζητάει*, *μετράει*, *χτυπάει*, *κυνηγάει*, που δεν έχουν καμιάν απολύτως σχέση με τα αρχαία συναίρετα σε-άει, (γι' αυτό και ο Χατζιδάκις, για να κρατήσει την ιστορική ορθογραφία, τα γράφει όλα αυτά: *ζητάει*, *μετράει*, *χτυπάει*, *κυνηγάει*...). Έτσι και με το 1ο πρόσωπο: *ζητάω*, *μετράω*, *χτυπάω*, *κυνηγάω*. Όστε δεν υπάρχει *ωσμωση* εδώ, εδώ υπάρχει *άγνοια*.

Και «του το είχα υποδείξει» του κ. Καλιόρη, να προσέξει, να μην πατήσει την πεπονόφλουδα: γράφοντας εκεί στο «Βήμα» για τα εξαμβλώματα της καθαρεύουσάς του, ανάφερα πρώτο πρώτο, πριν από το *αποφοιτούντες* (που υπάρχει δυστυχώς και στο Σύνταγμα του 1975), ακριβώς τον τύπο *μετρώντες*, ως αντίποδά του «δεδομένου» όμως ότι ο κ. Καλιόρης δεν τα καταλαβαίνει κάτι τέτοια και «προκειμένου» να βρει τα αδύνατα σημεία των άλλων, το διέπραξε. Φυσικά, δεν τον σώζει τώρα ούτε ο άλλος «αντίποδας» του κ. Νικολαΐδη (ό.π., σ. 251): *αντανακλούμενοι*, που κάνει συντροφιά στο δικό του «καταμετρώνται γκολ» («Αντί» 256, 42, α). Για να επιστρέψουμε στο γήπεδο: επειδή στο ποδόσφαιρο δε μετριούνται μόνο γκολ, παρά και δείχνονται και κάποιες κάρτες, ύστερα από τις δύο κίτρινες που του έδειξαν του κ. Καλιόρη «η ευκαιρία των βιβλίων» από τη μια και η «όσμωση» από την άλλη, ας αποφασίσει πια μόνος του για τούτην εδώ την κόκκινη κι ας χρησιμοποιήσει μόνος του το πλεονέκτημα για όσες αγωνιστικές θελήσει ο ίδιος (οι ποδοσφαιρικοί όροι είναι γνωστοί...).

Συνεχίζει όμως ο κ. Καλιόρης, κι εμείς θα τον παρακολουθήσουμε —τι να κάνουμε; Γράφει στις «Π.» 98, κρίνοντας ένα βιβλίο:

Μια άλλη επιμέρους αδυναμία του μυθιστορήματος βρίσκεται στον αποδέκτη της εξομολόγησης, την Άννα, που επέχει θέση «οιονεί» ερωτικού αντικειμένου.

Δεν ανήκω σ' εκείνους που θα πρότειναν να αποφεύγουμε αρχαίες λέξεις ή εκφράσεις στη γλώσσα μας, όταν μάλιστα αυτές έχουν, όπως αυτό εδώ το *οιονεί*, δυναμισμό και εκφραστικότητα. Θα έλεγα όμως να μαθαίνουμε πρώτα καλά τι θέλουν να πουν οι λέξεις ή οι εκφράσεις και ύστερα να τις χρησιμοποιούμε (και πάλι: ιδίως όταν και ύφος θέλουμε να κάνουμε και τα αμαρτήματα των άλλων να επισημάνουμε). Το θαυμάσιο αυτό *οιονεί*, που υποφέρει κάτω και από άλλες γραφίδες σοβαρών ή και σοβαροφανών κειμενογράφων («ως οιονεί αντάλλαγμα...», γράφουν), είναι το αρχαίο *οιονεί*, δηλαδή (τι «δηλαδή»; αυτό το πραγματάκι δε μεταφράζεται...), δηλαδή κατά λέξη: «τέτοιο, αν», που θα πει «(θα ήταν πραγματικά) τέτοιο, αν (υποθέταμε ότι...)», «κάτι σαν», «ας πούμε», «περίπου», και κατά το Ζηκίδη «τρόπον τινά».

Οι λατινομαθείς ή και όσοι ασχολούνται με τις ξένες γλώσσες θα το έχουν συναντήσει ως έννοια με την απόδοσή του στα λατινικά: *quasi*, που συχνά γίνεται και πρώτο συνθετικό με έννοια συγγενική του *ψευδο-*: *cette liaison devint un quasi-mariage*, γράφει ο Μπαλζάκ και θέλει να πει: «αυτός ο δεσμός (των δύο προσώπων) κατάντησε οιονεί γάμος», είδος γάμος... Όταν λοιπόν γράφεις ότι η Άννα επέχει θέση «οιονεί» ερωτικού αντικειμένου, κατά τον επεικέστερο χαρακτηρισμό παλιλλογείς, αφού, άμα κάτι επέχει θέση κάποιου άλλου, είναι ήδη οιονεί αυτό το άλλο και αντίστροφα: άμα κάτι είναι οιονεί τάδε, τότε επέχει τη θέση αυτού του τάδε. Να μην αφήσουμε και την Άννα: αυτή είτε επέχει θέση ερωτικού αντικειμένου είτε είναι οιονεί αντικείμενο ερωτικό. Τρίτη εκδοχή δεν υπάρχει —*tertium non datur*, έλεγαν οι Ρωμαίοι, μάλιστα όταν αυτό το *tertium* είναι *confusum*... Το «οιονεί» του κ. Καλιόρη θέλει πέταμα, με τα εισαγωγικά μαζί.

Έγραψα τη λέξη «πέταμα» και θυμήθηκα τα υψηλά πετάγματα του κ. Καλιόρη. Εκεί, «Π.» 413, γράφοντας για τον αφηρημένο στοχασμό που παίρνει ύψος κτλ., συνεχίζει παρακάτω:

Βέβαια, πάντα μια τέτοια επαφή είναι κατά κάποιο τρόπο (: «κατά κάποιον τρόπο» δηλαδή) και σύγκρουση, γιατί ο στοχασμός, όσο *υψηλής* και να είναι,....

Εντάξει, να χρησιμοποιούμε αρχαίες λέξεις, ν' ανοίγουμε όμως πότε πότε και κανένα λεξικό. Να, π.χ., εκείνο εκεί το υπέροχο των Λίντελ-Σκοτ-Τζονς της αρχαίας ελληνικής, που σε τέτοιες περιπτώσεις δίνει σεμνά σεμνά και την ετυμολόγηση, και που γράφει για την περίπτωσή μας: *υψηπετής*, *ές*, (*πίπτω*) και ερμηνεύει: «αυτός που πέφτει από τον ουρανό»... Και να και ο

Ζηκίδης, «ο εκ του ύψους πεσών, ουρανοκατέβατος»..., που θα πει ότι ο κ. Καλιόρης κάτι είχε ακούσει για ένα τέτοιο όνομα, άλλο όμως ήθελε να γράψει, για το οποίο γράφει πάλι το ξένο λεξικό: *υψηπέτης* (*πέτομαι*), «αυτός που πετάει στον ουρανό», και ξαναγράφει ο Ζηκίδης «ο πετόμενος υψηλά», και δίνουν και τα δύο λεξικά νύξεις και παραδείγματα για τον αετό, παραπομπές και στον Όμηρο (μα ούτε Όμηρο οι ομηρικότεροι;) και τόσες λεπτομέρειες... Όχι λοιπόν να γράφουμε μόνον, για να φαινόμαστε αρχαιοπαθείς, και όποιον πάρουν τα σκάγια. Και προσοχή: τούτο δω το *υψηπέτης* είναι ουσιαστικό, άρα επιβάλλει ειδικές χρήσεις το *υψηπετής*, αυτός που πέφτει από τον ουρανό, μάλιστα, είναι επιθέτο, έτσι που μπορεί κανείς να το χρησιμοποιήσει μιλώντας π.χ. για τα κεραμίδια...

Μια θαυμάσια λειτουργία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας διδάσκεται σ' ένα βιβλίο, που το χάρισε στο νέο ελληνισμό ο δημοτικισμός (καλά διαβάσατε: ο δημοτικισμός): είναι του σεβαστού πρεσβύτε κ. Μιχάλη Χ. Οικονόμου* η «Γραμματική της αρχαίας Ελληνικής», έκδοση του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1971, 21974. Εκεί, στη σελ. 264, γράφει ο κ. Οικονόμου μια σημείωση, η οποία απαλείφτηκε (ας πω: δυστυχώς) από το ίδιο το βιβλίο που, αναπροσαρμοσμένο, προσφέρεται τώρα στα παιδιά των λυκείων, και λέει τα ακόλουθα:

Παρασύνθετα (όπως και σύνθετα) ονόματα σε *-ις* (*-ψις*, *-ξις*) με *α'* συνθετικό άλλο μέρος του λόγου εκτός από πρόθεση δεν υπάρχουν στην αρχαία ελληνική. Αυτά κανονικά, όταν το *α'* συνθετικό δεν είναι πρόθεση, σχηματίζονται σε *-σία* (*-ψία*, *-ξία*) ή μόνο σε *-ία*: (*διάκρισις*, αλλά) *ακρισία* (*ανάκαμψις*, αλλά) *ακαμψία* (*διάπραξις*, αλλά) *απραξία*, *δυσπραξία*, ή *δυσπραγία*, *ευπραξία* ή *ευπραγία* κ.ά.

Τα λεξικά, ιδίως τα διδακτικά, αντιστρόφα, επιβεβαιώνουν με ανάγλυφους πίνακες το διδάγμα αυτό: γνώσις και ανάγνωσις και *παρανάγνωσις* και *επίγνωσις* κτλ., ποτέ όμως **άγνωσις* παρά *αγνώσια* **μόρφωσις* και *επιμόρφωσις* και *μεταμόρφωσις*, ποτέ όμως **αμόρφωσις* παρά —παρά; μα, τι ρωτάτε εμένα; ρωτήστε το γλωσσικό σας αίσθημα, και θα σας το πει... Γιατί η λαϊκή παράδοση, ο λαός, αφού κράτησε όσα θέλησε από αυτά τα αφηρημένα, ιδίως τα παράγωγα από ρήματα, σε *-ις*, τρέποντάς τα σε *-η*: *γνώσις-γνώση* κτλ., έκαμε άλλες δυο δουλειές μαζί: άλλα τα «έφερε» σε ομαλότερα σχήματα και «είπε» π.χ.: «τι θα πει *κλείσις*; θα γίνει *κλείσιμο(ν)*» ή: «τι μου θυμίζει η έλευσις; τίποτε; θα λέτε *ερχομός*» κτλ. κτλ. (όλα αυτά δι-

δαγμένα με «επιστημονικό μεράκι», θα έλεγα, από το Γιάνναρη, σελ. 289 κ.α.), «έκλεψε» και από τη λόγια γλώσσα ό,τι ήταν ωραίο, όπως αυτά που μας ανέφερε ο κ. Οικονόμου, δεν μπορούσε όμως να τα κρατήσει ασυνίζητα και μας χάρισε τα θαυμάσια συνιζήμένα: από το αρχ. *πλύσις - πλύση* την *απλυσία*, κι έπλασε και δικά του άλλα, όπως *αγινωσία* και *αστοχασία*, και από τη *μόρφωση* έπλασε την *αμορφωσία* του κ. Καλιόρη ή έστω την *αμορφωσία* του, ποτέ όμως, ποτέ την **αμόρφωση*, όπως θα την ήθελε, αφού δύο φορές γράφει: *ανολοκλήρωση* («Π.» —είπαμε: «Παρεμβάσεις» —, σ. 19) και *ανεκπλήρωση* (Θεέ και Κύριε...), σ. 372. (Σα να μην είχε τη δυνατότητα, στην καθαρεύουσά του, να γράψει: «*η μη ολοκλήρωσις*», «*η μη εκπλήρωσις*»...) Αυτή την ωραία διαδικασία του λαϊκού γλωσσικού αισθήματος, μάλιστα, αυτή μπορούμε να την τοποθετήσουμε στην ώσμωση, αφού είναι αναμφισβήτητη πραγματικότητα. Και να ο μακαρίτης δασκαλός μας Ν. Π. Ανδριώτης στο έργο του «Ετυμολογικό λεξικό της κοινής νεοελληνικής», 3η έκδ., Θεσσαλονίκη 1983, στα δύο λήμματα:

-σία κατάληξη σύνθετων θηλυκών ουσιαστικών από αρχαία δεύτερα συνθετικά σε -ς όταν δε συντίθενται με πρόθεση: *αντί-ληψη* - *δωρο-ληψία*, *κατά-θεση* - *τοπο-θεσία*, *επί-κριση* - *λογο-κρισία*. Πβ. -ση, κατάλ. σύνθ. θηλ.

-ση κατάληξη σύνθετων θηλυκών ουσιαστικών από αρχαία σε -σις που μένουν αμετάβλητα όταν το α' συνθετικό είναι πρόθεση: *κρίσις* - *σύγκρισις*, *επίκρισις* - *πλάσις* - *διάπλασις* - *λήψις* - *αντίληψις* - *μνήσις* - *υπόμνησις* - *χρήσις* - *κατάχρησις* - *φάσις* - *πρόφασις*, ενώ σχηματίζονται σε -σία όταν είναι σύνθετα με άλλο μέρος του λόγου: *λογο-κρισία*, *δωρο-ληψία*, *τοπο-θεσία*, *αφασία*. Πβ. κατάλ. -σία.

Στ' αρχαία λοιπόν, στ' αρχαία, στη γνήσια την ώσμωση, να αντλούμε από την αρχαία ό,τι λεξιλογικό στοιχείο προσφέρεται στο νέο μας λόγο, χρήσις και φρασολογίες ακόμα που θα ανεβάσουν το πνευματικό επίπεδο του λαού μας (πολλοί, πάρα πολλοί «φωνάζουν» σήμερα πως φτωχαίνει η γλώσσα μας κτλ. κτλ., κι ας έχει πει τα πάντα για το θέμα και από πολύ παλιότερα και από τη «Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)» ο Τριανταφυλλίδης και η Επιτροπή του βλ. έκδ. ΟΕΣΒ του 1941, τώρα ανατυπωμένη στη Θεσσαλονίκη, 1978, σελ. 193 —δεν ξεσηκώνω τίποτε, να παν να τα διαβάσουν και, αν είναι τίμιοι άνθρωποι, να το κλείσουν μια για πάντα). Αρχαία όμως σωστά, ελληνικά... Να ανεβεί το ύψος με τη χρήση

«*εγείρω* αξιώσεις», να ξανανεβεί με την άλλη «*διεγείρω* τα πάθη», όταν όμως είναι να μιλήσουν για ξεσήκωμα ακροατών από ένα ρήτορα, να μαθαίνουν όλοι οι κήνσορες τύπου Καλιόρη ότι υπάρχει κι ένα άλλο ρήμα που είναι από άλλον τύπο. Μιλάει ο άνθρωπος «για μερικά συντακτικά φαινόμενα της δημοτικής», βρίσκει αποχρώσεις ανάμεσα στο *ενάντια* και στο *εναντίον* (φτωχότατοι Γάλλοι, Άγγλοι, Γερμανοί...), συνεπαίρνεται από συλλήψεις ανώτερες (κοινώς: παπαρδέλες) και φθέγγεται:

Έτσι, σ' ένα λόγο «υψηλής τάσεως», ενθουσιαστικό, που προορίζεται να συνεγείρει πλήθη, το *ενάντια* όχι μόνο δένεται άνετα με το σύνολο, αλλά και του προσδίδει μεγαλύτερη ψυχοκινητική ενέργεια («Π.» 131).

Αμ, θέλουν διάβασμα τ' αρχαία, δεν είναι μόνο φωνές, και πρέπει να θυμάσαι τις λέξεις που πας να χρησιμοποιήσεις, πρώτα απ' όλα όμως να συλλογιέσαι, γιατί, όπως θαυμάσια το γράφει με τέσσερις λέξεις ο Πορφύριος στο Στοβαίου το 1.49.54: «ο λογισμός συναγεμνός μνήμης», και είναι πραγματικά *συναγεμνός*, και όχι βέβαια **συνεγεμνός* από το *συναγείρω*, και όχι από το απίθανο και το αγράμματο... *συνεγείρω* του κ. Καλιόρη. Στ' αρχαία, στ' αρχαία.

Ας πάμε όμως και στα νέα, για ν' αρχίσουμε κάποτε να τελειώνουμε κι εμείς, κι ας δούμε, αφήνοντας άλλα όχι καν δευτερότερα παρά λεπτομερειακότερα, ένα και καλό και σημαντικό, που αναφέρεται στη σύνταξη της γλώσσας μας: στη θ έ σ η των λέξεών της. Θέλει δηλαδή κανείς να πει τούτο το απλό διανόημα: «Στέλνω το άρθρο στο περιοδικό», κι αμέσως το χαλασμένο από την καθαρεύουσα γλωσσικό του αίσθημα αποδιώχνει τη ζωντανία του ρήματος και μετατρέπει το διανόημα σε: «Η αποστολή του άρθρου στο περιοδικό». Ως εδώ «καλά». Ελάτε όμως που η καθαρεύουσα, χαλασμένη κι αυτή από τις ξένες γλώσσες (γιατί η αρχαία ελληνική δεν ήταν τέτοια χαρτόγλωσσα), θα ήθελε να πούμε: «Η αποστολή στο περιοδικό του άρθρου»... Και τότε αρχίζουν τα παρατράγουδα. Τα γράφει από το 1966 ο ομότιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και Ακαδημαϊκός κ. Αγαπητός Τσοπανάκης στο μελέτημά του «Η τρίτη δημοτική», περιοδ. «Εποχές», τχ. 39 και 40 (τώρα: «Ο δρόμος προς την δημοτική», έκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1982, σελ. 223-224):

Στον τομέα της σωστής θέσης και εξάρτησης των όρων υποφέρουν πολύ οι γενικές, όταν αυτές μαζί με έναν εμπρόθετο προσδιορισμό εξαρτώνται από ένα ουσιαστικό

οι άνθρωποι των γραφείων νιώθουν ευτυχισμένοι αν αμέσως μετά το ουσιαστικό βάλουν τον εμπρόθετο προσδιορισμό και διώξουν πιο πίσω την γενική, η οποία έτσι φεύγει από την φυσική της σύναψη και προσκολλιέται φαινομενικά σ' ένα άλλο ουσιαστικό δημιουργώντας γελοία αποτελέσματα: έτσι: «η βοήθεια του προέδρου Τρούμαν προς την Αλβανία», έγινε: «η βοήθεια εις την Αλβανία του προέδρου Τρούμαν» —και

άλλα διδαχτικότατα. Χαρίζω τώρα κι εγώ στον αναγνώστη τον τίτλο που με πηχναία γράμματα έβαλε μια αθηναϊκή εφημερίδα, προεκλογικά του 1977: *Η ομιλία στον Πύργο του Αντρέα*, πράγμα που έκανε πολλούς ν' αναρωτηθούν ποιον άραγε ομιλητή να φιλοξενούσε ο... πυργοδεσπότης. Αυτά βέβαια είναι αστεία, γελοία τα είπε ο κ. Τσοπανάκης, αστείο είναι και το άλλο που δημοσιεύτηκε πάλι με μεγάλο τίτλο σε εφημερίδα μεταεκλογικά του 1981: *Δηλώσεις για την πολυθεσία του υπουργού προεδρίας*. Ο αναγνώστης τώρα που θα γέλασε (και όσο πιο τρανταχτό είναι το γέλιο του τόσο πιο γνήσιο είναι το γλωσσικό του αίσθημα) μπορεί, αν θέλει, να πιστέψει ότι εγώ δεν πρόφτασα ούτε να χαμογελάσω όταν είδα την εφημερίδα στο περίπτερο, γιατί ένας απλός άνθρωπος του λαού, που διάβαζε διπλά μου, μουρμούρισε: «τέτοιοι λοιπόν είναι;». Και να πω την αμαρτία μου, εκείνη την ώρα δε με ένοιαζε αν από την αδεξιότητα ενός τιτλοθέτη της εφημερίδας το α ή το β κόμμα (το ίδιο μου κάνει) «έχανε» έναν οπαδό του, εκείνο που με εξόργιζε ήταν πως εγώ έχανα ένα Συνέλληνά μου. Και όσο πληθαίνουν τα αποκόμματα με τα τέτοια καθαρευουσιάνικα τέρατα, με τις «Ανακοινώσεις για τον καρκίνο των γιατρών», με την «Εξέγερση κατά της Κυβερνήσεως των εμπόρων» κτλ. κτλ., τόσο περισσότερο αισθάνομαι την ανάγκη να ψυχαγωγήσω αλλά και να διδάξω τον αναγνώστη. Γιατί, αν επιτέλους οι τιτλοθέτες των εφημερίδων οι ανώνυμοι και απρόσεχτοι και βιαστικοί δικαιολογούνται όταν μας προσφέρουν τέτοια τέρατα, δεν είναι το ίδιο με τους επικριτές των πάντων, τους φωνασκούς της πνευματικής μας αγοράς. Κατακεραυνώνει λοιπόν —ποιος;— ο ψευδώνυμος κ. Καλιόρης («κατά μαθητόκοσμον» κ. Καλεώδης) —ποιον;— τον «επωνυμότατο» Γιάννη Ψυχάρη για τα «ολοκληρωτικά μέσα» στα οποία καταφεύγει, για «νόμους αλύγιστους, μονοκόμματους, νόμους των άκρων» και, θέλοντας να δείξει την αντίθεση του Ψυχάρη με τους αρχαϊστές, ανοίγει παράγραφο («Π.» 379 —κρατηθείτε καλά):

Απ' αυτή την άποψη, η «ρεα-

λιστική στροφή» προς τα εμπρός του Ψυχάρη συναντούσε τη ρομαντική στροφή προς τα πίσω των αρχαϊστών.

Όταν το πρωτοδιάβασα στην «Εποπτεία» 42/1980, σημείωσα στο περιθώριο: «Θου (φυλακήν...)». Τώρα που το ξαναδιαβάζω στις «Π.»:

Απ' αυτή την άποψη, η «ρεαλιστική στροφή» προς τα εμπρός του Ψυχάρη συναντούσε τη ρομαντική στροφή προς τα πίσω των αρχαϊστών

λέω να αναφωνήσω: «Θου, Κύριε, φραγμόν τη γραφίδι μου».

Για να μη μείνει όμως ο αναγνώστης με τελευταίο αυτό το φριχτό παράδειγμα ανελλήνιστου νεοελληνικού κειμένου, ας ξεφυλλίσω τις «Π.» —είπαμε: «Παρεμβάσεις» —του κ. Καλιόρη, για να πάρουμε, έτσι, τυχαία, ένα άλλο νοστιμότερο παράδειγμα. Στη σελ. 22 γράφει ότι

ο δοκιμιογράφος μιλάει τη διαφορά του παράγοντας το νόημα του αντικειμένου του.

Μίλα, λοιπόν, κι εσύ, αναγνώστη, τη γνώμη σου...

* Ενώ τα χειρόγραφα αυτού του άρθρου γίνονταν τυπογραφικά δοκίμια, ο σεβαστός πρεσβύτες των 87 χρόνων Μιχάλης Χ. Οικονόμου μάς άφησε στις 24.5.1984.

Η πίστη του στο δημοτικισμό, το έργο του μιας ολόκληρης ζωής και η αγάπη που μου έδειχνε μου επιτρέπουν ν' αφιερώσω στη μνήμη του το άρθρο αυτό.

Β.Α.Φ.

● Στο επόμενο τεύχος θα δημοσιευθεί η απάντηση του Γιάννη Μ. Καλιόρη στο άρθρο του Β. Α. Φόρη.

ΡΑΟΥΛ ΒΑΝΕΓΚΕΝ
Βασικές κοινοτοπίες

NORMAN ΜΑΙΗΛΕΡ
Ο απεσταλμένος ενός
μανιακού

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ
ΤΥΠΟΣ

Ζωοδ. Πηγής 17
τηλ. 36.39.980

Κυκλοφόρησε ο 190ς τόμος
του περιοδικού ANTI
Β' εξάμηνο 1983
Περιλαμβάνει τα τεύχη 236-250

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΣΥΡΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Προβλήματα και λύσεις σε μια κοινωνία που μεταλλάσσεται

Της Ντόρας
Ηλιοπούλου - Ρογκάν

Η πρώτη κιόλας εντύπωση που σου προσφέρει η Συρία μόλις πατήσεις το πόδι σου, εδώ —στο νέο διεθνές αεροδρόμιό της— είναι ένας εκλεπτυσμένος εκσυγχρονισμός σε ό,τι αφορά την αρχιτεκτονική της. Ένας εκσυγχρονισμός που κατορθώνει να εξασφαλίσει την ευρηματική συνύπαρξη του παραδοσιακού και συνάμα εκείνων των προϋποθέσεων που εγγυώνται για τις τελειότερες ανέσεις και, κυρίως, για τη λειτουργικότητα του χώρου. Ο άριστα οργανωμένος χώρος στο νέο διεθνές αεροδρόμιο συμβιώνει με: το θεσμό της χαρακτηριστικής, παραδοσιακής, εσωτερικής αυλής με το συντριβάνι —τεκμήριο της

σημασίας που έχει για τους Άραβες το νερό. Τις καμάρες που ολόγυρα στην αυλή ακουμπούν πάνω σε λευκές ζωσμένες με μαύρο —κάτω από το κιονόκρανο και στη βάση— κολώνες. Το γεωμετρικό διάκοσμο της αυλής και της πρόσοψης του κτιρίου του αεροδρομίου. Διάκοσμος που αναβιώνει το παραδοσιακό εικαστικό και πλαστικό ρεπερτόριο του Ισλαμ. Ακόμη είναι ο διάκοσμος αυτός συνδυαστικός κρίκος ανάμεσα στη διαφορετική σε κάθε Ισλαμικό κράτος αρχιτεκτονική (τα Αραβικά κράτη, την Περσία, το Πακιστάν, το Ιράκ) και αποτελεί ένα ανθεκτικό στο χρόνο ενωτικό στοιχείο.

Στη Συρία που επικρατούν το τετράγωνο, η καμπύλη, η λιτότητα στη γραμμή και στο διάκοσμο, οι μόνες περιπτώσεις όπου σημειώθηκε μια φόρτιση στον διάκοσμο και μια ιδιαίτερη ένταση στα χρώματα οφείλονταν σε μίαν επίδραση των Ινδών και της Περσίας.

Ειδικότερα, τώρα, σε ότι αφορά την εμφάνιση της σύγχρονης αρχιτεκτονικής στη Συρία και τον τρόπο με τον οποίο αυτή αντιμετωπίστηκε διακρίνουμε κατ' αρχήν δυο περιόδους με σαφή αναμεταξύ τους χρονολογικά όρια: Από τις αρχές περίπου του αιώνα μέχρι τη δεκαετία του 1950 η δυτική αρχιτεκτονική εισέδυσσε και επικράτησε «ως προς τα μορφοπλαστικά στοιχεία, ενθαρρυνόμενη από το ρυθμό της ανάπτυξης της Συρίας, τη μεγάλη ζήτηση που υπήρχε χάρη και στην επιστροφή των Συρίων σπουδασμένων στο εξωτερικό αρχιτεκτόνων. Βλέπουμε τεκμήρια-μαρτυρίες αυτής της αρχιτεκτονικής στη σημερινή Δαμασκό, ειδικότερα στα κτίρια τα οικοδομημένα στην αμέσως προπολεμική περίοδο καθώς και στην αμέσως μεταγενέστερη. Βλέπουμε ακόμη και πιο νεότερα κτίρια-συγκροτήματα γραφείων κ.ά. που επίσης είναι κατασκευασμένα στο ίδιο πνεύμα. Όμως από το 1950 και πέρα, ιδιαίτερα εδώ και μερικά χρόνια, έχει σημειωθεί από μέρους του κράτους η θέσπιση μιας σύγχρονης αρχιτεκτονικής που, προφυλαγμένη από ανεξέλεγκτους εκσυγχρονι-

σμούς κι ακροβατισμούς, συνδυάζει εύστοχα και δημιουργικά το παραδοσιακό με το σύγχρονο. Πέρα από το παράδειγμα του νέου Διεθνούς Αεροδρομίου επισημαίνουμε την έφεση αυτήν: Στο Παλάτι των Σπορ. Σε μερικά από τα καινούρια ξενοδοχεία της Δαμασκού όπως το Σέρατον, το Μερντιέν κ.ά. Στο πρώτο —έργο του Ιταλού αρχιτέκτονα Μπαμπέρα (1978)— η δυτική σε ύψος πρόσοψη και γενικά η εξωτερική όψη αντισταθμίζεται ευρηματικά από την ατμόσφαιρα που ορίζει ο εσωτερικός διάκοσμος. Αν και σχεδιάστηκε από αγγλική εταιρεία υλοποιήθηκε από ντόπιους τεχνικούς και χειροτέχνες, γι' αυτό και ενσωματώθηκαν τα παραδοσιακά στοιχεία. Έτσι, αυτά συνυπάρχουν με το σύγχρονο πνεύμα δίχως τίποτα να ξενίζει στο συγκεκριμένο αυτόν. Κάτι ανάλογο συνέβη και στο Μερντιέν της Δαμασκού (1976), έργο του Σύριου αρχιτέκτονα Κούλυ. Στην περίπτωση του Μερντιέν της Παλμύρας και η εξωτερική όψη προσαρμόστηκε στο ολόγυρά της τοπίο της ερήμου έτσι ώστε να μην αποτελεί ένα ξένο σώμα με το περιβάλλον.

Ευρηματικά εκσυγχρονισμένη είναι η αναβίωση του παρελθόντος στο Τζαμί Ελ Κουβέιτι που κτίστηκε από τους Καλίλ Φαρρά και Μωχάμεντ Φαρρά κατά παραγγελίαν ενός πλούσιου Κουβέιτιανού, εγκατεστημένου στη Δαμασκό. Εδώ η παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι προσαρμοσμένη στις σύγχρονες απαιτήσεις

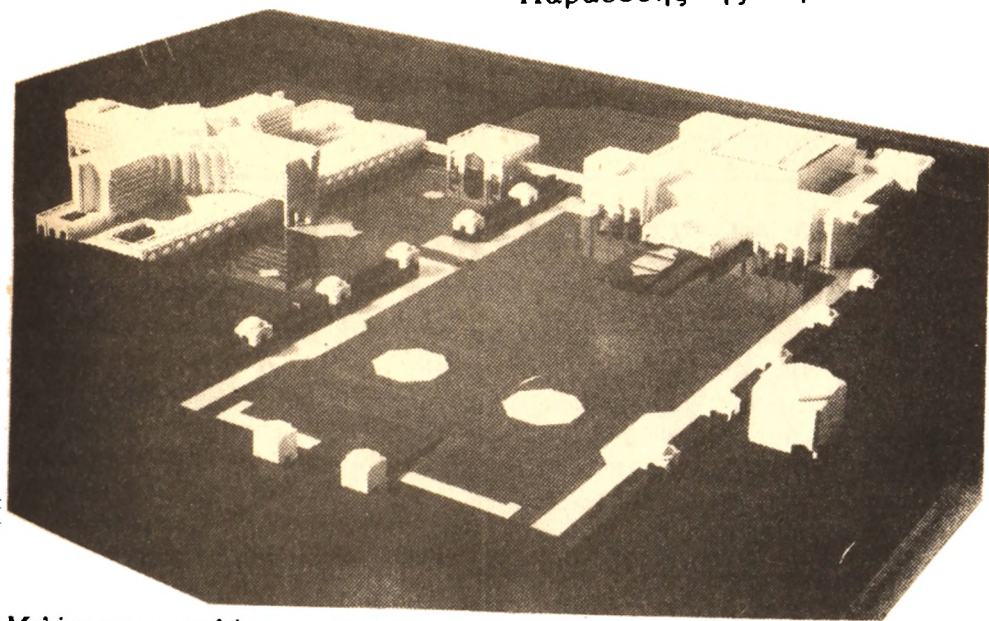
που αντιλαμβάνονται τώρα το τζαμί απλώς και μόνο σαν ένα κέντρο λατρείας και προσευχής κι όχι σαν ένα πυρήνα πολιτιστικό. Αξιόλογο και ιδιαίτερα σημαντικό παράδειγμα συνεύρεσης της παράδοσης, της ικανοποίησης των συγχρόνων αναγκών και της έφεσης να τονωθούν και να δραστηριοποιηθούν οι τοπικοί τεχνίτες, αφοσιωμένοι εδώ και αιώνες στη «λατρεία» της τέχνης τους, καθώς κι οι διάφορες μορφές χειροτεχνίας αποτελεί το «Παλάτι της Προεδρίας» που πραγματοποιεί τώρα κατά διαταγήν του Προέδρου Ασάντ ο Ιάπων αρχιτέκτων Κένζο Τάγκερ με τη συνεργασία μιας τοπικής ομάδας. Τόσο εδώ όσο και στις αιθουσες υποδοχής και δεξιώσεων που έχουν διευθετηθεί για τις τωρινές επίσημες δραστηριότητες σε άλλα κτίρια εντυπωσιαζόμαστε από την τεράστια προσπάθεια που έχει καταβληθεί ώστε ο διάκοσμος να ζωντανεύει ευρηματικά το παρελθόν. Κι αυτό, είτε με τη συμπερίληψη παλιών κομματιών όπως π.χ. το εκπληκτικό ταβάνι του επίσημου σαλονιού που προέρχεται από ένα Δαμασκήνο σπίτι του 16ου αιώνα είτε με την κινητοποίηση των καλύτερων τεχνιτών από όλη τη χώρα, γαλουχημένων στην τέχνη της κατεργασίας του ξύλου, του μαρμάρου, του γυαλιού και του μπρούντζου.

Όπως φαίνεται λοιπόν η παρούσα κυβέρνηση δεν ενισχύει μόνο τις παραδοσιακές τέχνες αλλά και την εξίσου, παραδοσια-

κή στις Αραβικές χώρες, συνύπαρξη αρχιτεκτονικής και διακόσμου. Μία συνύπαρξη στην οποία δεν νοείται όπως στις Δυτικές χώρες η παρεμβολή στην αρχιτεκτονική ενός επώνυμου καλλιτέχνη. Όμως, τώρα τελευταία με την εδώ και 50 περίπου χρόνια βαθμιαία καλλιέργεια κι ανάπτυξη των εικαστικών και πλαστικών τεχνών —καλλιέργεια που ενθαρρύνθηκε από την επαφή της Συρίας με το δυτικό κόσμο— εμφανίζεται και το πρόβλημα της συνεργασίας ανάμεσα σε έναν καλλιτέχνη, σύμφωνα με τον ορισμό που δόθηκε από τη Δύση, και σ' έναν αρχιτέκτονα. Συνεργασία που δεν έχει ακόμη υλοποιηθεί σε επαρκή κλίμακα και την οποία προσπαθεί να «δει» και να ορίσει η Σχολή Καλών Τεχνών με ένα πνεύμα προσαρμοσμένο στη συριακή πραγματικότητα: Απαραίτητη προϋπόθεση για ένα δημιουργικό αποτέλεσμα.

Επιστέγασμα των μέχρι τώρα προσπαθειών για μίαν όσο γίνεται πιο εύστοχη εκσυγχρόνιση της αρχιτεκτονικής της χώρας είναι το αποτέλεσμα του διεθνούς διαγωνισμού που προκηρύχθηκε το 1979 για το «Παλάτι των Συνεδρίων». Από τους τριάντα αρχιτέκτονες από όλον τον κόσμο που έστειλαν 15 μελέτες μια επισης διεθνής επιτροπή εξέλεξε τους τρεις. Από αυτούς με ειδική εισήγηση της επιτροπής επικράτησε ο Γάλλος Μ. Λε Καισν με συνεργάτη τον επίσης Γάλλο Ζ. Μπερτελέ. Πρόκειται για μίαν από τις μεγαλύτερες μελέτες για

κτιριακά συγκροτήματα στη Συρία: Χώρα που λόγω της πρόσφατης ανάπτυξης της έχει ανάγκη από έναν εξοπλισμό σε κτίρια που να εξυπηρετούν συλλογικές ανάγκες. Το σημαντικό με το Παλάτι των Συνεδρίων της Δαμασκού θα 'ναι ότι θα αποτελεί την πρώτη περίπτωση συγκροτήματος γι' αυτήν τη χρήση που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες κάθε είδους Συνεδρίου, όχι δηλαδή, μοναχά πολιτιστικού αλλά και πολιτικού. Έχει πράγματι γι' αυτόν το σκοπό επιτευχθεί μια «λειτουργία» που να εξυπηρετεί όλες εκείνες τις διαδικασίες, τα μέτρα ασφαλείας, την εύκολη διακίνηση, την προστασία της ιδιωτικής ζωής, την αυτονομία από διάφορες άλλες χρήσεις ώστε να εξασφαλισθούν οι προϋποθέσεις που είναι απαραίτητες για την οργάνωση ενός πολιτικού συνεδρίου ή συνάντησης. Η μελέτη πέρα από το Παλάτι των Συνεδρίων προβλέπει: Ένα περίπτερο υποδοχής για τους Αρχηγούς Κρατών (με αυτόνομη προσέλαση). Ένα ξενοδοχείο 500 δωματίων που να λειτουργεί έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η πλήρης απομόνωση της μιας αντιπροσωπείας από την άλλη καθώς και πολλά παραρτήματα. Επίσης

Μελέτη για το παλάτι των Συνεδρίων στη Δαμασκό.

ιεθνείς διαγωνισμοί έχουν προκηρυχθεί για την ίδρυση του Παπιστημίου της Λαοδικείας, μιας Βιβλιοθήκης (με επικρατέστερο τον Πολωνό αρχιτέκτονα Άν Λευσσνέρ), το Παλάτι των φιλοξενούμενων και, το Θέατρο της Δαμασκού. Αυτή, ακριβώς, ανάθεση και σε ξένους αρχιτέκτονες —μέσω διαγωνισμού— εγάλων και σημειώνοντων κτιριακών συγκροτημάτων αποκαλύπτει τον σοβαρό κι ειλικρινή προβληματισμό των Συρών ώστε να αυξηθεί η πείρα τους σε σύγκριση με τα τελευταία επιτεύγματα στο χώρο της σύγχρονης αρχιτεκτονικής. «Θέση» που δεν ικανοποιείται όμως τώρα πια όπως π.χ. μέχρι το 1950 την ανεξέλεγκτη χρήση και επιδερμική μίμηση ξένων προτύπων αλλά τουλάχιστον με τη σύμπραξη και τοπικών αρχιτεκτόνων και τεχνιτών να πιο εύστοχη δυνατή λύση ώστε λαμβανομένων υπόψη των

τοπικών συνθηκών να υλοποιείται, κάθε φορά μια συριακή σύγχρονη αρχιτεκτονική, δηλαδή, μια αρχιτεκτονική με δική της προσωπικότητα.

Ανάλογοι προβληματισμοί διέπουν το χώρο των εικαστικών και πλαστικών τεχνών με τη διαφορά, βέβαια, ότι εδώ τα πράγματα διαφοροποιούνται από το ότι οι τέχνες αυτές σε αντίθεση με την αρχιτεκτονική απαριθμούν —εξαιτίας της ιδιορρυθμίας του Αραβικού πολιτισμού— μοναχά 50 χρόνια ζωής. Σαφές είναι παρά την πρόσφατη μύηση των Συρίων δημιουργών στις εικαστικές τέχνες η έφεσή τους —γνώρισμα που συναντάμε και σ' άλλα Αραβικά κράτη όπως, την Αίγυπτο, το Ιράκ κτλ. —να δουν και να νιώσουν τις σύγχρονες επιταγές της τέχνης μέσα από το έρμα της προσωπικότητας της δικής τους παράδοσης. Το επισημαίνει αυτό ο θεατής που θα επισκεφθεί το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης που στεγάζεται στο Εθνικό Μουσείο της Δαμασκού, που ιδρύθηκε το 1956, με έφορο τον Χασσάν Καμάλ, Καθηγητή στη Σχολή Καλών Τεχνών της Δαμασκού και πρόσφατα Διευθυντή του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης και Παράδοσης της Δαμασκού.

Στα έργα ζωγραφικής, γλυπτικής καθώς και στα χαρακτηριστικά που έχουν συγκεντρωθεί, εδώ μετά από αυστηρή επιλογή παρατηρούμε πέρα από τάσεις και ρεύματα την έφεση των καλλιτεχνών να εκφράσουν κυρίως τον προσωπικό τους κόσμο. Έναν κόσμο πλασμένο κι ειδικό μέσ' από τις θεμελιακές συντεταγμένες του πολιτισμού τους. Για παράδειγμα η Αραβική επιγραφολογία —η γραφή— έχει μετουσιωθεί στα ζωγραφικά έργα μερικών Συρίων καλλιτεχνών σε δομικό στοιχείο της σύνθεσης. Δεν αποτελεί, δηλαδή, έναν διακοσμητικό «παράγοντα». Το γνώρισμα αυτό σε συνάρτηση με το «φως» και την μέσ' από αυτό ενορχήστρωση των χρωμάτων αποτελεί το κύριο πεδίο δράσης των ζωγράφων της χώρας. Οι τελευταίοι σπουδασμένοι και στο εξωτερικό όπου μερικοί έχουν μόνιμα εγκατασταθεί προσπαθούν να αφο-

Α. Ρ. Μουκέτ: Ο τοκετός, 1980, πέτρα.

μοιάσουν όσο γίνεται πιο δημιουργικά τα διδάγματα των καθηγητών τους περιφρουρώντας συνάμα το δικό τους παρόν. Τις προσπάθειες των καλλιτεχνών τις υποστηρίζει και το κράτος με: Την ίδρυση τμημάτων σύγχρονης τέχνης και σε άλλα μουσεία όπως π.χ. στα μουσεία της Μπόσρας, στο Χαλέπι, Ντάρ ελ Ζόρι και Ράκκα.

Την οργάνωση ετήσιων εκθέσεων σε αυτά τα μουσεία. Την αγορά έργων από τους καλλιτέχνες ώστε να ενισχυθούν οι συλλογές των μουσείων. Την παρότρυνση του Υπουργείου Πολιτισμού να θεσπίσει τη δική του συλλογή από έργα σύγχρονης τέχνης. Την ενίσχυση της Ένωσης των καλλιτεχνών ώστε να πολλαπλασιάζει τις διευκολύνσεις στα μέλη της. Την παροχή υποτροφιών. Σοβαρές είναι οι προσπάθειες που γίνονται κι από τη Σχολή Καλών Τεχνών όπου η φοίτηση είναι τετραετής.

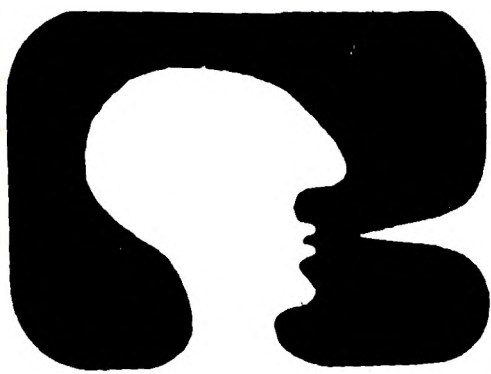
Ακόμη και μια γρήγορη ματιά στα έργα που παρουσιάζονται μόνιμα στο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Δαμασκού πείθει για τις ανωτέρω προσπάθειες. Οι «Ψαράδες» του πεθαμένου σήμερα Λ. Καγιαλί τεκμηριώνουν έναν μουσικό ρυθμό στη σύνθεσή τους και την προσπάθεια του καλλιτέχνη να ξεφύγει από τα στενά όρια ενός ρεύματος και μιας ορισμένης τεχντροπίας. Ακόμη αποκαλύπτουν μιαν ενδιαφέρουσα χρήση του φωτός: Γνώρισμα που απασχολεί ιδιαίτερα τους καλλιτέχνες της χώρας. Το ιδιόμορφο φως της Συρίας το έχουν αιχμαλωτίσει με τον τρόπο τους κι οι Ν. Σώρα, Μ. Χαμμάντ και τόσοι άλλοι ακόμη.

Είναι ένα φως που διέπει τόσο τις παραστατικές όσο και τις αφηρημένες συνθέσεις όπως π.χ. στην περίπτωση του Μ. Χαμμάντ. Ο τελευταίος όπως κι ο Μ. Γκανούμ κάνει και μιαν ιδιότυπη χρήση της Αραβικής επιγρα-

φολογίας. Κάτι το ουσιαστικό από την ατμόσφαιρα της χώρας τους και τα γεγονότα που επηρεάζουν την καθημερινή της ιστορία έχουν δει, νιώσει και περιγράψει οι Σύριοι δημιουργοί όπως π.χ. οι Φ. Μουντάρες και Κ. Μπάτσι. Ο τελευταίος που είναι μόνιμα εγκατεστημένος στο Βερολίνο εμπνέεται συχνά από τα στρατόπεδα των προσφύγων.

Εντύπωση επίσης προκαλεί το προσεγμένο μετέωρο των καλλιτεχνών. Μετέωρο που αγγίζει την πλήρη ωριμότητα και στα χαρακτηριστικά τους έργα. Ιδιαίτερα σημαντικοί σε αυτόν το χώρο είναι ο Άκχρας που ζει στο Παρίσι και ο Α. Σαλίμ Αλκχλέντ. Τέλος στο χώρο της γλυπτικής ιδιαίτερα σημαντική είναι η παρουσία του Α. Ραχμάν Μουάκετ που πλάθει τις εκπληκτικές σε κίνηση και σε γραμμή συνθέσεις του με κύριο υλικό μια πέτρα από το Χαλέπι. Πέτρα που υποβάλλει έναν πολύ έντονο συναίσθημα αφής και που ενισχύει την πλαστικότητα της μορφής χάρη στις ενδογενείς της αποχρώσεις. Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε και πολλά άλλα ονόματα καλλιτεχνών που αξίζουν τη μνεία αν το επέτρεπε εδώ ο χώρος. Η εντύπωση πάντως που αποκομίζει κανείς στην επίσκεψη του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης της Δαμασκού, έργο ζωής του Διευθυντού Η. Καμάλ, όπως κι η εντύπωση από εκθέσεις σε μερικές γκαλερί της πόλης είναι εκείνη μιας συνεχούς κι ακατάβλητης προσπάθειας εξοικείωσης με το σύγχρονο πνεύμα δίχως, όμως ούτε στο ελάχιστο αυτό να επισκιάζει τη δομή της προσωπικότητας και του περιβάλλοντος στο οποίο ανατράφηκε ο καλλιτέχνης.

Υπάρχει από αυτήν την άποψη μια σύγχρονη συριακή τέχνη: Κάτι που δεν μπορούμε να το πούμε με την ίδια ευκολία για άλλες χώρες.

ΞΕΧΑΣΜΕΝΑ ΧΑΡΤΙΑ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ

Από τον Λ. Κομίνη πήραμε την παρακάτω επιστολή, που αφορά στο άρθρο του Γ. Βασιλικού σχετικά με το Συγκρότημα Λαμπράκη, το οποίο δημοσιεύσαμε στο προηγούμενο τεύχος.

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

Δεν θα ασχοληθώ στην επιστολή μου αυτή με το όψιμο ενδιαφέρον του συντάκτη του «κριτικού σημειώματος» για το συγκρότημα Λαμπράκη. Γιατί νομίζω ότι ο συντάκτης του δεν θα γνώριζε τους σκοπούς του κάποιου υποβόλεα — «πληροφοριοδότη» — του και με «καλή πίστη» θα έγραφε τα... «φοβερά» αυτά ντοκουμέντα που αποκάλυψε στο προηγούμενο τεύχος σου.

Ακόμη αντιπαρέρχομαι τα περι διαδοχής στη διεύθυνση των ΝΕΩΝ, κι αυτό γιατί η προτίμηση του συντάκτη σου στο πρόσωπό μου, είναι τουλάχιστον περιεργή. Είναι, γιατί στην ιεραρχία της εφημερίδας προηγείται — όπως άλλωστε φαίνεται κάθε μέρα στην προμετωπίδα των ΝΕΩΝ — ο κ. Βασίλης Επ. Νικολόπουλος. Συνεπώς θα έπρεπε πριν ασχοληθεί με την πιθανότητα να είμαι εγώ ο... διάδοχος, να αποκλείσει για ορισμένους λόγους τον προηγούμενο από μένα στην ιεραρχία. Δεν το έκανε και αυτό εγώ το θεωρώ σαν την «Αχιλλείο πτέρνα» του δημοσιεύματος, που δείχνει ότι κάποιου τις φιλοδοξίες προσπάθησε να εξυπηρετήσει με το άρθρο του και όχι την αλήθεια.

Για να τελειώνω μ' αυτό το θέμα — που στο τέλος δεν με αφορά — ήθελα να προειδοποιήσω τον ενδιαφερόμενο, ότι δεν πρέπει να ανησυχεί για τη διαδοχή στην διεύθυνση των ΝΕΩΝ, για τον απλό λόγο ότι τέτοιο θέμα δεν υπάρχει — από όσο εγώ είμαι σε θέση να γνωρίζω — και δεν πρόκειται να υπάρξει πριν περάσουν αρκετά χρόνια. (Εκτός βέβαια αν επέλθει κάποιο αποτέλε-

σμα ανθρώπινα αναπότρεπτο... το οποίο όμως φαντάζομαι ότι και ο ίδιος θα απεύχεται). Γι' αυτό μπορεί να ξεκουραστεί μέχρι τότε και βλέπουμε.

Τώρα σ' εκείνα που με αφορούν:

1. Γράφετε ότι με προσέλαβε για διευθυντή της απογευματινής του εφημερίδας ο Σάββας Κωνσταντόπουλος. Αυτό είναι αλήθεια. Ή μάλλον η μισή αλήθεια. Δεν γράψατε όμως ότι ο ίδιος με απέλυσε το 1971 (μεσούσης της χούντας) και το σημαντικότερο δεν γράψατε γιατί με απέλυσε.

Επειδή δε μου αρέσει να απαντάω αφηρημένα σας παραπέμπω στον ηθοποιό κ. Στέφανο Ληναίο, που έζησε από κοντά το θέμα και που γνώρισε τους πραγματικούς λόγους της απόλυσής μου, όχι από μένα. Θα σας παρακαλούσα να πληροφορηθείτε τους λόγους ώστε, στο μέλλον αν ασχοληθείτε μαζί μου, να έχετε όλα τα δεδομένα που χρειάζονται για να αναφέρετε ολόκληρη την αλήθεια — όχι τη μισή.

Τέλος νομίζω ότι και ένα μικρό παιδί καταλαβαίνει ότι αυτοί που απολύθηκαν από τον Σ.Κ., μόνον άνθρωποι της δικτατορίας δεν πρέπει να ήταν.

Για την ιστορία αναφέρω μερικούς από εκείνους που συνεργάστηκαν μαζί μου και γνωρίζουν τόσο τη στάση μου απέναντι στον Σ.Κ. αλλά και στη χούντα. Είναι ο Νίκος Μακρίδης, ο Σπύρος Φαναριώτης, ο Σπύρος Θεοδωρόπουλος, ο Βαγγέλης Παπαευθυμίου, ο Κώστας Καββαθάς, ο Θόδωρος Σγουρδαίος, ο Δημήτρης Κατσίμης, ο Γ. Λεονάρδος, ο Ντίνος Τσαλόγλου, ο Δημ. Κουμπιάς, ο Σταύρος Απέργης, ο Στρατής Ζαχαριάδης και δεκάδες άλλοι συνάδελφοι.

2. Για το περιβόητο ευχαριστήριο τηλεγράφημα προς τη χούντα, επειδή είναι προγενέστερο (1969) της απόλυσής μου (1971) θα μπορούσα να το παρακάμψω στη απάντησή μου. Όμως δεν θα το κάνω, γιατί πρέπει και γι' αυτό να ειπωθούν κάποτε μερικά σωστά πράγματα.

Το κείμενο αυτό που το περιέφεραν τότε άνθρωποι της χούντας, κυρίως στις άμεσες δικτατορικές εφημερίδες, καταλαβαίνετε ότι ήταν μια εκβιαστική απειλή για όποιον το αντιμετώπιζε. Και, κατά τη γνώμη μου, τηρουμένων των αναλογιών φυσικά, δεν διέφερε σε τίποτε από τα κείμενα των «δηλώσεων μετάνοιας»

που υποχρεώθηκαν πολλοί φυλακισμένοι να υπογράψουν για να βγούν, αφού τον ίδιο ασκούσαν εκβιασμό οι εμπνευστές τους.

Και σήμερα ακόμη δεν γνωρίζω ποιός ήταν ο συντάκτης αυτού του τηλεγραφήματος. Μόνο τον εκβιαστή που με ανάγκασε να το υπογράψω γνωρίζω.

Φυσικά μπορείτε να με ρωτήσετε: Γιατί τόσοι άλλοι δημοσιογράφοι απέφυγαν και δεν το υπογράψαν; Δεν μπορώ να ξέρω πόσοι από αυτούς έτυχε να το αντιμετωπίσουν και αρνήθηκαν. Ελπίζω να είναι πολλοί... Και δεν ξέρω αυτοί που πραγματικά αρνήθηκαν, πόσο εκβιαστικά τους αντιμετώπισαν οι διαμετακομιστές του τηλεγραφήματος. Ξέρω πώς μου έθεσαν το θέμα εμένα...

Πάντως πιστεύω ότι ρόλο έπαιξε για πολλούς και η τελευταία παράγραφος του κειμένου, που έζηνα και πονηρά — θα έλεγα — ο συντάκτης του είχε διατυπώσει μια επιφύλαξη προς τη δικτατορία. Αν θυμάμαι καλά έγραφε ότι το σύνολο του δημοσιογραφικού κόσμου διατηρούσε τις ανησυχίες του για την έλλειψη ελευθερίας στον Τύπο και άφηνε να εννοηθεί ότι οι δημοσιογράφοι θα αγωνιστούν για την αποκατάστασή της. Αυτό πιστεύω ότι ξέγelaσε πολλούς.

Αλλά αγαπητό «ΑΝΤΙ» κανείς τότε δεν πίστεψε ότι ένα τέτοιο ασημαντο χαρτί θα καταντούσε

ριοδικό, να αναφέρεις μόνον την επιφάνεια γεγονότων απομονωμένων, για να καλύπτονται με «δόσεις λάσπης» πρόσωπα που φροντίζουν να μη ενοχλούν κανέναν και ασχολούνται μόνο με το λειτούργημα που ασκούν.

Γιατί δεν είναι περιεργό — αγαπητό «ΑΝΤΙ» — το ότι κανένας δεν ασχολήθηκε ποτέ με εκείνους που με διαδέχτηκαν στην εφημερίδα του Σ.Κ. όταν εγώ απολύθηκα; Ούτε και θυμούνται ποιοί ήταν. Και νομίζεις ότι τυχαία ξεχάστηκαν;

Τείνω να πιστέψω δηλαδή ότι, για να μείνει κανείς ήσυχος, πρέπει να φροντίζει — αντίθετα από τη Μακιαβελική ρήση — να τον λυπούνται, αντί να τον φοβούνται... Ας είναι... εγώ προτιμώ το δεύτερο κι ας μου στοιχίζει κάτι παραπάνω.

Σ Σ Αν δεν ήμαστε «δημοκρατικό περιοδικό» που προσπαθεί να μην μένει στην «επιφάνεια των γεγονότων» δεν θα χρησιμοποιούσαμε αυτό το υστερόγραφο. Επειδή ακριβώς το τελευταίο ενέχει και την έννοια του διαλόγου, το θεωρούμε και θεμιτό και αναγκαίο. Θεμιτό για να αποσιώσουμε την κατηγορία της λασπολογίας που, μέσω τρίτου, μας αποδίδει ο κ. Κομίνης και αναγκαίο για να αποκαταστήσουμε τις, κατά τη γνώμη μας, αλληλουχίες και συνέπειες των συλλογισμών του ε-

Ο ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

τοσο... σημαντικό! Φυσικά όχι την εποχή της χούντας, γιατί τότε πέρασε απαρατήρητο και στα ψηλά των εφημερίδων, αλλά την εποχή της μεταπολίτευσης, οπότε ξεθάφτηκε για να θαφτούν μερικοί... ενοχλητικοί. Για να μπει φωτιά σε... χλωρά και ξερά που «υπόγραψαν» κάτω από ποικίλους εκβιασμούς.

Κλείνοντας την απάντησή μου για όσα αναφέρατε για μένα θα ήθελα να σας διευκρινίσω ότι θεωρώ απαράδεκτο να προσπαθεί ο οποιοσδήποτε «εγκληματίας να επιστρέψει στον τόπο του εγκλήματος» καθορίζοντας εκείνος το πολιτικό πιστεύω πρώην ή και τωρινών συναδέλφων του. Και το χειρότερο για κείνον, να ακούει τρυγμούς εκεί που δεν ακούγονται...

Και θεωρώ ανεπίτρεπτο επίσης, εσύ, σαν δημοκρατικό πε-

ριστολογράφου. Και συγκεκριμένα:

1. Σε ένα τυπωμένο άρθρο, έχει σημασία η πρόθεση του γράφοντος (δηλαδή αν, όπως λέει ο κ. Κομίνης, θέλει κάποιον να εξυπηρετήσει), αλλά πιστεύουμε ότι το τυπωμένο άρθρο, εκείνο που συνεπάγεται κυρίως είναι να εγκαθιδρύει ελέγχιμα, ως προς την εγκυρότητά τους, γεγονότα' κάπου καταγράφεται ως *factum* η πληροφορία του. Τα άλλα ανήκουν περισσότερο στο χώρο της (εικατολογικής) ψυχολογίας.

2. Ο κ. Κομίνης μας παραπέμπει στον κ. Ληναίο προκειμένου να πληροφορηθούμε τους λόγους για τους οποίους απολύθηκε.

Ένα ερώτημα: από πού προκύπτει η υποχρέωσή μας να πληροφορηθούμε μέσου του άλφα ή βήτα κυρίου, για κάτι το οποίο εναπόκειται στην διακριτική ευχέρεια

Ελληνική Λογοτεχνία • Δοκίμιο • Ξένη Λογοτεχνία
Φιλοσοφία • Εθνική Αντίσταση • Παιδικά
Ελληνικά Θέματα • Επιστημονική Φαντασία

Εξάντας

Κωλέττη 11 - Τηλ. 36.04.885
Τζαβέλα 1 - Τηλ. 36.21.236

πληροφόρησης του άμεσα ενδιαφερόμενου; Πόσο μάλλον όταν πρόκειται για κάποιο γεγονός (απόλυση) που ο ίδιος το εγκαλεί —χωρίς να αναφέρεται στο επίμαχο άρθρο— έστω και σαν άμυνά του. Και μια άποψη: Το γεγονός της στελεχικής λειτουργίας του επιστολογράφου στο όργανο του Σάββα Κωνσταντόπουλου, συνεπάγεται ή δεν συνεπάγεται την πολιτική του ευθύνη; Τα της απολύσεως (μεθύστερα) δεν αναιρούν τα της αναλήψεως στελεχικών ευθυνών (πρωθυστερες και καθόλα πολιτικές).

3. Ένα σχόλιο: ολίγον υβριστικό για τους «δηλωσίες» φυλακισμένους να τους ταυτίζετε με καταστάσεις που η προσυπογραφή ή όχι ενός τηλεγραφήματος που είναι ζήτημα ελευθερίας βουλήσεως και ανάληψης του κόστους μιας αρνητικής στάσης. Κε Κομίνη υπήρχαν και δημοσιογράφοι που πείναγαν (για να μην μιλήσουμε για τους φυλακισμένους και εξόριστους, μη «δηλωσίες») και κράτησαν ανελαστικά τα περιθώρια συνδιαλλαγής.

4. Απορούμε γιατί αναφέρετε τόσα ονόματα «συνεργατών» σας. Δεν σας αρκούσε άραγε η απλή αναφορά τους ως συνεργατών; Ή μήπως είναι έμμεσος τρόπος για να τους υποδηλώνετε ως «συνενοχούς»; Και κάτι άλλο: τον εκβιαστή σας γιατί δεν τον κατονομάζετε; ρωτάμε όχι από ενδιαφέρον, αλλά επισημαίνοντας χαρακτηριστικά κάποιας αντίληψης.

5. Αφού φροντίζετε να ασχολείσθε «μόνο με το λειτούργημα που ασκείτε», γιατί επικαλείσθε πολιτικό άλλοθι στην προσωπογραφία του «πονηρά» συντεταγμένου τηλεγραφήματος; Ας αφήσουμε το γεγονός ότι αυτό το «ασχολούμαι με το λειτούργημα μου» θυμίζει το «κάνω τη δουλίτσα μου και διάρα δεν δίνω», μόνον που το λειτούργημα σας διαμορφώνει ιδεολογικές στάσεις και πολιτικές νοοτροπίες.

Τελειώνοντας αυτό το μακροσκελέστατο, δυστυχώς και για μας, υστερόγραφο, σας βεβαιώνουμε ότι ασχολούμαστε με «ασήμαντα χαρτιά», γιατί εκεί παίζεται πολλές φορές το καθημερινό παιχνίδι καθεστώτων και πολιτειών, που πληρώνονται με ακριβό τίμημα. Πέραν του προσωπικού, πέραν της εμπάθειας, η κριτική είναι κριτική κοινωνική, κριτική θεσμών, συμπεριφορών και στάσεων δημοσίων.

«ΤΡΥΠΩΝΩ»

● Στο άρθρο του τχ. 266 για το «ΒΗΜΑ» και τις αποσιωπήσεις για όσα συμβαίνουν στο συγκρότημα Λαμπράκη μας γράφει ο αναγνώστης μας Β. Γεωργιάδης:

Αγαπητό «Αντί»

Συγχαρητήρια για το άρθρο

σου «Συγκρότημα Λαμπράκη —τα συμπτώματα μιας οργανικής κρίσης». Είσαι το μόνο έντυπο που τόλμησε να μας πληροφορήσει για το τι έγινε με την επανέκδοση του καθημερινού «Βήματος».

Εκείνο όμως που μου έκανε εντύπωση είναι ότι όχι μόνο τα άλλα έντυπα δεν έγραψαν τίποτα για τη φοβερή αυτή εκδοτική αποτυχία (κόρακας κοράκου μάτι δε βγάζει), αλλά ακόμη και το «Ποντίκι» δεν έβγαλε τσιμουδιά!

Εγώ, ως τώρα τουλάχιστον, διάβαζα τη σελίδα για τον Τύπο που έχει κάθε βδομάδα το «Ποντίκι» και νόμιζα ότι μάθαινα όχι μόνο την αλήθεια αλλά και όλη την αλήθεια.

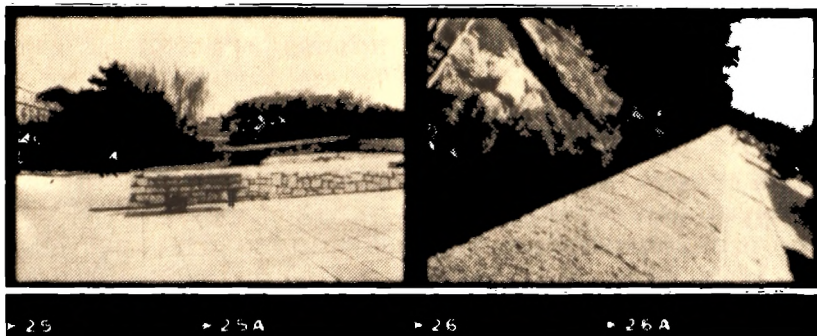
Οι συντάκτες της «πολιτικής-σατιρικής και αποκαλυπτικής εφημερίδας» αν θεωρούν ότι η επανέκδοση του «Βήματος» δεν αποτελεί είδηση που θα έπρεπε να σχολιαστεί αναλυτικά —τότε λυπάμαι αλλά δεν είναι δημοσιογράφοι.

Εκτός αν είναι αλήθεια αυτό που ψυθιρίζεται ότι οι εκδότες του «Ποντικίου» είναι καλοπληρωμένοι υπάλληλοι του Λαμπράκη και κάνουν πάντα τα στραβά μάτια όταν κάτι αφορά το Συγκρότημα —ενώ για όλο τον άλλο κόσμο είναι φωτιά και λαύρα.

Η αλήθεια φαίνεται πως... καίει.

Με αγάπη
Β. Γεωργιάδης

Μάλλον για τις γλυκές του απόψεις

Εσείς στην Αθήνα δεν έχετε τίποτα παρά μόνο Υπουργεία. Εδώ στη Θεσσαλονίκη υπάρχει στο κάτω κάτω και το «Απρόοπτο», με μενού απρόοπτες πατάτες. Πας εκεί όταν το γκάζι φέρνει μόνο αϋνία. Συνήθως αυτό φέρνει και την πατάς. Όσο για το Ντιλλ, το καινούργιο μαγαζί για ρούχα ούτε στον ύπνο σας δεν έχετε δει τέτοιο αλλά εμάς δεν μας εντυπωσιάζει πια. Ούτε η οροφή του. Περνάμε μπλαζέ και wet look.

Παραμονή των Φώτων. Και τι βροχή. Στη Λέοντος Σοφού παιδάκια με σκουφάκια, μερικά καλά. Συλλογισμένα. Κατόπιν μπαίνει ο ελεγκτής, κατεβαίνω.

Πλατεία Εμπορίου. Τώρα, τούτη την ώρα αυτός ο άνετος και παρείκος θα χαριεντίζεται σ' εκείνα τα Εξάρχεια που φοβάμαι κι ομολογώ τα φοβάμαι. Γιατί κανείς άλλος δεν τ' ομολογεί ψυχραιμία δεν ξέρω. Όλοι γνωστοί —κάτι φοβεροί γνωστοί.

Λατρεύω το πνεύμα μου το βλαμμένο. Μου λείπει. Πού μένεις αγάπη μου; Στις ρεματιές της αγάπης μου, εξυπακούεται. Αχ να 'μωνα παράφωνη κι εξίσου γκόμενα του πεθαμένου —χειμώνας. Κατάξανθη κόρη βασιλέως περνάει με ζακέτα σαξ. Τα Σαββατόβραδα τα φωτογραφεία ανοιχτά. Υπάλληλος γυναικά κάτω από μια καπελίνα. Διαβάτες όχι και λίγοι. Αργότερα μες' στ' άγρια μεσάνυχτα οι ραδιοπειρατές βαριούνται και τραγουδάνε μαζί με το δίσκο: Η δική σου εικόνα έχει πλέον χαθεί, τη σκεπάζουν αράχνες και την κρύβει η ντροπή — πράγματι. Κύριοι με παραφρονείτε. Πηγαίντε σε

κανέναν Φώτη. Ναι, από δω κι εμπρός θα γράφω με ψευδώνυμο, θα φέρω τα πάνω κάτω, έπειτα πάλι στη θέση τους μέχρις αποδείξεως του εναντίου. Μα χάος.

Φθονώ το πνεύμα του το λατρεμένο. Να μπορούσα ν' αμφισβητήσω το φθόνο μου. Ρομάντζο μου, παλάτι μου σαν το Ντιλλ, μ' αφήνει πίσω του εμέ την καννίβαλο, πάει, φεύγει, αφού τ' αμφισβήτησε όλα, τα πάντα —και γαμώ τους διανοούμενους. Και τα χάνω —μέχρις αποδείξεως του εναντίου. Διότι εγώ κομίζω γλαυκάς στον εαυτό μου, μα είμαι μαστίγιο του εαυτού μου κι έτσι προχωράω το γαϊδούρι —ω όφελος των πεθαμένων.

Ιανουάριος, μήνας προ πάντων μελαγχολικός, ο αιγόκερως ανεβαίνει στην κορυφή των Άλπεων μόνο για ένα εντελβαίς. Έχω το ίδιο πείσμα όμως, για να κατεβαίνω. Πανσέδες ει δυνατόν.

Το αίμα μου να πέσει πάνω του και στα παιδιά των παιδιών του. Κι αν είμαι παιδί του; Θέλω πραγματικά να ξέρω τι γίνεται σ' αυτήν την περίπτωση και τι ισχύει.

Άλεφ. Καφενείο-βιβλιοπωλείο μέχρι τις 10.30 μ.μ. Ούτε τέτοιο έχετε. Μόνο Υπουργεία. Περάστε τώρα. Ας κοιτώ εγώ τις Πρέσπες. Σας αισθάνομαι. Όλοι ξέρουμε το μέλλον μας στιγμή προς στιγμή. Αλίμονο. Κι όποιος πέφτει με τα μούτρα στα ωροσκόπια ακόμη περισσότερο. Εν πάση περιπτώσει σας περιμένα εδώ, παλαιμαχη και φυματική των Εξαρχείων, νοητός ήλιος αστερευτος που το σβήσιμό του θα 'ναι πέρα για πέρα αληθινό. Φιλημένη απ' τις φίλες μου, τις παίρνουν τα δάκρια σαν να τις

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

ΤΖΟΡΤΖ
ΟΡΓΟΥΕΛ
1984
ΜΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

ΝΕΩΔΕΛΗ 1984

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΩΡΙΑ

Z. Πηγής 16
Τηλ. 36.24.187

Ο Λεοπόλντ Τρέππερ επιτέλους μιλά... Λίγες είναι οι μαρτυρίες που θάχουν ακουστεί τα τελευταία χρόνια με τέτοιο ενδιαφέρον. Ο Λεοπόλντ Τρέππερ είναι ο αρχηγός της Κόκκινης ορχήστρας, ενός από τα σημαντικότερα δίκτυα πληροφοριών του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Ο Λεοπόλντ Τρέππερ, όπως και οι περισσότεροι σύντροφοι συναγωνιστές του θα πληρώσει στις σταλινικές εκκαθαρίσεις, μετά τον πόλεμο, ένα βαρύ τίμημα. Οι συναντήσεις του με διάφορες προσωπικότητες τα χρόνια που βρίσκεται στις φυλακές, είναι γεμάτες αναμνήσεις, με το μεγαλύτερο ενδιαφέρον που θα μπορούσαν ποτέ να έχουν για την Ιστορία.

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

ΜΠΟΡΙΣ ΒΙΑΝ

Ο Κομπάρσος

Μετάφραση
ΕΛΕΝΑ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΑΚΗ

NEΦΕΛΗ

ΝΙΚΗ ΛΟΥΖΙΑΝ

Ο ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ
Η περίπτωση Νίκου Εγγονόπουλου

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9 - Αθήναι 10679
Τηλ. 3639962 - 3607744

παίρνει κάτι άλλο.

Η ζωή μου δε θα μ' αφορά μια μέρα, εκείνη την άγια μέρα.

Όσο για το χιούμορ του, ελεεινό και πηγάζουν τα δικά μου γέλια από παντού, μάλιστα. Άστα, μην τα συζητάς, Αριστοτέλους και Ερμού εισιτήρια για τας Αθήνας όπως λέμε εδώ ήρθε το τραίνο από τας Σέρρας αλλά η πλάκα είναι πως τίμια, κάπου ήθελα να καταλήξω.

Νίκη-Φωτεινή-Πελαγία-
Διαμάντω Ω.

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

• Από την αναγνώστριά μας Εβελίνα Χατζηδάκη διαμαρτυρία για τον ρατσισμό της ΕΡΤ:

Με το γράμμα μου αυτό θέλω να εκφράσω την αγανάκτησή μου για ένα απαράδεκτο ρεπορτάζ που έκπληκτη παρακολούθη-

σα το μεσημέρι του Σαββάτου 14 Ιούλη στα πλαίσια της εκπομπής της ΕΡΤ1 «Σάββατο δύο και μισή».

Πιο συγκεκριμένα: όταν άνοιξα το κουμπί ένας θίασος μιλούσε για το έργο που παρουσιάζει σε αθηναϊκό θέατρο. Ξαφνικά το σκηνικό αλλάζει εντελώς. Μεταφερόμαστε απότομα σ' έναν χώρο όπου γίνεται ένας μεγάλος καυγάς στον οποίο συμμετέχουν και οι παράγοντες της τηλεόρασης (!!!) Κανείς δεν μπαίνει στον κόπο να μας ενημερώσει για το τι συμβαίνει, αλλά γρήγορα καταλαβαίνουμε ότι το συνεργείο βρίσκεται σ' έναν καταυλισμό της μειονότητας εκείνης που είναι γνωστοί σαν Γύφτοι (ομολογώ ότι δεν είμαι καν ενημερωμένη για το αν πρόκειται για το πραγματικό τους όνομα που από τη χρήση που του κάνουμε εμείς οι υπόλοιποι κατέληξε βρισιά ή αν πρόκειται για παρατσούκλι).

Κατά τα φαινόμενα το συνεργείο δεν θεωρήθηκε ευπρόσδεκτο από ορισμένους, δημιουργήθηκαν διαφωνίες στις οποίες μπλέχτηκαν και οι ρεπόρτερ που έκπληκτοι τους παρακολουθούμε να μιλούν με πολύ άσχημο και προσβλητικό ύφος στους ανθρώπους. Μερικοί προσπαθούν να αρθρώσουν τα προβλήματά τους λέγοντας (απολογούμενοι προφανώς στους ρεπόρτερ) ότι κλέβουν γιατί πεινάνε, ότι κάνουν πολλά παιδιά γιατί δεν ξέρουν πως θα μπορούσαν να το αποφύγουν και ότι ζητούν από το Κράτος σπίτια να στεγαστούν. Σ' όλα αυτά οι εκπρόσωποι της ΕΡΤ απαντούν φωνάζοντας: «Α, ώστε ομολογείς ότι κλέβεις!», «Είναι δυνατόν να μην ξέρετε πως θα αποφύγετε τα παιδιά!» και «Κάνεις εσύ 13 παιδιά και θα τα πληρώνει μετά το Κράτος, κι αν σου δώσει σπίτι και εσύ μετά κάνεις 20 τι θα γίνει;» και «αυτά που ζητάτε εσείς τα παίρνουν μήπως οι Έλληνες, πως λοιπόν τα ζητάτε;» και άλλα παρόμοια. Δεν έλειψαν και τα βάρβαρα ενώπιον φακού μαθήματα δημοκρατίας στο ίδιο πάντα επιτιμητικό ύφος του στυλ: «Να αφήνεις και τους άλλους να μιλάνε, εδώ έχουμε δημοκρατία», «Να μιλάνε και οι γυναίκες, γιατί δεν αφήνετε τις γυναίκες να μιλάνε» κλπ. Και όταν με την επιμονή των ρεπόρτερ ήρθαν να μιλήσουν γυναίκες στο μικρόφωνο, αυτό ήταν για να δεχτούν την ερώτηση κάθε πότε πλένονται ερώτηση στην οποία υποχρεώθηκαν να απαντήσουν.

Στη συνέχεια ρωτήθηκαν κάτοικοι της περιοχής οι οποίοι μίλησαν για τους «κλέφτες και τους βρωμιάρηδες» και μόνο όταν κάποια είπε ότι «παίρνουν σπίτια οι Γύφτοι και δεν παίρνουμε εμείς» ο ρεπόρτερ έκανε μια μικρή παρέμβαση για να της υπενθυμίσει ότι «όλοι είμαστε ίσοι». Τέλος η οθόνη μας έδειξε ό-

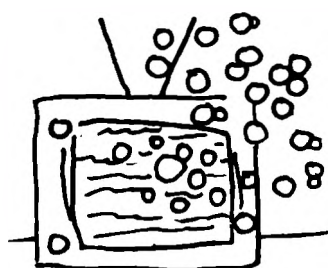
τι αυτό που είδαμε ήταν μια «μίνι συνέντευξη» και χωρίς καμιά άλλη πληροφορία για τους λόγους αυτής της εκπομπής ξαναγυρίσαμε στο στούντιο και στο μουσικό πρόγραμμα.

Δεν ξέρω αν είχαν εξηγηθεί περισσότερα πράγματα πριν ανοίξω το κουμπί, δεν ξέρω ακόμα αν η εκπομπή «Σάββατο δύο και μισή» είναι πάντα ανάλογης ποιότητας γιατί πρώτη φορά (και τελευταία σίγουρα) μου έτυχε να την παρακολουθήσω. Απ' αυτό που είδα όμως δεν ήξερα τι να πρωτοθαυμάσω. Την άνεση με την οποία εξευτελίζονται κάποιοι πολίτες από την οθόνη της «δημοκρατικής» μας τηλεόρασης, τα πατερναλιστικά μαθήματα δημοκρατίας, τη βάρβαρη κατήχηση στην αντισύλληψη και στην καθαριότητα, την έλλειψη σεβασμού στην προσωπικότητα των παρουσιαζόμενων ανθρώπων αλλά και στον θεατή;

Χωρίς να τρέφω καμιά αυταπάτη για την τηλεόραση και το ρόλο της, δεν περίμενα ομολογώ, ακόμα κι από την Τ.Β., ότι θα έθιγε το θέμα μιας μειονότητας υποβαθμισμένης σίγουρα κοινωνικά και πολιτιστικά, μ' έναν τόσο επιπόλαιο και προσβλητικό τρόπο. Θα περίμενα μια μεγαλύτερη ευαισθησία και σίγουρα μια διαφορετική προσέγγιση στα αίτια που κράτησαν αυτήν την ομάδα, αν και ζει δίπλα μας, τόσο έξω από τη δική μας κοινωνία, ώστε όχι μόνο το Κράτος αλλά ούτε η Αριστερά μας ασχολήθηκε ποτέ με την ύπαρξή της. Και θα περίμενα σίγουρα μιαν άλλη αντιμετώπιση στις πρώτες προσπάθειες που κάνει η ομάδα αυτή να διατυπώσει κάποια αιτήματα και να δηλώσει την παρουσία της σ' αυτήν την χώρα.

Πιστεύω τέλος ότι εκπομπές σαν κι αυτήν του Σαββάτου όπου άτομα ή ομάδες αντιμετωπίζονται έτσι, «αφ' υψηλού», προωθούν, είτε το θέλουν είτε όχι, ένα πολύ δυσάρεστο φαινόμενο. Αυτό που όλοι, με την υπόθεση των Κενυατών που ρίχτηκαν στη θάλασσα, ανατριχιάζοντας υποψιαστήκαμε, αλλά βιαστήκαμε να ξεχάσουμε, φροντίσαμε να μην το πούμε ποτέ με το όνομά του και ελάχιστα καταγγείλαμε: πρόκειται για την άνοδο του ρατσισμού και στην Ελλάδα, κάτι που θα δούμε να παίρνει διαστάσεις (έστω και ελλείψει ξένων εργατών) αν δεν εναντιωθούμε εγκαίρως.

Εβελίνα Χατζηδάκη

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΒΛΑΧΟΣ
Μιλτιάδου 23β
Χαλάνδρι
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Καλλιτεχνική επιμέλεια:
ΜΠ. ΜΠΟΖΕΝΑ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«ΛΙΘΟΤΥΠ» Α.Ε.
Ιασιού 5 - Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαμ. 600 δρχ. - Ετήσια 1.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 4.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: αεροπ.δολ. 13
ετήσια: αεροπ.δολ. 26
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:
εξάμηνη: αεροπ.δολ. 15
ετήσια: αεροπ.δολ. 30
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: αεροπ.δολ. 20
ετήσια: αεροπ.δολ. 40

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 50
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 100

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Εκδόσεις «Νεφέλη»
Μαυρομιχάλη 9,
Τηλ. 36.07.744 - 36.39.962
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

Μιλάμε την ίδια γλώσσα

Ξέρουμε ότι όταν ταξιδεύετε στο εξωτερικό για τουρισμό, για δουλειές, για σπουδές ή για οποιοδήποτε άλλο λόγο, ζητάτε κάτι περισσότερο από ένα απλό μέσο μεταφοράς.

Κι επειδή σκεφτόμαστε με τον ίδιο τρόπο σας προσφέρουμε όλα αυτά που θα κάνουν το ταξίδι σας πραγματικά αξέχαστο: Από πλήρως οργανωμένα ταξίδια με πληρωμή σε δραχμές, μέχρι την άνεση και την πολυτέλεια της 1ης ή διακεκριμένης θέσης με τα ιδιαίτερα γκισέ, τις ξεχωριστές αίθουσες αναμονής, τις ειδικές θέσεις και την ιδιαίτερη περιποίηση στο αεροπλάνο. Και πάντα, φυσικά, φιλική εξυπηρέτηση, απολαυστικό φαγητό στο οποίο η Ολυμπιακή έχει παράδοση, 97% ακρίβεια στις πτήσεις, εκτεταμένο δίκτυο πτήσεων με πολλές διασυνδέσεις και υπερσύγχρονα αεροσκάφη.

Ταξιδεύοντας με την Ολυμπιακή θα αισθανθείτε άνετα και θα νιώσετε πραγματικά σαν στο σπίτι σας. Γιατί καταλαβαίνουμε και φροντίζουμε να ικανοποιούμε όλες τις απαιτήσεις και τις ανάγκες σας. Και, πάνω απ' όλα, στην Ολυμπιακή μιλάμε την ίδια γλώσσα!

Για περισσότερες πληροφορίες
απευθυνθείτε στα γραφεία της
ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ
ή στον ταξιδιωτικό σας πράκτορα

ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ

ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ

Γραφεία: ΑΘΗΝΑ: Λεωφ. Συγγρού 96, Τηλ. 9616.161, 9292.251 - Όθωνος 6, Τηλ. 9292.555
Μητροπόλεως 11, Τηλ. 9292.257 - ΟΜΟΝΟΙΑ: Κοτοπούλη 3 - ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ: Πύργος Αθηνών
ΠΕΙΡΑΙΑΣ: Ακτή Μιαούλη 27, Τηλ. 4520.968, 9292.797/8 - ΚΗΦΙΣΙΑ: Κηφισίας 267, Τηλ. 8016.119
ΓΛΥΦΑΔΑ: Αθηνών & Αθ. Διάκου - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Κομνηνών 1 & 3, Τηλ. 260.121/9 και σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ή μεταρρύθμιση

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ή μεταρρύθμιση

Χέρμπερτ Μαρκούζε
Κάρλ Πόππερ
Έρνστ Φίσερ
Γκέοργκ Λούκατς

» Γ γνώση περισσότερο από την αμάθεια, παρακινεί την εξέγερση ενάντια στο κοινωνικό περιβάλλον. Ο εργάτης με ανώτερη ειδίκευση εκφέρει κρίση. Θεωρώ τη διανοήση ως έναν από τους αποφασιστικούς παράγοντες κάθε επαναστατικού κινήματος ως μίαν από τις αποφασιστικές παραγωγικές δυνάμεις, όπως σοβαρή παραγωγική δύναμη είναι, λ.χ., η φαντασία.

» Φτάνουν πια τα υπάρχοντα παλιά κόμματα. Ελπίζω ότι σιγά-σιγά θα διαμορφωθούν εντελώς άλλοι κοινωνικοί σχηματισμοί, εντελώς αντιθετικοί, χωρίς συνταγές, φορτωμένοι στην αρχή με πολλά λάθη. Οι σχηματισμοί αυτοί δεν πρόκειται να κατασκευαστούν γύρω από κάποιο στρογγυλό τραπέζι. Θα προκύψουν μέσα από την πράξη, που θα πρέπει να είναι πάντα μελετημένη, να δοκιμάζεται συνεχώς και να μετουσιώνεται σε θεωρητικά συμπεράσματα».

Έρνστ Φίσερ

Εκδόσεις Γλάρος

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31 • ΑΘΗΝΑ 141 • ΤΗΛ 36 18 457